

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ JOURNAL OF SOCIAL WORK

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
FACULTY OF SOCIAL ADMINISTRATION THAMMASAT UNIVERSITY

ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566 VOL.31 NO.1 JANUARY-JUNE 2023

ISSN 0857-3166

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

ISSN 0857-3166

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ตลอดจนวิทยาการทางการบริหารสังคม การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ในแนวสหศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักศึกษาในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในศาสตร์สังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมต่อไป

กำหนดการออกวารสาร

ปีละ 2 เล่ม เดือนมกราคม-มิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

คณะที่ปรึกษาวารสาร

1. คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์	ที่ปรึกษาวารสาร
2. ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	ที่ปรึกษาวารสาร
3. ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	ที่ปรึกษาวารสาร
4. ศาสตราจารย์ ดร.โกวิท พวงงาม	ที่ปรึกษาวารสาร
5. ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์	ที่ปรึกษาวารสาร
6. ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร	ที่ปรึกษาวารสาร
7. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	ที่ปรึกษาวารสาร
8. รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย	ที่ปรึกษาวารสาร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญมณี บูรมกานนท์	ที่ปรึกษาวารสาร

บรรณาธิการ (Editor-in-Chief)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญยา รุจิเสถียรทรัพย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial Assistant)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิ้มสกุล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ	นักวิชาการอิสระ
3. รองศาสตราจารย์สุรางค์รัตน์ วศินารมณ	นักวิชาการอิสระ
4. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
6. รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ทวี เชื้อสุวรรณทวี	วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
8. รองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนาชู	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปานรัตน์ นิ่มตูลง	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

11. Professor Dr. Yang Peishan

Department of Social Work,
National Taiwan University

12. Professor Dr. Bob Doherty

School for Business and Society,
University of York

13. Dr. Amber Mckinley

Australian Graduate School of Policing and
Security, Charles Sturt University

14. Dr. Kevin Tan

National University of Singapore

ฝ่ายตรวจภาษาต่างประเทศ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณี ลิ้มมณี

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2. อาจารย์ ดร.สรสิข สว่างศิลป์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. Mr. Gwyn Peredur Evans

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

นางสาวพิมพ์ผกา งอกลาภ

นางสาวสุวีรี ปิ่นเจริญ

นางสาวสุธิมา วุฒิกิจาร

ว่าที่ร้อยตรีอิทธิวัตร เกาศรี

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ฉบับนี้ เป็นการนำเสนอบทความ จำนวน 11 เรื่อง ดังนี้ 1) กระบวนทัศน์การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ 2) ความรุนแรงในสังคมไทย 3) Soft Power and the Development of Thai Society 4) ปัญหาและข้อท้าทายของคนพิการและผู้ดูแลในสถานการณ์การระบาดของโควิด-19: การวิจัยเชิงคุณภาพ 5) ระบบดูแลสุขภาพจิตแบบอบสมดุลงและการกีดกันทางสังคม 6) ทศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของกองทัพไทย 7) โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551) 8) Public-Mindedness: University Social Engagement with Societies Sustainable Development of Quality of Life and Volunteer Work 9) “ศาลเตี้ยออนไลน์”: ความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง 10) กรรณศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง รวมทั้งบทวิจารณ์ หนังสือ (Book Review) “Critical Thinking and Professional Judgement for Social Work”

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ และมีคุณค่าทางวิชาการต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้า ในนามของกองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ขอขอบคุณ เจ้าของบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสำเร็จของบทความ หากผู้อ่านท่านใดมีข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงวารสาร ทางกองบรรณาธิการยินดีรับฟังความคิดเห็นและพร้อมนำไปพิจารณาเพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันยา รุจิเสถียรทรัพย์

บรรณาธิการ

tanyaruji@yahoo.com

ความคิดเห็นในบทความและงานเขียนซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่านโดยอิสระ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านใดประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนในวารสารเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพโดย TCI จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0-2696-5512 โทรสาร 0-2696-5513

สารบัญ

หน้า

□ บทบรรณาธิการ

กระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ 1
กฤษฎา ศุภกิจไพศาล

ความรุนแรงในสังคมไทย 47
สุมนทิพย์ จิตสว่าง
ฐิติยา เพชรมณี
นัทธี จิตสว่าง
วนัสนันท์ กันทะวงศ์

Soft Power and the Development of Thai Society 89
ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์

ปัญหาและข้อท้าทายของคนพิการและผู้ดูแลในสถานการณ์การระบาดของ 118
ของโควิด-19: การวิจัยเชิงคุณภาพ
ทวี เชื้อสุวรรณทวี
รติรส จันทร์สมดี

ระบบดูแลสุขภาพจิตแบบอบสมดุและการกีดกันทางสังคม 156
ชัยพร อุโฆษจันทร์

ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของ 182
กองทัพไทย
อัจฉรา ชลาชนนาวิน

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551) ชลธิชา พันธุ์พานิช	214
Public-Mindedness: University Social Engagement with Societies Sustainable Development of Quality of Life and Volunteer Work ประทุมทิพย์ ทองเจริญ	239
“ศาลเตี้ยออนไลน์”: ความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง ชมสรณ์ หนูขาว	274
กรรมศรัทธา : การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง พระสมุห์อุทัย สุนตฺธิสุโข (สุขน่วม) กัณตภณ หนูทองแก้ว	314
☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “Critical Thinking and Professional Judgement for Social Work” ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีนดา ตาสี	338
☐ การเสนอบทความ - หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ - ขั้นตอนการส่งบทความ - แบบฟอร์มเสนอบทความ - วิธีเขียนบทความ	355

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

☐ จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ	365
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายในสถาบัน	367
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน	368

กระบวนทัศน์การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคม
ในเชิงอุดมคติ

Ideal Paradigm of Community Welfare Management
Under the Social Capital Concept

Received 6 September, 2022

Revised 17 October, 2022

Accepted 19 October, 2022

กฤษฎา ศุภกิจไพศาล¹

Krissada Supakitpaisan²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญในการนำเสนอกระบวนทัศน์การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ สำหรับวิธีการศึกษาในครั้งนี้ คือ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วารสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัย ทั้งนี้ผู้ศึกษามีจุดมุ่งหมายในการนำข้อมูลทฤษฎีที่ได้รับมาจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งภายในและภายนอกประเทศมาทำการสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบกระบวนทัศน์ในเชิงอุดมคติ จากผลการศึกษา พบว่า แนวคิดทุนทางสังคมได้เกิดช่องว่างแห่งความแตกต่างกันในเชิงหลักการท่ามกลางกลุ่มนักคิดหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ การวิพากษ์ และการจัดการทรัพยากรร่วม ดังนั้นประเด็นความท้าทายของการกำหนดสร้างกระบวนทัศน์ว่าด้วยการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน คือ

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: viwepy_py@hotmail.com

² Ph.D. Candidate, Program in Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

การบูรณาการหลักคิดทุนทางสังคมทั้ง 3 หลักคิด อันได้แก่ 1. หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ ที่เชื่อว่าความไว้วางใจเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน 2. หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ ที่เชื่อว่าการวิพากษ์วิจารณ์ควรถูกให้ความสำคัญในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน และ 3. หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรส่วนรวมที่เชื่อว่าการจัดการทรัพยากรร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมาร่วมมือกันสร้างและรักษาหลักกติกาด้านการจัดสวัสดิการชุมชน

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์, สวัสดิการชุมชน, ทุนทางสังคม

Abstract

This academic paper aims to propose an ideal paradigm of community welfare management under the social capital concept. It is mainly based on documentary research from various sources such as textbooks, academic journals, theses, as well as research. The author seeks to summarize and synthesize the collected information for designing an ideal paradigm. The results of this study point to a gap among theorists' ideas in term of social capital principles which are based on trust, criticism, and collective resource management. The research thus establishes that the main challenge for formulating an ideal paradigm of community welfare management under the social capital concept is the integration of social capital ideas that relates to three key principles; 1. social capital principle based on trust is an important factor for promoting and supporting community welfare management, 2. social capital principle based on criticism with necessary debate and review should be emphasized for community welfare management process, and

3. social capital principle based on collective resource management is an important factor for all community members to be able to participate in creating and maintaining the rules for community welfare management.

Keywords: Paradigm, Community welfare, Social capital

บทนำ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอผลการสังเคราะห์กรอบกระบวนทัศน์ว่าด้วยการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ สำหรับวิธีการศึกษาในครั้งนี้ คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลจากแหล่งเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ผู้ศึกษามีจุดยืนทางวิชาการ คือ การปฏิเสธอำนาจของชุดความจริง ชุดความรู้ และชุดความเชื่อเกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมที่ถูกถ่ายทอดและอธิบายผ่านระบบคิดและหลักการเชิงเดี่ยว เนื่องด้วยผู้ศึกษาเห็นว่าแนวคิดทุนทางสังคมสำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนควรมาจากการวิเคราะห์และการตีความจากหลักคิดทุนทางสังคมหลากหลายพากฝั่ง ก่อนนำมาสรุปและสังเคราะห์เพื่อกำหนดสร้างเป็นกระบวนทัศน์ในเชิงอุดมคติที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่งานด้านสวัสดิการชุมชนได้อย่างครอบคลุม

จากอดีตที่ผ่านมาผู้ศึกษา พบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่มักจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของแนวคิดทุนทางสังคมในฐานะเครื่องมือสำหรับการสร้างความสัมพันธ์แนวราบที่นำพากลุ่ม ชุมชน และเครือข่ายทางสังคมไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี สำหรับตัวอย่างงานเขียนที่เป็นรูปธรรม คือ หนังสือ Rural School Community Centres ของ Lyda J. Hanifan หนังสือ Social Capital in the Creation of Human Capital

ของ James S. Coleman หนังสือ Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy และหนังสือ Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community ของ Robert D. Putnam กฎหมายปกครองเกี่ยวกับลัทธิสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นเป็นชุมชนขนาดย่อมของปริติ พนมยงค์ รวมไปถึงหนังสือทุนทางสังคมกับแนวคิดตะวันออก หนังสือทุนทางสังคม และหนังสือทุนทางสังคม: กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของ วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่าองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแนวคิดทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการชุมชนไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกทำให้เชื่อแบบตายตัวหรือเป็นไปในลักษณะของอุดมคติที่มองแค่ด้านความสวยงามของชุมชนเพียงเท่านั้น เพราะในสภาพความจริงแล้วกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับชุมชนก็ยังคงเป็นสามัญชนที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงบวก ความสัมพันธ์เชิงลบ ความโกรธ ความลุ่มหลง ความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง รวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ที่มีความสลับซับซ้อนกันอย่างปฏิเสธไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงพยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการมองแนวคิดทุนทางสังคมอย่างเป็นองค์รวม เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวให้เกิดประโยชน์และคุณค่าสูงสุดต่อการจัดสวัสดิการชุมชน โดยผู้ศึกษาได้ทำการกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

การจัดสวัสดิการชุมชน หมายถึง แนวความคิดและกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การกำหนดสร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน การสร้างภูมิคุ้มกันและการเสริมพลังอำนาจให้กับสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงการดูแลซึ่งกันและกันตั้งแต่เกิดจนตายบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกันของสมาชิกในชุมชน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการอยู่ภายใต้ความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน ตลอดจนมีสมาชิกในชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการ

กระจายสวัสดิการในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการมีคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในชุมชน สำหรับตัวอย่างที่เด่นชัด ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนฌาปนกิจ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สถาบันการเงินชุมชน รวมไปถึงกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

ทุนทางสังคม หมายถึง ความรู้ ความคิด และเครือข่ายทางความสัมพันธ์ บนฐานคิดความไว้วางใจ การวิพากษ์ และการจัดการทรัพยากรร่วมที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญสำหรับการสร้างประสิทธิภาพและความหลากหลายให้กับงานด้านสวัสดิการชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีเสถียรภาพและความมั่นคงทางความรู้สึกร่วมกันต่อค่านิยมร่วม อัตลักษณ์ร่วม ปัญหาร่วม และความต้องการร่วมของชุมชน ครอบคลุมไปถึงชุมชนที่มีความเชื่อมั่นในบทบาทของผู้นำชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่ายประเภทต่างๆ ที่ทำงานร่วมกับชุมชน

หลักกตিকাและทรัพยากร หมายถึง หลักกตিকাชุมชนที่ถูกนำมาใช้เป็นลู่ทางสำหรับการเข้าถึงสวัสดิการชุมชนในมิติต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน อาทิ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านนันทนาการ สวัสดิการด้านรายได้และการประกอบอาชีพ รวมไปถึงสวัสดิการด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

การกระจายทรัพยากรในชุมชน หมายถึง การกระจายสวัสดิการและบริการในด้านต่างๆ อาทิ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านนันทนาการ สวัสดิการด้านรายได้และการประกอบอาชีพ รวมไปถึงสวัสดิการด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยผ่านรูปแบบของกิจกรรมการดำเนินงานด้านสวัสดิการชุมชน

การกระจายซ้ำทรัพยากรในชุมชน หมายถึง การจัดสรรปันส่วนทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนใหม่เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยการกระจายซ้ำทรัพยากรแก่สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมายสำคัญในการถ่ายเททรัพยากรจากกลุ่มคนในชุมชนที่มีโอกาสมากกว่าไปสู่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มผู้เสียเปรียบ

ในชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชนทุกคนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน หมายถึง กระบวนการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการนำสวัสดิการชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านรายได้และการประกอบอาชีพ และด้านสิทธิเสรีภาพให้กับสมาชิกในชุมชน กับการพัฒนาคุณภาพของบริบทแวดล้อมในชุมชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการนำสวัสดิการชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ อาทิ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน รวมไปถึงการกำหนดสร้างธรรมาภิบาลและความเป็นธรรมในชุมชน

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น ส่งผลให้ผู้ศึกษาตัดสินใจนำหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ และหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรส่วนรวมมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายเพื่อสะท้อนมุมมองและความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดทุนทางสังคมในการจัดสวัสดิการชุมชน จนสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน จากการศึกษา ทบทวน การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูลจากชุดองค์ความรู้ดังกล่าวมาสรุปเป็นประเด็นสำหรับการนำเสนอได้ทั้งหมด 3 ประเด็นหลัก คือ 1. หลักการของแนวคิดทุนทางสังคม 2. บทบาทของแนวคิดทุนทางสังคมต่อการจัดสวัสดิการชุมชน และ 3. กระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ

หลักการของแนวคิดทุนทางสังคม

สำหรับแนวคิดทุนทางสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในแนวความคิดที่ยังคงอิทธิพลและส่งผลต่อการจัดสวัสดิการชุมชนในหลายมิติ เนื่องด้วยทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับการยกระดับและการกำหนดสร้าง ความหลากหลายให้กับการจัดสวัสดิการชุมชนที่ต้องการตอบสนองต่อสภาพ ปัญหาและความต้องการที่หลากหลายในแต่ละบริบทพื้นที่ หรืออาจกล่าวได้ อีกนัยหนึ่งว่าผู้ศึกษามีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าการจัดสวัสดิการชุมชน ที่สามารถเป็นกลไกสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้จริง นั้นจะต้องดำเนินการผ่านทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งนี้จากการศึกษาและ ทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทุนทางสังคม ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำ ข้อมูลจากองค์ความรู้ดังกล่าวมาสรุปเป็นหลักการของแนวคิดทุนทางสังคมได้ ทั้งหมด 3 หลักคิด คือ หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ หลักคิดทุน ทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ และหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการ ทรัพยากรส่วนรวม ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ

ทั้งนี้ James S. Coleman นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน เจ้าของบทความ เรื่อง Social Capital in the Creation of Human Capital พยายามนำเสนอ บทบาทหน้าที่ของทุนทางสังคมผ่านระบบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทาง สังคมกับการกระทำของผู้คนในสังคม โดย James S. Coleman (1988) เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในสมาชิกของเครือข่ายทางสังคมที่มี จุดร่วมทางความคิด ความเชื่อ ความคาดหวัง ความไว้วางใจ และความยึดมั่นใน ค่านิยมทางสังคมแบบเดียวกัน James S. Coleman มีความเชื่ออย่างหนักแน่น ว่าจุดร่วมดังกล่าวจะกลายเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่ทำให้มนุษย์เข้ามามีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม (Coleman, 1988, อ้างถึงใน อภิรตี วงศ์ศิริ, 2561) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า James S. Coleman เห็นว่าความเชื่อ ความ

ไว้วางใจ และอุดมการณ์ร่วมของเครือข่ายทางสังคมจะเข้าไปมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดสร้างและการธำรงรักษาระบบทุนทางสังคม

ในทางเดียวกัน James S. Coleman ยังเห็นว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญสำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดย James S. Coleman ได้แบ่งองค์ประกอบของทุนทางสังคมออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ เครือข่าย ความไว้วางใจ และความคิดที่มีร่วมกัน (Coleman, 1990, อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2559) สอดคล้องกับแนวความคิดของ Robert D. Putnam (1993) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทและผลลัพธ์ของทุนทางสังคม โดย Robert D. Putnam ได้พิจารณาว่าองค์ประกอบของทุนทางสังคมอันได้แก่ บรรทัดฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความไว้วางใจ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมจะเข้าไปมีบทบาทสำคัญสำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองและกระบวนการมีส่วนร่วมในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ Robert D. Putnam ยังได้นำเสนอความหมายของทุนทางสังคมผ่านเวทีการบรรยายภายใต้หัวข้อ Democracy and Social Capital: What's the Connection ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย Robert D. Putnam ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมมีความหมายที่ครอบคลุมถึงเครือข่ายทางสังคมและบรรทัดฐานความสัมพันธ์ทางสังคม (Putnam, 2011, อ้างถึงใน สุรางครัตน จำเริญพล, 2555) ทั้งนี้ Robert D. Putnam เห็นว่าหลักการของทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อปัจเจกชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยหลักการดังกล่าวจะเข้าไปมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ปัจเจกชนหันมาทำงานเพื่อสังคมในรูปแบบของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแก้ไขปัญหาสังคม รวมไปถึงการกำหนดสร้างบรรทัดฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคม (Putnam, 1993; 1994; 1995, อ้างถึงใน วัลลภ สุขสวัสดิ์, 2557) หรืออาจกล่าวได้ว่า

Robert D. Putnam (2000) เห็นว่าหลักการของทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในสังคมเกิดความร่วมมือร่วมใจต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม ในมิติต่างๆ อาทิ การพัฒนาระบบการศึกษาและระบบสุขภาพเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม

จากหลักการและเหตุผลของ James S. Coleman และ Robert D. Putnam ในข้างต้น นำมาซึ่งข้อสรุปของผู้ศึกษาที่ว่า James S. Coleman และ Robert D. Putnam มีจุดร่วมทางความคิดตรงกันว่าความไว้วางใจเป็นหลักคิดรากฐานสำคัญสำหรับการกำหนดโครงสร้างและการดำรงอยู่ของทุนทางสังคม หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า James S. Coleman และ Robert D. Putnam มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าความไว้วางใจจะเข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนของเครือข่ายภาคประชาสังคม อีกทั้ง James S. Coleman และ Robert D. Putnam ยังเห็นว่าความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชนและสังคมจะสามารถนำพาพวกเขาไปสู่เป้าหมายร่วมในเชิงอุดมคติได้ ด้วยเหตุนี้สมาชิกในชุมชนและสังคมจึงควรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการกำหนดโครงสร้างและการรักษาความไว้วางใจระหว่างกัน

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์

ในอีกมุมหนึ่ง Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส เจ้าของผลงานหนังสือ *Distinction* ซึ่งเป็นนักคิดคนแรกๆ ที่นำคำว่า Social capital มาใช้ในภาษาอังกฤษ กลับเห็นว่าการกำหนดโครงสร้างทุนทางสังคมไม่จำเป็นต้องอาศัยความไว้วางใจและความคิดเห็นที่มีร่วมกัน เนื่องจาก Pierre Bourdieu เชื่อว่าการครอบงำและความไว้วางใจเป็นต้นเหตุของสภาพปัญหาทางสังคม ดังนั้นการขับเคลื่อนสังคมจึงไม่ควรดำเนินการผ่านองค์ประกอบดังกล่าว หากแต่สังคมควรถูกขับเคลื่อนผ่านการถกเถียงทางความคิดจากมุมมองที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ Pierre Bourdieu ได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องการขับเคลื่อนสังคมด้วยมุมมองที่มีความขัดแย้งกัน มาจาก Karl Marx Max Weber และ Emile Durkheim (Bourdieu, 1984, อ้างถึงใน อานันท์

กาญจนพันธุ์, 2559) ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมควรเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิพากษ์และการถกเถียงต่อสู้กันจนหัวปักหัวปำก่อนที่จะนำพาสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับแนวความคิดของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2559) นักวิชาการด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เสนอว่า ทูนทางสังคม หมายถึง ปริณิณฑลสาธารณะที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทางสังคมออกมาแสดงพลังและความต้องการของพวกเขา เนื่องจากอานันท์ กาญจนพันธุ์ เห็นว่าถ้าหากสังคมไม่มีพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้ออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อบอกกล่าวพวกเขาต้องการอะไร สังคมก็จะไม่สามารถผลักดันประเด็นปัญหาต่างๆ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาต่อยอดได้

ทั้งนี้ Pierre Bourdieu (1986; 1997) เป็นนักคิดคนแรกที่พยายามอธิบายว่าทุนไม่ได้ดำรงอยู่แค่เพียงมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่สังคมยังมีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ประกอบด้วย โดย Pierre Bourdieu เห็นว่าทุนทุกประเภทเป็นสิ่งที่ไม่คงที่และสามารถปรับเปลี่ยนรูปร่างกลับไปกลับมาได้ (Bourdieu, 1979, อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2559) ด้วยเหตุนี้คนบางกลุ่มจึงพยายามนำทุนประเภทต่างๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างโอกาสและรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเองและครอบครัวไม่ให้ตกต่ำ อีกทั้ง Pierre Bourdieu ยังได้นำเสนอเพิ่มเติมว่าทุนทางสังคมของปัจเจกชนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ (Bourdieu, 1997, อ้างถึงใน รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2556) คือ จำนวนปริมาณของเครือข่ายและคุณภาพของความสัมพันธ์ที่เกิดจากการรวมตัวกันบนรากฐานของความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการรักษาความใกล้ชิดและความผูกพันเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความยั่งยืนทางความสัมพันธ์

อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงคงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจเจกชนแต่ละคนล้วนมีทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวล้วนนำไปสู่ความได้เปรียบ

และความเสียเปรียบทางสังคม ด้วยเหตุนี้การนำทุนที่แปรสภาพและเปลี่ยนแปลงได้ยากทั้ง 4 ประเภทมาประยุกต์ใช้เป็นปัจจัยหลักสำหรับการกำหนดสร้างและการธำรงรักษาโอกาสทางสังคมโดยไม่คำนึงถึงความได้เปรียบและความเสียเปรียบที่เป็นจุดเริ่มต้นและทุนเดิมของปัจเจกชนย่อมเป็นการเพิ่มช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำและระยะห่างทางสังคมอย่างทวีคูณ จากกล่าวได้โดยสรุปว่า Pierre Bourdieu และ อานันท์ กาญจนพันธุ์ พยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการทบทวนและวิเคราะห์ทุนทางสังคมภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการวิพากษ์และการถกเถียงจากมุมมองที่มีความแตกต่างหลากหลาย

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรส่วนรวม

ทั้งนี้ Elinor Ostrom นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน เจ้าของรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ ค.ศ. 2009 ได้พยายามนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา โศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวมด้วยวิธีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า Elinor Ostrom (1990) เชื่อว่าชุมชนควรเข้ามามีกรรมสิทธิ์และมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักกติกาและจำกัดการใช้ทรัพยากรส่วนรวม เนื่องด้วย Elinor Ostrom มีสมมติฐานเบื้องต้นว่าสมาชิกที่อยู่อาศัยในชุมชนมาอย่างยาวนานย่อมมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างดี อีกทั้งสมาชิกในชุมชนยังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามหลักกติกาและบรรทัดฐานของชุมชน ด้วยเหตุนี้การกำหนดสร้างหลักกติกาและทรัพยากรภายในชุมชนที่สมาชิกให้ความสำคัญกับการรักษาคุณค่าและการปฏิบัติตามหลักกติกาจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถจัดการกับสภาพปัญหาโศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อย่างไรก็ตาม Elinor Ostrom พบว่า ในสภาพความเป็นจริงทุกชุมชนย่อมมีทั้งสมาชิกที่ดีและสมาชิกที่ไม่ดี ดังนั้นการจัดการทรัพยากรส่วนรวมในชุมชนจึงไม่สามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น ถ้าหากชุมชนไม่มีธรรมาณูญที่

ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักคิดทุนทางสังคม (Ostrom, 1990, อ้างถึงใน ชล บุนนาค, 2554) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าชุมชนที่ให้ความสัมพันธ์กับการกำหนดสร้างและการรักษาทุนทางสังคมจะสามารถออกแบบหลักกติกาและทรัพยากรอันเป็นที่ยอมรับและเหมาะสมกับบริบทชุมชนได้ นอกจากนี้ Elinor Ostrom (2010) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าจุดแข็งของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมโดยชุมชน คือ การที่สมาชิกในชุมชนทุกคนมีโอกาสพูดคุย เจรจา และประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโสภนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวมในพื้นที่ได้ตลอดเวลา

ท้ายที่สุด Elinor Ostrom เสนอว่า แนวทางการจัดการกับปัญหาโสภนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวมโดยชุมชนนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องประสบความสำเร็จหรือประสบผลสัมฤทธิ์เสมอไป เพราะในสภาพความเป็นจริงชุมชนที่ประสบความล้มเหลวเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วมก็มีให้เห็นกันอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้ Elinor Ostrom จึงพยายามทบทวน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ลักษณะร่วมที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในพื้นที่ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 8 ลักษณะ (Ostrom, 1990; 2005; 2010, อ้างถึงใน ชล บุนนาค, 2554; 2561) ดังเนื้อหาและรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะที่ 1 คือ การระบุขอบเขตของทรัพยากรร่วมอย่างชัดเจน (Clear boundaries)

ลักษณะที่ 2 คือ ความสอดคล้องระหว่างหลักกติกาว่าด้วยการเก็บเกี่ยวและการบำรุงรักษาทรัพยากรกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (Congruence with local conditions)

ลักษณะที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจและปรับปรุงหลักกติกา (Collective-choice arrangement)

ลักษณะที่ 4 คือ การกำกับดูแลการใช้ทรัพยากร (Monitoring)

ลักษณะที่ 5 คือ การลงโทษแบบไล่ระดับ (Graduated sanction)

ลักษณะที่ 6 คือ การสร้างกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีความยุติธรรม ต้นทุนต่ำ และทำได้ง่าย (Conflict resolution mechanism)

ลักษณะที่ 7 คือ การทำให้รัฐบาลรับรู้และให้สิทธิแก่ชุมชน (Minimal recognition of rights by the state)

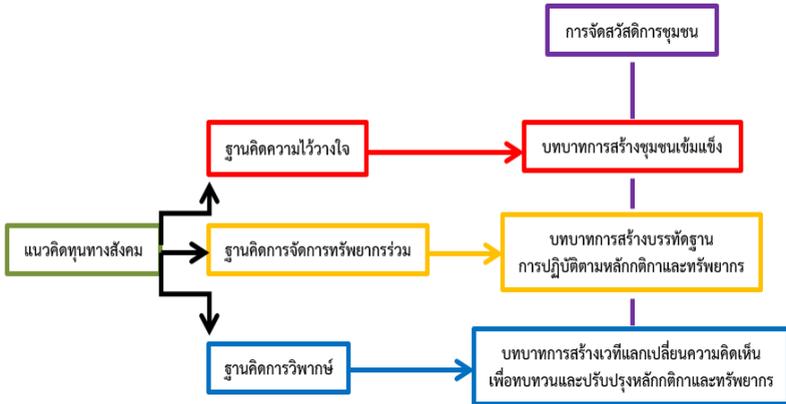
ลักษณะที่ 8 คือ การกำหนดหลักกติกาและทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับระบบที่ใหญ่กว่า (Nested enterprises)

บทบาทของแนวคิดทุนทางสังคมต่อการจัดสวัสดิการชุมชน

แนวคิดทุนทางสังคมเป็นแนวความคิดที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนด สร้างการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เนื่องด้วยแนวคิดดังกล่าวเป็น แนวคิดรากฐานสำคัญที่ทำให้สมาชิกในชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่ายเข้ามามี ส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการทบทวนบทบาทของแนวคิดทุนทางสังคมต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ด้วยวิธีการวิเคราะห์และเชื่อมโยงทุนทางสังคมที่ถูกอธิบายผ่านหลักคิดที่หลากหลาย จะเป็นหนทางที่นำไปสู่การปรับปรุงและการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่เป็น ประโยชน์ต่อการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน

ภาพที่ 1

แสดงบทบาทของแนวคิดทุนทางสังคมต่อการจัดสวัสดิการชุมชน

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา.

**หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจกับ
บทบาทการสร้างชุมชนเข้มแข็ง**

ผู้ศึกษาเห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและความไว้วางใจระหว่างกัน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าผู้ศึกษามีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับสภาวะความมั่นคงทางจิตใจของสมาชิกในชุมชน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าสมาชิกในชุมชนควรนำหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจมาเป็นปัจจัยหลักสำหรับการกำหนดสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในขณะที่เดียวกันชุมชนเข้มแข็งก็จะกลับมาสร้างบรรยากาศของความมั่นคงปลอดภัยและความไว้วางใจผ่านรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนด้วยเช่นกัน (ธร ปีติดีล, 2557; สิริยา รัตน์ช่วย, 2560) อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความ

ไว้วางใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักคิดที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาระบบความคิดที่เชื่อมโยงไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อตอบสนองต่อการกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิของสมาชิกในชุมชน

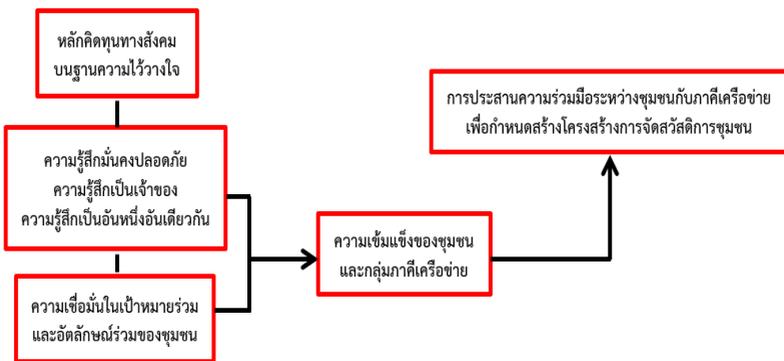
ในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน ผู้ศึกษาเห็นว่าชุมชนเข้มแข็งมีแนวโน้มที่จะสามารถจัดสวัสดิการชุมชนได้อย่างยั่งยืน เนื่องด้วยผู้นำสมาชิก และภาคีเครือข่ายของชุมชนเข้มแข็งล้วนมีเสถียรภาพและความมั่นคงทางความรู้สึกที่มีต่อค่านิยมร่วม อัตลักษณ์ร่วม ปัญหาร่วม และความต้องการร่วมของชุมชนครอบคลุมไปถึงการมีความเชื่อมั่นในบทบาทของผู้นำชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่ายประเภทต่างๆ ที่ทำงานร่วมกับชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเมื่อผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายมีความไว้วางใจและความเชื่อมั่นระหว่างกันแบบหยั่งรากลึกกลงไปในระดับรากเหง้าของจิตใจย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความเป็นรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน ในทางกลับกัน ถ้าหากผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายขาดความเชื่อมั่นในค่านิยมร่วม เป้าหมายร่วม และอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ผู้ศึกษาเชื่อว่าความเข้มแข็งของชุมชนก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากพวกเขาไม่ได้มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การสูญเสียความมั่นใจและการเกิดความรู้สึกว่าชุมชนของตัวเองไม่มีศักยภาพและขีดความสามารถมากพอที่จะบริหารจัดการงานด้านสวัสดิการชุมชนได้เหมือนกับชุมชนอื่นๆ

ผู้ศึกษาเห็นว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจเป็นหลักคิดที่พยายามเน้นย้ำว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนกับมนุษย์เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าผู้ศึกษามีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกำหนดสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม

ผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของ การก่อสร้างสร้างชุมชนเข้มแข็งที่มีศักยภาพและความสามารถในการบริหารจัดการกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน โดยสรุปผู้ศึกษาเห็นว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ให้กับสมาชิกในชุมชนภายใต้รูปแบบชุมชนเข้มแข็งที่มุ่งเน้น และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อเป้าหมายร่วมและอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน

ภาพที่ 2

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา.

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมกับบทบาทการสร้างบรรทัดฐานการปฏิบัติตามหลักกติกาและทรัพยากร

ผู้ศึกษาเห็นว่าการวิเคราะห์โครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านการตีความสองระดับ คือ การตีความตามบริบทของชุมชนและการตีความตามพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนย่อมสะท้อนให้เห็นถึงหลักกติกาและทรัพยากรที่ดำรงอยู่ภายในชุมชน โดยผู้ศึกษาเห็นว่าหลักกติกาและทรัพยากรเป็นคู่ทางสำหรับการเข้าถึงสวัสดิการชุมชนในมิติต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน อาทิ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านรายได้และการประกอบอาชีพ รวมไปถึงสวัสดิการด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยสรุปผู้ศึกษาเชื่อว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการกำหนดสร้างและการธำรงรักษาโครงสร้างของหลักกติกาและทรัพยากรในชุมชน ทั้งนี้ผู้ศึกษายังเชื่อว่าหลักกติกาและทรัพยากรในชุมชนไม่ควรเป็นหลักกติกาที่มีความแข็งตัวมากเกินไป หากแต่หลักกติกาดังกล่าวควรมีความยืดหยุ่นและลื่นไหลไปตามบริบทของชุมชนและการกระทำการของสมาชิกในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาดีกว่า

ในที่มีตัวอย่างการสร้างบรรทัดฐานการปฏิบัติตามหลักกติกาและทรัพยากรในชุมชนของหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วม 5 กรณี ดังนี้

กรณีตัวอย่างแรก คือ หลักกติกาและทรัพยากรของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เกิดขึ้นจากการคิดและการตกลงร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยไม่ได้มีการร่างข้อกำหนดที่เป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม หากแต่ทางกลุ่มมีการใช้ธรรมเนียมกลุ่มเป็นเครื่องมือสำหรับการกำหนดสร้างบรรทัดฐานทางพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มแทน (โกวิท พวงงาม, 2553) อาทิ หลักกติกาการกู้ยืมเงิน หลักกติกาการถอนเงิน หลักกติกาการแบ่งเงินปันผล รวมไปถึงหลักกติกาการรับสวัสดิการจากกองทุนชุมชนต่างๆ ที่ทางกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะได้จัดตั้งขึ้นมา

ผู้ศึกษาเห็นว่าถ้าหากสมาชิกกลุ่มไม่ยอมปฏิบัติตามหลักกติกาและ ทรัพยากรหรือธรรมนุญของกลุ่ม หลักกติกาหรือธรรมนุญดังกล่าวก็จะไม่ถูก ขับเคลื่อนในโครงสร้างของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ หรืออาจกล่าวได้ อีกนัยหนึ่งว่าเมื่อชุดกติกาและชุดพฤติกรรมไม่ได้รับการปฏิบัติตามย่อมส่งผลให้ โครงสร้างของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์เกิดความสั่นคลอนและพังทลายลงได้ใน ที่สุด สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ เมื่อคณะกรรมการของกลุ่มสวัสดิการ ออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงบางคนถูกตั้งข้อสงสัยว่าคอร์รัปชั่นหรือคดโกงเงินฝาก ที่เป็นทรัพยากรร่วมของกลุ่ม (ผู้จัดการออนไลน์, 2558; ไทยรัฐออนไลน์, 2559) แล้วคณะกรรมการและสมาชิกคนอื่นๆ กลับเลือกที่จะเพิกเฉยหรือมองข้าม การกระทำผิดดังกล่าวยอมส่งผลทางตรงให้หลักกติกาและทรัพยากรไม่ถูกนำมา ปฏิบัติซ้ำ จนอาจนำไปสู่สภาวะการล่มสลายของกลุ่มได้ในที่สุด ในทางกลับกัน ถ้าหากคณะกรรมการและสมาชิกคนอื่นๆ เล็งเห็นและตระหนักถึงภัยคุกคามที่ จะตามมาจากการละเมิดหลักกติกาและทรัพยากรของกลุ่ม แล้วสมาชิกทุกคน พยายามช่วยกันค้นหาวิธีการป้องกันและวิธีการลงโทษเพื่อสร้างบทเรียนให้กับ กลุ่มผู้กระทำผิด อาทิ การให้พระสงฆ์สวดบังสุกุลและประกาศชื่อ คณะกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มที่คดโกงเงินในวันพระใหญ่ การไม่แบ่งปัน ผลประโยชน์ให้กับคณะกรรมการหรือสมาชิกที่คดโกงด้วยวิธีการไม่เซ็นชื่อ คำประกันให้เมื่อพวกเขาต้องการรับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ของกลุ่ม ในท้ายที่สุด หลักกติกาและทรัพยากรของกลุ่มก็จะถูกปฏิบัติซ้ำจนกลายเป็นธรรมนุญ ศักดิ์สิทธิ์ภายใต้โครงสร้างกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ที่มีความเข้มแข็ง

หลักกติกาและทรัพยากรหรือธรรมนุญแห่งกฎเกณฑ์ของกลุ่ม สวัสดิการออมทรัพย์ควรถูกฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกของคณะกรรมการและสมาชิก ทุกคน ทุกคนควรรู้สึกว่าเงินฝากและสวัสดิการต่างๆ ของกลุ่ม คือ ทรัพยากร ร่วมหรือทรัพยากรที่ไม่ได้เป็นแค่ของใครคนใดคนหนึ่ง ทั้งนี้ผู้ศึกษาเชื่อว่าการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มจะ เกิดขึ้นได้จริงก็ต่อเมื่อทุกคนพยายามช่วยกันปกป้องและรักษาทรัพยากรร่วม

ของกลุ่มเอาไว้ด้วยวิธีการห้ามคณะกรรมการและสมาชิกคดโกงหรือนำทรัพยากรร่วมไปใช้เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับตัวเองและพวกพ้อง หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ผู้ศึกษาเห็นว่าคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนควรมุ่งมั่นและให้ความสำคัญกับการตรวจสอบและการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อป้องกันการเกิดสภาวะการล่มสลายของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ เนื่องด้วยผู้ศึกษามีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าหัวใจสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์สามารถดำรงอยู่และขับเคลื่อนต่อไปได้ คือ ธรรมาภิบาลและระเบียบวินัยของคณะกรรมการและสมาชิกทุกคน

กรณีตัวอย่างที่สอง คือ หลักกติกาศาสนาและทรัพยากรของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทรเกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านที่พักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลบางขุนไทร โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณชายฝั่งทะเลในพื้นที่ จากอดีตที่ผ่านมา พบว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวต้องเผชิญกับสภาพปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและการลดปริมาณลงของหอยแครงอันเนื่องมาจากการทำประมงผิดกฎหมายของกลุ่มนายทุนเรือคราดหอยนอกพื้นที่หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทรเล็งเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติบริเวณชายฝั่งทะเลเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรร่วมที่นำไปสู่ความมั่นคงทางด้านรายได้และการประกอบอาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2548) ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มจึงเห็นตรงกันว่าทุกคนควรมุ่งมั่นและให้ความสำคัญกับการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติบริเวณชายฝั่งทะเลเพื่อไม่ให้ทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมสลายหายไป

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น ล้วนนำมาซึ่งการกำหนดสร้างหลักกติกาศาสนาและทรัพยากรจากรากฐานทางความคิด ความรู้ และประสบการณ์ของชาวบ้านในพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การรับมือและแก้ไขสภาพปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและการลดปริมาณลงของหอยแครง ทั้งนี้

ทางกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทรได้ร่วมกัน กำหนดหลักสัญญาประชาคมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน 3 ข้อ ได้แก่

ข้อที่ 1 คือ อนุญาตให้ใช้แค่มือเปล่าในการจับหอยแครงเท่านั้น

ข้อที่ 2 คือ ห้ามจับลูกหอยแครงที่มีขนาดเล็กกว่า 6 มิลลิเมตร

ข้อที่ 3 คือ ห้ามนำเรือประมงทุกชนิดเข้ามาจับหอยแครงและสัตว์น้ำ อื่นๆ ในเขตพื้นที่ 3 กิโลเมตร จากชายฝั่ง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามข้อกำหนด ของหลักสัญญาประชาคม

ในกรณีที่มีผู้ละเมิดหลักกติกาและทรัพยากรเงื่อนไขข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ทางคณะกรรมการของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบล บางขุนไทรจะเข้าไปตักเตือนในครั้งแรกที่กระทำความผิด แต่ถ้ายังมีการกระทำ ความผิดแบบเดิมซ้ำๆ ทางคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล รวมไปถึงชาวบ้านในพื้นที่ที่จะทำการรุมประณาม และคว่ำบาตรกับกลุ่มผู้ที่กระทำความผิด ในส่วนของผู้ที่ละเมิดหลักกติกาและ ทรัพยากรเงื่อนไขข้อที่ 3 ทางคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลจะทำการจับกุมและยึดเรือประมงผิดกฎหมาย ของกลุ่มนายทุนหรือกลุ่มชาวบ้านผู้กระทำความผิด เพื่อส่งเรื่องต่อให้ทาง กรมประมงดำเนินการส่งฟ้องตามกฎหมายในลำดับถัดไป ทั้งนี้จากการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและการลดปริมาณลงของ หอยแครงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทาง ทะเลตำบลบางขุนไทรได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทป่าชุมชนที่มีผลงาน โดดเด่นด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนจากบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

กรณีตัวอย่างที่สาม คือ หลักกติกาและทรัพยากรของกองทุนสวัสดิการ ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรีเกิดขึ้นจากสภาพ ปัญหาหนี้สินครัวเรือนและสภาพปัญหาการไม่มีสวัสดิการดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ขราภาพ และเสียชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ สำหรับสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิด สภาพปัญหาดังกล่าว คือ การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำ

ให้พวกเขาไม่มีสวัสดิการหรือประกันสังคมมารองรับ การกั๊ยืมเงินนอกระบบ เพื่อนำมาซื้อยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี เครื่องจักร และสารเร่งโต รวมไปถึงการเกิด คำนินยการแข่งขันกันอวดวัดฐานะด้วยทรัพย์สินเงินทองจนกลายเป็นการพอกพูน หนี้สินอย่างไม่รู้ตัว ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านที่พักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลหนอง สահร่าย จำนวน 9 หมู่บ้าน จึงตัดสินใจมารวมตัวกันในรูปแบบของกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเพื่อแก้ไขปัญหาต่างดังกล่าว ทั้งนี้ ทางกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีหลักกติกาและทรัพยากรที่ ต้องปฏิบัติร่วมกัน (จุฬารพร จิตพิทักษ์, 2559; ศิวโรดม จิตนิยม, 2561) ดังนี้

ข้อที่ 1 กลุ่มวิสาหกิจหรือโรงงานต่างๆ ในพื้นที่จะต้องแบ่งกำไร 5-10 เปอร์เซ็นต์ เพื่อมาสมทบให้กับกองทุนทุกปี

ข้อที่ 2 สถาบันการเงินชุมชนและตลาดกลางรับซื้อข้าวจะต้องแบ่ง กำไร 30 เปอร์เซ็นต์ เพื่อมาสมทบให้กับกองทุนทุกปี

ข้อที่ 3 กองทุนหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่ ของตำบลหนองสาหร่ายต้องนำเงิน มาสมทบรวมกับกองทุนทุกปี

ข้อที่ 4 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของตำบลหนองสาหร่ายจะต้องแบ่ง กำไร 30 เปอร์เซ็นต์ เพื่อมาสมทบให้กับกองทุนทุกปี

ข้อที่ 5 สมาชิกออมเงินสมทบกองทุนคนละ 400 บาทต่อปี ยกเว้น ผู้ติดเชื้อ ผู้พิการ ผู้ป่วยจิตเวช และผู้ป่วยติดเตียง

ข้อที่ 6 ทุนบำรุงบุตรในครรภ์หรือสวัสดิการตั้งท้องได้ 300 บาทต่อครั้ง ต่อคน

ข้อที่ 7 สวัสดิการด้านการเกิด คือ เด็กเกิดใหม่ ได้เงิน 1,000 บาทต่อคน พร้อมเปิดบัญชีให้

ข้อที่ 8 สวัสดิการด้านการศึกษาตามช่วงชั้นของการศึกษา

- ช่วงชั้นที่ 1 6-10 ปี เดือนละ 50 บาทต่อคน
- ช่วงชั้นที่ 2 11-15 ปี เดือนละ 100 บาทต่อคน
- ช่วงชั้นที่ 3 16-20 ปี เดือนละ 150 บาทต่อคน

- ช่วงชั้นที่ 4 21-25 ปี เดือนละ 200 บาทต่อคน

ข้อที่ 9 สวัสดิการด้านการแต่งงาน คือ เจ้าบ่าวได้รับ 2,000 บาท เจ้าสาวได้รับ 2,000 บาท

ข้อที่ 10 สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยคืนละ 50-300 บาท ไม่เกิน 12 คืน ต่อปี

ข้อที่ 11 สวัสดิการสำหรับผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาส รับเดือนละ 100 บาทต่อคน

ข้อที่ 12 สวัสดิการผู้สูงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป รับเดือนละ 100 บาท อายุตั้งแต่ 100 ปีขึ้นไป รับปีละ 10,000 บาท ต่อคน

ข้อที่ 13 สวัสดิการเสียชีวิตสูงสุดไม่เกิน 10,000 บาท ต่อคน

ข้อที่ 14 สวัสดิการเพิ่มเติม อาทิ ทุนประกอบอาชีพรายกลุ่ม ทุนประกอบอาชีพคนตรีชุมชน และทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา

จากการดำเนินงานเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาหนี้สินครัวเรือนและสภาพปัญหาการไม่มีสวัสดิการของชาวบ้านในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้รับรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน: ผู้สร้างสรรค์ความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. ปวย อึ้งภากรณ์ ด้านผลงานการจัดสวัสดิการชุมชนแบบองค์รวมหลากหลายมิติและสามารถเชื่อมโยงบูรณาการทรัพยากรจากหลากหลายแหล่งเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ พ.ศ. 2559 จนกลายเป็นหนึ่งในกองทุนต้นแบบด้านการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทย

กรณีตัวอย่างที่สี่ คือ หลักกตึกาและทรัพยากรของหมู่บ้านใหม่ไทยพัฒนา ตำบลหนองตะเคียนบอน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเกิดขึ้นครั้งแรก จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้าน พ.ศ. 2540 ต่อมาทางหมู่บ้านได้ตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาระบบธรรมนุญชุมชนกับทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) (อนุชา ทุมสุข, 2565) โดยบ้านใหม่ไทยพัฒนาได้มีการพัฒนาข้อกำหนดเพิ่มเติม

จนกลายเป็นธรรมเนียมชุมชนฉบับปัจจุบันที่มีรายละเอียดครอบคลุม 8 ด้านสำคัญ คือ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการรักษาภูมิปัญญาวัฒนธรรม ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการเสริมสร้างรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา ด้านความรักความสามัคคี และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สำหรับหลักกติกาศาสนาและทรัพยากรที่โดดเด่นและน่าสนใจของบ้านใหม่ไทยพัฒนา คือ การห้ามกางตาข่าย ตกเบ็ด และลงไปบ่อน้ำกินหรือบ่อน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน การอนุรักษ์การใช้ภาษาอีสาน การห้ามสร้างความรำคาญในหมู่บ้านและงานประเพณี การทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้กันเองในครัวเรือน การห้ามแต่งกายไม่สุภาพเวลาไปวัด การห้ามยิงปืนกลางบ้าน การห้ามเปิดเครื่องเสียงเกิน 5 ทุ่ม และการห้ามขับซิ่งเสียงดัง ทั้งนี้บ้านใหม่ไทยพัฒนาได้มีการใช้ศาลากลางบ้านและที่ทำการของผู้ใหญ่บ้านเป็นพื้นที่กลางที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาพูดคุยเพื่อถกเถียงเรื่องปัญหา ความต้องการ และความคิดเห็นระหว่างกัน อย่างสร้างสรรค์โดยไม่ใช้อารมณ์จนนำไปสู่ความริ้วฉานและความแตกหัก อีกทั้งบ้านใหม่ไทยพัฒนายังมีการใช้ระบบตุลาการศาลอาวูโสเพื่อควบคุมเวทีชุมชน หมายถึง การให้ผู้อาวุโสในพื้นที่เข้ามาไกล่เกลี่ยเวลาที่พี่น้องในพื้นที่ผิดใจกันมา ท้ายที่สุดผู้ศึกษาเชื่อว่าการสร้างธรรมเนียมชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมและการวิพากษ์ย่อมมีแนวโน้มที่จะสามารถสร้างการเจรจาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรร่วม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขกับชาวบ้านในพื้นที่ทุกคนได้สำเร็จ

กรณีตัวอย่างสุดท้าย คือ หลักกติกาศาสนาและทรัพยากรของชุมชนเกาะกลาง และชุมชนกุฎีจีน กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ชุมชนเกาะกลางและชุมชนกุฎีจีนต่างมีจุดร่วมสำคัญ คือ การกำหนดหลักกติกาศาสนาและทรัพยากรเกี่ยวกับประเด็น เรื่อง ยาเสพติดในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับสมาชิกในชุมชน ชุมชนทั้งสองมีข้อกำหนดว่า ถ้าหากสมาชิกในชุมชนติดยาเสพติดและปฏิเสธการเข้าสู่

กระบวนการบำบัด ครอบครัวของพวกเขาจะต้องแสดงความรับผิดชอบด้วยการให้สมาชิกผู้ที่ติดยาเสพติดย้ายออกไปจากชุมชน (แสน กิรตินวนันท์ และ สิริยา รัตน์ช่วย, 2562) จากการดำเนินงานเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาด้านยาเสพติดของชุมชนทั้งสอง พบว่า ชุมชนที่มีผู้นำและสมาชิกในชุมชนเคารพและยึดมั่นเรื่อง การบังคับใช้หลักกติกาศและทรัพยากรชุมชน ล้วนส่งผลทางตรงต่อการเข้าสู่กระบวนการบำบัดของสมาชิกผู้ติดยาเสพติดในทุกรายกรณี หรืออาจอนุมานได้ว่าสมาชิกในชุมชนทุกคนยอมกลับมาดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานของหลักกติกาศและทรัพยากรชุมชนเพราะว่าพวกเขาต้องการมีความมั่นคงทางด้านรายได้ ด้านอาชีพ และด้านที่อยู่อาศัย

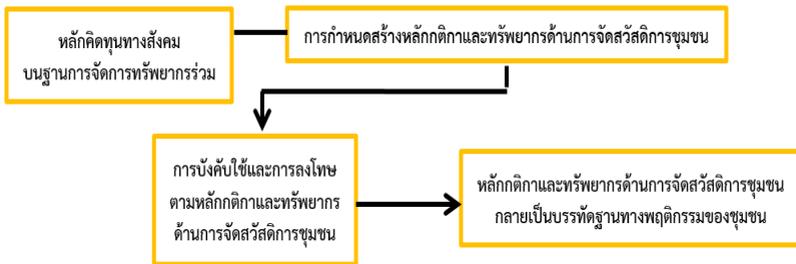
ทั้งนี้ผู้ศึกษามีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าชุมชนที่ปราศจากความเข้มแข็งหรือชุมชนที่มีผู้นำและสมาชิกในชุมชนไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการบังคับใช้หลักกติกาศและบทลงโทษอย่างเคร่งครัดจะไม่สามารถบริหารจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชุมชนที่มีความเข้มแข็งเท่านั้น เนื่องด้วยหลักกติกาศเกี่ยวกับการกระจายและการกระจายซ้ำทรัพยากรร่วมอย่างเป็นทางการจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง ถ้าหากสมาชิกในชุมชนไม่มีความเชื่อมั่นในเป้าหมายร่วมของชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมเป็นหลักคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของรูปแบบการพัฒนากระแสทางเลือกหรือการพัฒนาจากล่างขึ้นบน เนื่องด้วยหลักคิดดังกล่าวพยายามสะท้อนให้สังคมเห็นว่าระบบกรรมสิทธิ์ในระดับจุลภาคหรือระบบกรรมสิทธิ์ชุมชนเป็นระบบกรรมสิทธิ์แบบปิดที่สามารถบริหารจัดการและแก้ไขประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรร่วมในแต่ละพื้นที่ได้จริง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนจะมีการลดขนาดและปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามพลวัตความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศ หากแต่ผู้ศึกษายังคงเชื่อว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐาน

การจัดการทรัพยากรร่วมจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน และนโยบายด้านการพัฒนาชุมชน トラบโดที่ภาครัฐและภาคเอกชนยังไม่สามารถกระจายและกระจายซ้ำผลประโยชน์จากระบบสวัสดิการสังคมได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง ชุมชนเข้มแข็งที่มีศักยภาพและความสามารถก็จำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกระจายและกระจายซ้ำทรัพยากรดังกล่าวผ่านรูปแบบการจัดสวัสดิการทางเลือกหรือการจัดสวัสดิการชุมชนดังเช่นที่เคยเป็นมา

ภาพที่ 3

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมกับบทบาทการสร้างบรรทัดฐานการปฏิบัติตามหลักกติกาและทรัพยากร

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา.

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์กับบทบาทการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อทบทวนและปรับปรุงหลักกติกาและทรัพยากร

ผู้ศึกษาเห็นว่าประเด็น เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชน นั้นมีขอบเขตของเนื้อหาและรายละเอียดที่กว้างขวางกว่าการรับรู้ของผู้คนในสังคมโดยทั่วไป

เนื่องด้วยผู้ศึกษาเชื่อว่าการจัดสวัสดิการชุมชนมีความหมายที่ครอบคลุมถึง ชุดความรู้ ชุดความคิด ชุดความเชื่อ ชุดค่านิยม ชุดจริยธรรม และชุดแบบแผนทางพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนที่ดำรงอยู่ภายใต้อิทธิพลของโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าผู้ศึกษาเชื่อว่าหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดสร้างบรรทัดฐานของชุมชน

ในทางเดียวกัน หลักกติกาและทรัพยากรจะเข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดสร้างพื้นที่แห่งความรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการหน้าที่สำคัญ คือ การควบคุมและตรวจสอบความถูกต้อง ความชอบธรรม และความดีงามของชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนทุกคนล้วนดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ภายใต้ว่าทกรรมและอำนาจของหลักกติกาและทรัพยากรชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนกับฝุ่นละอองที่ล่องลอยและกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกแห่งหนในชุมชน อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าพลังอำนาจในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องถูกบังคับใช้ในรูปแบบของกฎหมายบ้านเมืองเสมอไป เนื่องจากพลังอำนาจสามารถแทรกตัวอยู่ภายใต้หลักกติกาและทรัพยากรหรือธรรมณูญระดับจุลภาคได้เช่นกัน (Foucault, 1977, อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550) ทั้งนี้ภายหลังจากการที่สมาชิกในชุมชนได้นำหลักกติกาและทรัพยากรมาใช้ควบคุมแบบแผนชีวิตของพวกเขาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทันใดนั้นชุมชนก็จะทำการแปรเปลี่ยนสถานะเป็นชุมชนแห่งการจ้องจับผิด หมายถึง สภาวะการณ์ที่สมาชิกในชุมชนพยายามจับผิดผู้ที่ไม่ยอมปฏิบัติตามหลักกติกาและทรัพยากรของชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนพยายามสอดส่องและตรวจสอบตราสมาชิกที่กระทำความผิดราวกับว่าเป็นกรรมการเกมกีฬาที่นั่งอยู่บนหอคอยสังเกตการณ์ ทั้งนี้ระบบคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นเทคนิคสำหรับสังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนจะสามารถมองเห็นพฤติกรรมและการกระทำของกันและกันได้ตลอดเวลา ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนเองกำลังถูกจับผิดอยู่และเริ่มเกิดความ

เกรงกลัวต่อการแสดงพฤติกรรมที่ผิดแปลกไปจากหลักกติกาและทรัพยากรที่เป็นบรรทัดฐานของชุมชน

ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้ว่าสมาชิกในชุมชนไม่สามารถแน่ใจได้ว่าสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ กำลังจ้องมองพวกเขาอยู่หรือไม่ ด้วยเหตุนี้สมาชิกในชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างภาพมโนทัศน์หรือจินตนาการว่าพวกเขานั้นกำลังถูกจ้องมองอยู่ตลอดเวลา จากสภาวะการณ์ดังกล่าวล้วนส่งผลทางตรงให้พวกเขาต้องพยายามควบคุมร่างกายและจิตใจของตนเองให้อยู่ภายใต้หลักกติกาและทรัพยากรชุมชนอย่างเคร่งครัดเสมือนกับว่าดวงตาอันเคร่งขรึมหรือดวงตาสับประรดของสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ กำลังจ้องมองมาที่พวกเขาอยู่จริงๆ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าการหน้าที่ของชุมชนแห่งการจ้องจับผิดคงไม่ต่างอะไรกับกล้องวงจรปิดออนไลน์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อป้องกันการทำความผิดและเป็นหลักฐานสำคัญสำหรับการเอาผิดทางกฎหมาย สำหรับพลังอำนาจของโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนนั้นคงเป็นอะไรไปไม่ได้นอกจากสายตาของคณะกรรมการและชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเปรียบเสมือนกับกล้อง CCTV ที่คอยควบคุมและสอดส่องพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ยอมปฏิบัติตามธรรมนูญของกลุ่ม เพื่อนำไปสู่กระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดในฐานะผู้เบี่ยงเบน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกแก้ไขพฤติกรรมเพื่อทำให้พวกเขากลับคืนมาสู่ภาวะของความเป็นปกติตามความต้องการของหลักกติกาให้ได้ อย่างไรก็ตามหลักกติกาและทรัพยากรที่ดีควรมาจากการวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันจนตกผลึกเป็นหลักกติกาออกมาบังคับใช้โดยที่ไม่ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกอึดอัดที่จะยอมรับและปฏิบัติตามมากกว่าการสร้างความจำยอมและความเกรงกลัวต่อการจ้องจับผิดเพียงเท่านั้น

ในส่วนของผู้ศึกษาเห็นว่าหลักกติกาและทรัพยากรภายใต้โครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนได้ทำการแสดงอำนาจด้วยวิธีการควบคุมและกำกับร่างกายและจิตใจของสมาชิกในชุมชนโดยตรง ขณะเดียวกันโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนดังกล่าวก็ได้เข้ามาเป็นกลไกในการกำกับวิถีชีวิตของชาวบ้านทางอ้อมด้วยเช่นกัน สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ การกำกับด้วยวิธีการ

ปลูกฝังจิตสำนึกและองค์ความรู้บางประการให้กับสมาชิกในชุมชน อาทิ องค์ความรู้เกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนชุมชน องค์ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน องค์ความรู้เกี่ยวกับธนาคารและสถาบันการเงินทุนชุมชน องค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคารพและการปฏิบัติตามธรรมเนียมชุมชน

ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวจะทำให้สมาชิกในชุมชนหันกลับมาสนใจและใส่ใจเรื่องระเบียบวินัยของตนเองมากขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยการบีบบังคับจากสถาบันทางสังคม สอดคล้องกับการดำเนินงานของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ที่มีหลักกติกาและทรัพยากรว่าสมาชิกทุกคนต้องนำเงินฝากมารวมกัน สมาชิกทุกคนต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรม รวมไปถึงสมาชิกทุกคนต้องมุ่งมั่นและให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกลุ่มบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล ด้วยเหตุนี้หลักกติกาและทรัพยากรดังกล่าวจึงถูกปฏิบัติตามจนเป็นปกติด้วยความมีระเบียบวินัยของสมาชิกกลุ่ม เมื่อถึงเวลาสะสมเงินฝาก สมาชิกทุกคนก็จะต้องนำเงินมารวมกัน เมื่อทุกคนนำเงินมารวมกัน กลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์ก็จะมีพลังอำนาจในการกระจายและกระจายซ้ำสวัสดิการและเงินกู้ยืมได้ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าโครงสร้างของกลุ่มสวัสดิการออมทรัพย์พยายามเข้ามาควบคุมระเบียบวินัยของสมาชิกกลุ่มด้วยวิธีการทำให้สมาชิกทุกคนยอมรับเงื่อนไขและปฏิบัติตามหลักกติกาและทรัพยากรของกลุ่ม อาทิ หลักกติกาเกี่ยวกับการฝากเงินสะสม หลักกติกาเกี่ยวกับการเข้าร่วมประชุม หลักกติกาเกี่ยวกับการเสนอชื่อคณะกรรมการควบคุมและตรวจสอบบัญชีของกลุ่ม หลักกติกาเกี่ยวกับการลงโทษสมาชิกกลุ่มที่กระทำความผิด รวมไปถึงหลักกติกาเกี่ยวกับการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม สำหรับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามธรรมเนียมของกลุ่ม พวกเขาจะถูกพิจารณาว่าเป็นผู้แปลกแยกหรือเป็นข้าตรงข้ามกับสมาชิกคนอื่นๆ ส่งผลให้พวกเขาไม่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการเมื่อพวกเขาต้องการใช้สิทธิประโยชน์ในการเข้าถึงแหล่งสวัสดิการต่างๆ ของกลุ่ม จากสภาวะการณ์ข้างต้นทำให้สมาชิกกลุ่มต้องพยายาม

ควบคุมร่างกายและจิตใจของตนเองให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของหลักกติกาและ
ทรัพยากร หลักกติกาและทรัพยากรได้ใช้พลังอำนาจเข้าไปกระทำการกับ
จิตวิญญาณของสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดบทเรียนและปฏิบัติตาม

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเห็นว่าความเคยชินในการปฏิบัติตามหลักกติกา
และทรัพยากรแบบเดิมๆ เป็นระยะเวลายาวนานหลายทศวรรษ อาจทำให้
สมาชิกในชุมชนเพิกเฉยต่อการทบทวนและการปกป้องตัวเองด้วยวิธีการ
ตั้งคำถามถึงความเหมาะสม ความสมเหตุสมผล ความชอบธรรม ความเป็น
ปัจจุบัน และความถูกต้องของหลักกติกาและบทลงโทษต่างๆ ที่ดำรงอยู่ใน
ชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าสมาชิกในชุมชนควรหันมาให้ความสำคัญกับ
การกำหนดสร้างเวทีชุมชนหรือปริมณฑลสาธารณะ เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้นำ
ชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายได้ทำการทบทวนและ
วิพากษ์วิจารณ์หลักกติกาและทรัพยากรในชุมชนอย่างเปิดเผย กระบวนการ
สนทนาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการแสดงความคิดเห็นและ
ความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชน หากแต่พวกเขา
จะต้องไม่หลงลืมข้อปฏิบัติที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการแลกเปลี่ยนทางความคิด
ในพื้นที่สาธารณะ คือ การอภิปรายโต้เถียงบนพื้นฐานของความเท่าเทียม
การยอมรับความคิดเห็นที่ดีกว่าอย่างมีเหตุผล รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้มี
การวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีอุดมคติ

จากหลักการและเหตุผลในข้างต้น ล้วนมีความสอดคล้องกับหลักคิด
ทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในหลักคิดที่มีความเชื่อ
อย่างหนักแน่นว่าชุมชนไม่ควรถูกขับเคลื่อนไปด้วยการกำกับของหลักคิดทุนทาง
สังคมบนฐานความไว้วางใจเพียงเท่านั้น หากแต่ชุมชนควรถูกขับเคลื่อนด้วย
การต่อสู้ทางความคิดจากมุมมองที่มีความแตกต่างหลากหลาย เนื่องจากองค์
ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องชุมชนวิพากษ์ไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกทำให้เชื่อแบบตายตัวหรือ
เป็นไปในลักษณะของชุมชนเชิงอุดมคติที่กำกับให้มองแค่ภาพความสวยงามของ
ชุมชนเพียงเท่านั้น เพราะในสภาพความจริงแล้วกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกใน

ชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับชุมชนก็ยังคงเป็นปฏิกิริยาที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงบวก ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความโกรธ ความลุ่มหลง ความเห็นแก่ตัว รวมไปถึงอำนาจและผลประโยชน์ที่มีความสลับซับซ้อนกันอย่างปฏิเสธไม่ได้

หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์เชื่อว่ากระบวนการวิพากษ์วิจารณ์เป็นช่องทางสำคัญที่นำไปสู่การทบทวนและการวิเคราะห้โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดที่ครอบคลุมไปถึงหลักกติกาและทรัพยากรของชุมชนที่ถูกกำกับและกระทำผ่านชุมชนเจ้าพ่อหรือกลุ่มอิทธิพลบางกลุ่มในชุมชนที่ค้ำประกันผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ คือ การรื้อสร้างสถานการณ์ความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมที่เป็นเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การสร้างสภาวะของความเข้าใจที่เป็นความจริง

ในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน กระบวนการวิพากษ์วิจารณ์หลักกติกาและทรัพยากรในชุมชนควรมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (Habermas, 1979, อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทปัทมเดชุลย์, 2550) ดังนี้

องค์ประกอบข้อที่ 1 คือ ความจริง หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายพยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับเนื้อหาและรายละเอียดของเรื่องราวที่ต้องการสื่อสารผ่านเวทีชุมชนว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและตรงกับสภาพความเป็นจริงที่เชื่อมโยงไปสู่ประเด็น เรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน อาทิ ชุดความจริงเกี่ยวกับความต้องการของสมาชิกในชุมชน ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ความเป็นธรรมของหลักกติกาด้านการจัดสวัสดิการชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับกลุ่มภาคีเครือข่าย รวมไปถึงภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี และองค์ความรู้ของชุมชน

องค์ประกอบข้อที่ 2 คือ ความสามารถในการสื่อสาร หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายพยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับวิธีการพูดสื่อสารความหมายของข้อมูลผ่านเวทีชุมชน เพื่อให้ทั้งกลุ่มคน 3 กลุ่มสามารถเข้าใจในสิ่งที่พวกเขาต้องการสื่อสารระหว่างกันได้ อย่างกระจ่างชัดโดยไม่บิดเบี้ยวไปจากความตั้งใจของพวกเขา

องค์ประกอบข้อที่ 3 คือ ความถูกต้อง หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายพยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการกำหนดสร้างหลักกติกาและทรัพยากรชุมชนด้วยวิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยปราศจากการยึดหลักการและเหตุผลของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ผู้ศึกษาเชื่อว่าหลักกติกาและทรัพยากรชุมชนที่ดีไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการสะท้อนตรรกะและมุมมองของคนในชุมชนเพียงแค่งกลุ่มเดียว ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นด้วยกับการทำให้ประเด็น เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชน เข้าไปอยู่ในการรับรู้ของชาวบ้านในพื้นที่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การกำหนดสร้างหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความเป็นธรรมและน่าเชื่อถือ

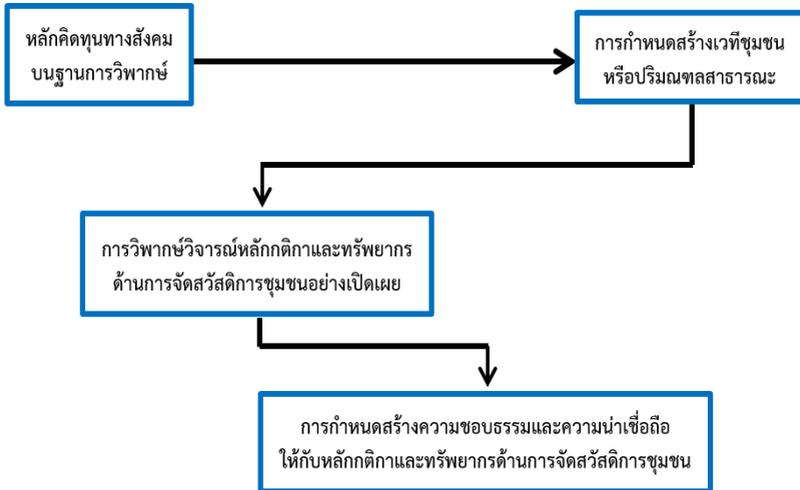
ในท้ายที่สุด ผู้ศึกษาเห็นว่าผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายควรทำความเข้าใจร่วมกันว่าไม่มีหลักกติกาและทรัพยากรหรือธรรมนูญแห่งกฎเกณฑ์ข้อใดที่เป็นความจริงหรือผิดไปจากความจริงตลอดกาล เนื่องจากหลักกติกาและทรัพยากรทุกประเภทบนโลกใบนี้ล้วนอยู่ภายใต้พลวัตของการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายไม่ควรไปยึดติดว่าหลักกติกาข้อใดข้อหนึ่งจะต้องคงอยู่ไปตลอดกาล เพราะแท้ที่จริงแล้วหลักกติกาและทรัพยากรเพียงแค่นี้ ชุดเดียวไม่สามารถเป็นตัวแทนที่จะอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ตลอดไป ทุกคนควรทำความเข้าใจว่าไม่มีหลักกติกาและทรัพยากรข้อใดที่แน่นอนตายตัว โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีหลักกติกาและทรัพยากรชุมชนใดที่มั่นคงถาวร

หลักกติกาและทรัพยากรชุมชนล้วนเปลี่ยนแปลงความหมายไปตามการตีความจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน อาทิ สถานการณ์โลก บริบทประเทศ บริบทชุมชน ความรู้สึกของสมาชิกในชุมชน และประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชน

ดังนั้นพวกเขาจึงควรหันมาให้ความสำคัญกับการทบทวน การปรับปรุงแก้ไข รวมไปถึงการพัฒนาเนื้อหาและรายละเอียดของหลักกติกาและทรัพยากรให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางได้ ควบคุมได้ เลือกได้ และจัดการเปลี่ยนแปลงให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปได้ ด้วยวิธีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนทุกคนได้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวไปพร้อมๆ กันโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ภาพที่ 4

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์กับบทบาทการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อทบทวนและปรับปรุงหลักกติกาและทรัพยากร

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา.

กระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิด ทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ

จากการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดทุนทางสังคมในการจัดสวัสดิการชุมชน ทำให้ผู้ศึกษาค้นพบว่าการจัดสวัสดิการชุมชนไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากแนวคิดทุนทางสังคม เนื่องจากด้วยผู้ศึกษาเห็นว่าแนวคิดทุนทางสังคมเป็นบรรทัดฐานของการปฏิบัติการทางวินัยที่เชื่อมโยงไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า การจัดสวัสดิการชุมชน หมายถึง แนวความคิด

และกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การกำหนดสร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน การสร้างภูมิคุ้มกันและการเสริมพลังอำนาจให้กับสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงการดูแลซึ่งกันและกันตั้งแต่เกิดจนตายบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกันของสมาชิกในชุมชน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการอยู่ภายใต้ความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน ตลอดจนมีสมาชิกในชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการกระจายสวัสดิการในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในชุมชน อาทิ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนฌาปนกิจ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมไปถึงกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเชื่อว่าการจัดสวัสดิการชุมชนมีเนื้อหาและรายละเอียดที่ครอบคลุมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน อันหมายถึง กระบวนการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการนำสวัสดิการชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านรายได้และการประกอบอาชีพ และด้านสิทธิเสรีภาพ กับการพัฒนาคุณภาพของบริบทแวดล้อมในชุมชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการนำสวัสดิการชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ อาทิ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน รวมไปถึงการกำหนดสร้างธรรมาภิบาลและความเป็นธรรมในชุมชน

ในอีกมุมหนึ่ง จากการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมยังทำให้ผู้ศึกษา พบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นอนุภาคขนาดเล็กที่สามารถแปรสภาพและเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา สถานที่ รวมไปถึงบริบทของชุมชน ซึ่งดำรงอยู่คู่ขนานกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีก

นัยหนึ่งว่า จากการศึกษาวิจัยเอกสารและทบทวนวรรณกรรมในครั้งนี้ ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความตระหนักว่าชุดของความรู้ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างเป็นทางการจากสถาบันทางสังคมเพียงเท่านั้น หากแต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วชุดความรู้สามารถเกิดขึ้นได้จากทุกตำแหน่งแห่งหน แม้ว่าจะเป็นหน่วยย่อยขนาดเล็กที่สุดของสังคมแบบสถาบันครอบครัวหรือชุมชนก็สามารถกำหนดสร้างชุดความรู้ของตัวเองขึ้นมาได้ สอดคล้องกับแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมบนฐานคิดทางสายที่สามหรือระบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ทนทางสังคม และหุ้นส่วนทางสังคม ส่งผลให้ภาครัฐพยายามเปิดโอกาสให้กลุ่ม ชุมชน ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศ เนื่องจากระบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะมีแนวคิดพื้นฐานว่าการจัดสวัสดิการสังคมที่ดีไม่ควรผูกขาดบทบาทด้านการจัดสวัสดิการไว้กับภาครัฐแค่เพียงผู้เดียว (ระพีพรรณ คำหอม, 2551; 2557) แต่ควรเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างหุ้นส่วนทางสังคมเพื่อจัดสวัสดิการให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในแต่ละบริบทพื้นที่มากกว่า

สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสังคม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต สถาบันการเงินชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กองทุนฌาปนกิจ และกองทุนสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าชุดความรู้อาจเป็นไปในรูปแบบของจิตใต้สำนึกว่าทรัพยากรร่วมที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนนำมารวมกันนั้นไม่ได้เป็นของคนใดคนหนึ่ง ทรัพยากรร่วมดังกล่าวเป็นของสมาชิกทุกคน ดังนั้น ถ้าสมาชิกทุกคนต้องการสร้างความรักและความสามัคคีให้กับกลุ่มสมาชิกทุกคนก็จะต้องช่วยกันรักษาและปกป้องทรัพยากรร่วมไว้ เพื่อไม่ให้ใครมาคดโกงเอาทรัพยากรเหล่านี้ไปเป็นของตนเองและพวกพ้อง ในสภาพความเป็นจริงแล้วถ้าหากมีการคดโกงหรือการเอาเปรียบเกิดขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทุกกลุ่มพยายามสร้างขึ้นมาก็จะล่มสลายและพังทลายลงทันที ด้วยเหตุนี้สมาชิกทุกคนจึงต้องช่วยกันสอดส่องดูแลทรัพยากรร่วมควบคู่ไปกับการหาวิธี

จัดการกับคนที่คิดโกงและปลุกฝังจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อ
ทรัพยากรร่วมของกลุ่ม

ในทางเดียวกัน การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมใน
บริบทของประเทศไทย ยังมีความเชื่อมโยงกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ
พอเพียง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงผลกระทบที่เป็น
ผลพวงมาจากการพัฒนากระแสหลักในมิติต่างๆ อาทิ การเพิ่มระยะห่างระหว่าง
กลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนยากจน การกระจายทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม การถูก
กลืนกินทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างค่านิยมการบริโภค
เกินตัว ทั้งนี้การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดพื้นฐานว่า
กระบวนการพัฒนาควรตั้งอยู่บนหลักทางสายกลางและความไม่ประมาท
(กรมการพัฒนาชุมชน, 2555) โดยทุกภาคส่วนควรคำนึงถึงความพอประมาณ
(ห่วงที่ 1) หมายถึง การคำนึงถึงความพอดีตามความจำเป็นและความเหมาะสม
กับตนเอง ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมประเพณี ความมีเหตุผล
(ห่วงที่ 2) หมายถึง การตัดสินใจอย่างรอบคอบตามหลักการและเหตุผล อาทิ
หลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักจริยธรรม และหลักศีลธรรมอันดีงาม รวมไปถึง
การสร้างภูมิคุ้มกัน (ห่วงที่ 3) หมายถึง การเตรียมความพร้อมและการปรับตัว
เพื่อรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับการใช้ความรู้ (เงื่อนไขที่ 1) หมายถึง
การหมั่นศึกษาและทำความเข้าใจความรู้ทุกแขนงอย่างเป็นองค์รวมเพื่อนำมา
ประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินชีวิต และคุณธรรม (เงื่อนไขที่ 2) หมายถึง
การมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และ
ความเพียรในการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา

จากเนื้อหาและรายละเอียดเกี่ยวกับหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงใน
ข้างต้น ล้วนมีความสอดคล้องกับหลักการสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน
(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2552) ดังนี้ คือ หลักการสร้างความเป็นองค์รวม
หมายถึง การเชื่อมโยงทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชน

เข้าหากันอย่างเป็นองค์กรรวม อาทิ การเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนกับสิ่งแวดล้อม ด้วยกิจกรรมการอนุรักษ์แหล่งน้ำและแหล่งอาหารในชุมชน การเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนทุกช่วงวัยด้วยกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการเชื่อมโยงกำไรส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่มาช่วยสมทบทุนให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน หลักการคำนึงถึงความสอดคล้องกับพื้นที่ หมายถึง การจัดสวัสดิการชุมชนโดยคำนึงถึงความพอดีตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ต้นทุนต่างๆ ที่เป็นรากเหง้าของชุมชน สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป้าหมายของชุมชน หลักการทำแบบค่อยเป็นค่อยไป หมายถึง การจัดสวัสดิการชุมชนบนรากฐานของความสมดุลระหว่างความรู้กับคุณธรรม เนื่องด้วยการเร่งสร้างความเติบโตของสวัสดิการชุมชนต่างๆ ที่สมาชิกในชุมชนยังไม่มีจิตสำนึกของการช่วยเหลือเกื้อกูลและการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขยอมนำมาซึ่งการพังทลายของระบบสวัสดิการชุมชน รวมไปถึงหลักการไม่แบ่งแยกคนในชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน การสร้างภูมิคุ้มกันและการเสริมพลังอำนาจให้กับสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงการดูแลซึ่งกันและกัน ตั้งแต่เกิดจนตายบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกันของสมาชิกในชุมชนทุกคนอย่างเป็นธรรมชาติ

ภาพที่ 5

แสดงความเชื่อมโยงของแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคม

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน, 2555 และ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2552.

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมยังทำให้ผู้ศึกษาค้นพบว่าในปัจจุบันแนวคิดทุนทางสังคมได้เกิดช่องว่างแห่งความแตกต่างในเชิงหลักการท่ามกลางกลุ่มนักคิดหลากหลายกลุ่ม ตัวอย่างเช่น กลุ่มนักคิดที่นำเสนอหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ ที่มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าความไว้วางใจจะเข้าไปมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายเกิดความเข้มแข็งจนสามารถประสานความร่วมมือกันเพื่อสร้างโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนได้สำเร็จ อาจกล่าวได้ว่านักคิดกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจจะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงและการประสานความร่วมมือในลักษณะของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน

นักคิดกลุ่มดังกล่าวมีแนวคิดพื้นฐานว่าเครือข่ายสวัสดิการชุมชนควรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการกำหนดสร้างความสัมพันธ์กับทางภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา รวมไปถึงภาคประชาสังคมทั้งภายในและภายนอก

ประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้กับสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการจัดสวัสดิการชุมชน การประเมินสถานการณ์ความเสี่ยงของการจัดสวัสดิการชุมชน รวมไปถึงการแบ่งปันเครื่องมือและเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการจัดสวัสดิการชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ศึกษาที่เห็นว่า หุ้นส่วนทางสังคมทุกภาคส่วน ควรเข้ามามีบทบาทในการสื่อสารกับภาครัฐหรือผู้ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายสังคมว่า การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดสวัสดิการทางเลือกที่มีความเข้มแข็งและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชนได้จริง

ในทางตรงกันข้าม กลุ่มนักคิดที่นำเสนอหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ กลับเห็นว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจยังคงมีข้อจำกัด เรื่อง การละเลยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์แนวดิ่ง และความขัดแย้งที่แทรกตัวอยู่ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ชุมชนกับภาคีเครือข่าย รวมไปถึงชุมชนกับภาครัฐ เนื่องด้วยกลุ่มนักคิดที่เชื่อหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์เห็นว่าสมาชิกในชุมชนบางกลุ่มที่มีความผูกพันใกล้ชิดกันอย่างแน่นอนแพ้นอาจรวมตัวกันกำหนดสร้างหลักกติกาและทรัพยากรเพื่อกีดกันสมาชิกคนอื่นๆ ออกจากการเข้าถึงผลประโยชน์ด้านสวัสดิการของชุมชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเข้มแข็งจนเกินไปอาจกลายเป็นชนวนเหตุของการสืบทอดโครงสร้างหลักคิดทุนทางสังคมบนฐาน การจัดการทรัพยากรร่วมแบบเดิมๆ ต่อเนื่องกันเป็นเวลาหลายทศวรรษ ควบคู่ไปกับการกีดกันและเบียดขับสมาชิกในชุมชนคนอื่นที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหลักกติกาและทรัพยากรให้มีความเป็นธรรมและเป็นปัจจุบันมากขึ้น

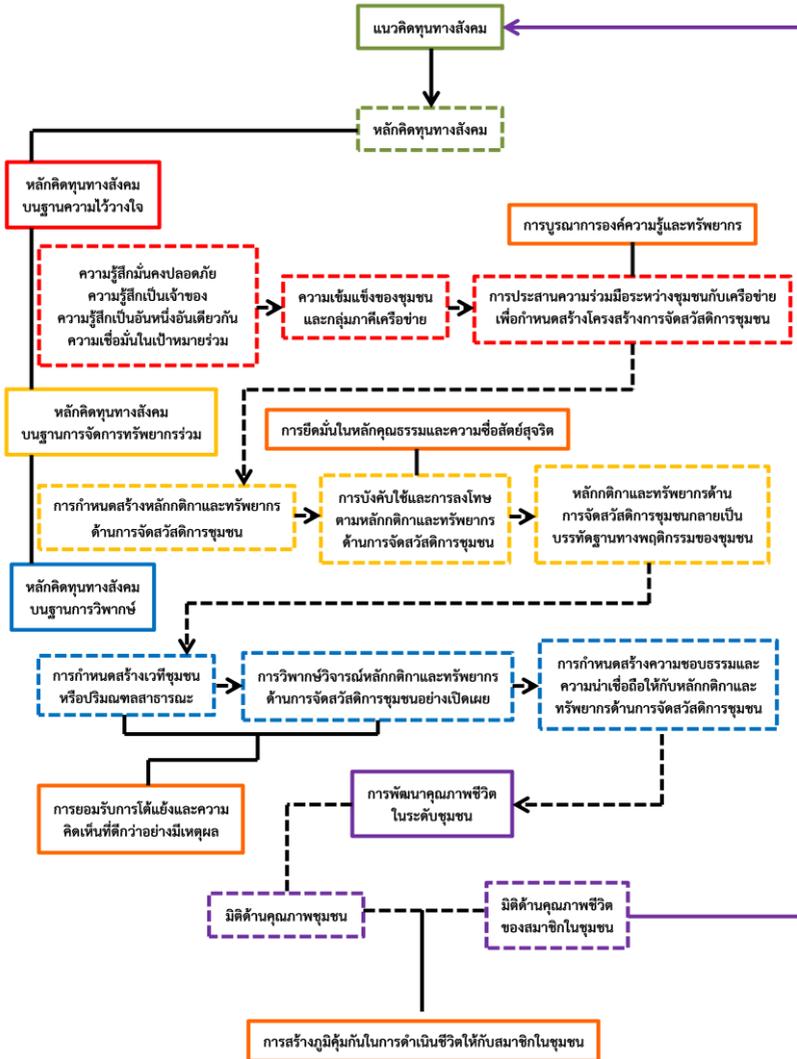
ด้วยเหตุนี้กลุ่มนักคิดที่นำเสนอหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ จึงเห็นว่ากลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับชุมชนควรหันมามุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างเวทีชุมชนหรือ

ปริมณฑลสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเหตุผลและวิพากษ์วิจารณ์หลักกติกาและ
ทรัพยากร อันเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากหลักคิดทุนทางสังคมบนฐาน
การจัดการทรัพยากรร่วมอย่างเปิดเผยเช่นเดียวกันกับกระบวนการสังคายนา
พระไตรปิฎก สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ การเจรจาเรื่องการแบ่งน้ำ
สาธารณะให้กันแบบตรงไปตรงมา การเจรจาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรใหม่
เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนที่ไม่ได้รับโอกาสในปีที่ผ่านมา และการเจรจาเรื่องที่มี
ความละเอียดอ่อนเกี่ยวกับผลประโยชน์ผ่านเวทีชุมชนที่จัดขึ้นบริเวณศาลปู่ตา
ของหมู่บ้าน เพราะสมาชิกในชุมชนทุกคนมีความเชื่อว่าเมื่อเข้าไปในบริเวณ
พื้นที่ของศาลปู่ตาแล้วจะไปทะเลาะกันหรือใช้คำหยาบคายต่อกันไม่ได้ เนื่องจก
การกระทำดังกล่าวอาจทำให้ผีบรรพบุรุษเกิดความไม่พอใจและบันดาลให้
ชาวบ้านได้รับความโชคร้ายตลอดปีตามความเชื่อแบบดั้งเดิม

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาเกิด
ความตระหนักว่า ประเด็นความท้าทายของการกำหนดสร้างกระบวนการที่ค้นคว้า
ด้วยการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน คือ
การบูรณาการหลักคิดทุนทางสังคมทั้ง 3 หลักคิด อันได้แก่ 1) หลักคิดทุนทาง
สังคมบนฐานความไว้วางใจ ที่มีความเชื่อว่าความไว้วางใจจะเข้าไปมีส่วนสำคัญ
ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชน 2) หลักคิดทุน
ทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ ที่มีความเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนเหตุผลและ
การวิพากษ์วิจารณ์ควรถูกให้ความสำคัญในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน รวม
ไปถึง 3) หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรส่วนรวม ที่มีความ
เชื่อว่าการจัดการทรัพยากรส่วนรวมเป็นปัจจัยสำคัญที่เปิดโอกาสให้สมาชิกใน
ชุมชนทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดสร้างและธำรงรักษาหลักกติกา
และทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังแผนภาพ
ต่อไปนี้

ภาพที่ 6

แสดงกระบวนการทัศน์การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติ

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา.

จากแผนภาพกระบวนการทัศน์การจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดทุนทางสังคมในเชิงอุดมคติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนกับแนวคิดทุนทางสังคมเป็นคู่ความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์ และหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมเป็นหลักคิดรากฐานสำคัญสำหรับการกำหนดสร้างโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง ขณะเดียวกันหลักคิดรากฐานดังกล่าวก็ถูกนำมาปฏิบัติซ้ำผ่านกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายที่ดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่าแนวคิดทุนทางสังคมจะมีพลังอำนาจก็ต่อเมื่อมันถูกนำไปใช้ในการขับเคลื่อนโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชน เช่นเดียวกันกับโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนที่จะมีความเข้มแข็งและประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีแนวคิดทุนทางสังคมเป็นแนวคิดพื้นฐาน

ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า หลักคิดทุนทางสังคมบนฐานความไว้วางใจ ที่มีความหมายครอบคลุมถึงการกำหนดสร้างความรู้สึกร่วมกันปลอดภัย ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเชื่อมั่นในเป้าหมายร่วมของชุมชนจะเข้าไปมีส่วนสำคัญต่อการก่อร่างสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การบูรณาการองค์ความรู้และทรัพยากรเพื่อกำหนดสร้างโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชน

ภายหลังจากการสร้างโครงสร้างการจัดสวัสดิการชุมชนได้สำเร็จ ชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่ายจำเป็นต้องนำหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการจัดการทรัพยากรร่วมมาประยุกต์ใช้สำหรับการกำหนดสร้างหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นช่องทางในการเข้าถึงสวัสดิการด้านต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ผู้ศึกษาอนุมานว่าผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายที่คลุกคลีอยู่กับชุมชนมาอย่างยาวนานย่อมมีองค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี ด้วย

เหตุนี้พวกเขาจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถร่างหลักกติกาและทรัพยากรอันเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจและความซื่อสัตย์สุจริตได้ อย่างไรก็ตามการบังคับใช้และการลงโทษตามหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนกลายเป็นบรรทัดฐานทางพฤติกรรมของชุมชน

ในท้ายที่สุด ผู้ศึกษาเห็นว่าหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนควรถูกขับเคลื่อนด้วยหลักคิดทุนทางสังคมบนฐานการวิพากษ์หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ากลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิกในชุมชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายควรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการกำหนดสร้างเวทีชุมชนหรือปริมนทลสาธารณะ เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มออกมาแสดงความคิดเห็น ความต้องการ ครอบคลุมไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์หลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างเปิดเผยบนพื้นฐานของการยอมรับความคิดเห็นที่ดีกว่าอย่างมีเหตุผลและความเท่าเทียมกัน

ผู้ศึกษาเห็นว่าการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนควรเปิดกว้างต่อการรับรู้ของกลุ่มผลประโยชน์ทุกกลุ่มในชุมชน เนื่องด้วยการเปิดกว้างเกี่ยวกับประเด็น เรื่อง หลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนจะกลายเป็นช่องทางที่สำคัญสำหรับการกำหนดสร้างความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือให้กับหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือของหลักกติกาและทรัพยากรด้านการจัดสวัสดิการชุมชนดังกล่าว จะกลายเป็นเส้นทางเดินหลักที่นำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน คือ การพัฒนาคุณภาพของบริบทแวดล้อมในชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในวิธีการสร้างหลักประกันและภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร. (2548). *กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนา*
ป่าชายเลนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม
จังหวัดเพชรบุรี. ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). *คู่มือการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง*
ต้นแบบ. กรุงเทพฯ: บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550). *ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม*.
ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ:
บริษัทการพิมพ์.
- จุไรพร จิตพิทักษ์. (2559). 7 รูปแบบองค์กรสวัสดิการชุมชน ผู้สร้างสรรค์ความมั่นคง
ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “คุณภาพชีวิต ปฏิทิน
แห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตระกอน”. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).
- ชล บุนนาค. (2554). *แนวคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วม: ประสบการณ์จาก*
ต่างประเทศและแนวคิดในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
สมัชชาปฏิรูป.
- ชล บุนนาค. (2561). ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับ
เศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21. *เอกสารประกอบการบรรยายในหัวข้อ ยังมี*
ความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษ
ที่ 21, 8 ตุลาคม 2561 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2559). *ชนสำนวนยักษ์ออกออมทรัพย์คลองเปียบะ 240 ล้าน-43*
ผู้ต้องหา ส่งอัยการนาทวี, 30 กันยายน 2565. สืบค้นจาก
<https://www.thairath.co.th/news/local/south/652629>.

- ชร ปีติดล. (2557). *แนวคิดเรื่องชุมชนนิยมกับการสร้างเสริมเสถียรภาพ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558). จ.สงขลา สั่งตั้งกรรมการฟื้นฟู “กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ” สถาบันการเงินชาวบ้านชื่อดังที่เคยถูกเชิดให้เป็นต้นแบบ ก่อนระบอบทักษิณลอบไปทำนโยบายกองทุนหมู่บ้าน หลังถูกคนในยึดกอบเงินไปถึง 76 ล้านบาท จนปัญหาบานปลายสมาชิกเบิกถอนเงินไม่ได้ เผยมีการขอเรียนและแจ้งข้อมูล ถึงชั้นส่งเรื่องให้ DSI, 30 กันยายน 2565. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/south/detail/9580000132732>.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2551). *รายงานศึกษาการสังเคราะห์ท้องถิ่นความรู้การพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพเทัญวานิสัย.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2557). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2556). มโนทัศน์ชนชั้นและทุนของปีแอร์บูร์ดิเออ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(1), 29-44.
- วัลลภ สุขสวัสดิ์. (2557). แนวคิดทุนทางสังคมของโรเบิร์ต ดี พัตนัม และข้อท้าทาย. *วารสารครินครินทรวินิจฉัยและพัฒนาสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(11), 281-298.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2552). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอ๊ปป์า ฟรินด์ ก๊อปปี้ จำกัด.
- สิริยา รัตน์ช่วย. (2560). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตโลกยุคใหม่. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 7(1), 72-87.
- สุรางค์ตัน จำเนียรพล. (2555). สาระสำคัญจาก Robert D. Putnam Democracy and Social Capital: What's the Connection?. *วารสารวิจัยสังคม*, 35(1), 1-21.

- แสน กิรตินวนันท์ และ สิริยา รัตน์ช่วย. (2562). กลไกการสร้างความเข้มแข็ง
สวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษา ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีน
โบ๊เบ๊ ชุมชนคริสต์กุฎีจีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดกามาลุลอิสลาม
กรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*. 7(5), 1253-1268.
- อภิรดี วงศ์ศิริ. (2561). ทูทางสังคมภายนอกชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน
กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*. 3(35),
152-175.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2559). *ทูทางสังคมกับการพัฒนาเมือง*. นนทบุรี: มูลนิธิ
สถาบันสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital pp. 241-258 in Handbook of
Theory and Research for the Sociology of Education, edited by
J. G. Richardson*. New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1997). *The Forms of Capital in Halsey, A.H., H. Lauder, P.
Brown and A.S. Wells (eds). Education: Culture, Economy,
Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital.
The American Journal of Sociology, 94, 95-120.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions
for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (2010). Beyond Markets and States: Polycentric Governance of
Complex Economic Systems. *American Economic Review*,
100(3), 641-672.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern
Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of
American Community*. New York: Simon & Schuster.

ความรุนแรงในสังคมไทย Violence in Thailand

Received 7 November 2022

Revised 5 January 2023

Accepted 13 January 2023

สุมนทิพย์ จิตสว่าง¹

Sumonthip Chitsawang²

ฐิติยา เพชรมณี³

Thitiya Phetmune⁴

นัทธี จิตสว่าง⁵

Nathee Chitsawang⁶

วันสนันท์ กันทะวงศ์⁷

Wanatsanan Kanthawong⁸

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ความรุนแรงในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของการใช้ความรุนแรงในมิติต่างๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน และเพื่อเสนอแนะแนวทางในป้องกันและแก้ไข

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: Sumonthip.c@chula.ac.th

² Associate Professor Dr., Lecturer of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: Thitiya.p@chula.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

⁵ ที่ปรึกษาศาสนาบ้านเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: nathee.t@yahoo.com

⁶ Advisors to the Board of Thailand Institute of Justice, Bangkok, Thailand.

⁷ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: k.wanatsanan@gmail.com

⁸ Ph.D. Student of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

ความรุนแรงในสังคมไทย วิธีการวิจัย คือ การวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสำรวจจากประชาชนกลุ่มตัวอย่าง 2,200 คน และผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำ 400 คน และการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ต้องขังที่ใช้ความรุนแรงและผู้เสียหายที่ถูกใช้ความรุนแรงจำนวน 8 คน และตัวแทนจากหน่วยงานที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรง จำนวน 10 คน

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาของการใช้ความรุนแรงที่สำคัญในสังคมไทย ได้แก่ การฆ่าตัวตาย ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืน ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย สาเหตุของปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยเกิดจากปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาสื่อที่มีการถ่ายทอดความรุนแรง เกิดจากปัญหาสุรา ยาเสพติด อาวุธปืนเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายในประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจ ทักษะคิดต่อการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งปกติของสังคม สังคมไทยขาดจิตสำนึกที่ดีต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรง ปัญหาขาดแนวทางที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรง ข้อเสนอแนะของการศึกษาที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการใช้ความรุนแรง การป้องกันหรือลดปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวต่อเด็กและสตรี การแก้ปัญหสุราและยาเสพติด การควบคุมการใช้อาวุธปืน และการใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิตเพื่อป้องกันการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย

คำสำคัญ: ความรุนแรง, ความก้าวร้าว, อาชญากรรม

Abstract

The article “Violence in Thailand” aims to study the causes, symptoms, and effects of the use of different forms of violence in Thailand. It aims to propose the possible preventive measures as well as solutions to these identified problems. The methodology of this

research is based on a mixed methods approach, consisting of a survey of 2,200 sample people and 400 inmates together with qualitative research involving in-depth interviews with 8 inmates and victims of violence and 10 representatives from agencies that display best practices in the prevention and solution of violence.

The research found that the most significant forms of violence in Thai society include suicide, domestic violence, violence against children, women, and elders, violence from criminal acts, violence involving firearms, violence committed by juveniles, and violence related to terrorism. The causes of violence in Thai society include issues related to broken families, the portrayal of violence by the media, the prevalence of alcohol, drugs, and firearms, economic problems, and the acceptance of the use of violence as a norm. This research provides important recommendations as follows: values and cultures that encourage violence should be addressed and challenged; prevention measures for domestic violence against children and women must be in place; alcohol consumption, drug abuse and the use of firearms must be strictly regulated; and lastly, religious values should be encouraged as the main guidelines for leading one's life.

Keywords: Violence, Aggression, Crime

บทนำ

ความรุนแรง (Violence) หมายถึง การใช้กำลังหรือพลังทางกายโดยเจตนาต่อตนเอง ผู้อื่น หรือต่อกลุ่มหรือชุมชนอื่น โดยข่มขู่หรือแท้จริงเพื่อให้เกิดหรือมีความเป็นไปได้สูงว่าจะเกิดการบาดเจ็บ การเสียชีวิต การทำร้ายจิตใจ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เพียงพอหรือการลิดรอน โดยนิยามนี้เกี่ยวข้องกับเจตนาของการก่อพฤติกรรมนั้น โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา

องค์การอนามัยโลก (Krug et al., 2002) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงในเบื้องต้นเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed violence) ได้แก่ การทำร้ายตัวเอง การฆ่าตัวตาย (Suicide)

2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal violence) ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic violence) และความรุนแรงในชุมชน (Community violence) ได้แก่ ความรุนแรงต่อสตรี ความรุนแรงต่อเด็ก และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

3. ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective violence) ได้แก่ ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ ความรุนแรงทางสังคม และความรุนแรงทางการเมือง

สำหรับปัญหาของความรุนแรงที่เกิดขึ้นพบว่า ความรุนแรงได้พรากชีวิตผู้คนทั่วโลกไปมากกว่า 1.5 ล้านคนทุกปี ไม่ว่าจะมาจากอุบัติเหตุกรรมฆาตกรรม และมาจากสงครามหรือความขัดแย้งรูปแบบอื่น โดยความรุนแรงมักมีผลต่อชีวิตต่อสุขภาพกายและจิตของเหยื่อ ตลอดจนหน้าที่ทางสังคม และชะลอการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้ประสบกับปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการจัดอันดับประเทศที่มีความสงบสุขของโลกใน พ.ศ.2565 โดย Global Peace Index พบว่าประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 103 จากจำนวน 163 ประเทศ รวมทั้งเว็บไซต์ World Population Review ได้จัดอันดับประเทศที่ประสบปัญหาการเสียชีวิตด้วยอาวุธปืนมากที่สุดในโลกประจำปี ค.ศ. 2022 พบว่า ไทยติดอันดับที่ 15 โดยมีจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยอาวุธปืนจำนวน 2,804 คน และมีอัตราการเสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืน เฉลี่ย 3.91 คน ต่อประชากร 1 แสนคน (World Population Review, 2022)

นอกจากนี้ ประเทศไทยประสบกับปัญหาความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นความรุนแรงต่อตนเอง คือ การฆ่าตัวตาย ความรุนแรงระหว่างบุคคล ประกอบด้วยปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีการใช้ความรุนแรงใน

ครอบครัวเฉลี่ยอย่างน้อยวันละ 1 ครั้งอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก สตรี คนชรา และการประสบกับปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากใน พ.ศ.2565 ประเทศไทยถูกจัดให้มีสถิติการก่อการร้ายอยู่ในลำดับที่ 22 ของโลก

ดังนั้น ความรุนแรงในสังคมไทยเป็นปัญหาสำคัญตั้งแต่ในระดับสังคมขนาดเล็กไปจนถึงระดับประเทศ โดยสถานการณ์ความรุนแรงได้แทรกซึมเข้าไปในทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน ไปจนถึงชุมชน และแม้แต่ในระดับประเทศ ซึ่งหากประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทย ทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ และสมาชิกของสังคมทุกคนที่อาจตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง อันจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมไทย เนื่องจากสมาชิกของสังคมต้องเผชิญกับการใช้ความรุนแรง อันเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเจริญได้อย่างแท้จริง ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอถึงปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมไทยไร้ความรุนแรง อันเป็นสังคมที่สงบ ปลอดภัย และมีความสุขอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนตามที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดวาระ 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The 2030 Agenda for Sustainable Development) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 อันได้แก่ ส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงประกอบด้วยแนวทางในการลดความรุนแรงให้แก่สังคม เนื่องจากหากสังคมใดปราศจากความรุนแรงจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการสร้างความสงบสุขและการทำให้สังคมเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนโดยแท้จริง

วัตถุประสงค์

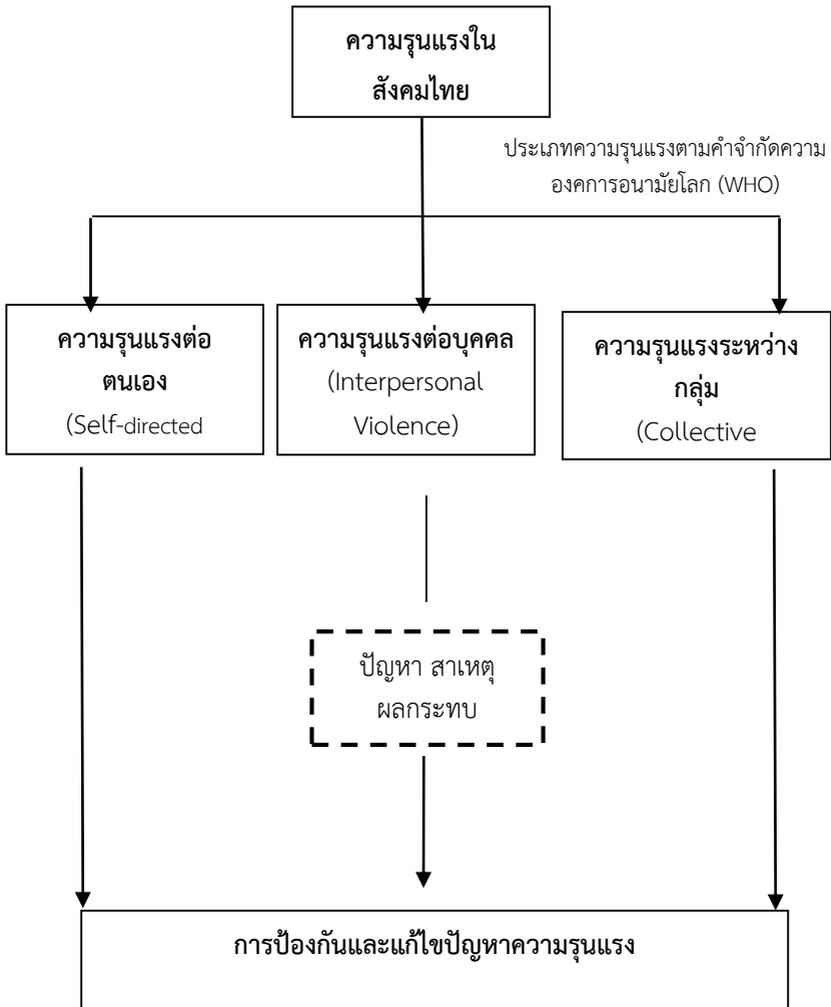
1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและสาเหตุของการใช้ความรุนแรงในมิติต่างๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรงในมิติต่างๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

สำหรับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องความรุนแรง แนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการใช้ความรุนแรง อาทิ แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical school) ที่ผู้ใช้ความรุนแรงมีเจตจำนงอิสระ (Free will) ในการเลือกการกระทำ โดยอาจเห็นว่าการใช้ความรุนแรงก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษที่ได้รับ แนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive school) ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่มีส่วนสำคัญต่อการใช้ความรุนแรง อันอาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวหล่อหลอมให้ผู้ใช้ความรุนแรงขึ้น โดยเกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงขาดความตระหนักรู้ต่อปัญหาการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้น และขาดความยับยั้งชั่งใจต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง หรือ พฤติกรรมกระทำผิดจนกระทั่งมีการใช้ความรุนแรงมากขึ้นและนำไปสู่ปัญหาของสังคมที่ตามมา ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน โดยเชื่อว่าการที่ผู้ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น หรือ อาชญากรกระทำผิดมาจากการกระทำซ้ำๆ หรือ การดำเนินชีวิตประจำวันที่เป็นรูปแบบเดิมๆ ของเหยื่ออาชญากรรม จนผู้ใช้ความรุนแรง หรืออาชญากรสามารถนำไปเป็นช่องทางในการประกอบอาชญากรรมได้ ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม โดยการเกิดความรุนแรงหรืออาชญากรรมเกิดจาก 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ใช้ความรุนแรง เหยื่อ และโอกาสในการใช้ความรุนแรง และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ค่านิยม บรรทัดฐานของ

สังคมที่เกี่ยวข้องกับชายเป็นใหญ่ และเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย สำหรับแนวทางในการลดความรุนแรงที่เป็นมาตรฐานสากล อาทิ การแก้ไขปัญหความรุนแรงในหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อการลดความรุนแรงของสังคม ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้กำหนดแนวทางไว้ด้วยการบูรณาการระหว่างแนวทางด้านศาสนา ปรัชญา กฎหมาย และชุมชน แนวทางหรือโปรแกรมที่ใช้ในลดความรุนแรงตามมาตรฐานสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหการใช้ความรุนแรง “The Cardiff model” ซึ่งเป็นรูปแบบในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงที่ประสบความสำเร็จของประเทศอังกฤษและประเทศสกอตแลนด์ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในประเทศ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนที่ความรุนแรงและแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหความรุนแรงได้สอดคล้องกับปัญหาในการเกิดความรุนแรงของแต่ละพื้นที่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงในสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัยประกอบด้วย การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mix method) ระหว่าง 1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยการศึกษาจากหนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสาร บทความ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุ ผลกระทบของการใช้ความรุนแรง และแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การศึกษาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยทั้งภายในและต่างประเทศ และ 2. การศึกษาภาคสนาม (Field study) ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา และการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการใช้กรณีศึกษา (Case study) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณประกอบด้วย การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) จากประชาชนในแต่ละภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ โดยทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample random sampling) ภูมิภาคละ 3 จังหวัด หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างประชาชนในแต่ละจังหวัดด้วยวิธีการสุ่มตามความสะดวก เพื่อให้ครอบคลุมความหลากหลายของอาชีพ อาชีพ นักรธุรกิจ นักวิชาการ ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 2,200 คน และศึกษาด้วยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample random sampling) จากผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 8 เรือนจำ เรือนจำละ 50 คน ที่กระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำพิเศษธนบุรี ทัดพลสถานวัยหนุ่มกลาง ทัดพลสถานหญิงกลาง ทัดพลสถานหญิงธนบุรี ทัดพลสถานหญิงนครราชสีมา และทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ รวม 400 คน และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพที่เป็นผู้ต้องขังด้วยการคัดเลือกผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จากผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำที่มีกำหนดโทษสูงในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 3 เรือนจำ ที่กระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง จำนวน 8 ราย โดยผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว หมายเลข COA No.058/2562

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหน่วยงานที่มีแนวปฏิบัติที่ดีต่อการป้องกันและแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย ใช้การสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคม 3 ระดับ คือ ความรุนแรงต่อตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล และความรุนแรงระหว่างกลุ่มในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ รวม 10 แห่ง โดยพิจารณาจากองค์กรที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าหรือรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีที่เผยแพร่ในสื่อมวลชน เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดีขององค์กรในท้องถิ่นดังกล่าวในการป้องกันปัญหาการใช้ความรุนแรงให้แก่ชุมชน

การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อบรรยายคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผลการศึกษา

ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาปัญหาและสาเหตุ และผลกระทบของการใช้ ความรุนแรงของสังคมไทย

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Baseline) ปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย ปรากฏดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาจากการวิจัยเชิงเอกสาร

สำหรับการศึกษาปัญหาความรุนแรงในสังคมไทยจากการวิจัยเชิงเอกสาร พบว่า

1) ปัญหาความรุนแรงของสังคมไทยในแต่ละระดับ

ผลการศึกษาความรุนแรงทั้ง 3 ระดับ ประกอบด้วย

1.1 ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed violence) ปัญหา ความรุนแรงต่อตนเอง ประกอบด้วย

- การฆ่าตัวตาย

องค์การอนามัยโลกได้รายงานอัตราการฆ่าตัวตายทั่วโลกพบว่า ประชากรโลกประมาณ 1 ล้านคน ได้มีการฆ่าตัวตายในทุกปี หรือ เฉลี่ยมีการฆ่าตัวตายเฉลี่ย 3,000 คน ต่อวันในแต่ละปี สำหรับสถิติการฆ่าตัวตายของประเทศต่างๆ ทั่วโลกใน พ.ศ. 2562 พบว่า ประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงสุด ได้แก่ ประเทศลิทัวเนีย ภายอนา รัสเซีย และประเทศเกาหลีใต้ ตามลำดับ (World Health Organization and World Health Statistics, 2019) ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 32 โดยมีอัตราการการฆ่าตัวตายต่อประชากรแสนคนคือ 14.4 จำแนกเป็นเพศชายมีอัตราการฆ่าตัวตายเท่ากับ 23.4 เพศหญิงมีอัตราการฆ่าตัวตายเท่ากับ 5.9 โดยมีจำนวนผู้ฆ่าตัวตายจำนวน 9,998 คน ผู้ชายฆ่าตัวตายสำเร็จมากกว่าผู้หญิงสูงถึงสี่เท่า โดยจะพบว่าผู้ชายที่ฆ่าตัวตายสำเร็จจะอยู่ในช่วงอายุ 35-39 ปี ส่วนผู้หญิงที่ฆ่าตัวตายสำเร็จจะอยู่ในช่วงอายุ 50-54 ปี เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มวัยสูงอายุเป็นกลุ่มอายุที่มีอัตรา

สูงกว่ากลุ่มอื่น (อัตรา 8.0 ต่อประชากรแสนคน) รองลงมาคือ วัยทำงาน เฉลี่ยแต่ละเดือนจะมีผู้เสียชีวิต เดือนละ 345 ราย โดยวิธีที่ผู้เสียชีวิตใช้ในการทำร้ายร่างกายมากที่สุด คือ วิธีการแขวนคอ เป็นร้อยละ 81.12 รองลงมาคือ การใช้ยากำจัดสิ่งรบกวนวิเศษ/ฆ่าแมลงและสารเคมีและสารพิษอื่น เป็นร้อยละ 11.84

การฆ่าตัวตายสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจเป็นมูลค่ามหาศาล โดยกรมสุขภาพจิต พบว่า ใน พ.ศ. 2561 คนไทยพยายามฆ่าตัวตาย ปีละ 53,000 คน เฉลี่ยชั่วโมงละ 6 คน ทำสำเร็จปีละประมาณ 4,000 คน ก่อความสูญเสียปีละกว่า 400 ล้านบาท (กรมสุขภาพจิต, 2561) อันเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศ และก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากทรัพยากรบุคคลต้องสูญเสียชีวิตก่อนวัยอันควร

1.2 ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal violence) สำหรับปัญหาการใช้ความรุนแรงระหว่างบุคคลในประเทศไทยที่สำคัญ ประกอบด้วย

1.2.1 ความรุนแรงในครอบครัว

ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี โดยปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่มีการเก็บข้อมูลของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำรวจการให้บริการของศูนย์ช่วยเหลือสังคมพบว่า สถิติการใช้ความรุนแรงในครอบครัวประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 รวมจำนวน 2,382 ราย ซึ่งการใช้ความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่ คือ การทำร้ายร่างกาย รองลงมา คือ การดูค่า หรือ ตูถูก และการใช้พฤติกรรมหยาบคาย หรือ ตะคอก หรือ ประจาน หรือ ชูบงคับ

โดยการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่มีการบันทึกโดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวเป็นข้อมูลที่มีสถิติต่ำกว่าความเป็นจริงเนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นผู้ถูกกระทำมักไม่เข้าแจ้งความดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด อันส่งผลให้ปัญหาการใช้ความรุนแรงใน

ครอบครัวจึงเป็นปัญหาที่ซ่อนเร้นในสังคม และมีสถิติที่เปิดเผยมักไม่ตรงต่ำกว่าการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นจริง

1.2.2 ความรุนแรงต่อสตรี

จากรายงานขององค์การสหประชาชาติพบว่า สตรีจำนวนประมาณ 1 ใน 3 (ร้อยละ 30) ของสตรีทั่วโลกต้องประสบกับการใช้ความรุนแรงทางร่างกาย และ/หรือ ความรุนแรงทางเพศ จากคูรักรหรือสามี โดยประสบกับการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ หรือ อายุแตกต่างกันอย่างไร

ผู้หญิงที่ถูกใช้ความรุนแรงในครอบครัวจากคูรักรหรือคู่สมรสจำนวน 1 ใน 3 (ร้อยละ 27) ทั่วโลกของผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 15-49 ปี ถูกทำร้ายทางร่างกาย หรือถูกใช้ความรุนแรงทางเพศจากคูรักรหรือคู่สมรส (World Health Organization, 2021)

โดยผลจากการศึกษาของ The World's Women 2020 Trends and Statistics พบว่าความรุนแรงของคูรักรหรือคู่สมรสเป็นความรุนแรงที่พบมากที่สุด และมีผู้หญิงจำนวนร้อยละ 18 ที่ได้รับความรุนแรงดังกล่าว ซึ่งความรุนแรงจากคูรักรหรือคู่สมรสเป็นความรุนแรงที่ผู้หญิงในวัยเจริญพันธุ์ได้ประสบ ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา นอกจากนี้ผู้หญิงและเด็กต้องประสบกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากผู้ที่ไม่ใช่คูรักร รวมทั้งสมาชิกในครอบครัว และมีผู้หญิงจากทั่วโลกจำนวน 137 คนที่ถูกฆาตกรรมจากสมาชิกในครอบครัวในแต่ละวัน

ข้อมูลจากศูนย์ปฏิบัติการสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว เปิดเผยสถิติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวตั้งแต่ พ.ศ. 2559-2563 มีแนวโน้มสูงขึ้นคิดเป็น 1,400 ราย/ปี หรือ 118 ราย/เดือน เฉลี่ย 4 ราย/วันและความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นกับเด็กและสตรี ประเทศไทยมีสถิติความรุนแรงต่อสตรีจำนวนมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก ดังจะเห็นได้จากรายงานของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่ง

สหประชาชาติ (UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime) พบว่า คดีการล่องละเมิดทางเพศ จำนวนมากกว่าร้อยละ 87 ไม่เคยถูกรายงาน เพื่อหาผู้กระทำผิด หรือให้ทางการรับรู้ ปัญหาดังกล่าวจึงเปรียบเสมือน ตัวเลขมืด (Dark figure) ที่ซ่อนอยู่ในสังคม โดย 1 ใน 3 ของผู้หญิงถูกกระทำ ความรุนแรงมีมากกว่าตัวเลขที่ได้รับรายงาน โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด-19 พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 66 โดยในภาคใต้มีความรุนแรงในครอบครัวถึงร้อยละ 48.1 และกรุงเทพฯ พบความรุนแรงในครอบครัวน้อยที่สุด ร้อยละ 26 ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากเรื่องความเครียดทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อรายได้ในครอบครัวและการใช้สารเสพติด (ประชาชาติธุรกิจ, 2564)

1.2.3 ความรุนแรงต่อเด็ก

สถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็กในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดย United Nations Children's Fund (UNICEF) ใน พ.ศ. 2560 ได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลการกระทำ ความรุนแรงต่อเด็กทั่วโลก จากข้อมูล 8 แหล่ง พบว่าในปี พ.ศ.2559 เด็กจากทั่วโลก อายุ 2-17 ปี มากกว่า 3 ใน 4 หรือเกือบ 1 พันล้านคน มีประสบการณ์ถูกกระทำ ความรุนแรงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ตั้งแต่ระดับปานกลาง (Moderate) ถึงระดับสูง (Severe) (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2017)

สำหรับปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็กทั่วโลกที่มีการสำรวจข้อมูลการใช้ความรุนแรงต่อเด็กทั่วโลกขององค์การสหประชาชาติใน พ.ศ.2563 พบว่า

เด็กจำนวน 1 ใน 2 หรือ เด็กจำนวนประมาณ 1 พันล้านคนทั่วโลกต้องประสบกับการถูกใช้ความรุนแรง โดยเด็กจำนวน 3 ใน 4 หรือเด็กจำนวนประมาณ 300 ล้านคนที่มีอายุระหว่าง 2-4 ปี ถูกใช้ความรุนแรงจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองด้วยการลงโทษทางด้านร่างกาย

นอกจากนี้ เด็กจำนวน 3 ใน 4 ที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี ต้องอาศัยอยู่กับแม่ที่ต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัว เด็กจำนวน 1 ใน 3 ที่มีอายุระหว่าง 11-15 ปี ต้องประสบกับการถูกลั่นแกล้งรังแก (Bullying) ในช่วงระยะเวลา 1 เดือนที่ผ่านมา จำแนกเป็นเพศชาย ร้อยละ 35 เพศหญิง ร้อยละ 30 เด็กจำนวน 1 ใน 3 ที่มีอายุระหว่าง 11-15 ปี ประสบกับการต่อสู้อะละอะวิวาทในปีที่ผ่านมา จำแนกเป็นเพศชาย ร้อยละ 45 เพศหญิง ร้อยละ 25 เด็กที่มีอายุระหว่าง 11-15 ปี ต้องประสบกับการถูกลั่นแกล้งรังแก (Bullying) ในโรงเรียน พบว่า ร้อยละ 13 มีโอกาสน้อยที่จะจบการศึกษาจากโรงเรียน เด็กผู้หญิงและผู้หญิงที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี ต้องประสบกับความทุกข์ทรมานจากการถูกทำร้ายทางเพศ เด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 0-17 ปี ต้องเสียชีวิตจำนวนประมาณ 40,150 คน จำแนกเป็นเพศชายจำนวน 28,160 คน เพศหญิงจำนวน 11,990 คน

การส่งต่อความรุนแรงของเด็กและเยาวชน

สำหรับการส่งต่อความรุนแรง หรือ การใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนที่เคยตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง จากผลการศึกษาขององค์การยูนิเซฟ (UNICEF) พบว่า ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ไม่พึงประสงค์ในวัยเด็กโดยมีประสบการณ์เลวร้ายในวัยเด็ก ซึ่งรวมทั้งการถูกใช้ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ และความรุนแรงทางอารมณ์ จำนวนตั้งแต่ 4 ครั้งขึ้นไป พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงระหว่างบุคคลในสถานภาพของการยอมตกเป็นเหยื่อและการเป็นผู้ใช้ความรุนแรงถึง 7 เท่า รวมทั้งมีความพยายามในการฆ่าตัวตายถึง 30 เท่า

เพศชายที่มีประสบการณ์ในถูกใช้ความรุนแรงทางด้านร่างกายและความรุนแรงทางเพศในวัยเด็ก พบว่ามีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรงทางเพศต่อคู่รักถึง 14 เท่า เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ในขณะที่เพศหญิงเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะประสบกับความทุกข์ทรมานทางด้านร่างกาย และการใช้ความรุนแรงทางเพศจากคู่รักถึง 16 เท่า

การใช้ความรุนแรงต่อเด็กในประเทศไทย

สำหรับการใช้ความรุนแรงต่อเด็ก หรือ การทารุณกรรม
เด็กและเยาวชนในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2556-2563 ทั้งหมด 1,739 ราย
พบว่า

อันดับที่ 1 เด็กถูกใช้ความรุนแรงทางเพศมากที่สุด
1,244 ราย คิดเป็นร้อยละ 72

อันดับที่ 2 เด็กถูกใช้ความรุนแรงทางร่างกาย 428 ราย
คิดเป็นร้อยละ 25

และอันดับที่ 3 เด็กถูกทารุณกรรมทางจิตใจ 67 ราย
คิดเป็นร้อยละ 4

1.2.4 ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

สำหรับการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุนั้น ปัจจุบัน
พบว่ามีการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมากขึ้นทั่วโลก ดังจะเห็นได้จาก
ผลการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ ใน พ.ศ.2560 (United Nations,
2018) จากผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุจำนวน 52
เรื่อง จาก 28 ประเทศทั่วโลกที่มีรายได้เฉลี่ยในระดับต่ำและปานกลาง
ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปต้องเผชิญกับปัญหาการใช้
ความรุนแรง ได้แก่

อันดับที่ 1 ความรุนแรงทางด้านจิตใจ ร้อยละ 11.6

อันดับที่ 2 ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดทาง
การเงิน การถูกหลอกลวงทรัพย์สิน ร้อยละ 6.8

อันดับที่ 3 การทอดทิ้งไม่ดูแล ร้อยละ 4.2

อันดับที่ 4 การถูกทำร้ายทางร่างกาย ร้อยละ 2.6

อันดับที่ 5 การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 0.9

สำหรับสถิติความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยของกรมกิจการผู้สูงอายุ (2561) พบว่า ในปี พ.ศ. 2560 มีผู้สูงอายุฆ่าตัวตายกว่า 800 ราย โดยอันดับปัญหาความรุนแรงในผู้สูงอายุ มีดังนี้

อันดับที่ 1 ความรุนแรงด้านจิตใจ (ร้อยละ 26 ของผู้สูงอายุโดนคนในครอบครัวทำร้ายจิตใจ)

อันดับที่ 2 ปัญหาการทอดทิ้งไม่ดูแล

อันดับที่ 3 ปัญหาการถูกหลอกลวงทรัพย์สิน

อันดับที่ 4 การถูกทำร้ายร่างกาย (ร้อยละ 9 ของผู้สูงอายุโดนคนในครอบครัวทำร้ายร่างกาย)

อันดับที่ 5 การถูกล่วงละเมิดทางเพศ

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในสังคมไทย มีลักษณะของการเกิดทั้งที่เป็นการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นครั้งคราว และเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปแบบของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ความรุนแรงต่อชีวิตร่างกาย ความรุนแรงต่อจิตใจและอารมณ์ ความรุนแรงที่เกิดจากการละเลยทอดทิ้ง ความรุนแรงจากการแสวงประโยชน์ในทางทรัพย์สิน รวมทั้งความรุนแรงทางเพศ โดยสถิติความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่เป็นสถิติของทางราชการมีปริมาณที่ต่ำกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาก เนื่องจากมีสาเหตุจากความเชื่อที่ว่าความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นเรื่องภายในครอบครัว ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและผู้กระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัวที่มีสถานภาพเป็นลูก เป็นหลาน เป็นคู่สมรส เป็นเครือญาติ หรือเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าอัปยศของทั้งผู้กระทำความรุนแรงและผู้สูงอายุที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ที่จะเปิดเผยเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชุมชนหรือสังคมภายนอกครอบครัว อันส่งผลให้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นปัญหาซ่อนเร้นในสังคมต่อไป

1.2.5 ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก

สถิติการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนทั่วโลกใน พ.ศ.2542 มีการเปรียบเทียบการกระทำผิดของผู้ที่มีอายุระหว่าง 10-29 ปี ทั่วโลก พบว่าประเทศไทยติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก ที่มีการใช้ความรุนแรง โดยการฆาตกรรมของผู้ที่มีอายุระหว่าง 10-29 ปี โดยมีสถิติการกระทำผิดติดอันดับ 8 (NationMaster, 1999)

สำหรับความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พบว่า จากการสำรวจขององค์การยูนิเซฟต่อการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาใน พ.ศ.2561 โดยองค์การยูนิเซฟได้เปิดเผยรายงานผลสำรวจ Global School-based Student Health จากทั้งหมด 122 ประเทศ ทั่วโลก พบว่าเยาวชนทั่วโลกที่มีอายุระหว่าง 13-15 ปี กว่าครึ่ง ประมาณร้อยละ 51 หรือประมาณ 150 ล้านคน เคยมีประสบการณ์กับความรุนแรงในโรงเรียน หรือเคยถูกกลั่นแกล้งจากสังคมรอบข้าง และอีกประมาณ 1 ใน 3 เคยมีส่วนในการทะเลาะวิวาทระหว่างนักเรียนด้วยกัน และ 3 ใน 10 คนในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการกลั่นแกล้งรังแกนักเรียนคนอื่นๆ นอกจากนี้ รายงานดังกล่าวยังได้ตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ความรุนแรงในโรงเรียนนั้น นอกจากการกลั่นแกล้งกันจากนักเรียนด้วยกันแล้ว ยังรวมถึงการถูกทำร้ายร่างกายโดยคุณครูด้วย โดยรายงานระบุว่าเยาวชนในโรงเรียนประมาณ 720 ล้านคนทั่วโลก ไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่จากกฎหมายต่อรูปแบบการลงโทษทางร่างกายที่โรงเรียน (โพสต์ทูเดย์, 2561)

สำหรับการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาของไทย จากการสำรวจความรุนแรงในสถานศึกษาทั่วโลกขององค์การยูนิเซฟ (UNICEF) พบว่า สถานการณ์ความรุนแรงในสถานศึกษามีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ใน พ.ศ. 2561 พบเด็กไทยถูกรังแกในโรงเรียนเป็นอันดับ

ที่ 2 ของโลก โดยพบเหยื่อเฉลี่ย 6 แสนคนต่อปี หรือมีสัดส่วนนักเรียนถูกรังแกจากเพื่อนนักเรียนด้วยกันสูงถึงร้อยละ 40 รองจากประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2563)

1.2.6 ความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม

สำหรับสถิติการใช้ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมใน พ.ศ.2564 พบว่า ประเทศที่มีดัชนีอาชญากรรมสูงสุด ได้แก่ ประเทศเวเนซุเอลา มีดัชนีอาชญากรรม เท่ากับ 83.76 ประเทศปาปัวนิวกินี มีดัชนีอาชญากรรม เท่ากับ 80.79 แอฟริกาใต้ มีดัชนีอาชญากรรม เท่ากับ 76.86 ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 89 มีดัชนีอาชญากรรม เท่ากับ 39.35

สำหรับปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในประเทศไทยในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่าจากข้อมูลภาวะสังคมไทยของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อ้างอิงข้อมูลสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สะท้อนให้เห็นคดีอาญาโดยรวม ในไตรมาส 3 พ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10.3 จากไตรมาสเดียวกันของ พ.ศ. 2563 ซึ่งประกอบด้วย คดียาเสพติด 78,329 คดี เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.5 คดีเป็นร้อยละ 83.3 ของคดีอาญารวม โดยเฉพาะการเสพยาเสพติดมากที่สุดร้อยละ 52.3 และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ 12,623 คดี เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.3 โดยคดีลักทรัพย์มากที่สุด ร้อยละ 45.4ขณะที่คดีความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ 3,085 คดีลดลงร้อยละ 14.7% (ไทยรัฐออนไลน์, 2564)

1.2.7 ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืน

การใช้อาวุธปืนของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก

สำหรับอาวุธที่เกี่ยวข้องกับการฆาตกรรมทั่วโลกใน พ.ศ.2560 พบว่า อาวุธปืน ร้อยละ 54 มีเหยื่อจำนวน 238,804 คน รองลงมา

ได้แก่ ยาพิษและอื่นๆ ร้อยละ 24 เสียชีวิตจำนวน 104,341 คน และมีทหารของ
มีคม ร้อยละ 22 เสียชีวิตจำนวน 97,183 คน (UNODC, 2019)

ประเทศไทยถูกจัดให้เป็นประเทศกลุ่มเสี่ยงต่อการใช้
ความรุนแรงด้วยการใช้อาวุธปืน โดยมีผู้เสียชีวิตในประเทศจากอาวุธปืนมากกว่า
ร้อยละ 50 ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด จำนวน 25 ประเทศ ใน พ.ศ. 2559 พบว่า
ประเทศไทยถูกจัดให้เป็นกลุ่มประเทศที่มีผู้เสียชีวิต มากกว่าร้อยละ 50 จากการ
เสียชีวิตด้วยอาวุธปืน ซึ่งถูกจัดเป็นลำดับที่ 24 จาก 25 ประเทศกลุ่มเสี่ยงทั่วโลก
(Claire, MC. E. & Hideg, G., 2017)

นอกจากนี้ ผลจากการสำรวจของ Naghavi M., Marczak
L. and Kutz. M. (2018) ของการเสียชีวิตจากการใช้อาวุธปืนในประเทศต่างๆ
ทั่วโลก ระหว่าง พ.ศ.2533-2559 พบอัตราการเสียชีวิตจากอาวุธปืนของประเทศ
ต่างๆ 20 อันดับแรกของโลกใน พ.ศ.2559 ได้แก่ ประเทศบราซิล สหรัฐอเมริกา
อินเดีย เม็กซิโก โคลัมเบีย ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 11 ของ
โลก อันแสดงให้เห็นถึงปัญหาการใช้ความรุนแรงในประเทศไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับ
กับการใช้อาวุธปืนเป็นสำคัญ

สำหรับการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืนในประเทศไทย มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม
ดังจะเห็นได้จากสถิติการเสียชีวิตจากอาวุธปืนนับตั้งแต่ พ.ศ.2557-2562
จำนวน 5,782 คน โดยมีอัตราการเสียชีวิตจากอาวุธปืน ได้แก่ พ.ศ.2559
เสียชีวิต 1,728 คน พ.ศ.2560 เสียชีวิต จำนวน 1,403 คน พ.ศ.2561 เสียชีวิต
1,359 คน พ.ศ.2562 เสียชีวิต จำนวน 1,292 คน และเมื่อเปรียบเทียบอัตรา
การเสียชีวิตจากอาวุธปืนประชากร 100,000 คน คือ 1.88 และใน พ.ศ.2560
ประชาชนมีปืนครอบครองจำนวน 10,342,000 กระบอก โดยมีสัดส่วนของ
ประชากรที่มีการครอบครองปืนต่อประชากร 100 คน คือ 15.1 ซึ่งมีปืนที่
จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายจำนวน 6,221,180 กระบอก หรือ มีสัดส่วน

ของประชากรที่มีการจดทะเบียนอาวุธปืนที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อประชากร 100 คน คือ 9.09 (Alpers & Michael, 2022)

และข้อมูลจากเว็บไซต์ World Population Review เผยแพร่ผลสำรวจประเทศที่มีผู้เสียชีวิตจากอาวุธปืนมากที่สุดในโลกประจำปี 2565 พบว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 15 มีผู้เสียชีวิต 2,804 คน คิดเป็นอัตราการเสียชีวิต 3.91 คน ต่อประชากร 100,000 คน อันแสดงให้เห็นถึงประเทศไทยประสบปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืนอย่างต่อเนื่อง

1.3 ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective violence) ปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่มที่สำคัญของสังคมไทย ประกอบด้วย

ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย

ประเทศไทยประสบกับปัญหาการใช้ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย ดังจะเห็นได้จาก

การก่อการร้ายในประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติดำเนินการโดยสถาบันเศรษฐศาสตร์และสันติภาพ หรือ ไออีพี กลุ่มวิชาการระหว่างประเทศ ประจำปี พ.ศ. 2558 โดยประเมินจากความเสียหายที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายใน พ.ศ. 2557 จากการสำรวจใน 162 ประเทศทั่วโลก พบว่าอัตราการก่อการร้ายเพิ่มขึ้นมากขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา นำกำลังทางทหารลงพื้นที่ในประเทศอิรัก จนกระทั่งปัจจุบัน การก่อการร้ายส่วนใหญ่ยังคงเกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะในภูมิภาคตะวันออกกลาง ได้แก่ อิรัก อัฟกานิสถาน ไนจีเรีย ปากีสถาน และซีเรีย (Institute for Economics & Peace, 2015)

สำหรับปัญหาด้านการก่อการร้าย พบว่าสถิติการก่อการร้ายทั่วโลกในระหว่าง พ.ศ.2550-2557 นั้น ประเทศไทยเกิดเหตุก่อการร้ายเป็นอันดับ 5 มากกว่าประเทศเยเมนหรือตูนิเซีย รวมทั้งจากการสำรวจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย 162 ประเทศทั่วโลก โดยใน พ.ศ.2557 พบว่า

ประเทศที่มีความเสียหายที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายมากที่สุด 10 อันดับ ได้แก่ อัฟกานิสถาน ไนจีเรีย ปากีสถาน และซีเรีย อินเดีย เยเมน โซมาเลีย ลิเบีย และโดยประเทศไทยถูกจัดอยู่ในอันดับ 10 ซึ่งความสูญเสียส่วนใหญ่มาจากเหตุความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

และสถิติการก่อการร้ายทั่วโลกใน พ.ศ.2565 พบว่า ประเทศที่สถิติการก่อการร้ายมากที่สุดในโลก คือ ประเทศอัฟกานิสถาน โดยมีลำดับคะแนนที่ 9.109 ในขณะที่ประเทศไทยมีสถิติการก่อการร้ายอยู่ในลำดับที่ 22 ของโลก โดยมีค่าคะแนน 5.723 (Global Terrorism Index, 2022)

2) สาเหตุของการใช้ความรุนแรง

สาเหตุสำคัญของปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย เกิดจากปัญหาครอบครัวที่ไม่สามารถทำหน้าที่ในการขัดเกลาให้สมาชิกไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต การดื่มสุรา ยาเสพติด เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง เนื่องจากผู้เสพไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ปัญหาอาวุธปืนเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ทำให้มีการใช้อาวุธปืนในการก่อความรุนแรงในสังคมไทยมาก ปัญหาสื่อที่มีการถ่ายทอดความรุนแรง ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง ปัญหาที่เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ผู้ใช้ความรุนแรงส่วนหนึ่งเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงเกิดความเครียดและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งการประกอบอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ปัญหาเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ หรือ การขาดโอกาสทางสังคม ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงต้องหันไปประกอบอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง รวมทั้งบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงไม่มีความรุนแรงโดยเฉพาะบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการมีอาวุธปืนไว้ครอบครองโดยไม่ถูกกฎหมาย หรือ ผู้กระทำความผิดไม่มีความเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษ (สุนนทิพย์ จิตสว่าง และฐิติยา เพชรมนี, 2563)

3) ผลกระทบของการใช้ความรุนแรง

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงนั้นพบว่า ใน พ.ศ. 2563 ความรุนแรงได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นมูลค่าสูงถึง 14.96 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีมูลค่าร้อยละ 11.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก (World Gross Domestic Product: GDP) ทั่วโลก หรือก่อให้เกิดความเสียหายมูลค่า 1,942 ดอลลาร์สหรัฐต่อคนต่อปี สำหรับผลกระทบของมูลค่าความเสียหายของความรุนแรงของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกใน พ.ศ.2563 พบว่ามีมูลค่าความเสียหายจากความรุนแรง ลำดับที่ 142 จากประเทศจำนวน 163 ประเทศ โดยมีผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความรุนแรงมูลค่า 84,799.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มูลค่าความเสียหาย หรือ มูลค่าค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความรุนแรง 48,769.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยคิดเป็นมูลค่าความเสียหายต่อคน คือ 1,214.9 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 4 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ

ดังนั้น ผลกระทบของความรุนแรงได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจเนื่องจากผู้ที่ต้องตกเป็นเหยื่อต้องสูญเสียอาจประสบกับการสูญเสียชีวิต ได้รับความเจ็บ พิการ หรือ สูญเสียทรัพย์สิน เงินทอง รวมทั้งเวลาในการรักษาตัว อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากบุคคลที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาจากการศึกษาภาคสนาม (Field study)

ผลการศึกษาจากการสำรวจประชาชนกลุ่มตัวอย่างและผู้ต้องขังที่ใช้ความรุนแรงกลุ่มตัวอย่าง และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างถึงแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม พบว่า

1) ข้อมูลความรุนแรงจากการสำรวจประชาชนกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ

จากผลการสำรวจปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,200 คน ทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 100 ทั่วประเทศ ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

ประสบการณ์ถูกใช้ความรุนแรง

สำหรับประสบการณ์ถูกใช้ความรุนแรง พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างเคยประสบกับการถูกใช้ความรุนแรง ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 29.5 โดยรูปแบบของความรุนแรงที่เคยประสบ อาทิ ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการใช้รถใช้ถนน ร้อยละ 29.0 ความรุนแรงในครอบครัว ร้อยละ 23.3 ความรุนแรงในสถานศึกษา ร้อยละ 11.1 ความรุนแรงทางการเมือง ร้อยละ 9.8

ลักษณะของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างเคยประสบ ได้แก่ การตำหนิ ร้อยละ 74.3 รองลงมา คือ การทุบตี ทำร้ายร่างกายโดยไม่ใช้อาวุธ ร้อยละ 13.2 ปริมาณของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างประสบ ในรอบปีที่ผ่านมา ได้แก่ ประสบความรุนแรง 1- 2 ครั้ง ร้อยละ 66.7

ความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างได้รับ ได้แก่ ความรุนแรงทางจิตใจ ร้อยละ 72.7 ความรุนแรงทางร่างกาย ร้อยละ 23.1 ความรุนแรงทางเพศ ร้อยละ 4.2

ผลกระทบของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างได้รับ ได้แก่ ประสบความเครียด หรือ วิตกกังวล ร้อยละ 57.3 ได้รับบาดเจ็บ ร้อยละ 19.1 สูญเสียค่าใช้จ่าย ร้อยละ 10.4 ประสบความหวาดกลัว ร้อยละ 9.0 สูญเสียทรัพย์สิน ร้อยละ 6.2 บุคคลใกล้ชิดบาดเจ็บ/เสียชีวิต ร้อยละ 5.2 ไม่สามารถทำงาน หรือ ใช้ชีวิตได้ปกติ ร้อยละ 1.6 ทุพพลภาพ พิการ ร้อยละ 1.5 อายากฆ่าตัวตาย ร้อยละ 1.3 และได้รับผลกระทบของความรุนแรงอื่นๆ ร้อยละ 1.6

สาเหตุสำคัญของการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เมาสุรา ร้อยละ 27.4 ความ คึกคะนอง ร้อยละ 15.5 ความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น/ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ร้อยละ 14.2 ยาเสพติด ร้อยละ 13.8 ความเห็นแก่ตัวของคนในสังคม ร้อยละ 13.8 การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ร้อยละ 12.5 การใช้อำนาจ ร้อยละ 11.1 ความเครียด/สุขภาพจิตของผู้ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 10.2 หึงหวง/นอกใจ ร้อยละ 9.1 ปัญหาเศรษฐกิจ ร้อยละ 6.5 ความเคยชินที่

เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา ร้อยละ 4.8 เจ็บป่วย/สุขภาพกาย ร้อยละ 3.4 ปัญหาอาชญากรรม อาทิ ต้องการทรัพย์ ร้อยละ 3.0

การป้องกันหรือแก้ไขปัญหาคความรุนแรงที่เกิดขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เคยป้องกันหรือแก้ไขความรุนแรงที่เกิดขึ้น ร้อยละ 9.4 พุดจาตกลงกับผู้ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 25.2 ขอความช่วยเหลือ/แจ้งเหตุ ต่อผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรง ร้อยละ 19.5 ใ้บุคคลที่เคารพนับถือมาพุดจาตกลง ไกล่เกลี่ย ร้อยละ 17.4 ดำเนินคดีทาง กฎหมายกับผู้ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 14.5 หนีความรุนแรงไปที่อื่น ร้อยละ 14.0 หันมาใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ร้อยละ 2.3 และใช้การป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาคความรุนแรงอื่นๆ ร้อยละ 0.9

2) ข้อมูลการใช้ความรุนแรงจากการสำรวจผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดย ใช้ความรุนแรง

จากการสำรวจผู้ต้องขังจำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 100 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขัง เพศชาย ร้อยละ 55.6 อายุระหว่าง 30-39 ปี ร้อยละ 46.9 ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างมีอายุขณะกระทำผิดระหว่าง 19-29 ปี ร้อยละ 51.3 ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องโทษคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ ความรุนแรง ได้แก่ ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ร้อยละ 42.5 ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา ร้อยละ 10.6 ทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 9.2 และคดีเกี่ยวข้องกับเพศ อาทิ ข่มขืน กระทำ ขำเรา ร้อยละ 27.5 ระยะเวลาต้องโทษของกลุ่มตัวอย่าง คือ ระยะเวลา 1 ปี จนกระทั่งถึงประหารชีวิต

ประสพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการถูกใช้ความรุนแรงของผู้ต้องขัง กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างเคยถูกกระทำความรุนแรงขณะอายุไม่เกิน 18 ปีร้อยละ 41.7 โดยต้องประสพกับความรุนแรงในครอบครัว คือ ถูกทำร้าย ร่างกายจากพ่อ/แม่ หรือผู้ปกครอง ร้อยละ 13.9 ไม่เคยถูกกระทำโดยตรง แต่แม่ หรือ บุคคลในครอบครัวมักถูกใช้ความรุนแรง ร้อยละ 5.8 ถูกข่มขืน

ทำร้ายทางเพศ ร้อยละ 6.7 ถูกเพื่อนข่มเหงรังแก ร้อยละ 5.5 ถูกผู้ใหญ่ทำร้าย โดยไม่มีเหตุผล ร้อยละ 9.2

ผลกระทบของความรุนแรงที่ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างได้รับขณะอายุไม่เกิน 18 ปี ได้แก่ ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย ร้อยละ 26.1 บุคคลที่รักในครอบครัวต้องบาดเจ็บ/สูญเสียชีวิต ร้อยละ 11.4 หันไปเสพยาเสพติด ร้อยละ 8.6 เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติที่สามารถกระทำได้ ร้อยละ 8.6 หันไปคบเพื่อนที่ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 6.9 เจ็บแค้น ฝังใจ โกรธ เกลียด และต้องการแก้แค้น ร้อยละ 6.7 เคยพยายามฆ่าตัวตาย ร้อยละ 6.1 ต้องการใช้ความรุนแรงต่อ ร้อยละ 5.8 หันไปใช้ความรุนแรงต่อสัตว์ หรือ ผู้อื่นที่อ่อนแอ กว่า ร้อยละ 5.6 เครียด หวาดกลัว มีปัญหาสุขภาพจิต ร้อยละ 3.9 และเคยคิดฆ่าบุคคลที่ใช้ความรุนแรงกับตัวเอง ร้อยละ 3.9

พฤติกรรมการประกอบอาชญากรรม

ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างดื่มสุราก่อนกระทำผิด ร้อยละ 27.8 เสพยาเสพติดก่อนกระทำผิด ร้อยละ 10.0 สาเหตุที่ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างกระทำผิดด้วยการใช้ความรุนแรงในวันเกิดเหตุ ประกอบด้วย ขาดสติในการยับยั้งชั่งใจ ร้อยละ 50.3 รองลงมา คือ ไม่สามารถระงับความโกรธได้ ร้อยละ 38.3

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย

สำหรับผลการศึกษาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย ประกอบด้วย

ผลการศึกษาจากประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,200 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย ได้แก่ ทุกคนในสังคม ร้อยละ 79.8 กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าแนวทางที่สำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย ได้แก่ ปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้ลดความรุนแรง

ร้อยละ 36.8 สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว ร้อยละ 30.6 แก้ปัญหาเสพติด ร้อยละ 26.7 มีบทลงโทษที่รุนแรง อาทิ ประหารชีวิตร้อยละ 25.2 ควบคุม การจำหน่ายสุรา ร้อยละ 22.4 ควบคุมสื่อในการนำเสนอความรุนแรง ร้อยละ 20.1 ควบคุมการใช้อาวุธปืน ร้อยละ 15.5 ใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิต ร้อยละ 13.4

ผลการศึกษาจากหน่วยงานที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาความรุนแรง

จากผลการศึกษาหน่วยงานตัวอย่างที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาความรุนแรงจำนวน 10 แห่ง พบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย ประกอบด้วย การป้องกันแก้ไขปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวด้วยการเห็นว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่ ปัญหาส่วนตัว มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันและแก้ไขการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งนำไปสู่การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของ ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อป้องกันการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และเมื่อ ครอบครัวใดที่ประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวจะมีมาตรการ ในการช่วยเหลือผู้ถูกใช้ความรุนแรงไม่ให้ถูกกระทำซ้ำ และป้องกันเด็กและ เยาวชนในครอบครัวเรียนรู้และซึมซับความรุนแรง อันเป็นการป้องกันการ ถ่ายทอดวัฏจักรของความรุนแรงในสังคมต่อไป นอกจากนี้ ยังประกอบด้วย มาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน เพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีรายได้ สามารถพึ่งพิงตนเองอันเป็นการลดปัญหาความเครียดที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงทั้งที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว หรือความรุนแรง ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม การช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งไร้ที่พิทักษ์และการสร้าง งานเพื่อลดปัญหาการใช้ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม การฟื้นฟู เยียวยา และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนชายขอบในสังคมเมือง อันเป็นการป้องกันการ ใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงด้วยการสลายกลุ่มแก๊งและ การฟื้นฟูเยียวยาด้วยการสร้างการยอมรับ ความรักความเข้าใจ การส่งเสริม

ทางด้านการศึกษา การสร้างงาน และการส่งเสริมให้ความรู้ที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต การสร้างชุมชนปลอดภัย เบียร์ เพื่อป้องกันปัญหาการใช้ความรุนแรงที่เกิดจากการเสพสุรา ทั้งที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว หรือปัญหาการทะเลาะวิวาทที่เกิดจากการดื่มสุราและขาดสติในการดำเนินชีวิต การส่งเสริมวัฒนธรรมในการลดความขัดแย้งให้แก่ชุมชนด้วยการสร้างชุมชนซ่อมทุกข์ สร้างสุข ด้วยการสร้างสังคมแห่งความสมานฉันท์ สร้างความรัก ความเข้าใจและการให้อภัยแก่สมาชิกในสังคม การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง เพื่อลดปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว การจัดโปรแกรมในการดูแลและช่วยเหลือต่อเหยื่อที่ถูกใช้ความรุนแรง เพื่อฟื้นฟูเยียวยาจิตใจและการป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่ใช้ความรุนแรงต่อตนเอง การใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิตเพื่อป้องกันการใช้ความรุนแรงในสังคมทั้งที่เป็นศาสนาพุทธด้วยหลักของศีล 5 และการสร้างสติในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการป้องกันการใช้ความรุนแรงที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง และการหลอมรวมความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และเผ่าพันธุ์ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมอันนำไปสู่การสร้างสังคมไร้ความรุนแรง

การอภิปรายผลการศึกษา

สำหรับการอภิปรายผลการศึกษา ได้แก่

1. สถานการณ์ของปัญหาความรุนแรงของสังคมไทยในสถานการณ์โลก

ประเทศไทยประสบกับปัญหาความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาที่ประเทศไทยถูกจัดอันดับเป็นประเทศที่มีความสงบสุขของโลกในลำดับที่ 103 จาก 163 ประเทศ โดยประเทศไทยต้องเผชิญกับการใช้ความรุนแรงต่อตนเอง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอาจสืบเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้สมาชิกของสังคมต้องประสบกับความเครียด ปัญหาสุขภาพจิตที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังประสบกับปัญหาความรุนแรงระหว่างบุคคล ซึ่งมีความเกี่ยวข้อง

กับความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงต่อเด็กและสตรีที่ยังคงเป็นปัญหาซ่อนเร้นในสังคมไทย และสังคมไทยยังเผชิญกับปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งปัญหาการก่อความไม่สงบ ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ปัญหาที่สำคัญที่ทำให้ความรุนแรงในสังคมไทยต้องขับเคลื่อนต่อไป คือ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นสาเหตุสำคัญทำให้สมาชิกของสังคม คือ เด็กและเยาวชนต้องเรียนรู้กับการใช้ความรุนแรงและทำให้วิถีจักรของ ความรุนแรงต้องขับเคลื่อนอยู่ในสังคมต่อไป นอกจากนี้ หากสังคมไทย ไม่ป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทยที่เหมาะสม จะนำไปสู่ ปัญหาสังคมที่ทวีความรุนแรงและส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รวมทั้ง ปัญหาต่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนตามทวิองค์การสหประชาชาติได้กำหนด วาระ 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The 2030 Agenda for Sustainable Development) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 อันได้แก่ ส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. สาเหตุของการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย

สาเหตุสำคัญของปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย จาก ผลการศึกษาพบว่า เกิดจากปัญหาครอบครัวที่ไม่สามารถทำหน้าที่ในการขัดเกลา ให้สมาชิกไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต การดื่มสุรา ยาเสพติด เป็นสิ่งที่ กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง เนื่องจากผู้เสพไม่สามารถควบคุมตนเองได้

ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง ปัญหาที่เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยผู้ใช้ความรุนแรงส่วนหนึ่งเห็นว่า การใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่สามารถนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงเกิดความเครียดและ นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งการประกอบอาชญากรรม ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

หรือการขาดโอกาสทางสังคม ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงต้องหันไปประกอบ อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง

ปัญหาสื่อที่มีการถ่ายทอดความรุนแรง โดยสื่อมีบทบาทที่สำคัญ คือ การถ่ายทอดพฤติกรรมความรุนแรง รวมทั้งการถ่ายทอดซ้ำพฤติกรรม ความรุนแรง การถ่ายทอดค่านิยมให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงในสังคมเป็นเรื่อง ธรรมดา จนกระทั่งอาจทำให้คนในสังคมที่มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจไม่เข้มแข็ง มีการ เลียนแบบพฤติกรรมหันไปใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาชีวิต อันมีความ สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ เอเคอร์ (Aker's social learning theory) กล่าวคือ หลักการสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ พฤติกรรม เบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่าน ทางความใกล้ชิด หรือทางการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยผู้ที่มี พฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ค่านิยม และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทั้งกระบวนการเรียนรู้ผ่านทางสมาชิกในครอบครัว ที่อยู่อาศัย การคบเพื่อน และสื่อมวลชน เป็นต้น โดยเฉพาะการเลียนแบบ หมายถึง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ พฤติกรรมหลังจากที่ได้มีการสังเกตพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของบุคคลอื่น การ เลียนแบบจะขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่ถูกสังเกต ตลอดจน ผลที่ได้รับจากพฤติกรรมนั้น โดยการเลียนแบบที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการ ประกอบอาชญากรรมจะขึ้นอยู่กับ การสังเกตจากตัวบุคคล และสื่อมวลชน (พร ชัย ชันตี, ธัชชัย ปิตะนิละบุตร และ อัครวิณ วัฒนวิบูลย์, 2543) อันเป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นว่า พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในสังคมที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจาก สื่อมวลชน ทั้งที่เป็นการก่อให้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบการใช้ความรุนแรง รวมทั้งการทำให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยเป็นเรื่องปกติ ธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้ จนกระทั่งสมาชิกของสังคมส่วนหนึ่งเห็นว่าการใช้ ความรุนแรงเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม

ปัญหาอาวุธปืนเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย ทำให้มีการใช้อาวุธปืนในการก่อ ความรุนแรงในสังคมไทยมาก รวมทั้งบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความ

รุนแรงไม่มีความรุนแรง โดยเฉพาะบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการมีอาวุธปืนไว้ครอบครองโดยไม่ถูกต้องกฎหมาย หรือ ผู้กระทำผิดไม่มีความเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษ อันส่งผลให้มีผู้ที่ใช้ความรุนแรงในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical school of criminology) ที่มีความเชื่อว่า มนุษย์มีอิสรภาพในทางความคิด มีเสรีภาพในการเลือก มีการคิดคำนึงถึงผลดีและผลเสียในการกระทำ มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเอง กล่าวคือ มนุษย์มีเจตจำนงอิสระ (Free will) ในการตัดสินใจเลือกการกระทำสิ่งใดก็ได้ โดยเลือกทำสิ่งที่ตนเองพอใจ และได้รับประโยชน์ มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ดังนั้นบุคคลที่กระทำความผิดหรือประกอบอาชญากรรม จึงเป็นบุคคลที่เลือกการกระทำนั้นเอง เนื่องจากเห็นว่าก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษที่ได้รับ จึงกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด และไม่เกรงกลัวบทลงโทษ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะบทลงโทษไม่มีความรุนแรงเพียงพอ (มีกฎหมายที่ไม่เข้มงวด) หรือเห็นว่าสามารถที่จะหลบเลี่ยงบทลงโทษนั้นได้

แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิมนี้มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ เนื่องจากการใช้ความรุนแรง รวมทั้งพฤติกรรมอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่วนหนึ่งผู้กระทำผิดอาจไม่มีความเกรงกลัวต่อกฎหมาย หรือ บทลงโทษในประเทศไทย รวมทั้งอาจเห็นว่าสามารถหลบหลีกการถูกจับกุมจากตำรวจและไม่ถูกลงโทษจากระบบการยุติธรรม เนื่องจากบางครั้งลักษณะการกระทำผิดของอาชญากรมีการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือ การใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี รวมทั้งผู้สูงอายุ ที่เหยื่ออาจไม่ได้เข้าแจ้งความดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด เพราะมีความเกรงกลัวผู้กระทำผิด ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้เข้าแจ้งความต่อกระบวนการยุติธรรม เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดในคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าว และทำให้ผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมไม่เกรงกลัวต่อการลงโทษ เพราะเห็นว่าประโยชน์ที่จะ

ได้รับจากการประกอบอาชีพการรมมีความคุ้มค่ามากกว่าโทษที่จะได้รับ จึงทำให้เกิดปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง

3. ผลกระทบของการใช้ความรุนแรง

ความรุนแรงก่อให้เกิดผลกระทบในมิติต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

จากผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่สำคัญของการใช้ความรุนแรง คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม ซึ่งผลกระทบทางตรง ได้แก่ ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย ผู้ใช้ความรุนแรง และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรง ในขณะที่ผลกระทบทางอ้อมประกอบด้วย มูลค่าของผลผลิตที่ต้องสูญเสียไปจากการได้รับบาดเจ็บ หรือ เสียชีวิตของผู้ถูกใช้ความรุนแรง รวมทั้งผลกระทบด้านอื่นๆ ซึ่งได้แก่ มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจที่ต้องสูญเสียไปเมื่อความรุนแรงเกิดขึ้น โดยพบว่า ผลกระทบของมูลค่าความเสียหายของความรุนแรงของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในพ.ศ.2563 พบว่า มีมูลค่าความเสียหายจากความรุนแรง ลำดับที่ 142 จากประเทศ จำนวน 163 ประเทศ โดยมีผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความรุนแรงมูลค่า 84,799.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มูลค่าความเสียหาย หรือมูลค่าค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความรุนแรง 48,769.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยคิดเป็นมูลค่าความเสียหายต่อคน คือ 1,214.9 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 4 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ (Institute for Economics & Peace, 2019b) นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2561 พบว่า การฆาตกรรมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของโลกสูงสุด คือ ร้อยละ 52 รองลงมา ได้แก่ การฆ่าตัวตาย ร้อยละ 32 และทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 11 ตามลำดับ (Institute for Economics & Peace, 2019a)

3.2 ผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม

นอกจากนี้ ความรุนแรงยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะเห็นได้จากข้อมูลของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและ

อาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2019) ที่ได้มีการสำรวจการฆาตกรรมใน พ.ศ. 2561 นำไปสู่การทำให้เหยื่อที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี เสียชีวิตมากที่สุด โดยเสียชีวิตปีละประมาณล้านกว่าคนทั่วโลก ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่ต้องสูญเสียไปจากความรุนแรง ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวสามารถดำเนินชีวิตได้ต่อไปในสังคมจะเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

ความรุนแรงยังส่งผลกระทบต่อความเจ็บปวดทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ถูกใช้ความรุนแรง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) พบว่า ในแต่ละวันมีผู้หญิงต้องเสียชีวิตโดยเฉลี่ย 137 คนทั่วโลก เหตุเพราะถูกคู่ครองหรือคนในครอบครัวสังหาร ซึ่งเท่ากับว่า "บ้าน" คือ สถานที่ที่ผู้หญิงมีความเสี่ยงจะถูกฆาตกรรมมากที่สุด โดยผู้หญิงจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวน 87,000 คนที่ถูกฆาตกรรมใน ค.ศ.2017 ต้องเสียชีวิตลงเนื่องจากการกระทำผิดของคนใกล้ชิดทั้งสิ้น ในจำนวนดังกล่าวผู้หญิงจำนวนมากกว่า 30,000 คน ถูกคู่ครองของตนเองสังหาร ในขณะที่อีก 20,000 คน ถูกผู้ที่เป็นเครือญาติสังหาร (UNODC, 2019)

ผู้หญิงที่ต้องประสบกับการใช้ความรุนแรงทั่วโลกดังกล่าวข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เพศหญิงต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ซึ่งเพศหญิงต้องประสบกับความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ อันทำให้เพศหญิงโดยเฉพาะผู้ที่มีสถานภาพเป็นแม่ ไม่สามารถทำหน้าที่ในกระบวนการเลี้ยงดูและอบรมขัดเกลาสมาชิกของสังคมให้เติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไป รวมทั้งเด็กและเยาวชนจำนวน 1,700,000,000 คน (หนึ่งพันเจ็ดร้อยล้านคน) หรือคิดเป็น 3 ใน 4 ของเด็กและเยาวชนทั่วโลก ตกเป็นเหยื่อหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงทุก ๆ ปี นั้นรวมถึงการรังแกกลั่นแกล้ง การต่อสู้ การทารุณกรรม และความรุนแรงทางเพศ รวมทั้งการลงโทษทางร่างกายทั้งในบ้านและในสถานศึกษา (Stalker, 2017) เด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงต้องประสบกับความเจ็บปวดทั้งทางร่างกาย

และจิตใจ อันอาจส่งผลต่อพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป

นอกจากนี้ การใช้ความรุนแรงในสังคมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม เนื่องจากการใช้ความรุนแรงในสังคมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการใช้ความรุนแรง อาทิ ปัญหาสุรา ยาเสพติด อาวุธ สื่อที่นำเสนอความรุนแรง รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม ดังนั้น หากปัญหาความรุนแรงไม่ได้รับการป้องกันและแก้ไขที่ถูกต้องและเหมาะสม จะนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมอันเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมเป็นสำคัญ

3.3 การถ่ายทอดวัฏจักรความรุนแรง จากรุ่นไปสู่รุ่น

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างเคยถูกกระทำความรุนแรงขณะอายุไม่เกิน 18 ปีร้อยละ 41.7 โดยส่วนหนึ่งต้องประสบกับความรุนแรงในครอบครัว คือ ถูกทำร้ายร่างกายจากพ่อ/แม่ หรือ ผู้ปกครอง อันเป็นความรุนแรงในครอบครัว พบว่าผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวส่วนหนึ่งเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดา จึงมีการใช้ความรุนแรงต่อ คือ การยกพวกตีกัน การทำร้ายสัตว์ การทำร้ายผู้อื่น

ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ที่พบว่า มีการถ่ายทอดวัฏจักรของความรุนแรงจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อเด็กซึ่งต้องประสบกับการตกเหยื่อความรุนแรงโตเป็นวัยรุ่น ก็มีโอกาที่จะเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง โดยส่วนวัยรุ่นหญิงก็มีแนวโน้มที่จะตกเป็นเหยื่อถูกข่มขืนได้ หรือยอมตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงต่อไป ในขณะที่วัยรุ่นชายเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนวัฏจักรของการใช้ความรุนแรงให้มีการดำเนินต่อไปในสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการถ่ายทอดจากผู้ใช้ความรุนแรงรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง คือ วัยรุ่นชายที่เติบโตมาจากเด็กที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง มีแนวโน้มที่จะการฆาตกรรมและการฆ่าตัวตายในวัยรุ่น

ชายมากกว่าเด็กที่ไม่เคยประสบกับการตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง (UNICEF, 2017)

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย

จากผลการศึกษาพบว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย ประกอบด้วย 8 แนวทางหลักที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนา สร้างความมั่นคง หรือเสถียรภาพระหว่างเด็กและพ่อแม่หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตต่อเด็กและเยาวชน การลดการใช้สุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ลดการใช้อาวุธ ปืน มีด หรือยาฆ่าแมลง การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการใช้ความรุนแรง การจัดโปรแกรมในการดูแลและช่วยเหลือต่อเหยื่ออาชญากรรม การใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิต อันสอดคล้องกับทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม โดยการเกิดความรุนแรงหรืออาชญากรรมเกิดจาก 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ใช้ความรุนแรง เหยื่อ และโอกาสในการใช้ความรุนแรง

ดังนั้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาคการใช้ความรุนแรงจะต้องมีการป้องกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

การป้องกันการใช้ความรุนแรงของสมาชิกในสังคม ด้วยการใช้นโยบายของศาสนา หรือ การสร้างจิตสำนึกในการหล่อหลอมและสร้างจิตยึดเหนี่ยวจิตใจให้สมาชิกของชุมชนมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่สามารถทนทานต่อสิ่งที่กระตุ้นให้ใช้ความรุนแรง เพื่อป้องกันการเป็นผู้ใช้ความรุนแรง

การป้องกันการตกเป็นผู้ถูกใช้ความรุนแรง ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกของสังคมเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่ผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรง เพื่อไม่ให้ผู้ใช้ความรุนแรงต้องกลายเป็นผู้ใช้ความรุนแรงในการยุติปัญหาความรุนแรงด้วยตนเอง และป้องกันการถ่ายทอดความรุนแรงไปยังเด็กและเยาวชนที่ต้องอาศัยอยู่กับผู้ที่ต้องตกเป็นผู้ถูกใช้ความรุนแรงในสังคม

และการป้องกันด้วยการตัดโอกาสผู้ใช้ความรุนแรงด้วย ด้วยการการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของความรุนแรงในสังคม การร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในสังคม การกำหนดนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมต่อการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงให้แก่สมาชิกของสังคมเป็นสำคัญ

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาการใช้ความรุนแรงเป็นปัญหาที่สำคัญต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อตนเอง คือ ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาความรุนแรงระดับบุคคล อันได้แก่ ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อครอบครัว ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม นอกจากนี้ประเทศไทยยังประสบกับปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่ม อันได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการก่อความไม่สงบ

สำหรับสาเหตุที่สำคัญของความรุนแรง คือ ปัญหาของสมาชิกในสังคม เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นภัยที่ซ่อนเร้นที่อาจทำให้วัฏจักรของความรุนแรงมีการถ่ายทอดและกระทำซ้ำจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวที่ถูกกระทำรุนแรงอาจหันมาเป็นผู้ที่กระทำรุนแรง โดยเฉพาะเด็กที่ถูกทำร้ายจากในครอบครัวอาจซึมซับความรุนแรง เพราะเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ หรือ การเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่บกพร่องไม่สมบูรณ์เพราะถูกกระทำรุนแรง ดังเช่นอาชญากรต่อเนื่องจำนวนมากที่ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ถูกกระทำรุนแรงในวัยเยาว์

ดังนั้น หากสมาชิกของสังคมยังไม่ตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย อาจทำให้ปัญหาการใช้ความรุนแรงเป็นปัญหาสำคัญที่ยากต่อ

การแก้ไข และเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาความบกพร่องของสังคม โดยเฉพาะการบกพร่องด้านศีลธรรม จนกระทั่งทำให้เกิดการผลิตซ้ำความรุนแรงและยากต่อการแก้ไข อันนำไปสู่ผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมและสมาชิกของสังคมทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงในสังคมไทย จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่สมาชิกของสังคมทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือ และสร้างความรับผิดชอบร่วมกันต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทยให้หมดไป

ข้อเสนอแนะของการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการป้องกันและลดปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย ได้แก่ การกำหนดนโยบายเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม การควบคุมการใช้อาวุธปืน รวมทั้งการเสริมสร้างความมั่นคง หรือเสถียรภาพระหว่างเด็กและพ่อแม่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องดูแลเด็ก เพื่อเป็นการสร้างความรักความอบอุ่นระหว่างเด็กและเยาวชน อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ดีต่อการป้องกันการใช้ความรุนแรง รวมทั้งการพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตต่อเด็กและเยาวชน ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เด็กและเยาวชนเติบโตขึ้น เป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีทัศนคติและการกระทำที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้ จะต้องมีการป้องกันหรือลดปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวต่อเด็กและสตรี เพื่อเป็นการตัดวงจรของการใช้ความรุนแรงไม่ให้เกิดการผลิตซ้ำ เนื่องจากเด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง อาจเป็นผู้ที่ซึมซับและทำให้วัฏจักรของความรุนแรงมีการขับเคลื่อนต่อไป โดยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการใช้ความรุนแรง เพื่อทำให้สมาชิกของสังคมเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นปัญหาที่สำคัญของทุกคนที่

จะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการป้องกันและแก้ไข รวมทั้งการส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง เพื่อให้เพศชายเคารพในสิทธิของเพศหญิงและไม่ใช้กำลังในการทำร้ายเพศหญิง โดยเฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากเห็นว่าเป็นเจ้าของที่สามารถใช้ความรุนแรงได้ อันเป็นการตัดวงจรการผลิตซ้ำความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวเป็นสำคัญ

รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมด้วยการลดหรือขจัดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในสังคม ได้แก่ การลดการใช้สุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เพื่อเป็นการลดปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการขาดสติ และทำให้มีการใช้ความรุนแรงขึ้นในสังคม และจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและการสร้างความร่วมมือในการลดอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะอาชญากรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย การจัดโปรแกรมในการดูแลและช่วยเหลือต่อเหยื่อที่ถูกใช้ความรุนแรงเพื่อตัดวงจรแห่งการใช้ความรุนแรงในสังคม โดยการจัดโปรแกรมในการเยียวยาและช่วยเหลือเหยื่อของความรุนแรง อันเป็นแนวทางที่สำคัญของการตัดวงจรของการใช้ความรุนแรง

และแนวทางที่สำคัญ คือ การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่สมาชิกของสังคมโดยการใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อป้องกันการใช้ความรุนแรงในสังคมไทย เพื่อทำให้สมาชิกของสังคมมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจสามารถระงับความโกรธและสิ่งที่ยั่วยุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *ผล. จัดประชุมเข้ม “สังคมไทย ไร้ความรุนแรง ต่อผู้สูงอายุ”* หวังคนไทยไม่ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก <http://www.dop.go.th/th/gallery/1/1801>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *สิทธิของผู้สูงอายุไทยในสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: กลุ่มสื่อสารองค์กร สำนักงานเลขาธิการกรม. สืบค้นจาก <http://www.dop.go.th/th/gallery/1/1510>
- กรมสุขภาพจิต. (2561). *รายงานอัตราฆ่าตัวตายที่มากที่สุดในประเทศไทยต่อประชากรแสนคนแยกตามจังหวัด ประจำปี พ.ศ. 2560*. สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/report/suicide/>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2563). *บุลลี่เด็กไทยติดอันดับ 2 ของโลก*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/861433>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2564). *กะเทาะปัญหาอาชญากรรม ปี 64 ฟุ้งไม่หยุด ภัยสังคมซ้ำเติมประชาชนหวังโควิด*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2262011>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2564). *จะอย่างไร เมื่อความรุนแรงไม่ใช่เรื่องไกลตัว และบ้านไม่ใช่ Safe Zone ของทุกคน*. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/d-life/news-653845>
- พรชัย ขันดี, ธัชชัย ปิตะนิละบุตร และ อัครวิน วัฒนวิบูลย์. (2543). *ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: บัณฑิต.
- โพสต์ทูเดย์. (2561). *เผยเด็กไทยถูกรังแกเป็นอันดับสองของโลก*. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/hits/567280>
- สุนันทิพย์ จิตสว่าง และ ฐิติยา เพชรมนี. (2563). *รายงานวิจัยการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช).

- Alpers, P. & Michael. P. (2022). *Guns in Thailand: Firearms Surrendered and Seized*. Sydney School of Public Health: The University of Sydney. Retrieved from www.gunpolicy.org/firearms/compareyears/183/firearms_collected_and_seized
- Claire, MC. E. & Hideg, G. (2017). *Global Violent Deaths 2017: Time to Decide*. Geneva: Small Arms Survey, Graduate Institute of International and Development Studies.
- eds. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization.
- Global Terrorism Index. (2022). *Global Terrorism Index report Available*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2022>
- Institute for Economics & Peace. (2015). *Global Terrorism Index 2015*. Sydney: The Institute for Economic & Peace. Retrieved from <https://privacyinternational.org/sites/default/files/2018-02/Global%20Terrorism%20Index%202015%2C%20Institute%20for%20Economics%20%26%20Peace.pdf>
- Institute for Economics & Peace. (2019a). *Global Peace Index 2019: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney: The Institute for Economic & Peace. Retrieved from <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/GPI-2019web.pdf>

- Institute for Economics & Peace. (2019b). *Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism*. Sydney: The Institute for Economic & Peace. Retrieved from <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/08/GTI-2019web.pdf>
- Krug, E. G., Linda, L. D., James, A. M., Anthony, B. Z., & Rafael, L. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization.
- Naghavi, M., Murray, Christopher, J. L., & Vos, T. (2018). Global Mortality from Firearms, 1990-2016. *JAMA*. 320(8), 792-814. Retrieved from www.researchgate.net/publication/327433707_Global_Mortality_From_Firearms_1990-2016
- Nation Master. (1999). *Crime > Murders Committed by Youths: Countries Compared*. Retrieved from <https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Crime/Murders-committed-by-youths>
- Stalker, P. (2017). *Ending Violence in Childhood: Global Report 2017*. New Delhi: Know Violence in Childhood. Retrieved from https://resourcecentre.savethechildren.net/node/12380/pdf/global_report_2017_ending_violence_in_childhood.pdf
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2017). *A Familiar Face: Violence in the Lives of Children and Adolescents*. New York, NY: Division of Data, Research and Policy, United Nations Children's Fund (UNICEF). Retrieved from <https://data.unicef.org/resources/a-familiar-face/>

- United Nations. (2018). *World Elder Abuse Awareness Day*. Retrieved from <https://www.un.org/en/observances/elder-abuse-awareness-day>.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2019). *Global Study for Homicide 2019. (Vienna, 2019)*. Retrieved from <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf>.
- World Health Organization and World Health Statistics. (2019). *Suicide Rate by Country 2022*. Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/suicide-rate-by-country>
- Worldpopulationreview.com. (2022). *Gun Deaths by Country 2022*. Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gun-deaths-by-country>

Soft Power and the Development of Thai Society

อำนาจอ่อนกับการพัฒนาสังคมไทย

Received 9 September 2022

Revised 2 December 2022

Accepted 8 December 2022

ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์¹

Tunyaluk Roongsangjun²

บทคัดย่อ

อำนาจอ่อน (Soft power) มาจากรากคำศัพท์ของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ชื่อ Joseph Nye หมายถึง การใช้อำนาจที่ทำให้ผู้อื่นทำสิ่งที่ผู้ใช้อำนาจปรารถนาได้โดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับ ไม่ใช่ด้วยการจ่ายเงิน ไม่ใช่ด้วยการบังคับด้วยปืน อาวุธ แต่ต้องทำให้เกิดความนิยมชมชอบ และทำในสิ่งที่ต้องการได้ ประเทศไทยเกิดปรากฏการณ์หลายปรากฏการณ์ที่ใช้ อำนาจอ่อน ในการสร้างชื่อเสียงและการพัฒนาประเทศ เช่น ข้าวเหนียวมะม่วง ต้มยำกุ้ง ผัดไทย มวยไทย การท่องเที่ยว สยามเมืองยิ้ม และภาพยนตร์ไทย เป็นต้น โดยบทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์อำนาจอ่อน และการนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมไทย เข้าใจทิศทาง ปัญหา และ แนวทางการแก้ไขปัญหาของการใช้อำนาจอ่อนในการพัฒนาสังคม ซึ่งพบว่า สังคมไทยมีจุดแข็งที่สำคัญคือคนไทยมีบุคลิกลักษณะที่สุภาพ อ่อนโยน คนไทยเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส ดังคำชื่นชมที่ว่า “สยามเมืองยิ้ม” ยุทธศาสตร์อำนาจอ่อนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และที่สำคัญภาครัฐต้องให้การสนับสนุน ซึ่งอำนาจอ่อนต้องใช้เวลา ไม่สามารถเห็นผล ภายในไม่กี่วัน ดังนั้นการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: r.tunyaluk@gmail.com

² Assistance Professor, Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

หากเป้าหมายคือต้องการให้เกิดความนิยมไทย ถ้าเกิดการนิยมไทยได้จริงก็ถือว่าประสบความสำเร็จ และบรรลุอำนาจอ่อนแล้ว บทบาทนักพัฒนาสังคม นักพัฒนาชุมชน นักสวัสดิการสังคม และนักสังคมสงเคราะห์ ในหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนที่ทำหน้าที่ให้บริการด้านการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ ต้องขับเคลื่อนในเกิดนโยบายในการพัฒนาสังคม ชุมชน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ โดยใช้อำนาจอ่อนในการสร้างค่านิยม แรงจูงใจ แรงกระตุ้น ในการพัฒนาสังคม ความเป็นอยู่ที่ดี ลดการเลือกปฏิบัติ เช่น การเลือกปฏิบัติ เนื่องจากความแตกต่างทางเพศ ฐานะทางสังคม อายุ เชื้อชาติ ชนชั้น เป็นต้น และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และใช้อำนาจอ่อนผ่านทางสื่อดิจิทัลต่างๆ ซึ่งจะเข้าถึงประชาชนได้รวดเร็ว ให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายตื่นตัวในการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์

คำสำคัญ: อำนาจอ่อน, การพัฒนาสังคม, สังคมไทย, ประเทศไทย

Abstract

The term ‘Soft Power’ was coined by the political science academician Joseph Nye, and refers to the use of power that allows others to do what the power user wants without force, including guns, weapons and payment, but rather by gaining favour through attraction which consequently enables the power user to do as he or she desires. Thailand has a number of phenomena that demonstrate the use of soft power to build the reputation and development of the country, namely, mango sticky rice, river prawn spicy soup (Tom Yum Goong), Pad Thai, Thai boxing, tourism, the concept of ‘Siam: Land of Smiles’, Thai movies, to name just a few. The purpose of this academic article is to understand the

phenomenon of soft power and its use in the development of Thai society; to understand the problems, in the use of soft power in social development and to explore the problem solving process. The research found that Thai society has an important strength in that Thai people are polite, gentle, and smiling, as found in the oft-quoted phrase "Siam, the land of smiles". This research determines that the government should support soft power continuously to gain popularity because the creation of soft power takes time and the results do not appear immediately. Once the popularity of Thailand truly emerges and strengthens, Thailand can be said to have achieved its soft power goal. The role of social developers, community developers, social welfare practitioners and social workers in government agencies and private sectors in pursuing and in creating policies for social development, community development and social welfare is crucial. Social work can draw on soft power to create values, motivation, and incentives in social development well-being. It can also be used to reduce discrimination ranging from differences in gender, social status, age, race, and class, thus reducing social inequality. Soft power can be employed to achieve this through various digital media, which reach people quickly, leading to public or target groups that are more active in social development, community development, social welfare, and social work.

Keywords: Soft Power, Social development, Thai society, Thailand

Introduction

Soft Power is a term that has been used for years, to build international relations and later developed to be an alluring applied in social development, when Soft Power become a trend that many countries gave an interesting intention around the world as it is not only a mentioned of the Soft Power, showcases art, and culture, but is also a main function for creating enormous economic value. Many years ago, the trend of Hallyu Star or Korean Wave, exporting art of artists, content, as well as Korean culture helps to awaken "Asian nations", including "Thailand", to put the attention more to their Soft Power, and where they stand in the world. Soft Power is not only a mechanism driving the country to show the world of art, culture, traditions, and many other exports, but also to create "extensive economic value" from ideas, and creativity as well as the trove of the origins that have been with the nation since its existence. Thailand has many distinctive cultures or soft powers, including food, films, Thai fabrics, fashion, Thai boxing, as well as festivals, and traditions, etc. (Rinwong, 2022)

As mentioned above, it is only part of the phenomenon of Soft Power implementation in social development. It could be explained that Soft Power is often associated with the rise of popular culture, globalization, and neoliberal theories of international relations. Moreover, the media factor is also a source of soft power, as is the prevalence of either national language or normative structure.

Therefore, many academics from the government and private sectors are interested in applying Soft Power to develop the country and social development, a new fascinating instrument or mechanism to observe whether Soft Power can be used in the development of Thai society or not, either should there be a method or form, and any problem or limitation that might encounter (Jarernwattananun, 2022). These questions are very captivating to find the solution, especially in the current situation of social and technological rapid changes constantly, and in case of Soft Power is used in social development vigorously in the future, what Thailand will become?

The Definition of Soft Power?

Soft Power was created by Joseph S. Nye, a political science professor, who developed this idea with Robert Keohane, having written *Power and Interdependence* in 1977 (Janreuang, 2021) which the context is very distinct from today. Joseph S. Nye was one of the earliest academicians to discuss Soft Power which has become popular among Thai people in recent days. Joseph S. Nye defined Soft Power as the ability to make others do things that people did not want to do. Soft Powers are classified into two categories: 1. Hard Power, comes from having the necessary physical resources to build enough power, for example, having an army, weapons, manpower, or having an advantageous geographical position, then taking these advantages as a condition to force the country or a society that is the target of the exercise of power to

meet the needs of those with strong power; and 2. Soft Power, is to make a country or society comply with the needs of soft power users. (Luuangaew, 2022) Joseph S. Nye stated that the major resources of Soft Power consisted of three points:

1. Culture, in case of the culture in one country is consistent with the interests and values of another country, the chances that such culture will become the Soft Power of that country will be greater. There are many channels through which one culture of the country is known to another, visiting, communication, and exchange (Kreuarattigaan, 2014).

2. Political values, if a country has political values that are consistent with other countries, the Soft Power of that country will increase. On the other hand, if the values of such countries are contrary to the values of other countries, their Soft Power will decrease (Ngaamsa-aat, 2014).

3. Foreign policies, in the event of a country implementing a policy that is deceitful (hypocritical), aggressive, and indifferent to the attitudes of other countries, creating a Soft Power chance would be lessened (Chaiwat, 2009).

In the past, the world and Thailand used Hard Power to develop the country and society. This can be seen from the phenomenon of creating an army that is extensive to protect the country and to allow military power to pressure other countries into submission. It may have sparked an arms race among the great powers that share the same military power. Therefore, investing more than it should cause economic losses and resources that

should be used to improve the quality of life of people in the country are used to buy and accumulate weapons of war with the "expensive", "unsustainable" and "lesson" arising from the hard power. This has caused many countries to shift the focus more on using Soft Power to build their presence in the global political and economic theater due to the lower establishing cost and fewer resource constraints.

Soft Power in Thailand

Soft Power in Thailand, to promote Thai Soft Power into the international theater, the skill, and determination of a small group of people were not enough, government support is required. It is not only the increased finances; growth needed to rely on constructive policies and the opinions of people in the industry vigorously and a definite national plan is required and is as modern as the Korean and Japanese governments. Thailand has a proactive role long before the definition of Soft Power to promote Thai popularity in many dimensions, for example, the Thai Kitchen to the World project, the Thai Select project, and Thai festivals in many cities around the world. Hundreds of thousands of people have been organized in different city calendars' including Thai boxing, Thai language, and Thai dance. Thailand uses Soft Power through local wisdom, goods, and services that may have different dimensions and formats. Thailand has many advantages (Saengrat, 2021) as follows:

1. The temperament of Thai people, both in Thailand and abroad is based on friendliness, compassion, openness, and

acceptance of differences. The hospitality and simple, fun-loving attitude that most Thai ex-pats are known for are well-known.

2. Thai culture, blends traditional Thai culture and foreign influences with depth and diversity including languages, music and performing arts, contemporary drama and film, Thai handicrafts and fabrics, Thai sports and local sports, and even a pet species. U.S. News & World Report placed Thailand on the list as the twenty-two most powerful country in the cultural power out of 80 countries around the world and ranked fifth in Asia after Japan, Korea, China, and Singapore.

3. Thai tourism, has long been famous and attracted nearly 40 million tourists a year before Coronavirus (COVID-19). Following the characteristic of Thailand that has been mentioned, the location and tourist attractions are important factors that enhance tourism. Brand Finance, a world-renowned strategic consulting organization, has ranked Thailand thirty-third in the “Global Soft Power Index 2021” (THE SOFT POWER30, 2022) as one of the countries that attract tourists of all ages and among the most visited countries in Asia.

4. Thai food, its popularity is not less than any nation in the world. CNN Travel has ranked Massaman, Tom Yum Goong, and Papaya Salad among the 50 best food items in the world for many years consecutively. Thai food is popular all over the world because one important factor is the popular occupation of the Thai community abroad. For instance, Tom Yum Goong, a dish that is famous and well-known worldwide, and other famous Thai dishes

including Pad Thai and Tom Kha Gai, are loved by people all around the world.

5. Cooperation for development and humanitarian assistance is a Soft Power that the Department of International Cooperation and allied sectors, for instance, the Thai private sectors who have invested abroad for decades, create friendships for Thailand, not only in neighboring countries but including countries in the Pacific Ocean, South Asia, and Africa.

Currently, Thailand also has a strong point in food, tourism, and services. Creating a successful Soft Power is that each country has the potential to "expand these good things" into how can "the creative industry" come up? Creating Soft Power is similar to running a marathon, required to wait for long-term results and make it have a role in the contemporary world. Therefore, it can be described that Soft Power can bring a large amount of currency into the country. Thailand Soft Power has a high potential and a wide variety that needs to be promoted further. Now may be the time to form a group or create a network of organized organizations to promote the Soft Power in that country together with the same strategy and goals, and the government itself is an important mechanism that must provide concrete and sustainable support that will help Thailand Soft Power to have a strong development. These factors make it an important instrument for the development and sustainable social development of the country in the future.

Soft Power in Foreign Countries

Global Soft Power Index 2021 survey from Brand Finance ranks countries with soft power use. The ranking of countries with the most powerful Soft Power in the world in 2021 (THE SOFT POWER30, 2022) is as follows:

1st: Germany: This year, the Soft Power champion is Germany as the strongest. Provided that observation back at the Soft Power of Germany that has always attracted the attention of the people to the country is beer. People around the world regarded it as a country with good flavors and varied brands, up to 500 brands. Moreover, education was implemented to attract people to the country. The government provides scholarships for students around the world and the tuition fee rating in Germany is incredibly inexpensive.

2nd: Japan: Next in rank is Japan, the land of the rising sun with stronger politics than last year and human development policies especially the issue of a youth labor shortage during an aging society. In the past, Japan was the origin country of expanding the country by using Soft Power for a long time, comic books, manga, anime, BNK, ramen, sushi, samurai, etc. The Japanese implemented a strategy called “Cool Japan” and a "soft power" policies, including different forms of kimono, matcha green tea, tea ceremonies, and dramas Kabuki, these are all part of Japanese traditional culture. In the 1920s and 1930s, Japan began to spread the traditional national culture through different media, organizing exchange programs, and language teaching (Grungtepturakit, 2021).

3rd: the United Kingdom: This year, the United Kingdom, was a year of facing problems within the country, from the political climate, the 'Brexit' issue, and the delayed handling of COVID-19. As a result, the country has a fairly bad reputation. The strong point is the culture and the attractions still stand out consistently. Nevertheless, perhaps less mentioned than last year, the influential Soft Power of the United Kingdom is Premier League football with at least 5 billion cumulative views per season, and the BBC global media.

4th: Canada: Canada is the second-largest area country in the world (after Russia) and the strong point of the country is not only the area but also the openness to people both in terms of ideas and human rights that have been pushing forward, mentioned in climate change issues, environmental protection, human rights equality, social equality, rights of women, and youth.

5th: Switzerland: Switzerland is regarded as a well-managed country for the protection of personal rights, the safety of life and property as well as being the office of many global cooperation agencies. There is also the spread of ideas in Switzerland with a world-class watch brand that has been nicknamed "Land of Watches" or "Watch's Capitals" is not acquired because of the number of brands that are greater than in other countries. The Swiss watch industry is unique, improving quality, and developing knowledge continuously, becoming a guarantee that the products under the Swiss-made label mean quality.

Thailand ranked thirty-three; which has been regarded as a country of tourism for a long time. It was organized as a country that attracts tourists of all ages and is among the most visited countries in Asia. Soft Power in Thailand has high potential and diversity. In the past, Ong Bak films were exported, making the actor 'Tony Jaa' known in the Hollywood industry and most recently, the fact that Lisa from Blackpink wears a Thai dress with Chada Thai shows in the MV of the first "Solo" album debut song, makes it well-known in many countries, Mango Sticky Rice from Milli and recently discussed the industries that have the potential to create a significant Soft Power of Thailand through "5F", including Food, Film, Fashion, Fighting, and Festival.

Soft Power and the Development of Thai Society

Social development is the application of sociological knowledge (Kunyochai, 2007). Social Development is the change in social structure to be in the desired direction or as planned. There are two major structural components: The Social Organizational Section and the Social Institutional Section. Therefore, Social Development develops both organizations and institutions and makes people in social organizations and rules or cultures make progress. Social Development goals as set by the National Institute of Economic and Social Development since the 8th National Economic and Social Development Plan to make people smart, good, and happy; to make a strong community or family. Provided that development can achieve this goal, the development will have a stable and sustainable effect. Therefore, it can be concluded that academically, Social

Development is a social process that is important because having this process makes the unstable society able to change oneself from non- development to progress, a stable family, a strong and developed community, and content people.

In the past, countries around the world, including Thailand, used Hard Power to manage the country. The development of the country focuses on the economy, neglecting social and human development, but later the development plan changed, Soft Power is distinctly used in the development of the country and society, and the effect is much better than using Hard Power. As a result, Soft Power is an important instrument to add value to the "Creative Economy" that is derived from knowledge, intellectual property, and research that is linked to culture, the historical basis for the accumulation of knowledge of social technology and innovation for use in business development, the production of goods and services in a new way that effectively creates added economic or social value. As for the application of Soft Power in the development of Thai society, considering the context of Thai identity and Thai culture, it has the same potential as many other countries. Following the diversity of Thai culture, it is an important resource for many Thai Soft Powers. Therefore, Thai culture should be presented to the world through different instruments including films, music, performing arts, handicraft products, festivals, etc. Prayut Chan-o-cha, Prime Minister, is satisfied with the export figures of Thailand, as a result of the government policy to push for tangible results. The important factor that supports the increase in export numbers

is Government Promotion and the promotion of Soft Power. The Ministry of Commerce has a Soft Power policy by Jurin Laksanawisit, Deputy Prime Minister and the Minister of Commerce has accelerated the export of goods in 4 major categories: food, digital, health and beauty content, and Thai identity products with the operation results during the half of the fiscal year 2022 (October 2021 - Mar 2022) able to promote 1,878 Thai entrepreneurs, creating a total trade value of 3,905 million baht, which is, the exports from the 4 groups of products for 1,258 million baht and fruit exports 2,647 million baht (Bunyoh, 2022).

The use of Soft Power in National and Social Development can be compared with other countries as follows:

United States of America	China	South Korea	Thailand
Applied in different dimensions, including media, films, culture, and costumes, to gain the admiration of developing countries to control and expand power	Implemented in domestic politics to control the people in the country to enforce the economic and social development policies of the country leaders;	The public agenda is to boost the economy, but the hidden agenda is to build a cultural network for the benefit of security with at least the relationship of	Focus on economic results, export trade, tourism, and culture, but the use of Soft Power in domestic social development is still only a by-product of economic

United States of America	China	South Korea	Thailand
under development assistance, promoting developments to developing countries. As for the domestic, it has been used in domestic development for a long time, but the result is obscure.	however, as China has an abundance of resources, the leaders put their efforts to develop the country. As a result, China has developed rapidly.	the people between South Korea and the international community strengthened, more partners, the prestige of the nation is elevated to a level with rivals like Japan or the Western world.	development with believing in the concept of Trickle-Down Effect, hence discovering that the well-informing and use of Soft Power is just a campaign role only to oppose civil liberties equality and inequality.

From the comparison table above, it was found that the adoption of Soft Power in each country is similar and different depending on the political, economic, social, and cultural contexts, with the majority of implementation emphasizing economic effects rather than social development effects. It can be seen that social development is a by-product of strong economic growth. When the economy is good, the social development and life of the people are good as well, which is the mainstream development model. The development of this concept has a downside in being applied in developing countries where it is found that the more developed,

the more poor people, therefore, it should be used in concrete social development and more continuously, requires cooperation between the public sector, the private sector and civil society, and people in the country.

Concepts, Theories and Principles of Soft Power Implementation

Soft Power is a concept and theory that Joseph Nye thought about and applied to academic politics and international relations. Currently, this concept and theory have been widely applied in different aspects, Soft Power has many interesting elements as the concept map of Soft Power, known as “4A 2R”, is an interesting compositional map that can expand soft power details to match a variety of facts interestingly by dividing the power process into 2 sides, namely, the authorize user side (active side) and the authorized side (passive side) as follows:

Authorize user side (Active side) The composition according to the 4A principle is the implementing side.		Authorized side (Passive side) The composition is different from the 2R principle.	
Agenda	The agenda of the country is often divided into secret and public agendas.	Reaction	The reaction may be in the form of consumption, cooperation, and building a network to support power users.
Actor	Power users are government, private sector, citizens, non-profit organizations, etc.	Result	The results of the acceptance of power include changes at the state, private or public levels.
Asset	Power capital including charm, culture, education, assistance, etc. At the same time, asset also means capital.		
Action	Actions or strategies that will help achieve the expected use of power.		

Source: Adapted from Thanayot Lophatthanant, 2022.

From the composition table above, it can be seen that Soft Power is a tactical and agenda-led form of power management. The 4A 2R formula for understanding explains that the application of Soft

Power will be successful when it consists of important factors (Thanayot Lophatthanant, 2022), namely, a persuasive agenda and cooperation from all parties. an authoritative resource with the power to influence and reach people, and management to ensure that Soft Power will show the result in the nation and has the overall goal of attempting to create as many reactions in the targeted nation as possible.

Therefore, it can be concluded that the implementation of Soft Power has both active and passive aspects in terms of social development. Soft Power is used to create values and motivations related to rousing in many fields, including political rousing, equality, inequality, etc. The users are both private and public sectors in expressing some symbols, protests, resistance, and events campaigns in Thailand, beginning to notice a difference from the past when Soft Power was implemented more.

Problems in Using Soft Power in the Development of Thai Society

However, the attention of the government toward Soft Power raises the question of whether in fact; does the government understand Soft Power well enough. As in the past, policies related to the Soft Power of different agencies or opinions of those who are directly and indirectly involved all reflect the limitations in our understanding of the definition of Soft Power and operation. For instance, The Ministry of Culture has banned the use of dance moves in ghost games because it may cause people to fear. Thai dancing in the case of the drama "Tosakan Tiew Thai" with

complained of inappropriate presentation that deteriorates the culture of the nation following the character of Ravana was used improperly or in the case of "Alua Amulet" as the National Buddhism Office considers is inappropriate and should not make amulet-shaped Alua dessert, etc. The government policy of banning actions or negative comments by stakeholders directly or indirectly not only limits cultural productivity or economic opportunity but also fully reflects the misunderstanding of the concept of Soft Power. In this section, although the definitions of Power and Soft Power in academic terms can have many meanings, on the one hand, the widely used definition of Soft Power originated from the concept of Joseph Nye of Harvard University (Worapamon & Pitrayabut, 2021) and Thailand has not yet stated a clear target for "what purpose Thailand will use Soft Power", "What do people want countries in the world to do" or "what do people think about Thailand". In case of the goal is already defined, will be able to determine what kind of resources to use. How to use support and how should be evaluated as the Soft Power strategy can only be successful when it has clearly defined goals. Most importantly, the government has to support Soft Power which is time-consuming and unable to see results within a few days.

Therefore, it can be concluded that the problem of Soft Power in the development of Thai society was founded that the government sector still does not notice the importance and there has not been any continuous significant development of Soft Power for social development. There are still rules, procedures, and time-

consuming to pass policies, projects, and activities related to the application of Soft Power in social development and social developers, community developers, social welfare workers, and social workers still have no comprehensible direction and not alerted in pushing for policy and proactive work. Thai people still do not know and notice the importance or know the direction and methods for using Soft Power in our own self-improvement, career, building stability and equality, and reducing inequality.

Directions and Solutions for Soft Power Problems in the Development of Thai Society

1. Soft Power direction in the future development of Thai society as according to information from the Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council (NXPO) (Katchwattana, 2022), there are guidelines for presenting products and cultural services with potential in all 5 areas of Thailand that are ready to be developed into Soft Power, creating value in the interesting future world stage as follows:

The first aspect, give power to the national martial arts, namely, "Muay Thai" becoming a Soft Power on the world stage:

Most recently, a report from the prime minister on guidelines and recommendations was planned to promote Muay Thai, create value, jobs and generate income for Thai people in the country and develop the art of Muay Thai, which is the national martial art of Thailand, into an international level. Creating a

platform that covers all activities related to Muay Thai, including the subject of teaching Muay Thai. Muay Thai training and competition, Thai boxing textbooks and equipment about Muay Thai as well as applying the art of Muay Thai to create good health in exercising for the elderly by collaborating with all relevant agencies and ministries including the Ministry of Tourism and Sports, Ministry of Culture, Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Health, etc.

The second aspect is the promotion of Thai fabrics to the world fashion runways:

The promotion and development of the potential of Thai silk at present were found that Trade Policy and Strategy Office (TPSO) (Katchwattana, 2022) suggested that relevant agencies must accelerate the promotion of knowledge, technology, and silkworm rearing to achieve comprehensive standards for farmers to meet market demand for processing into value-added products for silk threads and increasing public relations and marketing channels for entrepreneurs are required, to disseminate to consumers the channels for purchasing silk or products as well as helping to create a narrative about the origin of the silk until it comes out as a piece of cloth for both domestic and international buyers know the process in the efforts of farmers throughout the production to come out more fabrics and products as well.

The third aspect, introducing Thai food to the World Kitchen:

"Thai food" is one of the powerful Soft Powers of Thailand as one of the solutions to communicate the true identity

of Thai food and help preserve a variety of original Thai dishes. One of the admirable efforts is the National Innovation Agency (Public Organization) project in establishing a Thai food taste center to create a unique and standard of quality Thai food taste under the concept of "Thai food in every kitchen must have the same Thai taste" etc.

The fourth aspect, continuing to export Thai films to the world stage:

There have been many attempts by Thai filmmakers in the past to raise the standard of Thai films to be accepted on the world stage, but there are several points of view showing the successful path in this mission is time-consuming (Katchwattana, 2022). In case of Thailand wants to promote the Thai entertainment industry into the world market, the prohibition of bringing creativity policy, Thailand may be too strict with the use of Soft Power to disseminate Thai ideas and ideology and must be reduced, Thai thinking, and Thai culture by choosing to support people who create works that meet the needs streaming channels which "Lack of continuity". As the movie "Ong Bak" or "Shutter" became the original film model, many films of the same original model were produced, making Thai audiences not notice the difference between each movie.

The fifth aspect, promoting a variety of Thai festivals to international festivals:

Thailand has many unique, beautiful, and interesting traditions, cultures, and festivals, namely, festivals or distinctive

traditions that have been promoted and elevated to national and international levels for sixteen activities to promote awareness, create a good image for the country and promote cultural tourism, and generate income for communities and countries. For instance, the Salung Luang parade; inheriting the big drum, Lampang New Year festival, Phu Thai Remembrance Tradition; Sakon Nakhon, Poi Sang Long Tradition; Mae Hong Son and Baan Haad Siew Tradition; Sukhothai. Beautiful and these interesting unique customs, cultures, and festivals help improve the economy. It can be helped to generate income for communities, entrepreneurs, tourism service providers, food, accommodation, travel, local artists, and more cultural products and services.

2. The solution to Soft Power problems in the development of Thai society is, initially, to admit that Soft power is an important marketing instrument. In the event of the government wants to support the use of Soft Power to promote the economy and build a reputation for Thailand, the government sector needs to take into account that culture is something that always sells, provided that people know how to create value. Therefore, to develop Thai culture to be a soft power that can be sold, the government needs to open up opportunities for value creation in different methods. It should not prohibit or interfere with cultural development as has happened in many cases but should help promote and advertise the newly developed culture, including praising, etc. However, the development of Soft Power may not always be able to create a market for the product itself, and the Soft Power itself may not be

able to last forever. Following these reasons, the government should create supporting mechanisms. For example, funding for cultural products with potential both old and new, creating a space to promote and advertise cultural products continuously or developing an open cultural industry, etc. to sustainably support the expansion of Soft Power, not only to catch the flow and leave it alone, the use of Soft Power should arise out of a willingness to approach the Soft Power, not by forcing or request. Consequently, the development of soft power in Thailand should be developed according to the natural mechanism, that culture is what attracts people to themselves both part of the culture in its original form or whether it is a new format that has been developed or improved. The government should therefore not create policies or regulations that have a fixed framework, and no allowance for Soft Power to develop themselves in the context they should be, which is likely to be inconsistent with the established guidelines. Instead, concepts, policies, and regulations must be improved to be more open to facilitating the development of new Soft Powers.

Hence, it may be concluded that there are three levels of Soft Power solutions in Thai social development: 1. Macro level, the government is the user of power, as stated by politicians as it is considered an important factor to promote the government, private sector, society, and educational institutions. It should facilitate, reduce regulations and procedures to support the implementation of Soft Power in social development, and to educate relevant agencies and the public to know and apply Soft

Power with vigorous and continuously supported. 2. Intermediate level, government, and private agencies, i.e. the role of social developers, community developers, social welfare workers, and social workers in government agencies and private sectors, serving social development, community development, social welfare, and social work have to be pursued in creating policies for social development, community, social welfare. and social work by using Soft Power to create values, motivation, impulses in social development well-being, and reduce discrimination, for example, discrimination following gender differences, social status, age, race, class, etc., and reduce social inequality and use Soft Power through different digital media channels, which will reach people quickly, make the public or target active group in social development, community development, social welfare, and social work. 3. Micro level, is the role of the people required to recognize the importance and applying of Soft Power to create equality, reduce inequality or implement it as a working instrument career both inside and outside the system (self- employed) to create opportunities, increase revenue, build social stability and create equality, reduce the inequality for yourself.

Conclusions and Recommendations

Currently, the use of power may not fully affect people in society as in the past but depends on how the willingness of that person has an "indirect" effect on a person to commit something or more desiring. However, Soft Power is difficult to control as lacking

a solution to acknowledge whether a person has the same opinion as other or not, and Soft Power, once started, the results may not show immediately as some results can take years; applying Soft Power effectively requires skill. Whether you want to apply or not want, you can apply it, and most importantly, to start making Soft Power, it required a certain minimum investment for gaining an attraction from people to see goodness in Soft Power. Soft Power might be outreach but, is closer than imagine, and Soft Power affects the thoughts and attitudes of all people unconsciously. Therefore, implementing Soft Power to develop the country and develop Thai society in infrastructure development may be required for creative ecosystems from cultivating creative youth in open experimental areas, showcasing creative works, and legal measures to support streamlined regulations that do not hinder business to promoting the potential of intellectual property as well as creating new market opportunities including behavioral research and perceptions of foreign consumers and most importantly, the government itself required to give attention. It is actively and continuously promoted, and formulated as a strategy, with clear roadmaps and guidelines. The government should reduce the rules and limitations, for example, the document submission system, and the median price; the government rules have become a framework until the workers are unable to create anything out. Government support should reduce these restrictions, reduce regulations and provide more opportunities, At present, many channels, even TikTok may add a variety of content to increase the chances of success in transferring

Soft Power to Thailand and when implementing Soft Power from the government, it has to be done without being "forced" by the state, conveying people to follow, but should be "seem" through perception, make people feel for themselves For example of perception as opinions, "This is interesting. I want to experience something like this." It should not be difficult as the government set the goal from the beginning, but encouraging the adoption of Soft Power to develop the country and develop society as well. This would mean generating huge amounts of income for the country and unprecedented concrete social development.

References

- Bunyoh, N. (2022). *Soft Power of Thailand, whose work is it?*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/1001275>
- Chaiwat, C. (2009). *Smart power column*. Retrieved from <https://www.thaiost.net/node/11376>
- Grungtepturakit. (2021). "*Lisa-Chada-Phuket*" *Soft Power Thailand, where is it in the eyes of the world?*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/964820?ant=>
- Janreuang, C. (2021). *What is soft power?*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/968174>
- Jarernwattananugun, P. (2022). *Know about 'Soft Power' that is more than just selling. Political science perspective*. Retrieved from Facebook Thammasat University.

- Katchwattana, P. (2022). *5 Soft power in Thai style. Hope to push. 'Creative Economy' to stand out in the eyes of the world.* Retrieved from <https://www.salika.co/2022/04/16/5-thai-soft-power-way-to-creative-economy/>
- Kreuarattigan, S. (2014). *Origin of soft power.* Retrieved from <http://www.navedu.navy.mi.th/stg/tnssc/pdf/84>
- Kunyochai, T. (2007). *social development.* Retrieved from https://www.stou.ac.th/thai/grad_stdy/Loadtext/Content/12741-1.doc 21/06/2008
- Lophatthanant. T. (2022). *4A 2R with soft power description Recording the power process.* Retrieved from <http://www.ias.chula.ac.th/article/4a-2r%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%9A>
- Luangaew, G. (2022). *What is Soft Power from an economic point of view?.* Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/1000787>
- Ngam sa-aat, A. (2014). *Hard power and soft power.* Retrieved from <https://m.facebook.com/TTECH.BDI/photos/%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8>
- Rinwong, S. (2022). *Look at Soft Power in Thailand.* How far do you make money? on the world stage. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/business/998281?ant=>
- Saengrat, T. (2021). *Soft Power Diplomacy: Connecting Thailand to the World, the World to Thailand.* Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/964624>

THE SOFT POWER30, (2022). *Soft Power*. Retrieved from

<https://www.Softpower30.com>

Worapamon, P., & Pitrayabut, N. (2021). *Soft power Thai, why is it still not working?*. Retrieved from [https://tdri.or.th/2022/](https://tdri.or.th/2022/04/soft-power-thai/)

[04/soft-power-thai/](https://tdri.or.th/2022/04/soft-power-thai/)

ปัญหาและข้อท้าทายของคนพิการและผู้ดูแลในสถานการณ์
การระบาดของโควิด-19: การวิจัยเชิงคุณภาพ
Problems and Challenges of Persons with Disabilities and
their Caregivers in the Situation of COVID -19
Pandemic: Qualitative Research

Received 28 August 2022

Revised 19 October 2022

Accepted 27 October 2022

ทวี เชื้อสุวรรณทวี¹

Tavee Cheausuwantavee²

รติรส จันทร์สมดี³

Ratirot Chansomdee⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีจุดประสงค์ในการชำแหละปัญหาและข้อท้าทายของคนพิการและผู้ดูแลในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในด้านสุขภาพ การศึกษา อาชีพ และการมีส่วนร่วมในสังคม โดยมีผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด 73 คน ประกอบด้วย คนพิการ 26 คน ผู้ดูแล 18 คน และผู้เกี่ยวข้อง 29 คน จากพื้นที่และบริบทที่หลากหลายของประเทศไทย เลือกแบบเฉพาะเจาะจงเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า คนพิการและผู้ดูแลมีข้อท้าทายที่หลากหลาย ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมการบริการสุขภาพ ขาดแคลนเวชภัณฑ์และความปลอดภัยทางการแพทย์ อุปสรรคทางสังคม ปราศจากการจ้างงานและรายได้ ขาดแคลนอุปกรณ์และทักษะการศึกษาออนไลน์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท อย่างไรก็ตามมีบทเรียนรู้ทางบวกจากการระบาดนี้เช่นกัน ดังนั้น ควรทำแผนระดับชาติระยะยาว ในการสร้างรายได้ โอกาส

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม ประเทศไทย

Email: tavee126@hotmail.com

² Associate Professor Dr., Lecturer of Ratchasuda College, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.

³ นักวิจัย, วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม ประเทศไทย Email: Ratirot.cha@gmail.com

⁴ Ph.D., Researcher of Ratchasuda college, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.

การจ้างงาน การสร้างนวัตกรรมเสมือนจริง สำหรับคนพิการ ผ่านการมีส่วนร่วม
ของคนพิการและบทเรียนรู้ทางบวกที่ผ่านมามาภายใต้สถานการณ์การระบาด
COVID-19 ต่อไป

คำสำคัญ: โควิด-19, ไวรัสโคโรนา, ความพิการ, ปัญหาและข้อท้าทาย, การวิจัย
เชิงคุณภาพ

Abstract

This qualitative research aims to explore problems and challenges of persons with disabilities (PWDs) and their caregivers during the COVID-19 pandemic in terms of their health, education, occupations and social participation. Seventy-three participants including twenty-six PWDs, eighteen caregivers and twenty-nine stakeholders from different regions of Thailand were purposively selected for data collection conducted through focus groups and in-depth interviews. The results found that there have been various challenges among PWDs and their caregivers including inequality health services, lack of medical supplies and safety, social barriers, lack of employment and income, and insufficient online learning tools and skills in rural areas. However, positive lessons have been learned from the pandemic. The research confirms the necessity of long-term national plans including income generation, employment opportunities, virtual innovations for PWDs through their participation and past lessons learned during the COVID-19 pandemic.

Keywords: COVID-19, Corona virus, Disability, Problem and challenge, Qualitative research

ที่มาและความสำคัญ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 หรือเรียกสั้นๆ ว่า “COVID-19” นั้น ทำให้ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางต่างๆ รวมทั้งคนพิการได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างมากมาย ดังผลการสำรวจในระยะแรกโดยหลักสูตรปริญญาตรี สาขาการพัฒนาศักยภาพชีวิตคนพิการ พบว่า การระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในช่วงแรกที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนพิการดังนี้ 1. ผลกระทบทางตรงจากการระบาดของไวรัสโคโรนาในประเด็นนี้ มีจำนวนร้อยละ 32.8% ของผู้ตอบระบุว่าคนพิการได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว โดยมีรายละเอียดเรียงลำดับจากมากไปน้อยตามจำนวนผู้ได้รับผลกระทบ 3 อันดับแรก ดังนี้ 1.1) การขาดและต้องการอุปกรณ์เวชภัณฑ์ป้องกันไวรัสและการดำเนินชีวิต 1.2) การขาดองค์ความรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและถูกต้องในการปฏิบัติตัว 1.3) ความกังวลในโอกาสการติดต่อของโรคระหว่างคนพิการและผู้ดูแลช่วยเหลือ 2. ผลกระทบทางอ้อมจากการระบาดของไวรัสโคโรนามีจำนวนร้อยละ 67.2 % ของผู้ระบุว่าคนพิการมีผลกระทบฯ โดยมีรายละเอียดเรียงลำดับจากมากไปน้อยตามจำนวนผู้ได้รับผลกระทบ 3 อันดับแรก ดังนี้ 2.1) ความยากลำบากในการเดินทาง 2.2) การขาดโอกาสในสังคม และถูกเอารัดเอาเปรียบในสถานการณืวิกฤติ 2.3) การขาดรายได้ เศรษฐกิจของคนพิการและครอบครัว (ทวี เชื้อสุวรรณทวี และ รติรส จันทร์สมดี, 2563)

ชาคร เลิศนิทัศน์ และ สมชัย จิตสุชน (2563) ได้รายงานไว้ว่า สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูนิเซฟ พบว่ามากกว่าร้อยละ 80 ของครัวเรือนในกลุ่มเปราะบางรวมทั้งคนพิการ ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดและมาตรการควบคุมของรัฐ โดยปัญหาที่พบมากที่สุดคือการเดินทางเข้ารับบริการทางการแพทย์ที่ยากขึ้น จากความกลัวจากการติดเชื้อ การเดินทางที่ยากลำบาก ค่าใช้จ่ายสูง สถานบริการสุขภาพหลายแห่งจำกัดผู้รับบริการ เกี่ยวกับการจัดการ

เรียนการสอนออนไลน์ พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบ (ร้อยละ 46.2) ไม่พร้อมเรียนในระบบออนไลน์เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์ในการเรียน (คิดเป็นร้อยละ 23.5 ของครัวเรือนที่ไม่มีความพร้อม) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ พบว่า รายได้ของครัวเรือนที่มีกลุ่มเปราะบางทุกประเภท (ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุ) ลดลงในช่วงโควิดมาก แต่รายจ่ายเพิ่มขึ้น ระดับหนี้สินของครัวเรือนเหล่านี้เพิ่มมากขึ้นทำให้ครัวเรือนเหล่านี้ตกอยู่ภาวะยากลำบากนานกว่ากลุ่มอื่น (<https://tdri.or.th/2020/05/examples-of-teaching-and-learning-in-COVID-19-pandemic/>) เช่นเดียวกับกับธานี ชัยวัฒน์ และคณะ (2563) ศึกษาาระดับการปฏิบัติตามมาตรการสาธารณสุขและข้อจำกัดของการปฏิบัติดังกล่าว ในการป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ของคนไทยในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มคนในเขตเมือง กลุ่มคนจนเมือง กลุ่มคนในชนบทและกลุ่มคนในเขตชายแดนใต้ ผลการศึกษาพบว่า ประชากรแต่ละกลุ่มมีความพยายามปฏิบัติตามมาตรการสาธารณสุขในที่สาธารณะไม่แตกต่างกัน ประชากรกลุ่มที่มีรายได้น้อยต้องยอมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ จากการไม่ปฏิบัติตามมาตรการในสัดส่วนที่มากขึ้น เนื่องจากมีความจำเป็นต้องแสวงหารายได้ สำหรับแนวทางการช่วยเหลือคนพิการในช่วงการระบาดรุนแรงของ COVID-19 ในประเทศไทยของเรา ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคีต่างมีมาตรการต่างๆ ไม่น้อย อาทิ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ออกประกาศและมาตรการช่วยเหลือ เยียวยาคนพิการในแง่มุมต่างๆ เช่น การให้เงินอุดหนุนช่วยเหลือรายละ 1000 บาท จำนวน 1 ครั้ง การเยี่ยมคนพิการตามชุมชนและแจกเวชภัณฑ์ ถุงยังชีพ ของอุปโภคบริโภคที่จำเป็น

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับคนพิการและการระบาดของ COVID-19 มีมากพอสมควร ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนเบื้องต้น พบว่า การระบาดของ COVID-19 นั้นมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงอยู่ของคนพิการในมิติต่างๆ ไม่น้อย เด็กได้รับผลกระทบทางจิตใจ การถูกกำหนดให้อยู่แต่ในบ้านหรือสถาบัน โรงเรียนปิดทำให้มีได้ออกไปไหน ไม่มีกิจกรรมนอกบ้าน ทำให้มี

ความเครียด ความอดทนลดลง นอกจากนี้ ยังพบโอกาสเกิดการใช้ความรุนแรง การคุกคามในเด็ก มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เด็กในครอบครัวผู้ปกครองเดี่ยวและผู้ใช้แรงงานมีปัญหามากขึ้น เด็กในครอบครัวชายขอบมีโอกาสดิตเชื้อสูง และมีปัญหาทางสังคมผลพวงจากการระบาดนี้มาก จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ดังนั้นครอบครัว จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคลากรทางการแพทย์ รัฐบาล องค์กรเอกชน จึงมีบทบาทสำคัญในการที่แก้ไขปัญหาล่าช้า (Ghosh et.al., 2020) นอกจากนี้การดำเนินการต่างๆ นั้น ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมของคนพิการในสังคม มีเกณฑ์ที่ต้องชัดเจน การบริการและเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการทำงานโดยมีส่วนร่วมของคนพิการ ผู้กำหนดนโยบาย การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอเหมาะสม ตลอดจนการติดตามผลผ่านการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ ถือเป็นกุญแจสำคัญการพัฒนาการเข้าถึงและผลกระทบทางเศรษฐกิจในกลุ่มคนพิการ (Banks et al., 2020)

ในช่วงปี 2563-2564 (2020-2021) ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมโดยเฉพาะ “งานวิจัยที่ตีพิมพ์ในฐานข้อมูล SCOPUS” ในปี (2020-2021) ที่เกี่ยวกับการระบาดของ COVID-19 มีงานวิจัยบ่งชี้ว่า มีงานประภท การศึกษาวิจัย (Article publications) จำนวนประมาณ 9,000 เรื่อง โดยประเทศสหรัฐอเมริกาและจีนเป็นประเทศที่มีการศึกษา ตีพิมพ์ มากที่สุดและรองลงมาตามลำดับ งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาด้านสุขภาพและการแพทย์ เกี่ยวกับลักษณะอาการ และพยาธิสภาพทางคลินิก การวินิจฉัย และวิธีการบำบัดรักษา รวมทั้งระบาดวิทยา การเตรียมการในการเฝ้าระวังและการควบคุมโรค อย่างไรก็ตามยังพบว่า วัคซีนและยารักษายังต้องศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง และต้องเป็นการวิจัยเชิงบูรณาการและความร่วมมือระหว่างนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศมากขึ้น (Interdisciplinary) จะเป็นโอกาสที่ยั่งยืนโรคระบาดดังกล่าวมากขึ้น (Zyoud & Al-Jabi, 2020; Klingelhofer et al., 2020; Wang & Hong, 2020) ในจำนวนนี้ มีการวิจัยเกี่ยวกับคนพิการบ้างแต่ไม่มากนัก เท่าที่สืบค้นพบว่า การระบาดของ COVID-19 นั้น ทำให้เป็นปัญหา ข้อท้าทาย มีผลกระทบ

ข้อจำกัด ขาดโอกาส ต่อการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิตของคนพิการ ในทุกมิติ โดยเฉพาะ การเข้าไม่ถึงบริการในด้านสุขภาพการฟื้นฟูสมรรถภาพ การมีอาชีพและรายได้ การศึกษา

โดยสรุป จากการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ มีสิ่งที่สอดคล้องกันกับการรับมือกับผลกระทบจากการระบาด โดยการวางแผนหรือมีนโยบายระดับประเทศ โดยคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ 5 ประการ คือ 1. ให้คนพิการและครอบครัว และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือนโยบายมากขึ้น 2. ใช้เทคโนโลยีและระบบออนไลน์มาประยุกต์ใช้ในการบริการช่วยเหลือ พัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างน้อย 3 มิติคือ บริการสุขภาพ การจ้างงานและการศึกษา 3. ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายเพิ่มสวัสดิการการรักษาพยาบาล และสิ่งจำเป็นในภาวะวิกฤติการระบาดฯ 4. ส่งเสริมบทบาท ความเข้มแข็งของชุมชน อาสาสมัคร ครอบครัว คนพิการ ในการดูแลป้องกัน เยียวยาทั้งร่างกายจิตใจตนเอง จากโรคระบาด COVID-19 5. แผนงาน การดำเนินงานช่วยเหลือต่างๆ ต้องสอดคล้องทั้งระดับกฎหมายของประเทศ และบริบท วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสังคมและชุมชนนั้น (Archer et al, 2020; Srisawat et al, 2021; Marome & Shaw, 2021; Jesus, Landry & Jacobs, 2020; Alexander et al., 2020; Renjan et al., 2020; Manacorda et al., 2021; Gilmutdinova et al., 2021)

จากข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น แม้ภาคส่วนต่างๆ มีแนวทางการช่วยเหลือ บริการ หรือเยียวยากลุ่มคนพิการไทย รวมทั้งมีการศึกษาวิจัยบางส่วนในช่วงการระบาด และการควบคุมสถานการณ์ COVID-19 ที่ผ่านมาในส่วนสถานการณ์เมืองไทยนั้น แต่พบมีประเด็นช่องว่างการบริการ และวิชาการบางประการ

การศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรม เน้นในบางมิติ อาทิ เทคโนโลยีระบบบริการสุขภาพ การควบคุมการระบาด ในขณะที่ปัญหาของคนพิการมีความซับซ้อนกว่าบุคคลทั่วไป และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันเป็นองค์รวม

ทั้งด้านสุขภาพกายใจ การศึกษา อาชีพ/การมีงานทำ และการมีส่วนร่วมในสังคม และการสำรวจ การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกือบทั้งหมด เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนพิการ คนที่เกี่ยวข้องผ่านระบบออนไลน์ ผู้ที่ตอบข้อมูลส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลางและคนชั้นสูงทางสังคม ผู้อาศัยอยู่ในเมือง ในขณะที่คนพิการและครอบครัวระดับรากหญ้าหรือกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบแท้จริงเข้าไม่ถึงและมิได้เป็นผู้ให้ข้อมูล จึงเป็นผลการศึกษาวิจัยที่มีได้เป็นตัวแทนข้อมูลที่แท้จริง

การสถานการณ์การระบาด COVID-19 ที่ผ่านมา ย่อมมีทั้งคนพิการและครอบครัวที่สามารถปรับตัว ก้าวข้ามสถานการณ์มาได้เป็นอย่างดี และกลุ่มที่ไม่สามารถปรับตัวได้และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการและครอบครัวมากขึ้น ซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาและองค์ความรู้เหล่านี้ยังมีไม่มากนัก ซึ่งควรถอดบทเรียน ศึกษาเจาะลึกจากกลุ่มคนที่มีการปรับตัวได้แตกต่างกันเหล่านี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับใช้และการจัดการหากมีการระบาด COVID-19 ในครั้งต่อไปหรือในภาวะวิกฤติ (Disaster/crisis management) อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและการเผชิญข้อท้าทายของ คนพิการไทยและผู้ดูแลในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในด้านสุขภาพ การศึกษา การมีอาชีพ และการอยู่ร่วมในสังคมของคนพิการ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และการเผชิญข้อท้าทายของ คนพิการและผู้ดูแลในสถานการณ์

การระบาดของ COVID-19 ในด้านสุขภาพ การศึกษา การมีอาชีพ และการใช้ชีวิตประจำวัน/อยู่ร่วมในสังคมของคนพิการ

1. ผู้เข้าร่วมการวิจัย การศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มผู้มีส่วนร่วมหลายภาคส่วน (Heterogeneous group) ได้แก่ กลุ่มคนพิการและผู้ดูแล นักวิชาชีพ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่างๆ ภาคสนาม รวมจำนวน 73 คน การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) มีรายละเอียดและเกณฑ์คัดเลือก (Inclusion criteria) ดังนี้

1.1 คนพิการ หรือผู้ดูแลช่วยเหลือ ผู้ปกครองคนพิการ กรณีคนพิการเด็ก พิการรุนแรง ไม่รู้หนังสือหรือสื่อสารไม่ได้ จำนวน 26 คน และผู้ดูแล 18 คน รวมจำนวน 44 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกที่สำคัญ คือ มีอายุ 18 ปีขึ้นไป (หากน้อยกว่า 18 ปี ต้องมีผู้ปกครอง/ผู้ดูแลยินยอมในการให้ข้อมูลด้วย) สามารถสื่อสาร และให้ข้อมูลได้โดยมีคนพิการเข้าร่วม

1.2 ผู้เกี่ยวข้อง หรือภาคส่วนเกี่ยวข้อง บริการคนพิการในด้านต่างๆ เชิงบูรณาการหรือองค์รวม จำนวน 29 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกที่สำคัญ คือ มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ปฏิบัติงานหรือทำหน้าที่นั้นๆ มาไม่ต่ำกว่า 3 เดือน ณ วันที่เก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสื่อสารและให้ข้อมูลได้ และมีความสมัครใจในการให้ข้อมูล

- มิติสุขภาพ จำนวน 8 คน โดยเป็น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด พยาบาลวิชาชีพ และนักวิชาการสาธารณสุข ที่ทำงานอยู่ในชุมชน ศูนย์การศึกษาพิเศษ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.)

- มิติด้านการศึกษา จำนวน 16 คน โดยเป็นผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด โรงเรียนเรียนร่วม

- มิติด้านอาชีพและการจ้างงาน จำนวน 3 คน เป็นนายจ้าง หรือผู้บังคับบัญชาสถานประกอบการที่มีการจ้างงานคนพิการ

- มิติด้านการอยู่ร่วมในสังคม การดำเนินชีวิตประจำวัน จำนวน 2 คน เป็นเจ้าหน้าที่สวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. เครื่องมือและกระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเน้นการสนทนากลุ่ม (Focus group) และมีสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (In-depth interview) ในบางคนบางกลุ่มที่อาจเดินทางมารวมกันได้ยากและความเสี่ยงในการระบาด COVID-19 โดยมีแนวคำถามสำคัญ จำนวน 6 ข้อ ที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์และกรอบคิดในการวิจัย ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น จะเน้นคำถามปลายเปิด ความเป็นอิสระในการให้ข้อมูล ในทุกกลุ่มที่คล้ายคลึงกันอาจมีปรับสรรพนาม บริบทบ้าง และสอดแทรกการถอดบทเรียนการเรียนรู้ การแก้ไข ก้าวข้ามปัญหาจากภาวะวิกฤติจากมุมมองของผู้ร่วมการวิจัยอันเป็นการส่งเสริมการเสริมพลัง (Empowerment) ร่วมการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลไปด้วย เช่น คำถามข้อที่ 3 “ท่านแก้ไขปัญหา และได้เรียนรู้สำคัญที่ท่านเผชิญในช่วงขณะเกิดวิกฤติการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 อย่างไร” และข้อที่ 6 “ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อการลดปัญหาหากเกิดวิกฤติการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ในอนาคตอย่างไรบ้าง?”

กระบวนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยแบ่งขั้น ดังนี้ 1) ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อ สื่อสารเบื้องต้นเพื่อขอความยินยอมในการให้เข้าสัมภาษณ์ โดยโทรศัพท์ไปยังสถานที่สำคัญแต่ละจังหวัด เช่น สภาคณพิการทุกประเภทประจำจังหวัด ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด ศูนย์บริการคนพิการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำจังหวัด รวมทั้งที่ได้ทางอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ การแนะนำจากบุคคลที่ติดต่อคนแรกๆ ไปยังเครือข่ายอื่นๆ (Criterion and snowball sampling) เป็นต้น 2) เมื่อได้รับการตอบรับจากสถานที่ที่ต้องการเข้าสัมภาษณ์เบื้องต้นนั้น ทางทีมผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือจากหน่วยงานเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการอีกครั้ง 3) หากเป็นสถานที่มีการเข้าสัมภาษณ์คนพิการในชุมชน ผู้วิจัยจะประสานหน่วยงานในชุมชนเพื่อนำลงเก็บข้อมูลในชุมชนล่วงหน้า 4) พื้นที่ที่ลงเก็บข้อมูลโดยเข้าไปสัมภาษณ์

เชิงลึก (In-depth interview) เป็นเวลาประมาณ 45-60 นาที หรือการสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นเวลาประมาณ 120 นาที ตามสถานที่ วัน เวลา ที่กำหนด และในกระบวนการเก็บข้อมูลในภาคสนามนั้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยมีมาตรการควบคุมการระบาดของ COVID-19 ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนด เช่น การสวมหน้ากากอนามัย การรักษาระยะห่าง การล้างมือ และการใช้เจลหรือสเปรย์แอลกอฮอล์ รวมทั้งการตรวจ ATK ของนักวิจัยก่อนการเข้าเก็บข้อมูล และผู้เข้าร่วมวิจัยกรณีมีประวัติเป็นกลุ่มเสี่ยงโดยการยินยอมการตรวจของผู้เข้าร่วมวิจัยด้วย เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากการถอดเทปในการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึก มาตีความ ถอดรหัส การเปรียบเทียบและวิเคราะห์เชิงอุปนัย

ผลการศึกษา

1. ลักษณะของผู้เข้าร่วมวิจัย

จากการเก็บข้อมูลมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 73 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) กลุ่มคนพิการหรือผู้ดูแลจำนวน 44 คน แบ่งเป็นคนพิการจำนวน 26 คน ผู้ดูแลหรือผู้ปกครอง จำนวน 18 คน 2) ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 29 คน แบ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องมิติสุขภาพ การศึกษา อาชีพ และการอยู่ร่วมในสังคม จำนวน 8 16 3 และ 2 คน ตามลำดับ โดยมีผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 11 คน และสนทนากลุ่ม 62 คน รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ลักษณะของผู้เข้าร่วมวิจัย

กลุ่ม	ประเภทผู้ให้ข้อมูล	อายุ (ปี) เฉลี่ย	อาชีพ	ภูมิลำเนา (จังหวัด)	รายละเอียดอื่น ๆ และจำนวน (คน)	การเก็บข้อมูล
1	คนพิการ (26 คน)	ช่วงอายุ 13-64 เฉลี่ย 34.45	1. รับจ้าง 2. เจ้าหน้าที่ 3. นวด 4. ขายเสื้อผ้า-เดือรี	1. เชียงใหม่ 2. แม่ฮ่องสอน 3. อุตรธานี 4.หนองคาย 5. บึงกาฬ 6. นครศรีธรรมราช 7. กระบี่ 8. กรุงเทพมหานคร	ความพิการ ร่างกาย = 8 การเห็น = 14 การเรียนรู้ = 1 การได้ยิน = 1 ออทิสติก = 1 สติปัญญา = 1	- สัมภาษณ์เชิงลึก 5 ครั้ง (คน) - สนทนากลุ่ม 3 ครั้ง (ร่วมกับผู้ดูแล)
	ผู้ดูแล (18 คน)	ช่วงอายุ 31-67 เฉลี่ย 44.87	1. รับจ้าง 2. ค้าขาย 3. แม่บ้าน 4. เกษียณ	1. เชียงใหม่ 2. แม่ฮ่องสอน 3. อุตรธานี 4. หนองคาย 5. บึงกาฬ 6. นครศรีธรรมราช 7. กระบี่ 8. ชลบุรี	ผู้ดูแลคนพิการ - ด้านสติปัญญา = 5 - ออทิสติก = 7 - ด้านการเรียนรู้ = 2 - ด้านร่างกาย = 3 ด้านทางการเห็น = 1	- สัมภาษณ์เชิงลึก 2 ครั้ง (คน) - สนทนากลุ่ม 6 ครั้ง (ร่วมกับคนพิการ 2 ครั้งและผู้เกี่ยวข้องในข้อ 3 จำนวน 3 ครั้ง)
2	ผู้เกี่ยวข้อง มิติสุขภาพ (นักกายภาพ บำบัดพยาบาล นักวิชาการ สาธารณสุข, อสม.) (8 คน)	ช่วงอายุ 28-64 เฉลี่ย 44.00	รับราชการ	1. เชียงใหม่ 2. แม่ฮ่องสอน 3. อุตรธานี 4. หนองคาย 5. บึงกาฬ 6. นครศรีธรรมราช 7. กระบี่	- นักกายภาพบำบัด = 4 - พยาบาล = 2 - นักวิชาการสาธารณสุข = 1 - อสม. = 1	- สัมภาษณ์เชิงลึก 1 ครั้ง (คน) - สนทนากลุ่ม 7 ครั้ง (ร่วมกับผู้ดูแลและมิติด้านการศึกษา)
	ผู้เกี่ยวข้อง มิติการศึกษา	ช่วงอายุ 29-60 เฉลี่ย 36.66	รับราชการ	1. เชียงใหม่ 2. แม่ฮ่องสอน 3. อุตรธานี	- ผู้บริหาร = 4 - ครู = 12	- สนทนากลุ่ม 7 ครั้ง (ร่วมกับผู้ดูแล)

กลุ่ม	ประเภท ผู้ให้ข้อมูล	อายุ (ปี)	อาชีพ	ภูมิลำเนา (จังหวัด)	รายละเอียดอื่นๆ และจำนวน (คน)	การเก็บข้อมูล
	(ผู้อำนวยการและ รองผู้อำนวยการ ศูนย์การศึกษา พิเศษ, ครูประจำ ศูนย์การศึกษา พิเศษและ โรงเรียนเรียน ร่วม) (16 คน)			4. หนองคาย 5. บึงกาฬ 6. นครศรีธรรมราช 7. กระบี่		และมีมิติด้าน สุขภาพ)
	ผู้เกี่ยวข้องมิติ ด้านอาชีพและ การจ้างงาน (ผู้นำองค์กรเพื่อ คนพิการและ ศูนย์พัฒนา อาชีพ) (3 คน)	ช่วงอายุ 35-70 เฉลี่ย 52.2	นายจ้าง	1. ชลบุรี 2. ระยอง	ผู้นำองค์กร = 3	สนทนากลุ่ม 1 สัมภาษณ์ เชิงลึก 1
	ผู้เกี่ยวข้องมิติ ด้านการอยู่ร่วม ในสังคม ชุมชน (เจ้าหน้าที่ องค์กรบริหาร ส่วนตำบล) (2 คน)	ช่วงอายุ 44-57 เฉลี่ย 50.50	รับราชการ	1. นครศรีธรรมราช 2. กระบี่	จนท.อบต. = 2	สัมภาษณ์ เชิงลึก = 2 ครั้ง (คน)

2. ข้อค้นพบจากข้อมูลภาคสนาม

จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาในแต่ละพื้นที่ศึกษานั้น แม้จะมีความแตกต่างทางสภาพภูมิประเทศ แต่นัยยะสำคัญของสภาพปัญหาของคนพิการที่พบ หรือต้องเผชิญในช่วงการเกิดการแพร่ระบาดของโควิด 19 นั้นมีข้อค้นพบบางประการที่มีความ

คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันตามบริบท โดยผู้วิจัยจัดแยกเป็น 5 ประเด็น (Themes) ใหญ่ๆ ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมการวิจัยจำนวนมาก (73 คน) การนำเสนอข้อมูลเน้นการอิ่มตัวของข้อมูล (Saturated data) และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้วยแหล่งข้อมูลจากบุคคลที่แตกต่างกัน (Triangulated by personal sources of data) ประกอบกับข้อจำกัดในพื้นที่การเขียน จึงนำเสนอคำพูด (Transcriptions) ของผู้เข้าร่วมการวิจัยเฉพาะบางคนเท่านั้น ดังรายละเอียดปรากฏดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพหรือภาคสนาม สะท้อนปัญหาและความต้องการ ด้านสุขภาพของคนพิการและผู้ดูแลดังนี้

การแก่งแย่งเวชภัณฑ์และวัคซีนในการระบาดระยะแรก:

พบว่า ปัญหาและความต้องการตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เวชภัณฑ์และวัคซีนเป็นทรัพยากรที่หายากและเป็นความต้องการ บนการแก่งแย่งของคนในสังคมในช่วงการระบาดระยะแรกของต้นปี 2563

คนพิการ 1: ใหม่ๆ หน้ากากก็แพงอันละจะเป็น 10 บาท แอลกอฮอล์ไม่มีขายก็มีผลอๆ เราซื้อแอลกอฮอล์มาไม่ได้มาตรฐานอีกต่างหาก ผสมน้ำมาให้เราอีกเป็นน้ำผสมสีบ้างละ

สุขภาพ 1: เราก็มองได้วัคซีนให้ชุมชนผมก็นำเรียนนายแพทย์ สาธารณสุขจังหวัดเค้า .. แต่สุดท้ายไม่ได้เลยทั้งที่เราส่งไปให้เขา

การคลี่คลายในปัญหาบางประการเมื่อเวลาผ่านไปและมีทรัพยากรเพียงพอ: เมื่อเวลาผ่านไป มีการจัดการของรัฐและทั่วโลก ทรัพยากรที่ขาดแคลนได้รับการจัดสรรมากขึ้น เมื่อพูดถึงวัคซีนในระยะหลังหลายคนสะท้อนให้เห็นว่าเพียงพอและไม่มีปัญหาเช่นการระบาดในช่วงแรก

“คนด่านหน้า” คือ คำนิยามเพื่อการเข้าถึงทรัพยากร: ในสถานการณ์การแก่งแย่งทรัพยากรที่มีค่า อย่างวัคซีนในช่วงแรก มักถูกจัดเรียงสถานะของผู้มีอำนาจในการเข้าถึง ที่ชานเรียกว่า “คนด่านหน้า” “คนหน้า

ด้าน” มีผู้คนพยายามให้ความชอบธรรมกับตนเอง นิยามตนเองเพื่อการเข้าถึง ทรัพยากรเหล่านี้ รวมทั้งคนพิการและผู้ทำงานช่วยเหลือคนพิการเช่นกัน

ครู 2: นานครับ คือเขาจะมองเห็นว่าด้านหน้าคือสาธารณสุข แต่เขาไม่มองด้านหน้าว่าครูก็คือด้านหน้าอีกอันนึงเพราะเรายังจัดการศึกษาอยู่ เหมือนกันยิ่งเราก็ต้องออกพื้นที่..

ความหวังกลัวต่อวัคซีน: มีภาพสะท้อนซึ่งเป็นข้อท้าทายและ ปัญหาในอีกแง่มุมหนึ่ง เมื่อมีโอกาสได้วัคซีนแล้ว ก็เชื่อว่าปัญหาจะหมดไป หากแต่มีประเด็นเรื่องการเข้าถึงในสภาพจริง และความหวังกลัวต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับคนพิการและผู้ดูแลไม่น้อย

ครู 4: ค่ะ..ในเรื่องของการฉีดวัคซีนตามที่ได้แจ้งมา แต่บางที ความประสงค์ของผู้ปกครองบางคนเค้าก็ไม่อยากให้ลูกฉีดแฉะแล้วก็ไม่ใช่ เฉพาะของในกลุ่มเด็กพิเศษแฉะ ก็จะมีในกลุ่มของชาวบ้านทั่วไปที่มีความเชื่อว่า ฉีดแล้วจะเป็นนั่นเป็นนี่ค่ะ ก็เลยทำให้ผู้ปกครองบางท่านไม่มีความประสงค์ ที่อยากจะเอาลูกเขามาฉีด

ความสับสนเรื่องสิทธิด้านสุขภาพเมื่อคนพิการได้รับเชื้อแล้ว: จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนพิการทางการเห็นที่ได้รับเชื้อพบว่ามีการได้รับ ข้อมูลเรื่องสิทธิที่ค่อนข้างสับสน ไม่สอดคล้องกันแต่ละหน่วยงาน และไม่เอื้อต่อการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการ ด้วยความไม่รู้ของเจ้าหน้าที่ ทั้งยังมีความ ยุ่งยากซับซ้อนในการได้รับบริการในสถานบริการที่ใกล้ซึ่งคนพิการไม่สามารถ เดินทางไปเข้ารับบริการได้

คนพิการ 14: ประกันสังคมไม่มี ประกันก็ไม่ได้ชื่อ คือไม่มีอะไร เลย แล้วเขาโทรมาสอบถามที่เขา เข้าที่เขาโทรแจ้ง สปสช. แต่พอช่วงบ่ายที่อีก คนได้ยาแล้ว แต่ของหนูโทรมาหาช่วงเย็นเลย คือ เขาพูดโยนไปโยนมา เหมือน เขาแจ้งมาว่าเรามีสิทธิ์บัตรทองที่ร้อยเอ็ด แต่ตัวเราอยู่กรุงเทพไม่รู้จะต้อง กลับไปรับสิทธิ์ที่ร้อยเอ็ดได้อย่างไร

การเข้าถึงเวชภัณฑ์ และช่องทางการรายงานผลการติดตาม

เชื่อประจำวัน: คนพิการทางการเห็นมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเวชภัณฑ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จำเป็นต้องมีผู้ดูแลหรือเจ้าหน้าที่ในการสื่อสารทำความเข้าใจกับคุณเคื่ยกับเวชภัณฑ์ต่างๆ เช่น รูปร่างของยา กลิ่น และการสัมผัสนี้เป็นยาชนิดใด แต่เมื่อได้รับเชื่อจำเป็นต้งมีการกักตัว การอยู่เพียงลำพังไม่สามารถเข้าถึงประเภทของยาชนิดต่างๆ ที่ทางหน่วยงานสาธารณสุขจัดส่งมาให้ได้ การใช้อุปกรณ์การตรวจวัดไข้หรือการตรวจ ATK เมื่อจำเป็นต้งใช้งานไม่สามารถทราบถึงค่าของตัวเลข และอีกประเด็นปัญหาที่พบคือ การรายงานผลประจำวันของผู้ที่ติดเชื่อ พบว่า คนพิการทางการเห็นไม่สามารถเข้าถึงเว็บไซต์ของการรายงานผลได้ จึงจำเป็นต้งมีผู้ช่วยซึ่งทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื่อกับผู้ใกล้ชิด

คนพิการ 13: ผ่านเว็บไซต์ของเขาอะคะ แบบฟอร์มของเขาประเด็นตรงที่ว่าเราต้งถ่ายรูป เครื่องมือในการวัดออกซิเจน เครื่องวัดปลายนิ้ว เวลาปิดเปิดมันก็ไม่มีเสียง เราต้งถ่ายรูปว่าใช้เท่าไร ว่าเลขอะไรแบบนี้คะ นี่แหละคะเป็นปัญหาที่เจอ

คนพิการ 14: อาจจะมีปัญหาตรงที่ว่าพอเรารับของมาแล้วเราไม่รู้หรือกว่าอะไรเป็นอะไร ครับ ก็เลยโทรไปถามคนที่เขามีเบอร์ มันไม่มีคนตรวจ ATK ให้ว่าหายรียัง

ข้อจำกัดในการเดินทางไปรับบริการที่สถานบริการ: การเดินทางของคนพิการทางการเห็นบางคนที่ใช้ชีวิตอิสระ สามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ช่วงสภาวะการระบาดของโรค คนพิการทางการเห็นที่ได้รับเชื่อ มีความยากลำบากในการเดินทางเพื่อไปสถานบริการเป็นอย่างมาก อันสาเหตุจาก “กลัวคนขับรถสาธารณะรังเกียจ ไม่พาไปส่ง” หรือไม่มีผู้นำทางไปส่งเนื่องด้วยเกิดปัญหาสุขภาพไม่สามารถเดินทางเพียงลำพังได้

คนพิการ 9: เขาก็แจ้งมาว่าให้คนไข้เอา ATK ไปแจ้งที่โรงพยาบาลแล้วรับยาได้เลยคะ เราก็แ่รกรรมเราจะไปยังโงะเนี่ย พอถ้าจะนั่งวินมอเตอร์ไซด์

แล้วบอกเขาว่าไปที่ตรวจโควิด เดียวเขาก็จะด่าเอา เราก็รู้สึกอย่างนั้น แต่วันนั้นเราก็ได้วินมอเตอร์ไซด์ที่เป็นขาประจำกันตอนแรกเราก็คิดว่าเขาจะไม่ไป เพราะว่าภรรยาเขาเพิ่งคลอดลูก

แนวทางการแก้ไขของคนพิการและครอบครัว “การเยียวยาความกลัวด้วยความรู้และข้อมูล”: ความกลัว ในความเสี่ยง อันตราย และความตายจากการฉีดวัคซีน บนข้อมูล เรื่องเล่า และภาพจำจากสื่อต่างๆ ทำให้หลายคนถอยห่างจากวัคซีน การให้ความรู้ ความเข้าใจจากกลุ่มใกล้เคียงใจ อาจจะช่วยคลี่คลายปัญหาได้บ้าง

ผู้ดูแล 2: อย่างของกลุ่มสติปัญญาที่คุยกันในกลุ่ม LINE นะครับพวกเราก็จะให้ความรู้การเข้าถึงข้อมูลมันเยอะนะครับยิ่งช่วงแรกๆ ช่วงต้นปี ว่าฉีดวัคซีนแล้วตายจริงๆ แล้วมันอาจจะยังไม่มีในกลุ่ม ผมก็จะค่อยๆ ให้ความรู้กันไปสุดท้ายมากที่สุดก็คือได้ฉีดเหมือนกันหมดแต่เราเป็นห่วง คนที่เค้ายังไม่ได้อัด

2.2 ด้านรายได้และการมีงานทำ

ปัญหาและความต้องการ ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และมีงานทำของคนพิการและผู้ดูแล พบว่า

ผลกระทบต่อทั้งกลุ่มอาชีพอิสระและระบบการจ้างงาน: สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลต่อคนพิการและผู้ดูแล โดยเฉพาะในกลุ่มที่ทำอาชีพอิสระ ผู้ประกอบการรายย่อย ร้านค้า ร้านขาย ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของคนพิการและผู้ดูแลส่วนใหญ่ ได้สะท้อนปัญหาในข้อจำกัดดังกล่าว

คนพิการ 3, 4 และผู้ดูแล 2: เพราะว่าคนตาบอดของเรามีอาชีพจำกัด 1 คือ อาชีพนวดนวด ที่คือ สัมผัสกันโดยตรงเลยครับผู้ที่เข้ามารับบริการนวดเขาก็กลัวเหมือนกันคนตาบอดเราก็กลัวแล้วสาธารณสุขก็สั่งปิดด้วยแล้วก็ไม่ได้เปิดทำการนะ 2 คือ ขายลอตเตอรี่ขายลอตเตอรี่ ลูกๆ ที่ทำงานในบริษัทเวลาทำงานเขาก็ลดลงรายได้หน่อยลง

ผลกระทบต่อองค์กรที่ทำงานด้านคนพิการขาดงานและท้อ

น้ำเลี้ยง: การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อกิจกรรม โครงการขององค์กรคนพิการ หน่วยงานที่ฝึกอบรม ทักษะการมีอาชีพและงานทำของคนพิการ นอกจากจะไม่สามารถสร้างเสริมความรู้ หรือเครื่องมือการประกอบอาชีพของการฝึกอบรมแล้ว ยังทำให้องค์กรเหล่านี้ขาดน้ำเลี้ยง ความเป็นอยู่ของคนในองค์กรเหล่านี้ไปด้วย

คนพิการ 4: ช่วงโควิดสามคมของเราฝึกอบรมเรื่องประกอบอาชีพเรื่องอะไรแบบนี้เราจะสอนนวดสอนอะไรประจำนะครับเกือบจะทุกปี แต่ว่าพักหลังมาโครงการก็มีปัญหาแบบนี้หนึ่งเราก็ไม่ได้สอนมาระยะหนึ่งแล้ว เรื่องของนวด

วิธีการแก้ปัญหาจัดการของคนพิการและผู้ดูแลในด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และมีงานทำ:

การแก้ไขปัญหาเชิงรับ: ท่ามกลางปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง เศรษฐกิจ อาชีพ และมีงานทำของคนพิการและผู้ดูแลที่กล่าวข้างต้น คนพิการและผู้ดูแลมีวิธีการจัดการและรับมือที่แตกต่างกันออกไป วิธีพื้นฐานเบื้องต้นก็คือ “การรอรับการสงเคราะห์” รวมทั้ง “การกู้หนี้ยืมสิน” จากแหล่งต่างๆ ภาครัฐและเอกชนก็ตาม เพื่อเลี้ยงปาก เลี้ยงท้องและการต่อชีวิต หรือ “ผันทุนเดิม” เอาทรัพย์สินที่มีเดิมไปขายประทังชีวิต ในขณะที่เดียวกันการกู้ยืมก็มีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก ประการแรก ความไม่สอดคล้องของเงื่อนไขการอนุมัติเงินกู้ฉุกเฉินของคนพิการ เช่น การส่งเงินคืนในแต่ละเดือนมีความไม่ยืดหยุ่น และไม่เหมาะสมกับเวลาที่คนพิการจะสามารถหาเงินมาจ่ายคืนแหล่งทุนได้ ประการที่สอง ระบบการอนุมัติติดขัดเนื่องจากบุคลากรที่ทำหน้าที่อนุมัติเงินไม่สามารถลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบสถานะคนพิการ ครบครันได้เนื่องจากสถานการณ์การระบาด ประการสุดท้าย คนพิการไม่มีความน่าเชื่อถือมากพอที่จะให้แหล่งเงินทุนอนุมัติ เหตุเพราะกลัวคนพิการไม่สามารถออกไปทำงานได้ ขาดได้ราย ไม่มีเงินที่จะนำมาจ่ายคืนให้แหล่งทุน

ผู้ดูแล 4 และ 5: เราก็กู้ของชมรมคนพิการคะมาลงทุนคะ แล้วก็เอามาค้าขายก็เป็นเงินกู้ฉุกเฉินช่วงโควิด ของคนพิการ 10,000 บาทคะ

คนพิการ 1: บางครอบครัวที่เขาไม่มีเงินออมนะครับเค้าก็ต้องขายของเก่า เพื่อนผมบางคนก็ต้องขายรถเพื่อประทังไปก่อนนะครับเนาะ ขายรถฟ่วงข้างบ้าง ถ้ามีอะไรก็ขายไปก่อน

ทุนทางสังคม คือทุนเดิมที่มีความหมายในภาวะวิกฤติ:
การมีเครือข่ายทางสังคมที่ดี ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายวิสาหกิจ ชมรม สมาคมของคนพิการและผู้ดูแล ที่คอยช่วยเหลือกันที่มีอยู่ ถือเป็นตัวเลือกตัวช่วยที่สำคัญในภาวะวิกฤติ เช่นกัน

คนพิการ 7: เรามีกองทุนที่ให้สมาชิกที่พอมีรายได้จากการนวด เข้ามาออมเงินนะครับ กองทุนเราตอนนี้มีประมาณสาม สีแสน นะครับ กองทุนนี้มีไว้ทำไม ก็มีไว้เพื่อให้เพื่อนฝูงสมาชิกยืมนะครับ

แนวทางการหาทางเลือกและวางแผนการดำเนินชีวิตใหม่:
การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ การมีอาชีพและรายได้ที่ดีและน่าจะเป็นแนวทางรับมือในเชิงรุกและเชิงรับของการพัฒนา คือ มองไปสู่ข้างหน้า หากจะต้องอยู่กับสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ไปอีกนานในอนาคต ก็คือการหาเลือก ทางออกใหม่ อาชีพใหม่และการวางแผนระยะยาวนั่นเอง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้สะท้อนสิ่งเหล่านี้

คนพิการ 3: ทางสมาคมหรือคณะกรรมการบริหารก็มีความคิดว่าจะหาอาชีพอื่นหรืออะไรที่พอจะสร้างเสริมหรือทำได้เองที่บ้านโดยไม่ต้องไปพบกับผู้คนมากมายทางสมาคมนี้ก็รับซื้อไว้ได้

คนพิการ 4: เราต้องวางแผนการเงินให้ดีกว่านี้เราต้องรู้จักออมเงินครับเพราะว่าสิ่งที่มาสอนเราเนี่ยการหาเข้ากินน้ำมันจะไม่ได้แล้วนะครับ เพราะว่าเราจะไม่รู้เลยว่าอนาคตมันจะมีโรคอะไรนอกเหนือจาก COVID-19 เข้ามาอีก

การมีวัคซีนชีวิต: ในขณะที่คนอื่น อาจจะรู้สึกลำบากในภาวะวิกฤติการระบาดฯ คนพิการบางคนหาได้มีความรู้สึกเช่นนั้น แต่มีกำลังในการก้าวเดินไปข้างหน้า มีภูมิคุ้มกันของชีวิต ที่มีใช้เกิดจากวัคซีน แต่เพราะวิถีชีวิต ประสบการณ์ที่ผ่านความลำบาก และบริบทแวดล้อมในครอบครัว เกื้อหนุนกัน เมื่อถูกถามว่า “ชีวิตมีความลำบากมั๊ย ถึงขั้นคิดสั้น คิดฆ่าตัวตาย เหมือนที่ปรากฏในข่าว สื่อต่างๆ หรือไม่?” คนเหล่านั้นได้สะท้อนมุมมองเหล่านั้นอย่างแตกต่าง โดยเฉพาะคนพิการบริบทในชุมชน

คนพิการ 1: คนพิการอยู่กันอย่างลำบากมาเกือบตลอดชีวิต สถานการณ์การระบาดโควิด ทำให้ชีวิตลำบากมั๊ย? ก็ลำบากนะเมื่อเทียบกับตอนไม่เกิดการระบาด แต่ไม่ถือว่าส่งผลต่อชีวิตถึงขนาดคิดสั้น หดหู่ พวกเราก็อยู่กันไปได้

2.3 ด้านการศึกษา

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพหรือภาคสนาม สะท้อนปัญหาและความต้องการ ด้านการศึกษาของคนพิการและผู้ดูแล ดังนี้

ข้อจำกัดของโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี: วิธีการจัดการของคนพิการและผู้ดูแลในด้านการศึกษา เนื่องจากสถานการณ์การระบาดฯ ทำให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศหยุดเรียนแบบขั้นเรียน ให้จัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ปัญหาที่ตามมาคือ นักเรียนพิการส่วนใหญ่ ครอบครัวยากจน และอยู่ในถิ่นทุรกันดาร หรือชนบท ดังนั้นปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ข้อจำกัดระบบและอุปกรณ์เทคโนโลยีจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ และการเรียนออนไลน์ไม่สามารถทดแทนกิจกรรมการเรียนรู้บางอย่างได้

ครู 2: เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเข้าไม่ถึง เราก็จำเป็นต้องลงพื้นที่นี้เราก็ต้องพยายามที่จะเข้าไปพูดคุยแล้วก็หาสิ่งของเข้าไปให้อาจจะเป็นพวกกล่องงานอะไรต่างๆ

ความยากและข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนส่งผล

ต่อพัฒนาการของเด็กพิการ: จากความจำเป็นต้องสอนออนไลน์ ตลอดจน ข้อจำกัดโครงสร้างพื้นฐาน อุปกรณ์ เทคโนโลยี และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทั้งทางวิชาการและสภาพร่างกายของเด็ก พิการไม่น้อยทีเดียว

ครู 9: ก็อาจจะเสริมเพิ่มเติมจากของครู 11 ค่ะ...สถานการณ์ เปิดๆ ปิดๆ อยู่อย่างนี้คะมันก็จะทำให้ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กไม่ได้รับการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

วิธีการจัดการของคนพิการและผู้ดูแลในด้านการศึกษา:

ท่ามกลางปัญหาเรื่องการศึกษาของเด็กพิการและผู้ดูแล ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ ครูผู้สอน ทั้งในระบบการศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ และโรงเรียน เรียนร่วม มีวิธีการจัดการ แก้ไขปัญหาตามบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปบ้าง สิ่งสำคัญ คือ การหา “ทางเลือก ทางออกบางประการเพื่อสัมฤทธิ์ผลการเรียน ของเด็กพิการ” ประเด็นปัญหาข้อจำกัดในการสอนมีครูบางคน บางกลุ่ม พยายามหาทางออก ด้วยวิธีการต่างๆ การให้เด็กพิการหรือผู้ปกครองมารับ-ส่ง งานไปทำที่บ้าน (On-hand) หรือครูบางคนยอมเสี่ยงที่จะเข้าไปสอน ติดตาม เยี่ยมบ้าน จัดส่งสื่อการสอนถึงที่บ้าน (On-site) การใช้เครื่องมือทางเลือก การสร้างเครือข่าย เพื่อให้เด็กพิการได้รับประโยชน์มากที่สุด แม้อาจแก้ไขปัญห ไปได้ไม่สมบูรณ์นัก

ครู 8 และ 5: (โชว์รูปในโทรศัพท์มือถือถือเป็นการส่งงานของ นักเรียน) เขาห้ามเปิดเรียนก็เลยมาไม่ได้แล้วก็เลยให้ผู้ปกครองมา เขาสั่งให้ ออนแฮนด์ ออนไลน์แต่เราต้องออนไซด์...ผู้ปกครองบางอำเภอคะเขาก็จะ รวมตัวกันแล้วก็สอนลูกกันเองก็มี

2.4 ด้านการอยู่ร่วมในสังคมและการใช้ชีวิตประจำวัน

ปัญหาด้านการอยู่ร่วมในสังคมและการใช้ชีวิตประจำวันของ คนพิการและผู้ดูแลดังนี้

การขาดอุปกรณ์ ทักษะการใช้ การเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยีทำให้คนพิการเข้าไม่ถึงทรัพยากร: พบว่า การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารไม่ได้รับข้อมูลที่จำเป็น การสื่อสารไม่ทั่วถึง คนพิการบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนพิการทางการเห็น ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล สิทธิในการช่วยเหลือจากรัฐ เนื่องจากความไม่รู้ และทักษะที่ต้องใช้หรือผ่านการสื่อสารเครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ

คนพิการ 4 และ ผู้ดูแล 6: การเข้าถึงข่าวสารอย่างกระตือรือร้นฟังข่าวว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้าง อันนี้ต่อไปสมาคมของเราต้องทำโครงการการสอนใช้สมาร์ตโฟน เราต้องสอนคนตาบอดของเรา ยกตัวอย่างเรื่องของเงินกู้ คนพิการตรงนี้นั้นก็มีหลายคนที่ยังไม่รู้และหลายคนที่ไม่รู้

การกดขี่คนพิการจากพวกเดียวกันและคนรอบข้างในสังคม: จากความไม่รู้ จากการขาดข้อมูลข่าวสาร ความยากลำบากในการเดินทาง ความหวั่นกลัวต่อการติดเชื้อ ทำให้คนพิการบางกลุ่มอาจถูกเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ “การขี่หลัง” โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวจากคนรอบข้าง สังคมและแม้แต่กลุ่มคนพิการด้วยกันเองก็ยังไม่ปรากฏให้เห็นอยู่ ส่งผลการได้รับการช่วยเหลือที่ไม่เท่ากัน เข้าใจและได้รับการปฏิบัติช่วยเหลือที่แตกต่างกัน ดังปรากฏการณ์ “การกินหัวควิว” เงินเยียวยาคนพิการ การกดขี่ ถูกเอารัดเอาเปรียบอาจมีได้น้อยลง โดยเฉพาะคนพิการในชนบทห่างไกล เข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารและขาดความรู้

คนพิการ 15: แต่คนพิการนิยมผมว่าต้องแก้อีกเยอะ เพราะคนพิการก็ไม่เข้าใจคนพิการเองคือมุ่งเน้นแต่จะหาผลประโยชน์การทำงานบนหลังคน เราพิการด้วยกันนะเราก็ต้องสงสารเขาตั้งแต่แรกเพราะว่าตัวเราเองก็ลำบากแล้ว

“การเดินทางที่ต้องใช้ต้นทุนเพิ่มมากขึ้น”: การเดินทางของคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการทางการเคลื่อนไหว และการมองเห็น เพราะโดยมากแล้วคนพิการทางการมองเห็นต้องอาศัยคนตาดีเป็นผู้นำทาง ใน

ภาวะวิกฤตินี้ที่มีการดำเนินการเว้นระยะห่างทางสังคมนั้น จึงส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการเดินทางของคนพิการทางการเห็น และการเดินทางของคนพิการทางการเคลื่อนไหวคือ การเข้าถึงระบบสาธารณะที่ไม่มีการให้บริการแบบปกติเหมือนอย่างที่เคยใช้ชีวิตประจำวันได้ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางก็เพิ่มมากขึ้นอย่างไม่สมเหตุสมผลด้วย

ผู้ดูแล 12: ความเป็นจริงเขาต้องจ้างสามล้ออย่างคนตาบอดหรือคนพิการทางการเคลื่อนไหวแบบนี้เขาไม่สามารถที่จะมารถโดยสารแบบที่พวกเราเป็นผู้ปกครองธรรมดาได้ เขาก็จ้างมา 100 บาทไปกลับก็อีก 100 บาท ก็เป็น 200 แล้วใช่ไหมคะ เดียวนี้ไม่ได้แล้วมั้งคะแต่ว่าในส่วนของ... พูดถึงค่าสามล้อจริงๆ ไปกลับก็ไม่ได้แล้วก็ 300

2.5 บทเรียนรู้ในทางบวกของชีวิตจากสถานการณ์การระบาดไวรัสโคโรนา 2019

ในแง่มุมมองของคนส่วนใหญ่ และที่เราคุ้นชินนั้น สถานการณ์การระบาดไวรัสโคโรนา 2019 คือ สถานการณ์ที่เลวร้าย แต่หลายคนทั้งคนพิการ ผู้ดูแล และผู้เกี่ยวข้อง ได้สะท้อนให้เห็นแง่บวกต่อชีวิตหรือ “ดีในร้าย” ได้อย่างน่าสนใจ เช่น ด้านสุขภาพ พบว่า การปฏิบัติตัว สุขอนามัยของตนเองดีขึ้น ได้หันกลับมาใส่ใจกับสุขภาพ การใช้เวลาในช่วงกักตัวในการใส่ใจสุขภาพ ทักษะของคนพิการได้เห็นพัฒนาการของลูกพิการ การคิด ตัดสินใจช่วยเหลือตัวเองดีขึ้น การดำเนินชีวิตและการบริหารค่าใช้จ่ายพบว่าประหยัดมากขึ้น ใช้จ่ายที่จำเป็น อดออม มีวางแผนอนาคต เรียนรู้ชีวิตที่ต้องเข้าหาและใช้เทคโนโลยีอย่างเท่าทัน

ผู้ดูแล 5: ส่วนใหญ่ก็ถ้าข้อดีก็จะเป็นการใช้ชีวิตมั้งคะ เพราะว่าเราต้องใช้ชีวิตแต่ก่อนเราอาจจะใช้ชีวิตสบายๆแต่มันต้องระวังขึ้น เราเปลี่ยนชีวิตประจำวันเปลี่ยนความคิดเราเพราะแต่ก่อนเราไม่เป็นไร โรคนู่นนั่นนี่เรารักษาได้แต่เคยพูดกับเพื่อนว่าเขเว่นไม่เคยมีวันปิดหอก ใครจะไปรู้ว่าวันหนึ่ง

เซเว่นก็ปิดได้มันก็เป็นความแน่นอนบนความไม่แน่นอนก็เลยเป็นเรื่องของการไม่ประมาทกับชีวิตอย่างนี้ค่ะ

สรุปและอภิปรายผล

สภาพปัญหาและความต้องการด้านต่างๆ ของคนพิการที่ต้องเผชิญในช่วงการระบาดโควิด-19 ในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา และการอยู่ร่วมในสังคม มีข้อค้นพบที่สะท้อน และนำชวนขบคิดหลายประการ ดังนี้

1. ผลกระทบด้านสุขภาพ

ในมิติสุขภาพมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตคนพิการ ได้แก่การแก่งแย่งวัคซีน “การแก่งแย่ง” ในที่นี้ โดยนัยมิได้หมายถึงการเข้าแย่งชิงหน้า แต่เป็นการสร้างความหมายให้แก่ตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งการได้รับวัคซีน “เบื้องหลังของการแก่งแย่ง” มีบางประเด็นที่ผู้วิจัยได้สะท้อนออกมาจากปัญหาดังกล่าวคือ “ความกลัว” การระบาดของโคโรนาไวรัส ซึ่งเป็นโรคที่อุบัติขึ้นมาใหม่ ยังไม่มีใครทราบแน่ชัดถึงที่มา หรือวิธีการรับมือในช่วงการระบาดช่วงแรก คนในสังคมได้รับข่าวสารของการล้มตายของผู้คน ความรุนแรงของโรค คนพิการเองก็ได้รับข้อมูลข่าวสารนั้นเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะไม่เพียงแต่คนพิการเท่านั้นที่เกิดความกลัว แต่แน่นอนว่าโอกาสในการบรรเทาความกลัวของคนพิการอาจมีน้อยกว่าคนทั่วไป

ภายใต้ภาวะความกลัวของคนพิการ มีปมปัญหาที่ซุกซ่อนอยู่ใต้พรม เช่น “ความกลัว เหตุเพราะไม่เป็นชนชั้นหนึ่งในสังคม” ผู้มีส่วนร่วมสะท้อนสภาพปัญหาว่า “คนพิการเป็นกลุ่มคนที่ถูกนึกถึงก่อน แต่ได้รับคนสุดท้าย” การไม่ได้รับสิทธิ์ หรือการไม่ได้รับจัดสรรอย่างเหมาะสมอย่างทันทีและทั่วถึง ซึ่งก็สอดคล้องกับการศึกษาผลกระทบของการระบาดโควิด-19 ในช่วงแรกของกลุ่มอาชีพในประเศสวีเดน ซึ่งพบผู้ให้ข้อมูลว่าในด้านการบริการการเข้าถึงสำหรับกลุ่มอาชีพ พวกเขาบอกว่า การสนับสนุนที่เพียงพอเป็นเรื่องยากสำหรับพวกเขาเสมอ และไม่ได้คิดว่าจะได้รับ

ความช่วยเหลือในช่วงโควิด (Fridell et al., 2022) ในทางตรงกันข้ามความกลัวนี้ไม่ได้มีเพียงความกลัวต่อการติดเชื้อ ติดโรคระบาด นำมาซึ่งการแก่งแย่งดิ้นรนให้ได้มาซึ่งวัคซีนเท่านั้น “ความกลัวของการถูกยึดเยียดให้ได้รับวัคซีน” ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจจากข้อค้นพบ

การยึดเยียด การกดดันทางสังคมให้คนพิการ หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการรับวัคซีนนั้นก็สะท้อนความไม่เป็นธรรมในการตัดสินใจของคนพิการในชุมชนไม่น้อย เพราะในช่วงการระบาดช่วงแรกข้อมูลเกี่ยวกับการรับวัคซีนมีทั้งทางบวกและทางลบเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาเรื่องการรับรู้ด้านวัคซีนของคนพิการทางสติปัญญาและบกพร่องทางพัฒนาการทางสติปัญญาใน New York พบว่า คนพิการและครอบครัวรู้สึกกังวลและไม่มีเชื่อมั่นในการรับวัคซีน รู้สึกเหมือนเป็นหนูทดลองให้กับหน่วยงานทางการแพทย์ เพราะวัคซีนเป็นเพียงวัคซีนที่ไม่ได้สมบูรณ์ แต่เป็นเพียงการพัฒนาวัคซีนเท่านั้น (Ladarola et al., 2022) จึงไม่น่าแปลกใจที่มีคนพิการและครอบครัวในชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ปฏิเสธการรับวัคซีนในช่วงแรก และ “การปฏิเสธวัคซีน” นี้ก็กลับกลายเป็นเหมือนการสร้าง “ตราบาป ในฐานะแกะดำ” ในชุมชน แต่แท้จริงแล้วการปฏิเสธวัคซีนเพราะคนพิการ มิได้หมายความว่าไม่กลัวติดเชื้อ ไม่กลัวความรุนแรงของโรค หากอาจไม่มีทางเลือกและ “ขาดความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ หรือจิตใจ” เพราะคนเหล่านี้ตั้งคำถามว่า หากรับวัคซีนแล้วมีอาการข้างเคียงที่รุนแรง จะทำอย่างไร? เพราะบ้านอยู่ห่างไกลหมอพยาบาล หรือหากผู้ดูแลฉีดวัคซีนใครจะเป็นเลี้ยงดูคนพิการในความดูแลของตน? ดังนั้นการใช้มิติสุขภาพเพียงมิติเดียวมาเป็นข้อต่อรองในความปลอดภัยปลอดภัยของคนพิการเพียงอย่างเดียวนั้นอาจไม่เพียงพอ (Koutsogeorgou et al., 2014) และการใช้มิติทางสังคมมาเป็นข้อต่อรองเพียงด้านเดียวก็ไม่สมควรเช่นกัน การพิจารณาแบบองค์รวมถึงข้อมูลและบริบทของคนพิการเป็นสิ่งที่สำคัญ

สภาพปัญหาเหล่านี้อาจมีส่วนสะท้อนภาพระบบการจัดการ จัดสรรทรัพยากร การได้มาซึ่งเวชภัณฑ์ หรือวัคซีน ส่วนใหญ่ในช่วงแรกคนพิการได้รับเกิดจากการบริจาคจากคนทั่วไปจากภายนอกที่มีเพียงพอหรือเหลือแล้ว เพราะหน่วยงานท้องถิ่นก็มีการจัดสรรแต่อยู่ในงบประมาณที่จำกัด และไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนพิการในชุมชน

จากความเครียด ความกังวลต่อทั้งคนพิการและผู้ดูแล การหาทางออกของสภาวะด้านสุขภาพ ของคนพิการ “การช่วยเหลือกันเอง และใช้เครือข่ายของคนพิการและผู้ดูแล” ดูเหมือนจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุด และรวดเร็วที่สุด คนพิการที่ได้รับเชื่อจะมีความยากลำบากในการอยู่คนเดียวในช่วงเวลาจำกัด ดังนั้นผู้ดูแลหรือบุคคลแวดล้อมจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในด้านต่างๆ ซึ่งก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการศึกษาในประเทศสวีเดนเรื่องผลกระทบของการระบาดต่อการดูแลสุขภาพของครอบครัว ที่มีความกังวลซึ่งเกิดได้จากการไม่ได้รับการให้การช่วยเหลือ สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ขาดความรู้ในการให้บริการด้านการจัดการทางอารมณ์ของผู้ดูแล แม้ว่าจะมีการให้บริการให้คำปรึกษาฟรี แต่ก็ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้บริการ (Navas et al., 2021)

“การเยียวยาความกลัวด้วยความรู้และข้อมูล” ที่สามารถเข้าถึงได้สำหรับคนพิการนั้นสามารถลดความกลัวในช่วงการเกิดการระบาดของโรคได้ ดังเช่น Goggin and Ellis (2020) พบว่า การสื่อสารมีบทบาทในการลดความกลัว ความกังวล การสื่อสารที่น่าเชื่อถือได้ในช่วงการแพร่ระบาดใหญ่ของรัฐบาลต่างๆ เช่นรัฐบาลจีน เป็นต้น เริ่มจากการแพร่ระบาดครั้งแรก รัฐบาลจีนได้มีการนำเสนอในเวลาที่เหมาะสม โดย 1) ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนทั่วไป และความเกี่ยวข้องอื่น 2) เผยแพร่ช่องทางกระแสหลักและช่องทางสื่อออนไลน์ 3) ผู้ให้ข้อมูลคือหน่วยงานสาธารณสุข และหน่วยราชการ ซึ่งเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือในการสื่อสารทุกวันพร้อมกัน สะท้อนถึงการให้ความสำคัญพลเมืองทุกชนชั้นของสังคม ในบริบทของสังคมไทยจากการศึกษาของ ประภัสสร พงศ์พันธุ์พิศาล, มนทยา สุนันท์วิวัฒน์, สมหญิง พุ่มทอง และ

ลีรัตน์ อนุรัตน์พานิช (2565) ที่ได้ศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพจากสถานการณ์โควิด-19 ต่อผู้มีความบกพร่องทางการเห็นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยการได้รับข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะข้อมูลด้านการรับวัคซีน มีผลต่อการรับรู้ความเชื่อมั่นและความเต็มใจในการรับวัคซีนผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างมาก ข้อมูลและแหล่งข่าวที่ไม่น่าเชื่อถือสร้างตื่นตระหนกจนนำไปสู่การปฏิเสธวัคซีนได้

2. ปัญหาและความต้องการ ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และมืงานทำของคนพิการและผู้ดูแล

“คนพิการติดอยู่ในกรอบของการเป็นสัญญาของอาชีพเพียงไม่กี่อย่าง ไม่ขายล็อตเตอรี่ก็ทำเกษตรกรรม” จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ในประเด็นปัญหาการจ้างงานสอดคล้องกับสถิติของการสำรวจอาชีพคนพิการโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2564) พบว่า อาชีพของคนพิการ ร้อยละ 53.16 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรองลงมา ร้อยละ 22.50 ประกอบอาชีพรับจ้าง แม้ว่าผลกระทบของโควิด-19 จะส่งผลกระทบต่อการทำงานเกือบทุกคนในสังคม แต่เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะการปรับตัวของคนทั่วไปที่สามารถปรับอาชีพหรือเปลี่ยนวิธีการหารายได้ทดแทนในช่วงการระบาดได้ด้วยการเข้าถึงทรัพยากรและมีต้นทุนมากเพียงพอ แต่สำหรับคนพิการโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาส่วนน้อยที่จะสามารถหาอาชีพหรือปรับวิธีการหารายได้ทดแทนได้ เพราะคนพิการมีทักษะทางด้านอาชีพที่จำกัด

การไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาของคนพิการไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการตัวเลขการจ้างงานในระบบที่น้อย แต่ยังเป็นสาเหตุเชื่อมโยงต่อความพร้อมในการที่จะเข้าสู่การประกอบอาชีพทั้งอาชีพอิสระหรืออยู่ในระบบการจ้างงาน ดังนั้นที่ผู้วิจัยกล่าวมาถึงเรื่องข้อจำกัดของคนพิการในการเข้าสู่การศึกษาระดับพื้นฐานตั้งแต่แรกเริ่ม และระบบการจ้างงานคนพิการในประเทศจึงมีส่วนทำให้

คนพิการมีข้อจำกัด ในเรื่องการปรับตัวเมื่อเกิดเหตุการณ์วิกฤติขึ้น ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Monique A.M. Gignac et al. (2021) ที่พบว่าคนพิการที่อยู่ในวัยทำงานมีความกังวลเป็นอย่างมากในเรื่องของการถูกจ้างงาน รายได้ และพวกเขาที่มีข้อจำกัดในการทำงานออนไลน์ และคนพิการมีโอกาสน้อยในการที่จะเปลี่ยนงาน ในระบบการจ้างงานก็พบปัญหาการชะงักการจ้างงาน หรือการลดชั่วโมงในการทำงาน ทำให้รายได้ของคนพิการมีจำนวนลดลงในแต่ละเดือนและไม่มีรายได้อื่นรองรับ และการปรับเปลี่ยนบริบทด้านอาชีพนอกจากมีข้อจำกัดด้านทักษะในการไปทำอย่างอื่นแล้วนั้น ข้อจำกัดเชิงการเข้าถึงพื้นที่รูปแบบการทำงานออนไลน์ที่พอจะทำได้ในช่วงการระบาดโควิด-19 ก็พบว่าขาดเครื่องมือ ขาดอุปกรณ์ ไม่ถูกสนับสนุนด้านอุปกรณ์จากนายจ้างเกิดเป็นความเครียด ความกังวลในเรื่องของรายได้ที่อาจลดลงตามมา (Kruse et al., 2022)

ทางออกสำหรับสภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ รายได้และการจ้างงานของคนพิการ ด้วยการให้ “ถุงยังชีพ” สามารถบรรเทาความยากลำบากของคนพิการในชุมชนคือ กล่าวคือ ถุงยังชีพที่ได้รับผ่านระบบของรัฐ และจากการดิ้นรนขององค์กรหรือหน่วยงานของคนพิการเอง ซึ่งวิธีการนี้แม้จะถือว่ายังไม่มีความยั่งยืนที่จะทำให้คนพิการในชุมชนสามารถผ่านพ้นวิกฤตินี้ได้ด้วยตนเอง แต่ในทางตรงกันข้ามในสถานะที่แย่ที่สุดถุงยังชีพไม่ได้เพียงแค่เยียวยาปากท้องในช่วงแรกของการระบาด แต่เป็น “ถุงเยียวยาจิตใจ” ของทั้งผู้ให้และผู้รับ

ในขณะที่เดียวกันความหวังจากแหล่งทุนของทางภาครัฐที่จะทำให้คนพิการได้มีหนทางในการขยายขยาย ต่อยอดในช่วงเวลาที่ยากลำบาก ซึ่งคนพิการเมื่อเปรียบเทียบกับคนทั่วไปในช่วงการเกิดสถานการณ์การระบาด คนพิการมีโอกาสน้อยในการพึ่งพิงรายได้ประจำสำหรับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและอื่นๆ มีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนอื่นๆ เช่น การกู้ยืมเงินจากสมาคม หรือธนาคารเป็นต้น (Friedman, 2022) ซึ่งในช่วง

การแพร่ระบาดนี้ “การกู้เงินฉุกเฉิน” ก็เป็นทั้ง “ความหวัง และความสิ้นหวัง” ในเวลาเดียวกัน เพราะการออกเงินโอนไขของการกู้เงินของคนพิการหรือผู้ดูแล มีเงื่อนไข เพราะมีข้อจำกัดเป็นอย่างมากในการได้มาซึ่งเงินกู้

3. ด้านการศึกษา

ปัญหาและความต้องการ ด้านการศึกษาของคนพิการและผู้ดูแล คือ ปัญหาที่มีความสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ข้อจำกัดและอุปสรรค เทคโนโลยีในพื้นที่ห่างไกล การเรียนการสอนตามมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีการปรับวิธีการเรียนการสอนเพื่อทดแทนในช่วงการแพร่ระบาด คือ การศึกษาทางไกล (Remote learning) จำเป็นต้องผ่านเครื่องรับส่งสัญญาณนั้น พบว่าครอบครัวของนักเรียนพิการขาดแคลนอุปกรณ์ รวมถึงพื้นที่ที่อาศัยอยู่ไม่มีสัญญาณในการรับส่งสัญญาณ

ดังนั้น “ครู” จึงเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการรักษา คงไว้ซึ่งทักษะทางวิชาการ และพัฒนาการด้านร่างกายของนักเรียน ซึ่งผู้ปกครองเองก็ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่แทนได้ด้วยต้องออกไปทำมาหากิน ไม่มีทักษะในการดูแลพฤติกรรมให้การจดจ่อกับการเรียน เป็นต้น (Fridell et al., 2022; Faccioli et al., 2021) ด้านพัฒนาการด้านร่างกายในส่วนที่เป็นหน้าที่ของนักกายภาพบำบัดประจำศูนย์การศึกษาพิเศษประจำแต่ละจังหวัดซึ่งมีจำนวนบุคลากรน้อย ต้องทำหน้าที่กระจายกำลังลงไปเยี่ยมบ้านและให้บริการด้านพัฒนาการด้านร่างกาย โดยอาจสอนให้ผู้ปกครองช่วยทำในช่วงเวลาที่อยู่บ้าน แต่ปัญหาที่พบคือผู้ปกครองไม่กล้าที่จะทำ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านร่างกายถดถอยในบางกรณี ซึ่งมีความขัดแย้งกับการศึกษาในด้านการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ในการกระตุ้นพัฒนาการ หรือการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความพิการในบางกรณีศึกษา เช่น จากการศึกษาเรื่องการศึกษาระสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีการดูแลสุขภาพทางไกลกับการกระตุ้นพัฒนาการในเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า (สโรธญา หวังเจริญ และ วิเชียร ชูติมาสกุล, 2564) ที่พบว่า เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มที่กระตุ้นผ่านระบบออนไลน์ และ

เข้ารับการกระตุ้นที่ศูนย์พัฒนาการมีผลไม่ต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบกับ การศึกษาวิจัยนี้อาจมีความต่างกันเนื่องด้วยสภาพบริบทของผู้เข้ารับบริการของ ทั้งสองพื้นที่การศึกษา โดยการศึกษาเน้นผู้มีส่วนร่วมที่อยู่ห่างไกลและมีข้อจำกัดในการเดินทาง

4. คุณภาพชีวิตของคนพิการเป็นเรื่องขององค์รวมมิใช่การแยกส่วน

เมื่อลองนำปัญหา และข้อค้นพบมาสะท้อนให้เห็นภาพที่ชัดเจนใน กรอบบูรณาการตามแบบของ Wilber (2000) ที่จัดวางองค์ความรู้เพื่ออธิบาย ความเชื่อมโยงขององค์ความรู้อย่างบูรณาการ ออกเป็น 4 ส่วน (Quadrants) จะเห็นว่า สภาพปัญหา ข้อท้าทายและแนวทางแก้ไขปัญหาของคนพิการ ครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่าความซับซ้อนของปัญหาที่มีใช้ จากตรรกะเชิงเดียว จากการนำเสนอปัญหาความต้องการเป็นส่วนๆ แต่ปัญหา เหล่านี้อาจมิได้เป็นปัญหา ความต้องการเฉพาะด้าน หากแต่มีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับปัญหาความต้องการ และปัจจัยเงื่อนไขอื่นๆ ด้วย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1

จตุรภาคทั้ง 4 ตามแนวคิด Ken Wilber

<p>I (คุณภาพชีวิตคนพิการเสริมพลัง)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การดูแลลูกพิการเมื่อต้องหยุดเรียน - การให้กำลังใจซึ่งกันและกันในครอบครัว - การเรียนรู้ ถอดบทเรียนและวางแผนชีวิต 	<p>It (คุณภาพชีวิตคนพิการด้านสุขภาพ/ การฟื้นฟูสมรรถภาพ)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้อจำกัดเรื่องสิทธิ/เวชภัณฑ์/ช่องทาง การรับสิทธิ์ บริการ - การเดินทางไปรับบริการ - ความถดถอยของพัฒนาการของเด็ก เมื่อศูนย์บริการต้องปิด - การออกเยี่ยมบ้านเพื่อช่วยฟื้นฟูของ นักสหวิชาชีพ - ความไม่เพียงพอของวัคซีนและเวชภัณฑ์ในช่วงแรก
<p>We (คุณภาพชีวิตคนพิการการอยู่ร่วมกันในสังคม)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การออกแจกถุงยังชีพให้แก่สมาชิกในกลุ่มของตนเอง - การช่วยเหลือ แบ่งปันอาหารของที่จำเป็น - การออกพื้นที่ของครู หรือเจ้าหน้าที่ เกี่ยวข้องในชุมชน 	<p>Its (คุณภาพชีวิตด้านการศึกษา/อาชีพและการเป็นอยู่)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบการศึกษาทางเลือกไม่เหมาะสมกับนักเรียนพิการ - รายได้ลดลงทั้งการประกอบอาชีพอิสระ และระบบการจ้างงาน - ไม่มีรายได้เสริม มีข้อจำกัดในการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ที่มา: Ken Wilber, 2000.

ความทับซ้อน ซ้ำซ้อนเกี่ยวโยงของปัญหา ความต้องการและ ปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ในภาคสนามก็สะท้อน เชื่อมโยงของปัญหาด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และมืงานทำ กับมิติด้านอยู่ร่วมในสังคมและการใช้ชีวิตประจำวันแม้เรา

จะพิจารณาปัญหาการอยู่ร่วมในสังคมและการใช้ชีวิตประจำวัน กับเศรษฐกิจและรายได้ ในความเป็นจริงปัญหา ความต้องการของทั้งสองประเด็นนี้ได้ตัดแยกออกจากกัน หากแต่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน

ความเชื่อมโยงของปัญหาด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และมืงานทำ กับมิติด้านการศึกษา: ผู้ปกครอง ผู้ดูแลคนพิการบางครอบครัว ที่มีลูกพิการในสถานการณืปกติที่สามารถฝากลูกหลานของตนไว้กับโรงเรียน หรือศูนย์การศึกษาพิเศษ หากเมื่อมีประกาศปิดสถานศึกษาให้เรียนอยู่ที่บ้านผ่านระบบออนไลน์ ภาระการดูแลทั้งหมดจึงตกไปยังครอบครัว ครอบครัวที่ต้องออกไปทำมาหากิน จึงต้องบริหารจัดการปัญหาการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเองด้วยวิธีต่างๆ กัน รวมทั้งการจ้างคนอื่นให้มาดูแลเด็กพิการเพื่อตนเองจะออกไปทำงานซึ่งหากวัดเป็นตัวเงินแล้วคุ้มกว่า

หรือกระทั่งโอกาสทางการได้รับการศึกษาของคนพิการ ก็ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ มืงานทำ ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของคนพิการจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการเตรียมพร้อมเด็กพิการในการเข้าสู่การมืงานทำ ซึ่งมิตินี้ก็มีความเชื่อมโยงกับมิติทางด้านสังคมและกฎหมาย นโยบายด้วยเช่นกัน

ความเชื่อมโยงของปัญหาด้านสุขภาพ กับมิติด้านการอยู่ร่วมในสังคมและการใช้ชีวิตประจำวัน: ในคนพิการบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนพิการทางการเห็น แม้การรักษาระยะห่าง การละเว้นการสัมผัสใกล้ชิด จะเป็นมาตรการสำคัญของการป้องกันติดเชื้อ การแพร่เชื้อ COVID-19 แต่สำหรับคนพิการบางกลุ่มที่ต้องอาศัยผู้ดูแลช่วยเหลือก็ยากที่จะป้องกันในการใช้ชีวิตในบ้านและนอกบ้านรวมทั้งคนพิการทางการเห็นที่ต้องอาศัยคนนำทาง ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความลำบาก

คนพิการและคนชายขอบยังเป็นชนชั้นระดับล่างสุดของโครงสร้างอำนาจ: ปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำ การกดขี่ การเลือกปฏิบัติต่อคนพิการที่พบเห็นในสภาวะปกติทั่วไป ในสถานการณ์วิกฤติการระบาด COVID-19 ที่ต้อง

แย่งชิงทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด การถูกเอารัดเอาเปรียบเรื่องเวชภัณฑ์ปลอม หรือการกินหัวคิวของคนพิการตลอดจนกลุ่มด้อยโอกาส ชายขอบอื่นๆ กลายเป็นคนล่างและท้ายสุดที่จะได้รับ ปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำเหล่านั้น ยังมีให้เห็นชัดเจนขึ้นในการแย่งชิงวัคซีนในช่วงแรกของการระบาดฯ การได้รับ ทรัพยากรต้องอาศัยการอุปถัมภ์ มากกว่าความมีสิทธิและความเท่าเทียมใน ฐานะพลเมือง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้อมูลภาคสนามและการทบทวนวรรณกรรมมีข้อเสนอแนะ ที่สำคัญดังนี้

1. การแก้ไขปัญหา นอกเหนือจากการป้องกันการระบาด และการเยียวยารักษาชีวิตของผู้ติดเชื้อแล้ว ปัญหาระยะยาวที่สำคัญและต้องแก้ไขระดับต้นๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ การมีรายได้และอาชีพของคนพิการ ผู้ดูแล และระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศและมหภาคด้วย เช่นการส่งเสริมการมีงานทำ การมุ่งเน้นศึกษาศักยภาพของคนพิการและพัฒนาอาชีพให้ตรงกับศักยภาพ ที่มีการสร้างระบบการนิเวศน์ในการประกอบอาชีพของคนพิการอย่างรอบด้าน
2. สร้างนวัตกรรม ที่เน้น Virtual technology การสื่อสารทางไกล หรือออนไลน์ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนพิการและผู้ดูแล ตลอดจน การเปลี่ยนวิธีคิด (Mindset) ของคนในสังคมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นเก่า ในการต้อนรับ เรียนรู้ ร่วมทั้งร่วมสร้างนวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตคน
3. นักวิชาชีพ นักวิชาการ ภาครัฐ เอกชนที่ทำหน้าที่ในการพัฒนา บริการ ช่วยเหลือคนพิการและผู้ดูแลนั้น ต้องทำงานเชิงรุก ผ่านการสร้าง การใช้เทคโนโลยี ตลอดจนฝึกฝนเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครให้เพียงพอและกระจาย ทั่วถึง โดยไม่ปล่อยให้คนพิการหรือผู้ดูแลต้องแก้ไขปัญหาเอง รู้สึกเป็นภาระ หรือเกินขีดความรู้ ความสามารถของคนพิการ/ผู้ดูแล นอกจากนี้ แนวทาง

การแก้ไขปัญหา และการจัดการต่างๆ สามารถมีหลากหลายตามบริบท ความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ให้บริการ ของแต่ละสังคมและรัฐ แต่ควรมี การตรวจสอบความถูกต้อง และติดตามประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผล เพื่อ ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การบริการ ช่วยเหลือคนพิการในภาวะวิกฤติสถานการณ์การระบาด ไวรัสโคโรนา 2019 ต้องคำนึง การเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารและสิทธิต่างๆ ของ คนพิการแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน เช่น การมีคำบรรยายภาพที่เป็น ตัวอักษรและ/หรือเสียงสำหรับคนพิการทางการเห็น การมีล่ามภาษามือและ/ หรืออักษร การใช้แมสที่เห็นปากในการสนทนาสำหรับคนพิการทางการได้ยิน การมีภาพหรือสัญลักษณ์ระบุตัวตนของบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์ด้วยสำหรับคนพิการ ที่เป็นเด็กและกลัวคนแปลกหน้า เป็นต้น

5. รัฐ ภายใต้อาการรับฟังความคิดเห็นของคนพิการ ผู้ดูแล ผู้เกี่ยวข้อง และการมีข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาในระยะยาว และมีความยั่งยืน ที่จำเป็นต้องวางแผน พิจารณาแบบองค์รวมของทุกมิติ อย่างรอบคอบ เป็นระบบและรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ความท้าทายและ การจัดการภาวะวิกฤตแบบบูรณาการสำหรับคนพิการในสถานการณ์การระบาดของ ไวรัสโคโรนา 19” (Challenges and integral crisis management for persons with disabilities in the situation of COVID-19 pandemic) ได้รับทุนจากกองทุน วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนา กำลังทุน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดม การวิจัยและสร้างนวัตกรรม (บพค.) ปีงบประมาณ 2564 และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอขอบคุณ ผู้เข้าร่วมวิจัยและผู้มีส่วนสนับสนุนโครงการวิจัยนี้ให้สำเร็จด้วยดี
ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- ชาคร เลิศนิทัศน์ และ สมชัย จิตสุชน. (2563). *ความเปราะบางของประชาชน
กลุ่มเปราะบางภายใต้โควิด-19*. สืบค้นจาก [https://tdri.or.th/2020/
06/impact-of-covid19-on-vulnerable-groups/](https://tdri.or.th/2020/06/impact-of-covid19-on-vulnerable-groups/)
- ทวี เชื้อสุวรรณทวี และ รติรส จันสมติ. (2563). *RSQD POLL: ผลกระทบ
สถานการณ์โคโรนาไวรัส (COVID 19) ต่อการดำเนินชีวิตของ
คนพิการ*. สืบค้นจาก <https://forms.gle/ETYDAyM8mAdfjeeD6>
- ธานี ชัยวัฒน์, นิชาภัทร ไหมงาม, ณัฐศุภณ ดำชื่น, จารุวัฒน์ เอมชัยบุตร,
ปรณสิทธิ ฐานา และ ชนลักษณ์ ชัยศรีลักษณ์. (2563).
*เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมว่าด้วยเส้นทางชีวิตและกิจกรรมร่วมของ
ครัวเรือนไทยภายใต้สถานการณ์ COVID-19*. สืบค้นจาก
[https://kb.hsri.or.th/
dspace/handle/11228/5233](https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5233)
- ประภัสสรา พงศ์พันธุ์พิศาล, มนทยา สุนันท์วัฒน์, สมหญิง พุ่มทอง และ ลีรัตน์
อนูรัตน์พานิช. (2565). ผลกระทบด้านสุขภาพจากสถานการณ์ระบาด
ของโควิด-19 ต่อผู้มีความบกพร่องทางการเห็นในเขต
กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, 16(2)*, 169-82.
- สโรญา หวังเจริญ และ วิเชียร ชูติมาสกุล. (2564). การศึกษาประสิทธิผลการ
ใช้เทคโนโลยีการดูแลสุขภาพทางไกลกับการกระตุ้นพัฒนาการในเด็ก
ที่มีพัฒนาการล่าช้า: การศึกษานำร่อง. *วารสารวิทย์เทคโนโลยี
เฉลิมพระเกียรติ, 7(1)*, 73-81.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). สืบค้นจาก
<http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx>

- Alexander, R., Ravi, A., Barclay, H., Sawhney, C.V., Malcolm, V., Brolly, K., Mukherji, K., Zia, A., Tharian, R., Howell, A., Lane, T., Cooper, V., & Langdon, E. P. (2020). Guidance for the treatment and management of COVID-19 among people with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 17*(3), 256-269. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/jppi.12352>
- Archer, R. A., Marshall, A. I., Sirison, K., Witthayapipopsakul, W., Sriakkpokin, P., Chotchoungchatchai, S., Srisookwatana, O., Teerawattananon, Y., & Tangcharoensathien, V. (2020). Prioritizing critical-care resources in response to COVID-19: lessons from the development of Thailand's Triage protocol. *International Journal of Technology Assessment in Health Care, 36*, 540-544. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0266462320001890>
- Banks, M. L., Davey, C., Shakespeare, T., & Kuper, H. (2020). Disability-inclusive responses to COVID-19: Lessons learnt from research on social protection in low- and middle-income countries. *World Development, 137*. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0266462320001890>
- Carli, F. (2022). Financial hardship experienced by people with disabilities during the COVID-19 pandemic. *Disability and Health Journal*. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2022.101359>

- Douglas, K., So, R. P., Yana, M. R., & Lisa, S. (2022). Disability and remote work during the pandemic with implications for cancer survivors. *Journal of Cancer Survivorship, (16)*, 183-199. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11764-021-01146-z>
- Eleni, K., Matilde, L., Jerome, E., Bickenbach, M. C., Rui, Q., & Alberto, R. (2014). Social capital, disability, and usefulness of the International Classification of Functioning, Disability and Health for the development and monitoring of policy interventions. *Disability & Society, 29(7)*, 1104-1116.
- Fridell, A., Norrman, H. N., Girke, L., & Bölte, S. (2022). Effects of the Early Phase of COVID-19 on the Autistic Community in Sweden: A Qualitative Multi-Informant Study Linking to ICF. *Int. J. Environ. Res. Public Health, 19*, 1268.
- Gerard, G., & Katie, E. (2020). Disability, communication, and life itself in the COVID-19 pandemic. *Health Sociology Review, 29, 2*, 168-176. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/14461242.2020.1784020>
- Ghosh, R., Dubey, M., Lee, L. S., & Dubey, S. (2020). Impact of COVID -19 on children: special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Pediatrica, 72(3)*, 226-35.
- Gilmutdinova, I., Kolyshekov, A. V., Lapickaya, A. K., Trepova, S. A., Vasileva, A. V., & Prosvirnin, N.A. (2021). Telemedicine platform COVIDREHAB for remote rehabilitation of patients after COVID-19. *Eur J Transl Myol, 31(2)*, 783.

- Jesus, S. T., Landry, D. M., & Jacobs, K. (2020). A new normal following COVID-19 and the economic crisis: Using systems thinking to identify challenges and opportunities in disability. *Tele work and rehabilitation work, 6*, 37–46.
- Ladarola, S., Siegel, J.S., Gao, Q., McGrath, K., & Bonuck, A. B. (2022). COVID-19 vaccine perceptions in New York State's intellectual and developmental disabilities community. *Disability and Health Journal, 15*(1).
- Manacorda, T., Bandiera, P., Terzuoli, F., Ponzio, M., Bricchetto, G., Zaratini, P., Bezzini, D., & Battaglia, A.M. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on persons with multiple sclerosis: Early findings from a survey on disruptions in care and self-reported outcomes. *Journal of Health Services Research & Policy, 26*(3), 89–197.
- Marome, W., & Shaw, R. (2021). COVID-19 Response in Thailand and Its Implications on Future Preparedness. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*, 1089.
- Monique, A. M. G., Faraz, V. S., Arif, J., Vicki, K., Julie, B. M., Jill, I. C., Sabrina, T., & Selahadin, I. (2021). *Impacts of the COVID-19 pandemic on health, financial worries, and perceived organizational support among people living with disabilities in Canada, (14)*.

- Navas, P., Verdugo, A., Martinez, S., Amour, A., Crespo, M., & Deliu, A. (2021). *Impact of COVID-19 on the burden of care of families of people with intellectual and developmental disabilities*. Willeyonline.
- Renjan, V., & Fung, S. S. D. (2020). Debate: COVID-19 to the under 19-a Singapore school mental health response. *Child and Adolescent Mental Health*, 25(4), 260–262.
- Srisawat. N., Lamsirithawon, S., Tantawichiein, T., & Thisyakorn, U. (2021). COVID-19: Lessons from Thailand. *Ann Acad Med Singap.* 50, 96-8. Retrieved from <https://doi.org/10.47102/annals-acadmedsg.2020408>
- Wilber, K. (2000). *A Theory of Everything*. Shambhala Publications. Inc. Boston: USA.
- Zyoud, S. H., & Al-Jabi, S. W. (2020). Mapping the situation of research on coronavirus disease-19 (COVID-19): A preliminary biometric analysis during the early stage of the outbreak. *BMC Infectious Diseases*, 20(11), 61.

ระบบดูแลสุขภาพจิตแบบอสมดุลและการกีดกันทางสังคม¹ Imbalanced Mental Health Care System and Social Exclusion

Received 3 October 2022

Revised 30 November 2022

Accepted 8 December 2022

ชัยพร อุโฆษจันทร์²

Chaiyaporn Ukosachan³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการเสนอให้เห็นประเด็นเรื่องการกีดกันทางสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีประสบการณ์โรคจิตเวชในระบบสุขภาพจิตแบบอสมดุลนับตั้งแต่ ค.ศ. 1970 เป็นต้นมานโยบายสุขภาพจิตในระดับโลกให้ความสำคัญไปที่กับปรับเปลี่ยนระบบดูแลด้านสุขภาพจิตจากเดิมที่ให้บริการในโรงพยาบาลจิตเวชไปสู่การให้บริการในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนทั้งโครงสร้างการกระจายทรัพยากรและความคิดที่เป็นแก่นของการเปลี่ยนแปลงซึ่งพัฒนามาจากความคิดของนักวิชาการยุคหลังสมัยใหม่นิยม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของนานาประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศยังคงให้ความสำคัญกับโรงพยาบาลจิตเวชในขณะที่พยายามสร้างระบบบริการด้านสุขภาพจิตในชุมชนประหนึ่งว่าให้ความสำคัญกับทั้งบริการในโรงพยาบาลและบริการในชุมชนโดยการสร้างเครือข่ายสุขภาพจิตในชุมชน พร้อมทั้งกล่าวว่าประเทศเคยผ่านกระบวนการลดความเป็นสถาบันมาแล้ว ดังนั้นบทความชิ้นนี้พยายามเสนอว่าแม้จะมีการพัฒนาบริการสุขภาพจิตในชุมชน แต่โดยภาพรวมระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยก็ยังคงให้ความสำคัญกับโรงพยาบาลเป็นหลักและตกอยู่ภายใต้ชุดความคิด

¹ บทความวิชาการชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์ที่ใช้นี้สำหรับสำเร็จการศึกษาปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² นักศึกษาโครงการปริญญาเอก สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Ajarn_tan@hotmail.com

³ Student of Ph.D. Program in Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

ดั้งเดิมหรือที่ในบทความเรียกว่าระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแบบอบสมดุล ซึ่งระบบนี้ได้พยายามเข้าไปเบียดขับความรู้ชุดอื่นในชุมชน สร้างความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นในการบำบัดรักษาและการจ้างงาน รวมถึงไม่ได้ทำให้การกีดกันระหว่างกันในชุมชนหายไป

คำสำคัญ: ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตอบสมดุล, การลดความเป็นสถาบัน, การกีดกันทางสังคม

Abstract

This academic article aims to demonstrate the social exclusion that occurs in imbalanced mental health care system. Since 1970, global mental health policies have given precedence to community services, which need to be altered in terms of structures of decentralization and their philosophical foundation. In Thailand, even the large psychiatric hospitals have not been reduced in quantity and size, but mental health work in the community and primary health care integration with mental health services have increased, which make Thailand's mental health care system activated. This article suggests that even though mental health services in communities have improved, the overall mental health care system in Thailand is still based on hospitals, based on old-fashioned ideas and mindsets towards the imbalanced mental health care system. This system, driven by modern psychiatry concepts, allows communities to become a part of psychiatric institutions, but has not aligned itself with the mindsets which exist within these communities. It has created disparities in treatment and employment; and also brought about social exclusion, a fundamental

problem facing people who experience psychiatric disorders living in a social context in which bio-medicine is authoritative.

Keywords: Imbalanced mental health care system, Deinstitutionalization, Social exclusion

เกริ่นนำ

สำหรับนักวิชาการที่ศึกษาจิตเวชศาสตร์ในมุมมองสังคมศาสตร์ แนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมของ มิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) ย่อมทราบว่า มีกลุ่มนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่มีจุดยืนทางความคิดที่ไม่เห็นด้วยกับจิตเวชศาสตร์ ยุคสมัยใหม่ที่เน้นการบำบัดรักษาด้วยยาและกำหนดสถานที่สำหรับรักษาเอาไว้ที่โรงพยาบาลเป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้ายกับการรักษาโรงฝ่ายกาย⁴ ซึ่งมองระบบร่างกายเป็นกลไกและสามารถแยกรักษาในส่วนที่บกพร่องได้ ทั้งนี้ในกรณีของการมีประสบการณ์โรคจิตเวชนั้นการรักษาปัจจุบันตั้งอยู่บนหลักคิดที่ว่าเกิดการเสียดุลของสารเคมีในสมอง ในกรณีของจิตเภท ถ้าสารเคมี ที่เรียกว่า โดปามีนมีสูง จะทำให้ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภท⁵ มีอาการประสาทหลอน หลงผิด การสื่อสารผิดปกติ แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมที่ไม่เป็นตามบรรทัดฐานสังคม หรือในอีกกรณีถ้าโดปามีนหลังออกมา น้อยกว่าปกติก็จะทำให้ซึม เก็บตัว

⁴ โรงพยาบาลฝ่ายกาย เป็นการเรียกโรงพยาบาลที่เน้นรักษาทางกายเป็นหลัก โดยอาจมีแผนกจิตเวชอยู่ด้วย เช่น โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลในสังกัดมหาวิทยาลัย เป็นต้น ในขณะที่โรงพยาบาลฝ่ายจิตจะหมายถึงโรงพยาบาลที่รักษาเฉพาะโรคจิตเวช

⁵ เนื่องจากเป็นดุษฎีนิพนธ์ที่ศึกษาไปที่โรคจิตเภท และเพื่อให้สะท้อนจุดยืนทางความคิดของมนุษยนิยม จึงเลี่ยงคำว่าผู้ป่วยจิตเวช เพราะสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพทางสังคมที่บกพร่องให้กับบุคคล ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบการฟื้นคืนสภาพ (Recovery) จึงเรียกผู้ป่วยจิตเภทว่า ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภท

แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในระดับปรัชญาสังคม อิทธิพลของปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) แนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism) (ชัยพร อุโฆษจันทร์, 2562) สถานการณ์ทางสังคมในช่วงสงครามเวียดนามซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มคนชายขอบต่างๆ หลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ที่เลวร้ายจากการรับการรักษาในโรงพยาบาลจิตเวชเป็นเวลานานเช่น คลิฟฟอร์ด เบียร์ส (Clifford Beers) ที่เขียนหนังสือเกี่ยวกับประสบการณ์ในโรงพยาบาลจิตเวชเรื่อง A Mind That Found Itself ใน ค.ศ. 1908 (Parry, 2010) ผลงานวิชาการของเออร์วิง กอฟแมน (Erving Goffman) เรื่อง Stigma Notes on the Management of Spoiled Identity โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติการของจิตแพทย์ชาวอิตาลี ฟรองโก บาเซเกเลียที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบสุขภาพจิตโดยการปิดโรงพยาบาลจิตเวชที่อิตาลี (Serapioni, 2019) อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบสุขภาพจิตขึ้นในชื่อ ที่เรียกว่า กระบวนการลดความเป็นสถาบัน (Deinstitutionalization) (Sealy & Whitehead, 2004) ดังนั้นจึงมีการปฏิรูประบบระบบดูแลด้านสุขภาพจิตโดยกระจายทรัพยากรสุขภาพจิตไปสู่ชุมชนหรือที่รู้จักกันในชื่อระบบดูแลด้านสุขภาพจิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Mental Health Care) ซึ่งมีแนวทางการฟื้นคืนสภาพเป็นกรอบและหลักการสำคัญในการทำงาน

ดังนั้น เท่ากับว่ากระแสของนโยบายในระดับสากลกำลังให้ความสำคัญกับการทำงานเชิงชุมชนมากกว่าการใช้โรงพยาบาลเป็นฐานในการรักษาแบบเดิม แต่การปฏิรูปที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะทรัพยากรสุขภาพจิตที่แต่ละประเทศมีไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้นจึงมีความพยายามเสนอแนวทางการบูรณาการระบบดูแลรักษาในโรงพยาบาลและระบบดูแลรักษาในชุมชนเข้าด้วยกันโดยขึ้น ซึ่ง Thornicroft and Tansella (2013) ได้เสนอรูปแบบในการผสมผสานเอาไว้ 3 รูปแบบ ประกอบด้วย

1. ประเทศที่มีทรัพยากรสุขภาพจิตน้อย บริการสาธารณสุขมูลฐานมีบทบาท

สำคัญในการค้นหาและประเมินผู้ที่มีประสบการณ์ความเจ็บป่วยทางจิต ให้บริการการบำบัดด้วยยา และจิตสังคมพื้นฐาน โดยประเทศเหล่านี้จะมี บุคลากรและบริการสุขภาพจิตที่จำกัด ปรากฏเฉพาะในเมืองหลวง 2. ประเทศที่มีทรัพยากรสุขภาพจิตปานกลาง เป็นประเทศที่บริการสาธารณสุขมูลฐานที่ดี และยังมีบริการสุขภาพจิตที่มากกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ มีบริการผู้ป่วยนอก บริการผู้ป่วยใน ทีมสุขภาพจิตชุมชน สถานดูแลผู้ป่วยจิตเวชระยะยาว และบริการด้านการทำงานและอาชีพ 3. ประเทศที่มีทรัพยากรสุขภาพจิตมาก ซึ่งจะมีบริการพิเศษที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากกลุ่มที่ 2 เช่นมีทีม Assertive Community Treatment ทีม Early Intervention และ Crisis House เป็นต้น

สรุป ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตมีอยู่ทั้งสิ้น 3 รูปแบบหลัก คือ 1. การใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งมีหลากหลายลักษณะตั้งแต่ไม่มีโรงพยาบาลจิตเวชเหลืออยู่ เช่นกรณีของอิตาลี หรืออาจเป็นการลดจำนวน ลดขนาดโรงพยาบาลจิตเวช 2. การใช้โรงพยาบาลเป็นฐานมากกว่าที่จะกระจายทรัพยากรไปสู่ชุมชน และ 3. การพิจารณาว่าเป็นการผสมผสานทั้งสองรูปแบบขั้นต้นเอาไว้ด้วยกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับทรัพยากรของแต่ละประเทศ ซึ่งการทำความเข้าใจรูปแบบของระบบนั้นมีความสำคัญ เพราะระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแต่ละแบบไม่ได้ต่างแค่การจัดสรรทรัพยากรระหว่างรวมศูนย์และกระจายทรัพยากรเท่านั้น ทว่าในแต่ละรูปแบบมีระบบความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ มุมมองต่อการรักษาที่แฝงอยู่ อย่างลึกและแนบแน่น ดังนั้นการที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะนำเสนอตนเองว่า ได้ผ่านกระบวนการลดความเป็นสถาบันมานั้น จึงมีความหมายกว้างไปถึง การเปลี่ยนระบบความคิด-ความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วย ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดทรัพยากรใหม่ เช่นการลดจำนวนเตียงผู้ป่วยใน (Inpatient) การสร้างเครือข่ายสุขภาพจิตในชุมชน (Community mental Health Care Network) ฯลฯ ดังที่เมื่อปี พ.ศ. 2552 กรมสุขภาพจิตไทยได้กล่าวว่าไทยได้เริ่มโครงการลดความเป็นสถาบันมากกว่า 10 ปี (กรมสุขภาพจิต, 2552) ซึ่งหมายความว่าเราปฏิรูปในช่วง

ค.ศ. 1999 (พ.ศ.2542) ซ้ำกว่าในยุโรปและอเมริกา 20 ปี⁶ ในขณะที่ช่วง พ.ศ. 2562 ได้มีการก่อสร้างโรงพยาบาลจิตเวชเฉพาะทางเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง ซึ่งสวนทางกับลักษณะของการลดความเป็นสถาบันที่อ้างว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2542 (กรมสุขภาพจิต, 2552)

ดังนั้น บทความนี้ต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่าระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยที่เมื่อพิจารณาจากภายนอกอาจทำให้เข้าใจว่าเป็นการใช้ชุมชนเป็นฐาน หรืออย่างน้อยก็เป็นระบบผสมผสานที่เน้นการทำงานกับชุมชนนั้น แท้จริงแล้ว เป็นระบบอบสมดุที่ยังคงคุณลักษณะต่างๆ ของระบบที่ใช้โรงพยาบาลเป็นหลัก เอาไว้อย่างแนบแน่น

หลักการสำคัญของการปฏิรูประบบดูแลด้านสุขภาพจิต

เพื่อให้เข้าใจเห็นภาพตรงกันว่าระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยเป็นแบบอบสมดุที่เอียงฝั่งของการใช้โรงพยาบาลเป็นฐาน จำเป็นต้องทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของการปฏิรูประบบไปสู่การใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งดำเนินการภายใต้กรอบคิดใหม่ที่เรียกว่ากรอบคิดการฟื้นคืนสภาพ (Recovery) ซึ่งเป็นหลักการที่ประเทศที่ปฏิรูประบบสุขภาพจิตนำมาปรับใช้ และหากพิจารณาหลักการแต่ละข้อก็จะแสดงให้เห็นค่อนข้างชัดเจนว่าระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยยังไม่สะท้อนถึงการปรับใช้หลักการดังกล่าว ดังนั้นการมีหน่วยงานด้านสุขภาพจิตเกิดขึ้นในชุมชนจึงเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงแค่เสี้ยวหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงสู่การใช้ชุมชนเป็นฐานและขยับกรอบคิดมาสู่กรอบการฟื้นคืนสภาพ

⁶ เทียบกับในอิตาลี ซึ่งเป็นประเทศแรกที่ผ่านกระบวนการลดความเป็นสถาบันใน ค.ศ. 1978 และประเทศอื่นๆ ต่างทยอยเริ่มกระบวนการนี้ตามมา

1. การปิดหรือลดขนาดและจำนวนของโรงพยาบาลจิตเวชขนาดใหญ่

การปฏิรูปดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องปิดโรงพยาบาลจิตเวชทั้งหมดที่มีลงและแทนที่ด้วยศูนย์สุขภาพจิตชุมชนและแผนกจิตเวชในโรงพยาบาลทั่วไป ทว่าสามารถทำได้ด้วยการลดจำนวนเตียงของโรงพยาบาลลงและเปิดแผนกจิตเวชในโรงพยาบาลทั่วไปให้มากขึ้น ซึ่งการลดขนาดนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปฏิรูประบบไปสู่การใช้ชุมชนเป็นหลัก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกับระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยนั้นมีความแตกต่าง ซึ่งมีทั้งตรงกันข้ามและสอดคล้องกับหลักการข้อแรกนี้ สำหรับเรื่องที่สวนทางกับหลักการพื้นฐานของการปฏิรูปคือ การเปิดโรงพยาบาลจิตเวชพิเศษโลกรวมถึงแผนกการสร้างโรงพยาบาลจิตเวชเพิ่มในอนาคต

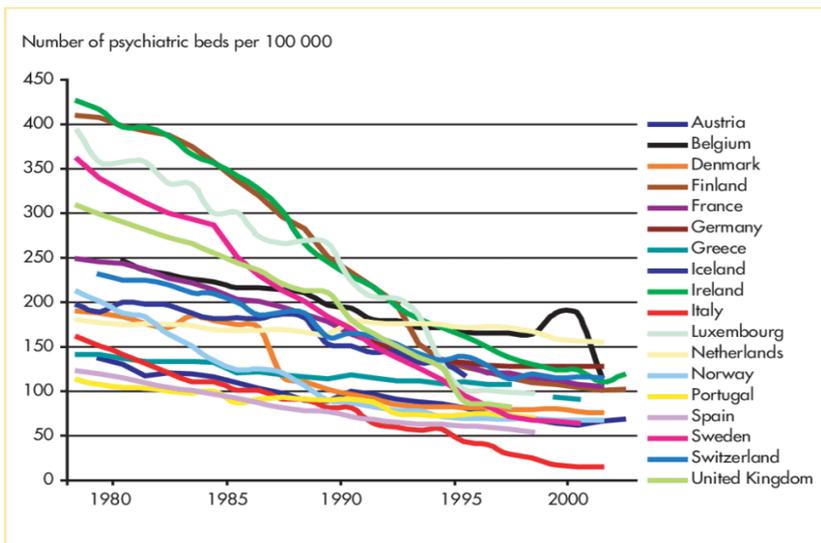
ถึงแม้จะสร้างโรงพยาบาลเพิ่มขึ้น แต่จากข้อมูลทางสถิติ ก็ยังพบว่าการดำเนินนโยบายลดความเป็นสถาบันจิตเวชขนาดใหญ่ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญของการปฏิรูปนั้นไม่ปรากฏชัด เช่นหากมีการกระจายบริการลงไปชุมชนอย่างแท้จริง จำนวนคนไข้ในย่อมต้องลดลงอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากแผนภาพที่ 1. ประเทศในยุโรปส่วนมากมีแนวโน้มของสัดส่วนเตียงจิตเวชต่อประชากร 100,000 คนที่ค่อยๆ ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอิตาลีซึ่งมีจำนวนเตียงจิตเวชน้อยที่สุดท่ามกลางประเทศทั้งหมด (Watson, 2019)

ในขณะที่ประเทศไทย แม้เมื่อดำเนินสัดส่วนของเตียงจิตเวชต่อประชากร 100,000 คนจะเป็นตัวเลขที่น้อย เช่นในปี พ.ศ. 2563 มีประมาณ 0.6 เตียงต่อประชากร 100,000 คน ซึ่งอาจทำให้เข้าใจผิดว่ามีสัดส่วนเตียงต่อประชากรน้อยกว่าในอิตาลี แต่นั่นไม่ได้สะท้อนถึงการเกิดขึ้นของการปฏิรูป ทว่าเมื่อพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ รวมแล้ว การมีจำนวนเตียงน้อยนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านสุขภาพจิตที่มีน้อยของรัฐ เพราะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับสัดส่วนของจิตแพทย์ต่อประชากรควบคู่ไปด้วย เพราะในกลุ่มประเทศ Organization for Economic Co-operation and

Development: OECD (อิตาลี คือ หนึ่งในนั้น) มีสัดส่วนจิตแพทย์ที่ 16.8 คนต่อประชากร 100,000 คน ในขณะที่กลุ่มประเทศเอเชีย-แปซิฟิกที่มีรายได้กลาง-ต่ำมีสัดส่วนจิตแพทย์น้อยกว่า 1 คนต่อประชากร 100,000 คน ซึ่งหมายความว่าประเทศเหล่านี้มีการลงทุนด้านสุขภาพจิตน้อย (WHO, 2018) เช่นใน พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีสัดส่วนของจิตแพทย์ต่อประชากร 100,000 คนอยู่เพียง 0.29 เท่านั้น

ภาพที่ 1

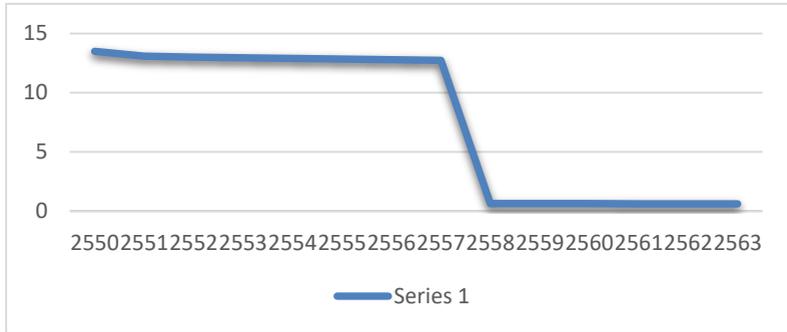
แสดงจำนวนเตียงจิตเวชที่ลดลงอย่างมากตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980-2000.

ที่มา: McDaid and Thornicroft, 2005.

ภาพที่ 2

แสดงจำนวนเตียงจิตเวชโดยภาพรวมของไทยต่อประชากร 100,000 คน ตั้งแต่ปี พ2550-2563

ที่มา: กรมสุขภาพจิต, 2550, 2553 2557 2558 และ 2563.

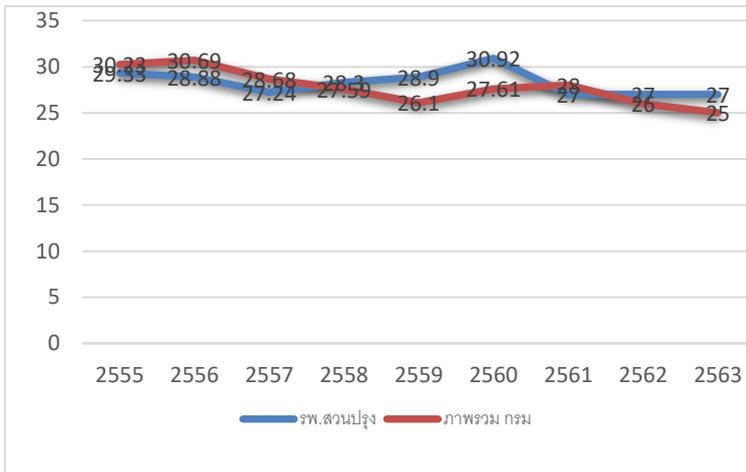
2. ระยะเวลาการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจิตเวช

ระยะเวลาการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจิตเวชเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะเมื่อนำเอาวิถีคิดในเชิงสังคมเข้ามามองปรากฏการณ์ ด้วยหลักคิดเดิมของชีวะ-การแพทย์ที่มุ่งเน้นรักษาให้หายขาดทำให้ระยะเวลาการบำบัดรักษาค่อนข้างยาวนาน อย่างไรก็ตามระยะเวลาการรับการรักษาเกี่ยวข้องกับรูปแบบของระบบการดูแลด้านสุขภาพจิตของแต่ละประเทศเช่นกัน เช่นในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเน้นการใช้โรงพยาบาลเป็นหลักจะมีระยะเวลาการรับการรักษาเฉลี่ย 49 วัน มากประเทศอื่นๆ ที่ผ่านการปฏิรูประบบ เช่น สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลียมีระยะเวลาการรักษาเฉลี่ยอยู่ที่ 10 และ 12 วันเท่านั้น (Baeza et al., 2018) การลดจำนวนวันการรับการรักษาในโรงพยาบาลไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้น ทว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานตั้งแต่ช่วงที่มีการปิดโรงพยาบาลจิตเวชใน ค.ศ. 1978 หลังจากนั้นราว 11 ปีแต่ละโรงพยาบาลก็ได้ลดระยะเวลาการรับรักษาลง เช่น งานสำรวจของ Mechanic et al. พบว่า

ระยะเวลาการรับการรักษาเฉลี่ยของผู้มีประสบการณ์โรคทางจิตเวชเรื้อรังลดลงจาก 12.8 วันเหลือ 9.7 วันในปี ค.ศ.1988-1994 (Lee et al., 2012)

ภาพที่ 3

จำนวนวันนอนเฉลี่ยของโรงพยาบาลในสังกัดกรมสุขภาพจิตและ รพ.สวนปรุง

ที่มา: รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปี พ.ศ. 2557 2560 และ 2563.

หากพิจารณาแผนภาพที่ 3 เห็นได้ชัดเจนว่า แม้จะเริ่มมีการลดจำนวนระยะเวลาการรักษาแต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้มาก และจำนวนวันเฉลี่ยที่เหลืออยู่ก็ยังคงมากกว่าข้อมูลของประเทศที่ผ่านการปฏิรูป เช่น ออสเตรเลียมากกว่าสองเท่า ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าไทยยังคงใช้โรงพยาบาลจิตเวชเป็นฐานที่มั่นในการให้บริการดูแลด้านสุขภาพจิตต่อผู้ที่มีความเจ็บป่วยทางจิตโดยเฉพาะผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทซึ่งถือว่าเป็นโรคที่เรื้อรังและจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษาอย่างรอบด้านไม่ว่าจะเป็นการรักษาด้วยยาและการบำบัดจากสาขาอื่นๆ

การเร่งรักษาและเร่งจำหน่ายนั้นเป็นผลมาจากการให้ความสำคัญกับต้นทุนของโรงพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลจิตเวชที่เมื่อพิจารณา ลงไปแล้วต่างจากโรงพยาบาลฝ่ายกาย จิตแพทย์คนหนึ่งได้ให้ข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ในประเด็นเรื่องการทำให้กลายเป็นการแพทย์ (Medicalization) และทำให้คนมองว่าบริการสุขภาพ คือ เป็นสินค้า (The Commodification of Health Care) (Pellegrino, 2010) ว่าถ้าเราลองพิจารณาเป็นธุรกิจจะเห็นได้ว่าโรงพยาบาลฝ่ายกายสามารถค้นพบความผิดปกติของร่างกายใหม่ๆ พัฒนาวิธีการตรวจ-รักษาใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา และมีคนจำนวนหนึ่งที่พร้อมที่จะจ่ายค่าบริการทางการแพทย์ ดังนั้นการแข่งขันในการรักษาโรคทางกายจึงสูง มีนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย รัฐและเอกชนพร้อมจะลงทุน แต่ถ้าใช้การมองแบบธุรกิจมามองกับโรงพยาบาลจิตเวชของรัฐ ก็มองได้ว่าเป็นธุรกิจที่ไม่มีกำไร ดังนั้นเงินที่เราได้จากรัฐบาลจึงน้อยซึ่งข้อสังเกตนี้มีเหตุผลกับหลักฐานเรื่องการใช้จ่ายด้านสุขภาพจิต

ในเมื่อบริการสุขภาพจิตไม่สามารถถูกทำให้เป็นสินค้าได้เท่าบริการสุขภาพทางกาย ดังนั้นโรงพยาบาลเองก็ต้องหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อลดค่าใช้จ่ายลง เพราะในทุกๆ วันที่ผู้มีประสบการณ์โรคทางจิตอาศัยเท่ากับต้นทุนที่สูงขึ้น จึงมีการดำเนินนโยบายการลดจำนวนวันในการรับการรักษาลงแทบทุกโรงพยาบาล เช่นในปี พ.ศ.2555 สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ) รักษาผู้ป่วยเฉลี่ยอยู่ที่ 42.9 วัน และขยับลดลงเป็น 32 วัน ในปี พ.ศ. 2563 ในขณะที่ พ.ศ. 2555 โรงพยาบาลสวนปรุง (จังหวัดเชียงใหม่) มีสถิติที่ 29.3 วัน และลดลงเหลือ 27 วันในปีพ.ศ. 2561-2563 (กรมสุขภาพจิต, 2557 และ 2563) ซึ่งนับว่าสั้นมากสำหรับระบบดูแลด้านสุขภาพจิตที่ยังใช้โรงพยาบาลเป็นหลัก เช่น ประเทศไทย โดยการลดจำนวนวันรับการรักษาเฉลี่ยลงนั้น สะท้อนให้เห็นมุมมองที่น่าสนใจ 3 ประการ

1. การเร่งจำหน่ายสะท้อนเป็นการตอกย้ำความคิดว่าโรงพยาบาลจิตเวชเน้นรักษาด้วยยาและส่งกลับไปในพื้นที่สุขภาพในชุมชนที่ซึ่งมีทรัพยากร

ด้านสุขภาพจิตอยู่น้อย ลดทอนความลึกซึ้งของการบำบัดรักษาทางจิตสังคม แม้จะมีการสร้างเครือข่ายสุขภาพจิตเอาไว้ในพื้นที่ต่างๆ เช่นชมรม/สมาคมสุขภาพจิตในชุมชน แต่การดำเนินงานของสมาคมเองก็ยังไม่สามารถให้บริการเพื่อให้เกิดการฟื้นคืนสภาพได้ ขาดทั้งองค์ความรู้ บุคลากร เงิน บางแห่งยังไม่มี แม้แต่สถานที่สำหรับดำเนินการเสียด้วยซ้ำ ในขณะที่บุคลากร ทรัพยากรที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการฟื้นคืนสภาพยังคงกระจุกตัวอยู่ในรั้วโรงพยาบาลจิตเวช พื้นที่แห่งชีวิต-การแพทย์ และเครือข่ายก็ต้องกลายเป็นผู้ที่รับบทบาทในการดูแลหลัก ชุมชนและเครือข่ายจะรู้สึกว่าเป็นภาระจนไม่ต้องการดูแลผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทเหล่านั้นๆ อีกต่อไป

2. การเร่งจำหน่ายทำให้เกิดปรากฏการณ์การเข้ารับการรักษาซ้ำ อยู่บ่อยครั้ง บางรายจำเป็นต้องถูกส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลทุกปี ละ 1-2 ครั้ง เป็นระยะเวลาต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี

3. การเร่งจำหน่ายภายใต้เงื่อนไขปัจจุบันที่ชุมชนยังไม่มีทรัพยากรสุขภาพจิตเพียงพอแน่นอนอาจทำให้ครอบครัว ชุมชนไม่สามารถให้การดูแลผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทได้ นำมาซึ่งสิ่งที่ สิทธิโชค ชาวไร่เงิน กล่าวว่าเป็น การย้ายคนจากสถาบันเบ็ดเสร็จไปสู่สถาบันกึ่งเบ็ดเสร็จ เช่น สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต่างๆ หรือบ้านกึ่งวิถี กลายเป็นสถานกักกันเสมือน (Virtual Asylum Institution) ขึ้นมา (สิทธิโชค ชาวไร่เงิน, 2556) หรืออาจเป็นการส่งต่อผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทไปอยู่ในพื้นที่เฉพาะ เช่น วัดบางระโห่ง⁷ วัดสวนแก้ว

⁷ วัดแห่งนี้อยู่ไม่ไกลจากบ้านของผู้ศึกษา นอกจากนั้นจากประสบการณ์ในการศึกษารายวิชาวิจัยเชิงคุณภาพในระดับปริญญาเอกของผู้ศึกษาผู้ศึกษาได้แวะเวียนไปสอบถาม พูดคุยกับพระลูกวัดหลายรูป ท่านบอกว่าผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทที่นี่ จะถูกมอบหมายงานและอยู่ในสถานะเด็กวัด ช่วยพระบิณฑบาตตอนเช้า ทำงานเล็กน้อยๆ ในวัด กวาดลานวัด ในอดีตเจ้าอาวาสรูปเดิมรับมาราว 10 คน แต่ปัจจุบัน (2556) เสียชีวิตไปมากขึ้นและเมื่อเปลี่ยนเจ้าอาวาสรูปใหม่ก็มีแนวโน้มว่าจะไม่รับเพิ่ม

และอีกหลายแห่งกระจายอยู่ตามชุมชนขึ้นอยู่กับการสร้างเครือข่ายของโรงพยาบาลจิตเวชในพื้นที่

3. ความเชื่อที่มีต่อโรคจิตเภท

Zbigniew Kotowicz นักวิชาการในกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ กล่าวว่า จิตเวชศาสตร์ถือกำเนิดขึ้นมาจากความรุนแรง โครงสร้างตามลำดับชั้นของโรงพยาบาลก็คือโครงสร้างของอำนาจ โรคจิตเภทไม่ใช่ความจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทว่าเป็นชุดของอคติ เป็นสภาวะวิกฤติทางสังคมระดับจุลภาคที่มักเริ่มขึ้นในครอบครัว ผู้ที่ถูกตีตราว่าเป็นจิตเภทจึงต้องการความช่วยเหลือที่แตกต่างไปจากบริการที่มีในสถาบันจิตเวชแบบเดิมๆ อย่างมาก (Kotowicz, 2005, p. 79)

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณากระบวนการดูแลสุขภาพจิตของไทยจะพบว่ายังไม่อาจเคลื่อนตัวจนผ่านขั้นที่จะยอมรับความหลากหลายในประเด็นสาเหตุเริ่มต้นของจิตเภทได้ ยังคงสะท้อนความเชื่อว่าความผิดปกติทางจิตใจเป็นเรื่องภายใน (Madness is internal) ซึ่งทำให้จิตแพทย์ในยุคสมัยใหม่นิยมพยายามแยกปรากฏการณ์ทางจิตใจออกจากบริบทสังคมเบื้องหลัง (Bracken & Thomas, 2001, p. 723) เพราะยังมีการผลิตซ้ำความเชื่อโดยตัวละครต่างๆ ที่เป็นตัวแทนของกระทรวงสาธารณสุขเชื่อว่าจิตเภทเกิดขึ้นมาจากสาเหตุทางกายภาพซึ่งเป็นความเชื่อที่วางอยู่บนวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้จากยุคสมัยใหม่นิยมหรือแม้แต่การมองถึงปัจจัยทางจิตสังคม ก็ยังสะท้อนมุมมองที่โทษบุคคลและครอบครัวว่าเป็นสาเหตุของจิตเภท (ยังไม่สามารถมองในเชิงสังคมได้) อีกทั้งยังมีการสื่อสารความรู้ชุดดังกล่าวไปสู่ชุมชนอย่างกว้างขวางผ่านระบบสาธารณสุข การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ และผ่านทางเครือข่ายในชุมชนโดยมีเป้าหมายที่จะแทนที่คำเรียกขานหรือวาทกรรม(อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562,

แล้ว เพราะใช้การไม่ค่อยได้ แม้จะไม่ได้ก่อความเสียหายให้ชุมชน แต่ก็มีการต่อยอดกันระหว่างกันเองบ้าง

น. 61) “คนบ้า/ผีบ้า” ของชุมชนด้วยวาทกรรม “ผู้ป่วยทางจิตที่เหมือนโรคทางกาย” อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วยของงานสุขภาพจิตไทย ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับบริบทสังคม และยังไม่ได้พิจารณาอาการเจ็บป่วยทางจิตในฐานะประสบการณ์แต่่มองว่าเป็นพยาธิสภาพ

4. การลดอำนาจผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจิต

ประเทศที่ผ่านการปฏิรูปได้ลดอำนาจของจิตแพทย์ลงและทำให้การบำบัดรักษาอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น หรือที่ สมเกียรติ ตั้งมโน แพลเอกสารของ Mark Philip (1985) ว่าเป็นการต่อต้านความเป็นมืออาชีพที่อ้างการเป็นผู้เชี่ยวชาญ (สมเกียรติ ตั้งมโน, 2552) ใจความสำคัญของการทำงานสุขภาพจิตในประเทศที่ผ่านการปฏิรูปก็คือความเชื่อว่าผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทคือคนที่อยู่ร่วมกับอาการทางจิตมาอย่างยาวนาน นอกจากนั้นยังรวมถึงกระบวนการออกแบบการรักษาที่เปิดให้ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภทร่วมออกแบบการรักษา

หากย้อนกลับมาในงานสุขภาพจิตของไทย เราจะพบความไม่ชัดเจนของปรากฏการณ์การลดอำนาจผู้เชี่ยวชาญจากการทำงานแบบสหวิชาชีพซึ่ง เนื่องจากวรรณกรรมต่างประเทศในยุคก่อนปฏิรูปคำว่าผู้เชี่ยวชาญที่ถูกปรากฏในบทความนี้มักถูกใช้คำว่าจิตแพทย์ ซึ่งหมายถึงเป็นพันธกิจของจิตเวชศาสตร์ยุคหลัง จิตเวชศาสตร์ประชาธิปไตยที่พยายามโจมตีจิตแพทย์ซึ่งถือครองอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในโรงพยาบาลจิตเวชจึงขั้นที่เรียกว่า เป็นสถานที่แห่งความสัมพันธ์แบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) (Busfield, 1989) แต่เมื่อการทำงานสุขภาพจิตยุคปัจจุบันเน้นการร่วมงานกันของวิชาชีพที่หลากหลายจึงอาจทำให้เข้าใจว่ากระบวนการลดอำนาจผู้เชี่ยวชาญได้เกิดขึ้นแล้ว

การทำงานในรูปแบบสหวิชาชีพนั้นส่วนหนึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า มุมมองจากวิชาชีพต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการวินิจฉัย วางแผนการทำงานนั้นเป็นการทำให้อำนาจของแต่ละวิชาชีพสมดุลกันมากขึ้น แต่การทำงานใน

ลักษณะนี้ หากมองในอีกมุมหนึ่งแสดงให้เห็นการเพิ่มอำนาจให้กับความเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เพิ่มขึ้นในแต่ละสาขา ไม่เพียงเท่านั้นอำนาจของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ยังแทรกซึมเข้าไปในชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมของสมาคม/ชมรม สุขภาพจิตในพื้นที่ซึ่งมักจะเชิญวิทยากรทางการแพทย์มาให้ความรู้กับประชาชน ซึ่งจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่จะใช้พื้นที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการตัดสิน (Judgement) ว่าความรู้/ความเชื่อใดของชุมชนควรได้รับการยอมรับและส่งเสริม หรือควรแก้ไขความเข้าใจให้ถูกต้อง

5. ไม่สร้างสถาบันต่างๆ เพื่อมากตชี ควบคุมและกีดกันผู้มีประสบการณ์

โรคจิตเภท

แนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมเชื่อว่าสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลจิตเวชมีหน้าที่ทางสังคมที่ชัดเจนคือการกตชี ควบคุม กีดกันทางสังคมผ่านวาทกรรมและความรู้ที่ตนเองสร้างขึ้น ผู้ที่ผ่านการใช้บริการที่โรงพยาบาลจิตเวชก็จะได้รับมลทินจากสถาบัน (Institution Stigma) กลายเป็นบ้าหรือผีบ้าสำหรับชุมชนและได้รับผลกระทบจากสถานภาพทางสังคมนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นความหวาดกลัว ความเวทนา การถูกปฏิบัติเสียดจากกิจกรรมชุมชน หรือถูกปฏิบัติด้วยมาตรการพิเศษต่างจากสมาชิกชุมชนคนอื่น ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงไป ดังนั้นการไม่ปรับลดจำนวน แต่กลับเพิ่มจำนวนของโรงพยาบาลจิตเวชเท่ากับทำให้การประทับมลทินเหล่านี้คงอยู่ต่อไป

แม้ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแบบอสมดุลของไทยจะไม่ได้จัดการลดจำนวนโรงพยาบาลจิตเวชซึ่งเป็นแหล่งผลิตมลทินประทับเหล่านี้ แต่มีความพยายามที่จะต่อสู้กับมลทินต่างที่ตนเองได้สร้างขึ้นผ่านการใช้เครือข่ายสุขภาพจิตในชุมชน โดยการนำเข้าสู่ความรู้จิตเวชศาสตร์⁸ และพยายามให้เครือข่ายสุขภาพจิตช่วยสร้างการวาทกรรมผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชใหม่

⁸ หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคทางจิตเวชตามแบบฉบับของการแพทย์สมัยใหม่กับชุมชน

ขึ้นมาว่าคนไข้หรือผู้ป่วย เป็นความพยายามแทนที่คนบ้าหรือผีบ้าด้วยคำว่า คนไข้หรือผู้ป่วย ซึ่งผลของการส่งชุดความรู้จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่เข้าไปใน ชุมชนนี้ถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ดีและใช้ได้ผลในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามไม่ได้ หมายความว่าเชื่อว่าทฤษฎีนี้จะเข้าไปแทนที่คนบ้าและผีบ้าได้ทั้งหมดดังที่ ควรจะเป็น ความรู้สองชุดระหว่างจากโรงพยาบาลจิตเวชและจากชุมชนไม่ได้ ปะทะกันจนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องหายไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือการผสมความรู้ อันนำไปสู่การจัดจำแนกชุดใหม่ขึ้นมา ส่งผลชมรม/สมาคมสุขภาพจิตในพื้นที่ได้ กลายเป็นสถาบันย่อยที่จะมอบสถานภาพใหม่(คนไข้/ผู้ป่วย)ให้กับผู้ที่มาใช้บริการ ผู้ที่ไม่เข้าร่วมก็ยังคงเป็นคนบ้า/ผีบ้าสำหรับชุมชนต่อไป

6. การกระจายทรัพยากรสุขภาพจิตออกไปสู่ชุมชน

หลักการข้อนี้เป็นหัวใจหลักที่เป็นรูปธรรมของระบบสุขภาพจิตที่ ผ่านการปฏิรูประบบ ซึ่งหมายถึงการใช้ชุมชนในการบำบัดรักษา ทรัพยากรใน การบำบัดรักษาทั้งหมดต้องถูกกระจายไปสู่โรงพยาบาลทั่วไปและศูนย์สุขภาพ ชุมชน ดังนั้นในชุมชนจะต้องมีบริการสุขภาพจิตอย่างเพียงพอ และจากข้อมูล เรื่องอัตราส่วนของบุคลากรสุขภาพจิตต่อประชากรทำให้พบว่าประเทศไทยมี จำนวนจิตแพทย์ พยาบาลจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ที่น้อยกว่าใน ประเทศที่ผ่านการปฏิรูปอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไทยไม่สามารถ ปฏิรูประบบได้อย่างในอิตาลี ไทยจึงได้ออกแบบระบบสุขภาพจิตโดยบูรณาการ เข้ากับระบบสาธารณสุขระดับต่างๆ ช่องทางในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิต จึงเปลี่ยนจากเดิมที่สามารถมุ่งตรงไปยังโรงพยาบาลเฉพาะทางได้ไปสู่ระบบ การส่งต่อตามระดับของการจัดบริการ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้การมองแบบจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ ที่เน้นการรักษาด้วยการปรับ สมดุลของสารเคมีในสมองผ่านการกินยา ฉีดยาโดยพยาบาลในชุมชน เพราะนั่น เท่ากับว่าระบบดูแลด้านสุขภาพจิตยุคสมัยใหม่นี้เข้าใจคำว่ากระจายทรัพยากร สุขภาพจิตในมุมมองของ การรักษาทางเคมีอย่างเดียว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ใน การกระจายบุคลากร องค์ความรู้ด้านการบำบัดลักษณะอื่นๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน

ได้ ซึ่งจากข้อความของ Kotowicz ในขั้นต้นจะเห็นได้ว่าจิตเวชศาสตร์ยุคหลัง ถือว่าการเจ็บป่วยทางจิตเป็นประเด็นทางอคติพร้อมด้วย ดังนั้นผู้ที่มีประสบการณ์โรคจิตโดยเฉพาะจิตเภทจึงจำเป็นต้องได้รับบริการอื่นๆ นอกเหนือจากเคมีบำบัด ซึ่งเป็นข้อท้าทายของงานสุขภาพจิตไทยอย่างมากว่าสุดท้ายแล้ว จะเพิ่มจำนวนบุคลากรทางด้านสุขภาพจิตที่ให้บริการทางจิตสังคมในพื้นที่หรือไม่

7. การทำงานภายใต้กรอบการฟื้นคืนสภาพ

กรอบฟื้นคืนสภาพเป็นเหมือนชุดในการอธิบาย เป็นชุดความเชื่อ รวมถึงแนวทางในการออกแบบระบบดูแลด้านสุขภาพจิตที่มีรากฐานมาจากความคิดยุคหลังสมัยใหม่โดยใช้ภาษาอังกฤษว่า Recovery (Watson, 2013) ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับกรอบการทำงานแบบฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือในภาษาอังกฤษคือ Rehabilitation ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอยู่ภายใต้วิถีคิดของชีวะ-การแพทย์ แม้ในพระราชบัญญัติสุขภาพจิตฉบับ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 11 ก็ยังปรากฏให้เห็นคำว่าฟื้นฟูสมรรถภาพให้เห็นอย่างชัดเจน

ผลกระทบต่อผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชในระบบดูแล

ด้านสุขภาพจิตแบบอสมดุล

ในเชิงแนวคิดของจิตเวชศาสตร์ยุคหลัง การคงไว้ซึ่งสถาบันจิตเวชขนาดใหญ่หมายถึงการดำรงไว้ซึ่งมลทินประทับจากสถาบัน (Institution Stigma)⁹ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมและขาดประชาธิปไตย แต่ในบทความนี้จะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งเรียกว่าการไม่กีดกันทางสังคม (Social Inclusion) โดยการไม่กีดกันทางสังคมคือสิ่งที่มีอยู่จำกัดในระบบ

⁹ Institution Stigma คือมลทินที่เกิดจากการเข้าไปในสถาบันทางสังคม เช่น เรือนจำ สถานพินิจ โรงพยาบาลจิตเวช ซึ่งทำให้คนที่ออกมาจะมีมลทินแปดเปื้อน กลายเป็นคนขี้คุก เป็นคนบ้า เป็นแนวคิดของเออร์วิง กอฟแมน และอาจศึกษาเพิ่มเติมในวิทยานิพนธ์ของชัยพร อุโฆษจันทร์ (2558)

ดูแลด้านสุขภาพจิตที่วางบนแนวคิดจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ ทว่าเป็นสิ่งสำคัญในระบบดูแลสุขภาพจิตบนฐานคิดการฟื้นคืนสภาพซึ่งเน้นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เป็นประชาธิปไตย และกระจายทรัพยากรสุขภาพจิตออกไปในชุมชน

ในระบบดูแลสุขภาพจิตแบบอสมดุลของไทย แม้จะมีความพยายามสร้างระบบสุขภาพจิตในชุมชน แต่เนื่องจากคุณลักษณะแบบรวมศูนย์ที่ถูกรักษาเอาไว้อย่างจงใจ ส่งผลให้ระบบ ๆ นี้ก่อให้เกิดการกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) ขึ้นในหลายลักษณะ ได้แก่

การกีดกันระบบคิดความผิดปกติและโลกทัศน์อื่นภายใต้ความเชื่อจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่

ความเป็นสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการอธิบายเชิงระบบ-กลไกทางเคมีที่ส่งผลให้เกิดอาการทางจิต และมีจุดสนใจในการรักษาอยู่ที่สมอง นอกจากนั้นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินของโรค ระยะของโรคที่สามารถเข้าใจและพยากรณ์ได้ทำให้โรคทางจิตใจไม่ต่างอะไรจากความผิดปกติทางกายภาพ ซึ่งลดทอนมิติทางสังคม-วัฒนธรรมออกไปจนแทบหมดสิ้น ซึ่งการลดทอนมิติทางสังคม-วัฒนธรรมนี้เป็นเสมือนจุดมุ่งหมายที่ชีวะ-การแพทย์ยุคสมัยใหม่พยายามพิชิตให้ได้ ความรู้เกี่ยวกับโรคจิตเวชได้เข้ามาในชุมชนและพยายามที่จะสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับสาเหตุของความผิดปกติทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับผู้คนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการรักษาที่ถูกต้อง โดยที่ไม่ได้สนใจว่าระบบคิดเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตเดิมของชุมชนเป็นอย่างไร จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่มีกลยุทธ์ในการส่งต่อความรู้ชุดนี้เข้าไปในชุมชนผ่านทางเครือข่ายสุขภาพจิตที่ตนได้มีส่วนเข้าไปวางรากฐาน มีผู้แสดงที่สำคัญเป็นคนมีอำนาจในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติทางจิตใจ กลุ่มคนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้-อำนาจความสะกดกให้จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่เข้ามาในชุมชนโดยง่ายผ่านการเชิญวิทยากรด้านสุขภาพจิตมาบรรยายความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับตัดสินใจอะไร คือ ความรู้ (สอดคล้องกับที่จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่เชื่อ) อะไรคือความเชื่อ (ไม่สอดคล้องกับจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่)

จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ไม่สามารถทำความเข้าใจภววิทยา (Ontology)¹⁰ ของผีบ้าในชุมชน และไม่เข้าใจถึงความสลับซับซ้อนของตัวตนที่เป็นผีบ้าได้อย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้คำว่า “ผู้ป่วย” ที่จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่หยิบยื่นให้ “ผีบ้า” ได้มีผู้ใช้/ร้องขอให้ชุมชนใช้คำนี้ไม่สามารถลดการกีดกัน และเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมที่มาพร้อมกับความผิดปกติทางจิตใจได้ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชจะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นเฉพาะบางเวลาและในบางพื้นที่เท่านั้น ทว่าในบางพื้นที่และเวลา การต้อนรับที่เกิดขึ้นก็แฝงไปด้วยแบ่งประเภทของคนไม่ปกติและปกติอย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นห่างออกไปจากที่ตั้งชมรม/สมาคม นอกจากนั้นผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของชมรม/สมาคมสุขภาพจิตก็ยังคงถูกเรียกขานว่าคนบ้า/ผีบ้าเช่นเดิม ทั้งหมดนี้ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ยังไม่สามารถเข้าไปและเอาชนะระเบียบดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ ได้

การสร้างโอกาสที่ไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงตำแหน่งงาน

สำหรับจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่นั้นการทำงานถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบำบัดฟื้นฟู แต่มุมมองเกี่ยวกับการทำงานได้พัฒนาไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นคืนจากความเจ็บป่วยทางจิต ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องการฟื้นคืนสภาพซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิรูประบบมาสู่การใช้ชุมชนเป็นหลัก

ในระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแบบอสมดุลที่ให้ความสำคัญกับโรงพยาบาลจิตเวชมากกว่าชุมชน ซึ่งหมายถึงทรัพยากรด้านสุขภาพจิตทั้งการบำบัดรักษาทางการแพทย์ การบำบัดรักษาจิตสังคมจะกระจุกตัวอยู่เฉพาะโรงพยาบาลจิตเวช กล่าวคือโรงพยาบาลจิตเวชมีทุกอย่างที่จำเป็นต่อการเอื้อให้เกิดการฟื้นคืนสภาพ มีจิตแพทย์ที่ชำนาญ มีพยาบาลจิตเวช เกสักรและยาที่มี

¹⁰ ใช้ความหมายตาม Bruno Latour อ้างใน นฤพล ดั่งวิเศษ (2564)

ประสิทธิภาพ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักกิจกรรมบำบัด ผู้จัดการรายกรณี นอกจากนั้นยังมีระบบการฝึกการทำงาน มีศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเอง ดังนั้นเมื่อมีฟื้นคืนสภาพได้ดี ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชที่ใช้บริการโรงพยาบาลจิตเวชย่อมมีโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานซึ่งจะทำผ่านระบบการสัมภาษณ์งานซึ่งเป็นเวทีแข่งขันในตลาดแรงงานของคนพิการด้วยตนเอง ในขณะที่ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแบบอบสมดุลนี้ได้เร่งจำหน่ายผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชออกให้เร็วที่สุด ผู้ที่อยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลจิตเวชก็จะมีโอกาสการเข้าถึงบริการเกี่ยวกับฟื้นฟูสมรรถภาพและฟื้นคืนสภาพที่ลำบากกว่า ยากกว่า และคุณภาพที่ต่ำกว่า เพราะชมรม/สมาคมสุขภาพจิตในชุมชนเหล่านั้นไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่จะให้บริการจนเกิดการฟื้นคืนสภาพได้เหมือนกับโรงพยาบาลจิตเวช ด้วยระบบเช่นนี้จึงส่งผลให้ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชที่เป็นคนพิการซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลจิตเวชเสียเปรียบและถูกกีดกันออกจากระบบเศรษฐกิจที่สังคมได้พยายามแทรกแซง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการมีงานทำให้คนพิการ

การกีดกันในระดับปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

การถูกกีดกันทางสังคมเป็นเรื่องพื้นฐานที่ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชพบเจอ อาจเนื่องมาจากประวัติความรุนแรงที่เคยกระทำก่อนที่จะเข้ารับการรักษา แต่การรวมศูนย์ทรัพยากรเอาไว้ในโรงพยาบาลจิตเวช ทำให้ผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชส่วนหนึ่งถูกส่งต่อเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจิตเวช ซึ่งทำให้เกิด มลทินประทับระดับสถาบัน ขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นสิ่งทีระบบอบสมดุลนี้พยายามทำก็คือการดึงเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้ดูแล เน้นการปรับทัศนคติของผู้คนในชุมชนให้เข้าใจและยอมรับผู้ป่วยว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มองว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของชุมชน ทั้งๆ ที่ต้นตอใหญ่ของปัญหาก็คือการดำรงอยู่ของสถาบันจิตเวช โครงสร้างของระบบดูแลด้านสุขภาพจิตแบบอบสมดุลที่ไม่สามารถกระจายทรัพยากรสุขภาพจิตลงไป

ในชุมชนได้ จึงนำมาซึ่งข้อแนะนำต่างๆ ที่สะท้อนถึงการผลักภาระให้ครอบครัว
ชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในช่วง ค.ศ. 1970 จนกระทั่งต้น ค.ศ. 2000 ได้มีการเปลี่ยนแปลงของ
ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตขึ้นในหลายประเทศของยุโรปตะวันตก สหรัฐอเมริกา
รวมถึงออสเตรเลีย ภายใต้ความคิดของจิตเวชศาสตร์ยุคหลังที่วิพากษ์ให้เห็น
ความเลวร้ายของจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ที่มีต่อผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภท
และโรคจิตต่างๆ ที่ต้องเข้ารับการรักษาในระบบที่เน้นโรงพยาบาลเป็น
ฐาน แต่เนื่องจากข้อจำกัดหลายๆ ประการทำให้นโยบายกระแสหลักชุดใหม่นี้
ไม่สามารถเกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ ได้อย่างทั่วไป จนเกิดเป็นชุดของทางเลือก 3
ทางเลือกของ Thornicroft and Tansella ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วประเทศไทยได้
เลือกการผสมผสานระหว่างต้นตุนเดิมที่มีคือโรงพยาบาลจิตเวชร่วมกับการสร้าง
ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตในชุมชน แต่การเลือกเช่นนี้ก็กลับไม่ได้เป็นการเลือกที่
วางอยู่บนการเล็งเห็นความสำคัญที่เป็นหัวใจของกลุ่มจิตเวชศาสตร์ยุคหลัง
กลุ่มจิตเวชศาสตร์ประชากรปีโตย และกลุ่มต่อต้านจิตเวชศาสตร์แต่อย่างใด

ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตของไทยยังคงสะท้อนคุณลักษณะของระบบ
ที่ใช้โรงพยาบาลเป็นหลักมากกว่าจะกระจายทรัพยากรสุขภาพจิตไปสู่ชุมชน
ตามนโยบายในระดับโลก แม้จิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่แบบโรงพยาบาลเป็นฐาน
จะได้เข้ามาค้นหาและตัดโซ่ตรวนที่เคยมัดผู้มีประสบการณ์โรคจิตเภท แต่ระบบ
นี้ผสมผสานที่เน้นการรักษาทางการแพทย์เป็นหลักภายใต้กรอบการทำงาน 27 วัน
กำลังสร้างให้ครอบครัวและชุมชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการดูแลรักษา
โดยผลักภาระให้ครอบครัวและชุมชนของผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชภายใต้
ข้อจำกัดที่ขาดการสนับสนุนด้านทรัพยากรสุขภาพจิตอย่างเพียงพอ หาก
ระบบผสมผสานที่เอียงไปที่โรงพยาบาลเช่นนี้ยังคงอยู่และเติบโตต่อไป พื้นที่ของ
ชุมชนและบ้านจะไม่ใช่สถานที่สำหรับการเยียวยารักษา ทว่าจะกลายเป็นสถาน

กักกันแห่งใหม่ที่สร้างความยากลำบากให้ทั้งตัวผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชและ ผู้ดูแล ระบบอบสมดุสนี้จะเป็นระบบที่ยังสร้างความเหลื่อมล้ำทางโอกาส ซึ่งเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ที่อยู่ใกล้โรงพยาบาลจิตเวชโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบำบัด ทางจิตสังคมและบริการทางสังคมอื่นๆ ที่โรงพยาบาลจิตเวชย่อมเหนือกว่า ชุมชน สุดท้ายระบบอบสมดุสนี้ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการสร้างความเข้าใจ กับผู้คนในชุมชนเพื่อหวังให้เปิดใจยอมรับผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวช แต่ไม่ได้ ทำความเข้าใจความลึกซึ้งในมิติสังคมวัฒนธรรมซึ่งส่งผลให้วาทกรรมผู้ป่วยที่ สร้างขึ้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกีดกันทางสังคมที่เกิดขึ้นได้

ดังนั้นเพื่อให้ระบบดูแลด้านสุขภาพจิตมีความสมดุลมากขึ้นจำเป็นต้อง ปรับกรอบคิดในการทำงานจากชีวะ-การแพทย์มาสู่กรอบการฟื้นฟูคืนสภาพ มากขึ้น กระจายทรัพยากรด้านสุขภาพจิตลงไปในชุมชนให้มากขึ้นโดยเฉพาะ อย่างยิ่งองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญในการบำบัดรักษามิติอื่นๆ นอกเหนือจาก การแพทย์สมัยใหม่ที่เน้นการรักษาด้วยยา ซึ่งหมายถึง การกำหนดบทบาทของ โรงพยาบาลจิตเวชให้มีหน้าที่บำบัดรักษาด้านกายภาพ ใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีการแพทย์ระยะไกลและการส่งยาจิตเวชทางระบบขนส่ง แทนที่ การให้มารับยาในโรงพยาบาลจิตเวชหรือรับการรักษาที่โรงพยาบาลในพื้นที่ ซึ่งผู้มีประสบการณ์โรคจิตเวชและครอบครัวบางรายอาจไม่มีความเชื่อมั่นใน ความเชี่ยวชาญ สิ่งที่สำคัญที่สุดหากระบบนี้ไม่ต้องการปิดโรงพยาบาลจิตเวช คือ ให้มีศูนย์บริการสุขภาพจิตเกิดขึ้นในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญสาขา ต่างๆ ที่เพียงพอ หรือพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของชมรม/สมาคม สุขภาพจิตสู่การให้บริการเชิงการบำบัดมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2550). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิตปีงบประมาณ 2550.
กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิลย์
- กรมสุขภาพจิต. (2553). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิตปีงบประมาณ 2553.
สืบค้นจาก [https://dmh.go.th/download/dmhnews/
report2552.pdf](https://dmh.go.th/download/dmhnews/report2552.pdf)
- กรมสุขภาพจิต. (2553). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิตปีงบประมาณ 2553.
สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/download/Ebooks/rpt53.pdf>
- กรมสุขภาพจิต. (2557). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ 2557.
กรุงเทพฯ: ปิยอนด์ พับลิสซิ่งจำกัด.
- กรมสุขภาพจิต. (2558). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิตปีงบประมาณ 2558.
กรุงเทพฯ: หจก.งานพิมพ์.
- กรมสุขภาพจิต. (2560). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิตปีงบประมาณ 2560.
กรุงเทพฯ: ละม่อมจำกัด.
- กรมสุขภาพจิต. (2563). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ 2563.
กรุงเทพฯ: บริษัทละม่อมจำกัด.
- ชัยพร อุโฆษจันทร์. (2558). กระบวนการทำงานของมลทินประทับของผู้ป่วย
จิตเวชหลังจำหน่าย ผู้ดูแล และบุคคลแวดล้อมในชุมชนจังหวัด
เชียงใหม่, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ชัยพร อุโฆษจันทร์. (2562). การฟื้นคืนสภาพ การสลับข้อของอำนาจในแนวคิด
ด้านสุขภาพจิต. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(2), 128-139.
- นฤพล ต้วงวิเศษ. (2564). ภววิทยา. สืบค้นจาก
<https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/219>.

- พระราชบัญญัติสุขภาพจิต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (16 เมษายน 2562).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอน 50ก. หน้า 210-218.
- สิทธิโชค ชาวไร่เงิน. (2556). *ชีวิตในบ้าน “กึ่งวิถีชาย” นิยามสถาบันกับชีวิต
ใต้ตารางของสมาชิก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเกียรติ ตั้งมโน. (2552). *แนวความคิดหลังสมัยใหม่*. ตำราประกอบการ
บรรยายวิชาปรัชญาศิลป์และศิลปะวิจารณ์ คณะจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์*
(พิมพ์ครั้งที่ 3, ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- Baeza, F. L., da Rocha, N.S., & Fleck, M.P. (2018). Predictors of
length of stay in acute psychiatric inpatient facility in a
general hospital: a prospective study. *Brazilian Journal of
Psychiatry*, 40(1), 89-96. doi:10.1590/1516-4446-2016-2155.
- Bracken, T., & Thomas, P. (2001). Post psychiatry: A new direction
for mental health. *BMJ Clinical Research*, 322(7288),
724-727. Doi 10.1136/bmj.322.7288.724.
- Busfield, J. (1989). SEXISM AND PSYCHIATRY. *Sociology*, 23(3),
343-364. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/42853861>
- Goffman, E. (1963). *Stigma Notes on the Management of Spoiled
Identity*. New-Jersey: Prentice-Hall. Inc.
- Kotowicz, Z. (1997). *R.D. Laing and the Paths of Anti-Psychiatry*.
London: Routledge.

- Lee, S., Rothbard, A. B., & Noll, E. L. (2012). Length of Inpatient Stay of Persons with Serious Mental Illness: Effects of Hospital and Regional Characteristics. *Psychiatric Services, 63*(9), 889-895.
- McDaid, D., & Thornicroft, G. (2005). *Policy Brief: mental health II balancing institutional and community-based care*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242216650_Mental_health_II_Balancing_institutional_and_community-based_care.
- Parry, M. (2010). From a patient's perspective: Clifford Whittingham Beers' work to reform mental health services. *American journal of public health, 100*(12), 2356–2357.
Doi: 10.2105/AJPH.2010.191411.
- Pellegrino, E. D. (1999) The Commodification of Medical and Health Care: The Moral Consequences of a Paradigm Shift from a Professional to a Market Ethic, *Journal of Medicine and Philosophy, 24*(3), 243-266, DOI: 10.1076/jmep.24.3.243.2523.
- Sealy, P., & Whitehead, P. C. (2004). Forty years of deinstitutionalization of psychiatric services in Canada: an empirical assessment. *Can J Psychiatry, 49*(4), 249-257. Doi 10.1177/070674370404900405.
- Serapioni, M. (2019). Franco Basaglia: biography of a revolution. *Historia, Ciencias, Saude-Manuinhos, 26*(4), 1-18.
Doi: 10.1590/S0104-59702019000400008

- Thornicroft, G., & Tansella, M. (2013). The balanced care model for global mental health. *Psychological medicine*, 43(4), 849–863. Doi: 10.1017/S0033291712001420.
- Watson, D. P. (2013). Evolving understanding of recovery: what the sociology of mental health has to offer. *Humanity Soc*, 36(4), 290-308. doi:10.1177/0160597612458904
- Watson, G. (2019). *114 psychiatric beds per100,000 people in 2017-eurostat*. Retrieved from <https://newsbook.com.mt/en/114-psychiatric-beds-per-100000-people-in-2017-eurostat/>
- WHO. (2018). *Psychiatrists Working in Mental Health Sector (Per100,000)*. Retrieved from [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-etails/GHO/psychiatrists-working-in-mental-health-sector-\(per-100-000\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-etails/GHO/psychiatrists-working-in-mental-health-sector-(per-100-000))

ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศ
ของกองทัพไทย

People's Attitudes Towards the National Defense Roles of
the Royal Thai Armed Forces

Received 29 September 2022

Revised 1 January 2023

Accepted 13 January 2023

อัจฉรา ชलयอนนาวิน¹

Auschala Chalayonnavin²

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่องทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของกองทัพไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อทัศนคติของประชาชนต่อบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย วิธีดำเนินการเป็นการสำรวจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยด้วยวิธีเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยมีคำถามปลายเปิดเพื่อศึกษาถึงแนวทางการกำหนดบทบาทอันเป็นที่พึงประสงค์ สร้างความพึงพอใจ เชื่อมั่นและศรัทธาแก่ประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่หน่วยกองทัพภาคที่ 1 ภาคที่ 2 ภาคที่ 3 ภาคที่ 4 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 600 คนโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเนะ ผลการศึกษาพบว่า กองทัพไทยมีรายงานผลการดำเนินงานของกองทัพประจำปี มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 3.7 ลำดับต่อมาก็คือ กองทัพไทยมีการบริหารทั้งเชิงนโยบาย

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และนักวิจัยหน่วยวิจัยด้านความเสมอภาคในสังคม แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: auschala2521@gmail.com

² Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration and Researcher of Thammasat University Research Unit in Social Equity, Bangkok, Thailand.

การจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากรเป็นระบบ ตรวจสอบได้ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.66 ลำดับต่อมาคือ กองทัพอากาศมีระบบจัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการแก่สังคม อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.65 ลำดับต่อมาคือ กองทัพอากาศดำเนินงานบนหลักความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.64 และลำดับสุดท้ายคือกองทัพอากาศมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการบริหารงานของกองทัพอากาศ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ที่ร้อยละ 3.59 ทั้งนี้โดยภาพรวม พบว่าทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพอากาศในการพิทักษ์รักษาปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดจนการสนับสนุนภารกิจ มีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุดอยู่ที่ 4.1 ลำดับต่อมาคือการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.06 อย่างไรก็ตามการดำเนินการของกองทัพอากาศในด้านการบริหารทั้งเชิงนโยบายการจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากรเป็นระบบ ตรวจสอบได้ การมีระบบจัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการแก่สังคม รวมไปถึงการดำเนินงานของกองทัพอากาศบนหลักความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการบริหารงานของกองทัพอากาศ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในหัวข้ออื่นๆ โดยแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมทัศนคติอันดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพอากาศ จากผลการศึกษาจากแบบสอบถาม ปลายเปิดสามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้ 1. การสร้างความโปร่งใสในการดำเนินการ 2. การเสริมสร้างนวัตกรรมและต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ 3. การรับฟังเสียงของประชาชน

คำสำคัญ: กองทัพอากาศ, ทัศนคติของประชาชน, บทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศ

Abstract

This research aims to study people's attitudes towards the roles and duties of the Royal Thai Armed Forces and study the relationship with the personal factors affecting people's attitudes towards these roles and duties. A research conducted was survey of people's attitudes towards the Royal Thai Armed Forces. A quantitative method was applied using questionnaire and open-ended questions as a tool to collect data concerning people's attitude. The population included in this study were: people who are living in the area of the Army Region as specified as Regions 1, 2, 3, and 4. The sample group of 600 people were collected using a simple random sampling method. The research results showed that The Royal Thai Armed Forces received with the highest average at 3.7 for their actual performance. People attitude towards the Royal Thai Armed Forces focusing on their policy management, budget allocation, and personnel operations received an average of 3.66 while they have complaints management system and clarify the details of the operation to public received an average of 3.65. Attitude toward their transparency, fairness and non-discrimination management totaled 3.64 and Lastly, people attitude towards their have channels for all section to inspection and complain administration of the Royal Thai Armed Forces received an average of 3.59. In conclusion, people's attitudes towards national defense roles in the protection of the monarchy as well as supporting missions gained the highest average satisfaction level at 4.1. People's satisfaction towards the protection of democracy came

next with an average score of 4.06. However, the study found that the people satisfaction over the Royal Thai Armed Forces in terms of policy management, budget allocation, and personnel practices was at the lowest level. In order to develop guidelines to increase people's positive attitudes towards the Royal Thai Armed Forces the following are recommended: 1. Creating greater transparency in the operation 2. Enhancing innovation and expanding new knowledge development 3. Listening more to public voices.

Keywords: Royal Thai Army, People's attitude, Roles and duties in The Royal Thai Armed Forces

บทนำ

ในปัจจุบันวิกฤตศรัทธาได้รับการพิจารณาว่าเป็นหนึ่งในปัญหาที่สำคัญของกองทัพไทย ซึ่งประกอบไปด้วยหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น การบริหารงานบุคคล การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และวัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น ทั้งนี้ กองทัพไทยนับเป็นองค์กรที่สำคัญในการช่วยเหลือและให้บริการประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นองค์กรที่สำคัญในการรักษาความมั่นคงของประเทศไทย และปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ หากแต่การขยายบทบาททางการเมืองของกองทัพ ประกอบกับปัญหาด้านความโปร่งใสในการดำเนินการตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมาทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาของประชาชนต่อกองทัพ ทำให้สังคมเกิดมุมมองในทางลบต่อกองทัพ สะท้อนถึงสถานะของกองทัพที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

ทั้งนี้ กองทัพไทยตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 ในมาตราที่ 1 ได้บัญญัติไว้ว่า กองทัพไทยมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพไทย การป้องกันราชอาณาจักร และการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังทหาร ตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม มีผู้บัญชาการทหารสูงสุด

เป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบ” และในมาตรา 17 บัญญัติให้ “กองทัพไทย มีโครงสร้างดังนี้ 1. กองบัญชาการกองทัพไทย 2. กองทัพบก 3. กองทัพเรือ 4. กองทัพอากาศ 5. ส่วนราชการอื่นตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา กองทัพไทยจึงมีภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการคือ การรักษาความมั่นคง การปกป้องอธิปไตย และรักษาผลประโยชน์ของชาติในทุกมิติ รวมทั้งยังต้องให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาของชาติในทุกมิติ (กองบัญชาการกองทัพไทย, 2562) หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กองทัพไทยมีหน้าที่แบ่งออกเป็น 3 ภารกิจหลัก ได้แก่ การเตรียมกำลัง การป้องกันราชอาณาจักร และการใช้กำลังทหารในรูปแบบอื่น ในส่วนของการเตรียมกำลังและการป้องกันราชอาณาจักร ครอบคลุมในเรื่อง การพิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และการปราบปรามการกบฏและจลาจล สำหรับการใช้อำนาจในรูปแบบอื่นๆ ประกอบด้วย การปกป้อง พิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคง ตลอดจนสนับสนุนภารกิจของรัฐในการพัฒนาประเทศ การป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ และการช่วยเหลือประชาชน การศึกษา วิจัย พัฒนา และดำเนินการด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีป้องกันประเทศ และด้านกิจการอวกาศเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อสนับสนุนภารกิจของกระทรวงกลาโหมและความมั่นคงของประเทศ และการปฏิบัติการอื่นที่เป็นการปฏิบัติการทางทหารนอกเหนือจากสงครามเพื่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือปฏิบัติการอื่นใด ทั้งนี้ ตามที่มีกฎหมายกำหนดหรือตามมติคณะรัฐมนตรี

ในภารกิจการป้องกันราชอาณาจักรกองทัพไทยถือเป็นกองทัพที่มีความแข็งแกร่งเป็นอันดับที่ 23 ของโลก จาก 138 ประเทศทั่วโลก (ปี 2020) และมีความแข็งแกร่งเป็นลำดับที่สามของภูมิภาคอาเซียนเพราะมีกำลังทหารที่พร้อมรบ 306,000 นาย และกำลังสำรองพร้อมรบจำนวน 245,000 นาย รวมถึง

740 คัน รถหุ้มเกราะ 1,231 คัน ปืนใหญ่ 677 กระบอก เครื่องบินรบ 77 ลำ เฮลิคอปเตอร์ 237 ลำ เฮลิคอปเตอร์โจมตี 7 ลำ เรือบรรทุกเครื่องบิน 1 ลำ และเรือรบ 12 ลำ ในภารกิจการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคง ตลอดจนสนับสนุนภารกิจของรัฐในการพัฒนาประเทศ การป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ และการช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเป็นภารกิจในสายงานกิจการพลเรือน กองทัพอไทยได้น้อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มายึดถือปฏิบัติ ความว่า “ทหารนั้น มิใช่จะมีหน้าที่ใช้ศาสตราวุธทำสงครามประการเดียว หากยังต้องปฏิบัติภารกิจด้านกิจการพลเรือน คือ ใช้ความรู้ ความคิด จิตวิทยา และความเฉลียวฉลาด ซึ่งอาจรวมเรียกว่า อาวุธทางปัญญา เข้าปฏิบัติพัฒนาท้องถิ่น ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความปลอดภัย มีขวัญ และกำลังใจ ที่จะสร้างความดี ความเจริญ ความมั่นคง ให้แก่ตนเองและส่วนรวมอีกประการหนึ่งด้วย” (พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ณ อาคารใหม่สวนอัมพร พระราชทานเมื่อ 29 เมษายน 2536) ดังนั้น กองทัพอไทยจึงได้กำหนดให้มีการนำศักยภาพของกองทัพในยามปกติเข้ามาช่วยในการพัฒนาประเทศ เพื่อความมั่นคงของชาติ ตลอดจนการสนับสนุนนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล อันได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนจากภัยพิบัติ การแก้ไขปัญหาความยากจน และการพัฒนาประเทศตามนโยบายรัฐบาล ด้วยการพัฒนาพลังอำนาจของชาติ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชน รวมถึงการสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งถือเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศชาติ ในหน้าที่ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศชาติ สำหรับปัญหาของประชาชนในประเทศไทยนั้นมีหลายด้าน มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคแต่ละท้องถิ่น โดยกองทัพอไทยได้ยึดถือปฏิบัติตามแนวพระราชดำริน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานแนวทางให้การช่วยเหลือราษฎรผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาสในเกิดความอยู่รอดในชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อความมั่นคงของชาติในภาพรวม ที่สำคัญทรงมีแนวพระราชดำริที่จะช่วยเหลือราษฎรผู้ยากจนและด้อยโอกาสให้ได้รับการพัฒนาในรูปแบบ “พัฒนาทั้งคนและพื้นที่ควบคู่กันไป” ซึ่งจำเป็นต้องสนธิขีดความสามารถอย่างประสานสอดคล้องจากทุกเหล่าทัพ

ในภารกิจการปฏิบัติการอื่นที่เป็นการปฏิบัติการทางทหาร นอกเหนือจากสงครามเพื่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือปฏิบัติการอื่นใด ทั้งนี้ ตามที่มีกฎหมายกำหนดหรือตามมติคณะรัฐมนตรี นอกจากกองทัพบกไทยจะมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงและช่วยเหลือประชาชนแล้วยังทำหน้าที่เป็นกลไกหนึ่งของรัฐในการแก้ปัญหาสำคัญของประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้ง สังคมแตกแยก ประเทศเกิดวิกฤต เพื่อให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุข ไม่ว่าประเทศไทยจะเกิดภัยคุกคามหรือการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดก็ตาม อาทิ การแพร่ระบาดของไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 กองทัพบกไทยได้มีการยกระดับมาตรการในการควบคุมสถานการณ์ และเฝ้าระวังโรคอย่างเข้มข้น พร้อมทั้งสนับสนุนการบังคับใช้มาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในหมู่ประชาชนด้วย ทั้งนี้ในปัจจุบันภัยคุกคามที่มีผลต่อประเทศไทยเป็นภัยในรูปแบบใหม่ที่มีผลต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยสามารถแบ่งประเภทของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ออกได้เป็น 4 ประเภท คือ 1. ภัยจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate change) 2. ภัยจากการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากร (Competition over resources) 3. ภัยจากการเกิดขึ้นใหม่ของชนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ (Marginalization of the majority world) และ 4. ภัยจากการแพร่ขยายอิทธิพลทางทหาร(Global militarization) นอกจากนี้ยังมีการให้คำนิยามและแบ่งประเภทของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในลักษณะแยกย่อยลงไป เช่น ภัยคุกคามจากโรคระบาด (Epidemiology) ภัยคุกคามทางสารสนเทศ (Information) ภัยจากอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational crime) ภัยคุกคามต่อ

ความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) และภัยคุกคามทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics)

นอกจากนี้กองทัพไทยยังมีบทบาทหน้าที่และภารกิจในด้านอื่น ๆ รวมถึงมีการให้คุณค่าต่อภัยคุกคามทางความมั่นคงในรูปแบบใหม่เหล่านี้เพิ่มขึ้น (สมพงษ์ นาคทอง, 2560) การดำเนินการแก้ปัญหาสังคมในรูปแบบใหม่ดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีการแปรเปลี่ยนวิถีหลักแห่งความมั่นคง ทำให้การแก้ปัญหาภัยคุกคามแบบใหม่นี้กองทัพไทยจำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด เนื่องจากแนวโน้มภัยคุกคามรูปแบบใหม่เหล่านี้เป็นภัยที่มีความซับซ้อน หลากหลายมิติร่วมกัน และหากไม่สามารถระงับยับยั้งได้ทันเวลา จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

ทั้งนี้แม้ว่ากองทัพไทยจะสนับสนุนการดำเนินการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งในด้านความมั่นคง การสร้างความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพคน การสร้างโอกาสและความเสมอภาค การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการปรับสมดุลและการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ทั้งยังตระหนักในการปรับตัวและปฏิรูปองค์กรต่อสถานการณ์ภัยในรูปแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่สิ่งที่สำคัญที่กองทัพไทยให้ความสำคัญและดำเนินการควบคู่ไปด้วย คือ การรักษาภาพลักษณ์และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพ เนื่องจากภาพลักษณ์ของกองทัพไทยนับเป็นรากฐานความเชื่อถือของประชาชน และเป็นฐานสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการทุกรูปแบบของกองทัพเพื่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งหากกองทัพไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างราบรื่นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชนแล้ว ย่อมส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงปลอดภัยทั้งของประเทศและสังคมโดยรวม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งไปสู่ความต้องการที่จะทราบทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติงานของกองทัพไทย ตลอดจนปัจจัยที่มีต่อทัศนคติของประชาชนต่อการปฏิบัติงานของกองทัพไทย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานให้ประสานสอดคล้องและตรงต่อ

ความต้องการของประชาชน มีความเป็นมืออาชีพ อันส่งผลต่อการปฏิบัติงานของกองทัพไทยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงและการพัฒนาประเทศควบคู่ไปกับการช่วยเหลือประชาชน

เมื่อทำการศึกษาถึงทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพ กองทัพมีหน้าที่นอกจากรักษาความมั่นคงของประเทศแล้ว ยังต้องแก้ปัญหาความขัดแย้ง สนับสนุนการพัฒนาประเทศในภาวะวิกฤต ทั้งยังต้องส่งเสริมทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อกองทัพ ทั้งนี้ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพย่อมขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของกองทัพและความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพที่มีต่อประชาชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วโดยที่ไม่ได้มีการสื่อสารกับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะหากการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลกระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างรุนแรง อาจก่อให้เกิดทัศนคติในเชิงลบต่อกองทัพ (Sarigil Seki, 2013) และหากประชาชนมีทัศนคติที่เป็นลบต่อกองทัพ จะส่งผลให้เกิดภาวะความเครียด และความไม่เข้าใจ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อ กระบวนการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานในด้านอื่นๆ ของกองทัพได้ นอกจากนี้ Sarigil Seki (2013) จาก Public Opinion and Attitude toward the Military and Democratic Consolidation in Turkey ยังเสนอผลการวิจัยที่น่าสนใจว่า ถ้าหากประชาชนมีทัศนคติในเชิงบวกต่อกองทัพแล้วย่อมก่อให้เกิดความเชื่อใจ (Trust) และส่งเสริมแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับกองทัพ อันจะเพิ่มความชอบธรรมในการดำเนินการร่วมกับประชาชนหม่มากและสามารถเชื่อมโยงไปถึงประสิทธิภาพของกองทัพไทยในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างทันท่วงที ก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาจากฐานรากได้อย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของกองทัพไทยทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมย่อมส่งผลถึงความเป็นอยู่ของประชาชนและความรู้สึกของประชาชนด้วย จากงานวิจัย Public Opinion and the Military: A Multivariate Exploration of Attitudes in Taxes (Curt Nichols, 2015) เสนอว่า ทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อกองทัพสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนและองค์กร

ทำให้กองทัพได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชนในกิจกรรมสำคัญและการพัฒนาประเทศของกองทัพในด้านต่างๆ (Support of important military related issues) และส่งผลให้ผลการปฏิบัติงานของกำลังพลประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การสื่อสารระหว่างกองทัพกับภาคประชาชนย่อมส่งผลกับทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพด้วย การสื่อสารจะช่วยในการปิดช่องว่างแห่งความไม่เชื่อใจและไม่ไว้วางใจระหว่างกองทัพและประชาชน ทั้งนี้หากกองทัพมีการสื่อสารระหว่างประชาชนอย่างสม่ำเสมอส่งผลต่อความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีของประชาชนมากกว่าองค์กรที่ไม่สื่อสารข้อมูลใดๆ กับประชาชน นอกจากนี้ความเข้าใจเป้าหมายในการดำเนินงานกองทัพย่อมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อองค์กร โดยองค์กรต้องเปิดกว้างและมีการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชนถึงวัตถุประสงค์ของกองทัพ รวมไปถึงดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกองทัพอย่างเคร่งครัด เนื่องจากวัตถุประสงค์และการตัดสินใจของกองทัพย่อมมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ในขณะที่ Dawes (2008) เสนอว่าความโปร่งใสขององค์กรและการเปิดกว้างในการเข้าถึงและการตรวจสอบจากภาคประชาชนส่งผลต่อการสนับสนุนในการดำเนินงานของภาครัฐจากประชาชน ทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จ และก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีจากประชาชนที่มีต่อองค์กร ทั้งนี้ผลการดำเนินงานตามหลักประสิทธิภาพของกองทัพมีคุณค่าต่อการส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพ การดำเนินงานที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจภาคประชาชนทำให้ประชาชนพึงพอใจและส่งเสริมการบริหารงานพัฒนาร่วมกันระหว่างกองทัพและภาคประชาสังคม

จากการศึกษาข้างต้นได้สะท้อนนัยสำคัญอย่างยิ่งว่า การสื่อสารความโปร่งใส การทำงานโดยยึดถือวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นสำคัญ รวมไปถึงการทำงานโดยยึดถือหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรสาธารณะย่อมมีผลต่อทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ

ในการวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพอากาศไทย” โดยใช้หน่วยวิเคราะห์ ได้แก่ การสื่อสาร ความโปร่งใส การทำงานโดยยึดถือวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นสำคัญ รวมไปถึงการทำงานโดยยึดถือหลักประสิทธิภาพขององค์กร เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของประชาชนต่อประเด็นการวิเคราะห์ดังกล่าว เพื่อให้มีความสอดคล้องตามแนววิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ.2561-2580 ซึ่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของงานวิจัยมุ่งศึกษาทัศนคติของประชาชนในเหล่าทัพ ที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของกองทัพอากาศไทย ซึ่งจะสามารถบ่งชี้ประสิทธิภาพของกองทัพอากาศไทยในการปฏิบัติหน้าที่ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนว่ามีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดหรือไม่ เพื่อนำผลการจากการศึกษาไปพัฒนาศักยภาพของกองทัพอากาศเพื่อการรักษาภาพลักษณ์และทัศนคติของประชาชนให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของกองทัพอากาศไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อทัศนคติของประชาชนต่อบทบาทหน้าที่ของกองทัพอากาศไทย

ทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพอากาศไทย

การปฏิบัติงานของหน่วยราชการถือเป็นหนึ่งในการดำเนินงานขององค์กรสาธารณะที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐ มีหน้าที่ในการดูแล บริการ และจัดสรรทรัพยากรแก่ประชาชนในด้านต่างๆ ข้าราชการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมตามพระบรมราโชวาทของพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน

ปีพุทธศักราช 2545 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล “...ผู้ที่ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมย่อมเป็นคุณแก่ตนด้วย ผู้ที่ทำงานโดยเห็นแก่ตัว เบียดเบียนประโยชน์ส่วนรวม ย่อมบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติและที่สุดก็จะเอาตัวไม่รอด ข้าราชการทุกคนจึงต้องทำงานทุกอย่าง ด้วยสติสำนึกถึงหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อส่วนรวมอยู่เสมอ...” เมื่อข้าราชการปฏิบัติตนด้วยความสุจริต โปร่งใสก็ส่งเสริมการดำเนินงาน ค่านิยมร่วมเชิงบวกขององค์กร อิศระในภาพรวมให้มีประสิทธิภาพส่งผลไปยังภาพลักษณ์ที่ดีสู่สาธารณชน โดยประชาชนเองเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังสร้างแรงสนับสนุนให้องค์กรเกิดการพัฒนา

1.1 ความหมายของคำว่า “ทัศนคติ”

Kendler (อ้างถึงใน Norman L. Munn, 1971) กล่าวว่าทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาในทางสนับสนุนหรือต่อต้านบุคคล สถาบัน สถานการณ์ หรือแนวความคิด

Norman L. Munn (1971) กล่าวว่าทัศนคติ คือ ความรู้สึกและความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของบุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใดๆ ในทางที่จะยอมรับ หรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

G. Murphy, L. Murphy and T. Newcomb (1973) ให้ความหมายของคำว่า ทัศนคติ หมายถึง ความชอบหรือไม่ชอบ พึงใจหรือไม่พึงใจที่บุคคลแสดงออกมาต่อสิ่งต่างๆ

Daniel Katz (1960) ได้อธิบายถึงหน้าที่หรือกลไกของทัศนคติที่สำคัญไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อใช้สำหรับการปรับตัว (Adjustment) หมายความว่าตัวบุคคลทุกคนจะอาศัยทัศนคติเป็นเครื่องยึดถือสำหรับการปรับพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนสูงที่สุด และให้มีผลเสียน้อยที่สุดดังนั้นทัศนคติจึงสามารถเป็นกลไกที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายที่พึง

ประสงค์และที่ไม่พึงประสงค์ และด้วยสิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้แนวโน้มของพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ต้องการมากที่สุด

2. เพื่อป้องกันตัว (Ego-Defensive) โดยปกติในทุกขณะ คนทั่วไปมักจะมีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับความจริงในสิ่งซึ่งเป็นที่ยึดแย้งกับความนึกคิดของตน (Self-Image) ดังนั้นทัศนคติจึงสามารถ สะท้อนออกมาเป็น กลไกที่ป้องกันตัวโดยการแสดงออกเป็นความรู้สึกที่ถูกเหยียดหยาม หรือติฉินนินทาคนอื่น และขณะเดียวกันก็จะยกตนเองให้สูงกว่าด้วยการมีทัศนคติที่ถือว่าตนนั้นเหนือกว่าผู้อื่น การก่อตัวที่เกิดขึ้นมาของทัศนคติในลักษณะนี้จะมีลักษณะแตกต่างจากการมีทัศนคติเป็นเครื่องมือในการปรับตัวดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ทัศนคติจะมีใช้พัฒนาขึ้นมาจากการมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นๆ โดยตรง หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้นั้นเอง และสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการแสดงออกมาซึ่งทัศนคตินั้นก็เป็นเพียงสิ่งที่เขาผู้นั้นหวังใช้เพียงเพื่อการระบายความรู้สึกเท่านั้น

3. เพื่อการแสดงความหมายของค่านิยม (Value expressive) ทัศนคตินั้นเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมต่างๆ และด้วยทัศนคตินี้เองที่จะใช้สำหรับสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมต่างๆ ในลักษณะที่จำเพาะเจาะจงยิ่งขึ้นดังนั้นทัศนคติจึงสามารถใช้สำหรับอธิบาย และบรรยายความเกี่ยวกับค่านิยมต่างๆ

4. เพื่อเป็นตัวจัดระเบียบความรู้ (Knowledge) ทัศนคติจะเป็นมาตรฐานที่ตัวบุคคลจะสามารถใช้ประเมิน และทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวเขาด้วย กลไกดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ตัวบุคคลสามารถรู้ เข้าใจถึงระบบ และระเบียบของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเขาได้

การดำเนินงานขององค์กรสาธารณสุขมีรูปแบบการบริการแก่ประชาชน หากองค์กรสามารถตอบสนองต่อความต้องการ จัดการปัญหา และพัฒนาองค์กรให้ต่อบรรยากาศการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยแสดงออกผ่านการดำเนินงาน และการสื่อสารที่ชัดเจน โปร่งใส ย่อมส่งผลต่อทัศนคติเชิงบวกของประชาชนต่อองค์กรนั้นๆ ในส่วนทัศนคติของสาธารณสุขชนต่อบทบาท

การดำเนินงานของกองทัพไทยมีผลในเชิงการสร้างความมั่นคงของประเทศ การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และงานพัฒนาแก่สังคมในด้านจิตอาสาแล้ว แต่มีผลต่อทัศนคติของประชาชนเชิงบวกต่อกองทัพ แต่ในขณะเดียวกัน การดำเนินงานในบางส่วนอาจมีข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของประชาชนในด้านการรู้สึกถูกควบคุม หรือการจำกัดสิทธิซึ่งทางกองทัพต้องผสมผสานบทบาทให้ประชาชนเข้าใจถึงประโยชน์แก่ส่วนรวมที่แท้จริงแก่สังคม

2. แนวคิดทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย

การศึกษาแนวคิดทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยต้องวิเคราะห์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหารซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศที่มีจุดแข็งและจุดอ่อนในแง่โครงสร้างสถาบันทางการเมือง อันส่งผลต่อการเข้าทำหน้าที่ของกองทัพในด้านการสร้างความมั่นคงของชาติ หากศึกษาความสัมพันธ์ในด้านนี้ก็จะส่งผลให้เกิดความเข้าใจต่อรูปแบบทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยว่ามีอิทธิพลและความคิดมาจากความสัมพันธ์ในรูปแบบใด โดยผู้วิจัยได้ศึกษางานเขียนของ Samuel P. Huntington (1957) มีรายละเอียดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหารดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ของภาคพลเรือนกับกองกำลังทหาร

วิทยานิพนธ์เรื่อง *The Soldier and The State* โดย Samuel P. Huntington (1957) ศึกษาความสัมพันธ์ของภาคพลเรือนกับกองกำลังทหารในประเทศสหรัฐอเมริกาว่ามีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างไร และประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทัพมีผลในการสร้างความเชื่อมั่นต่อภาคประชาชนที่จะสนับสนุนการคงอยู่ของกองทัพ โดยองค์ประกอบหลักที่จะสร้างความมั่นใจให้กับพลเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การป้องกันประเทศที่มั่นคง ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทหลักของกองทัพทหาร

Huntington (1957) ได้เสนอประเด็นเชื่อมโยงเกี่ยวกับการควบคุมพลเรือนเข้ากับการป้องกันประเทศ โดยแยกความแตกต่างการควบคุมพลเรือนเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การควบคุมพลเรือนอย่างเป็นทางการ

อาศัยหลักจรรยาบรรณทหาร ความเชี่ยวชาญในความเป็นทหารมืออาชีพ และความเป็นกลางทางการเมือง อีกประเภท ได้แก่ การควบคุมพลเรือนโดยอัติวิสัยทางทหารจากการเป็นพลเรือน กล่าวคือ การให้ทหารมีบทบาทอิสระในการควบคุม ต่อสู้ และแข่งขันซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาระดับชาติ นอกจากนี้ Huntington ได้หยิบยกประเด็นการใช้โครงสร้างสถาบันทางสังคมมาขัดเกลาพลเรือนให้เข้าใจบทบาทของตนเอง และเข้าใจความสัมพันธ์ของแต่ละสถาบันในสังคม

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาคพลเรือน และกองทัพที่มีบทบาทสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยภาคพลเรือนสนับสนุนการมีอยู่ และยอมรับอำนาจเชิงโครงสร้างของสถาบันกองทัพ ในขณะที่เดียวกันกองทัพมีส่วนสนับสนุนเสถียรภาพความเป็นอยู่ของพลเรือนจากบทบาทการป้องกันประเทศ และการสร้างความมั่นคงของชาติ การเข้าแทรกแซงของกองทัพสามารถทำได้หลายรูปแบบจากแนวทางของ Huntington โดยเน้นความเป็นอิสระ และความเป็นมืออาชีพในการดำเนินงานของกองทัพ

2.2 การสื่อสารของกองทัพ (Military communication)

องค์กร OECD (2020) ได้เสนอว่าการสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อกองทัพคือ การสื่อสารอย่างมีคุณภาพระหว่างประชาชนและกองทัพ ประชาชนในโลกยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร อย่างเช่นในปัจจุบัน ต้องการข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารจากกองทัพทั้งในด้านกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร รวมไปถึงการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายของกองทัพ ในขณะที่เดียวกันกองทัพในยุคปัจจุบันย่อมต้องการสื่อสารข้อมูลในการปฏิบัติงาน และการดำเนินนโยบายของตนออกสู่สาธารณชนอย่างมากที่สุด ทั้งนี้องค์กร OECD ได้เปิดเผยข้อมูลการวิจัยว่า การสื่อสารข้อมูลระหว่างกองทัพและประชาชนอย่างสม่ำเสมอ นั้น ช่วยให้เกิดความโปร่งใส ความเชื่อใจ การตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน อันจะเป็นการส่งเสริมทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพ ซึ่งในปัจจุบันผลการวิจัยจาก OECD ได้สะท้อน

ความน่าสนใจว่า กองทัพในโลกมีเพียงแค่ร้อยละ 10 เท่านั้นที่ทำการเปิดเผยข้อมูลด้วยความโปร่งใสและทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและตรวจสอบได้ ซึ่ง OECD ได้ระบุว่าความโปร่งใสของกองทัพนั้น มีการสื่อสารที่ถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อองค์กร

ข้อมูลจาก OECD ได้เสนอสาระสำคัญที่น่าสนใจว่าจากผลการศึกษากองทัพกว่า 60 ประเทศทั่วโลกเพื่อศึกษาการสื่อสารของกองทัพต่อประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างความเข้าใจยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในกองทัพว่ามีการสื่อสารสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอย่างไร และจะดำเนินการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้อย่างไร โดยทำการศึกษายุทธศาสตร์ นโยบาย และโครงสร้างทางนโยบายด้านการสื่อสารระหว่างกองทัพและประชาชน โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อจะส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมให้เกิดความโปร่งใสของกองทัพ

กล่าวโดยสรุปผลการศึกษาสรุปรูปเนื้อหาที่น่าสนใจว่าประเด็นที่ก่อให้เกิดการสนับสนุนให้เกิดการสื่อสารมี 4 ประเด็นด้วยกัน (OECD, 2020)

1. กองทัพต้องมีประเด็นที่สำคัญที่ก่อให้เกิดจุดเริ่มต้นในการสื่อสารระหว่างกองทัพและภาคประชาชน ยุทธศาสตร์ การวางแผน การประเมิน และการสื่อสารสาธารณะ รวมไปถึงโครงสร้าง ทรัพยากรมนุษย์ ทักษะ และการอบรม ทรัพยากรทางการเงินที่ต้องใช้เพื่อสร้างการสื่อสารที่มีคุณภาพ
2. ช่องทางการสื่อสารที่มีคุณภาพ ช่องทางการสื่อสารระหว่างประชาชน ช่องทางการสื่อสารและสื่อโซเชียลมีเดีย การสื่อสารทั้งภายในและภายนอก และการรณรงค์ให้เกิดการสื่อสาร การประเมินช่องทางการสื่อสาร
3. การประชาสัมพันธ์ช่องทางการสื่อสาร และการตอบสนองช่องทางการสื่อสาร
4. การสื่อสารระหว่างกองทัพและภาคประชาชนอย่างยั่งยืน การใช้ปัญญาประดิษฐ์ต่างๆ เพื่อสื่อสารกับประชาชนได้อย่างยั่งยืน การเปิดพื้นที่เกิดการสื่อสารให้ประชาชน

ทั้งนี้บทบาทของสื่อมีผลอย่างยิ่งต่อการสื่อสารระหว่างกองทัพและประชาชน กองทัพจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลและให้อิสระแก่สื่อในการทำงานเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ยังเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของกองทัพเพื่อให้ข้อคิดเห็นของประชาชนสามารถถูกนำไปปรับปรุงการทำงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สร้างสรรบทบาทที่เชื่อถือได้ของสื่อ ให้นำเสนอข่าวที่น่าเชื่อถือและคงไว้ซึ่งข้อเท็จจริง ลดการสร้างข่าวลือจากสื่อที่อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคมได้ ก่อให้เกิดความสามัคคีและสร้างความร่วมมืออย่างเป็นทางการระหว่างประชาชนและกองทัพ

กองทัพต้องรู้จักใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการให้บริการแก่ประชาชนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สร้างประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนสามารถสื่อสารความคิดเห็นของตนในการปรับปรุงการให้บริการภาคสาธารณะ ทั้งนี้สื่อที่มีบทบาทต่อการสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพว่าในปัจจุบันสื่อโซเชียลมีเดียและอินเทอร์เน็ตมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงประชาชน ประชาชนกว่าร้อยละ 90 ในสหรัฐสามารถเข้าถึงสิ่งออนไลน์ได้โดยตรงผ่านโทรศัพท์มือถือ ซึ่งสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกชนชั้นและทุกเพศทุกวัย การสื่อสารที่มีคุณภาพเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประชาชนและกองทัพ ทำให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดความต้องการของตนที่มีต่อกองทัพ ในขณะเดียวกันก็ทำให้กองทัพเข้าใจในความต้องการของประชาชนอย่างถ่องแท้และสามารถดำเนินนโยบายได้ตรงต่อความต้องการของภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อกองทัพ ทำให้กองทัพมีความโปร่งใส และตรวจสอบได้จากภาคประชาชน ทั้งยังทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่ตอบสนองตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้นกองทัพจึงจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ในการสื่อสารต่อประชาชน และการสื่อสารอาจสร้างทัศนคติ

ที่ไม่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพได้เช่นเดียวกัน หากนำไปใช้ในการปกป้องกองทัพแทนที่การรับฟังเสียงจากประชาชน หรือใช้การสื่อสารและสื่อเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้ยัง กล่าวได้ว่า การสื่อสารช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจที่ตรงกัน และดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน การสื่อสารเป็นไปได้อย่างทั่วถึงทางบวกและลบ ความสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร และปฏิกิริยาตอบกลับ เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในหน่วยสังคมแต่ละหน่วย ต่างต้องมีการสื่อสารทั้งในองค์กร และการสื่อสารต่อภายนอกกับสาธารณชนเพื่อสร้างทิศทางการดำเนินงาน การพัฒนา และการให้บริการ

ดังนั้นเพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยจึงจำเป็นต้องศึกษาในด้านการสื่อสารที่กองทัพไทยมีต่อประชาชนเพื่อสื่อสารถึงการทำงานและการประสานงานร่วมกันระหว่างกองทัพไทยและประชาชน ซึ่งจะเป็นการสร้างความโปร่งใสในการดำเนินการของกองทัพไทย และสนับสนุนให้เกิดความแข็งแกร่งในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับกองทัพไทย โดยเป็นการสื่อสารในสองรูปแบบตามแนวคิดของ OECD (2020) ได้แก่

1. การเปิดรับข้อมูลและข้อเสนอความต้องการจากภาคประชาชนเพื่อนำไปปรับปรุงการทำงานของกองทัพไทยให้ดียิ่งขึ้น
2. การสื่อสารข้อมูลและการทำงานของกองทัพไทยให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจ
3. ความโปร่งใส หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน
4. การมีนโยบายที่ชัดเจนและมีกระบวนการที่ชัดเจนในการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาสังคม
5. การเปิดเผยการบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณในด้านต่างๆ ของกองทัพไทยด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้
6. การเสนอให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกองทัพไทย

ความโปร่งใสจะเป็นตัวสะท้อนระดับของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งๆ ความโปร่งใสจะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะส่งเสริมความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกองทัพ และก่อให้เกิดพลังอำนาจในการตัดสินใจของ

ประชาชนที่จะสนับสนุนในการดำเนินงานของกองทัพ ซึ่งความโปร่งใสนี้กองทัพต้องมีการให้อำนาจประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินการต่างๆ ของกองทัพ ทั้งในด้านการดำเนินนโยบาย การกำหนดนโยบาย การใช้งบประมาณ และการประเมินผลนโยบาย

จากข้อมูลของ Public Sector Economics (2018) ได้สะท้อนว่าการสร้างความโปร่งใสให้เกิดขึ้นกองทัพจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลของตนให้แก่ประชาชนได้รับทราบ โดยไม่ให้ข้อมูลที่อคติ หรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้องค์กร OECD (2020) ได้เสนอว่าความโปร่งใสเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดในการประชุม 4th High Level Forum on Aid Effectiveness ที่มีการจัดการประชุมที่เกาหลีใต้ในปี 2011 ได้ระบุแนวทางและตัวชี้วัดที่จะใช้ในการวัดความโปร่งใสขององค์กรสาธารณะ นอกจากนี้ในการประชุม High-Level Meeting of Global Partnership for Effective Development Co-operation จาก Global Partnership for Effective Development (Co-operation ณ Nairobi Kenya ในวันที่ 28 พฤศจิกายน-1 ธันวาคม 2016)

กองทัพที่สะท้อนความโปร่งใสนั้นประชาชนต้องสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง โดยอาจมีการใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีต่างๆ เป็นเครื่องมือเพื่อให้ประชาชนสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ นอกจากนี้ยังต้องมีการเปิดเผยการใช้จ่ายให้สาธารณชนได้รับทราบ มีการต่อต้านการคอร์รัปชัน มีจิตสำนึกในการบริหารงานที่โปร่งใสเพื่อการพัฒนาประเทศ

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่าจากความหมายและหลักการความโปร่งใสมักมาคู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นกระบวนการให้ประชาชนได้ร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานร่วมรับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงร่วมแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการลงประชามติการทำประชามติซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานของกองทัพซึ่งหมายถึงความโปร่งใสในองค์กรที่พร้อมจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้และตรวจสอบได้ ดังนั้นการปกครองการบริหารที่ดีควรควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อ

นำไปสู่การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล คือ ความโปร่งใส ความสำคัญของความโปร่งใสเป็นหนึ่งในหลักการที่จำเป็นต่อระบบธรรมาภิบาลและการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเครื่องมือที่สำคัญของกองทัพไทยที่จะทำให้เป้าหมายอื่นๆ ให้บรรลุความสำเร็จ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างความมั่นคงและปลอดภัยให้กับประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นยังสร้างความสำคัญในกระบวนการพัฒนาองค์กรให้เจริญเติบโตในมิติต่างๆ นอกเหนือจากการมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงและการตรวจสอบได้ในองค์กร ทางกองทัพไทยจึงต้องพัฒนาหลักการดำเนินงานด้านความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบผ่านการสร้างตัวชี้วัดในแบบสอบถามความพึงพอใจของประชาชน และแบบประเมินองค์กร นำไปสู่การประมวลผลปรับปรุง และกำกับติดตามการดำเนินงานต่อไป ในปัจจุบันในยุคที่ความโปร่งใสเป็นบรรทัดฐานและเป็นค่านิยมหลักของสากล กองทัพไทยจึงจำเป็นต้องทำการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน อาทิ การมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยซึ่งมีผลดีอย่างยิ่งต่อการป้องกันประเทศ และถ่วงดุลประเทศเพื่อนบ้านของไทย แต่ในทางเดียวกันกระบวนการจัดซื้อของกองทัพไทยก็จำเป็นที่จะต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ตามแนวคิดของ OECD (2020) เช่น การมีนโยบายที่ชัดเจนและมีกระบวนการที่ชัดเจนในการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาสังคม การเปิดเผยการบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณในด้านต่างๆ ของกองทัพไทยด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ รวมไปถึงการเสนอให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกองทัพไทย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเป็นการศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของกองทัพไทย โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหา อันได้แก่ทัศนคติของประชาชน หมายถึง ความชอบหรือไม่ชอบของบุคคล ต่อกองทัพไทย เป็นการตอบสนองทางด้านความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อการให้คุณค่าต่อการทำงานในด้านต่างๆ ของกองทัพไทยจนกระทั่งก่อให้เกิดรูปแบบพฤติกรรม

ที่สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาของกองทัพไทย โดยรูปแบบพฤติกรรมได้สะท้อนจากความเชื่อถือในการดำเนินงานของกองทัพไทย โดยนำผลจากตัวแปรต้นมาวิเคราะห์ ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ โดยจะศึกษาปัจจัยข้างต้นจะมีผลต่อทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติงานของกองทัพไทยหรือไม่ โดยจะทำการหาค่านัยยะสำคัญ เพื่อที่จะศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นของความเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติงานของกองทัพไทยที่จะบ่งบอกค่าทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามมีอยู่ในระดับใดและมีค่านัยยะสำคัญทางสถิติหรือไม่ และมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม การสื่อสาร ความโปร่งใส การทำงานโดยยึดถือวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นสำคัญ รวมไปถึงการทำงานโดยยึดถือหลักประสิทธิภาพขององค์กร

วิธีดำเนินการเป็นการสำรวจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย ร่วมกันระหว่างคณาจารย์สถาบันการศึกษาของรัฐกับกรมกิจการพลเรือนทหาร ด้วยวิธีเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเชิงปริมาณ โดยมีคำถามปลายเปิดเพื่อศึกษาถึงแนวทางการกำหนดภาพลักษณ์ อันเป็นที่พึงประสงค์ สร้างความพึงพอใจ เชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ประชาชนในซึ่งอยู่ในพื้นที่หน่วยกองทัพอากาศที่ 1 ภาคที่ 2 ภาคที่ 3 ภาคที่ 4 จำนวน 69.43 ล้านคนทั่วประเทศ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชากรจากการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีการคำนวณจำนวนตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของทาโร่ ยามาเน่ จำนวน 600 คน ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างภาคละ 150 คน จาก

กองทัพภาคที่ 1 มณฑลทหารบกที่ 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 110

กองทัพภาคที่ 2 มณฑลทหารบกที่ 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 210

กองทัพภาคที่ 3 มณฑลทหารบกที่ 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 310

กองทัพภาคที่ 4 มณฑลทหารบกที่ 41, 42, 43, 44, 45, 46

การใช้แบบสอบถาม ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามกับกลุ่มประชากร ได้แก่ การใช้แบบตรวจรายการ (Check-list) และใช้คำถามแบบประเมินค่า (Rating Scale) ซึ่งการสร้างเครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามทางด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อทัศนคติของประชาชน ต่อการทำงานของกองทัพไทย-เพศ-ศาสนา-อายุ-วุฒิการศึกษา-อาชีพ-รายได้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ในการป้องกันประเทศของกองทัพไทย 1. การสื่อสารระหว่างกองทัพไทยกับประชาชน เพื่อสื่อสารถึงการทำงานและการประสานงานร่วมกันระหว่างกองบัญชาการกองทัพไทยและประชาชน 2. ความโปร่งใส และการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน 3. การทำงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาชน 4. ประสิทธิภาพขององค์กรตามแนวคิดของ World Bank (2019) หมายถึง 4.1) การให้บริการภาคประชาชน 4.2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4.3) การแก้ปัญหาทางการเมืองและปัญหาสำคัญของชาติ

ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการกำหนดภาพลักษณ์ อันเป็นที่พึงประสงค์ สร้างความพึงพอใจ เชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย รวมไปถึงบทเรียนประสบการณ์ ข้อเสนอ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมแนวทางในการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย

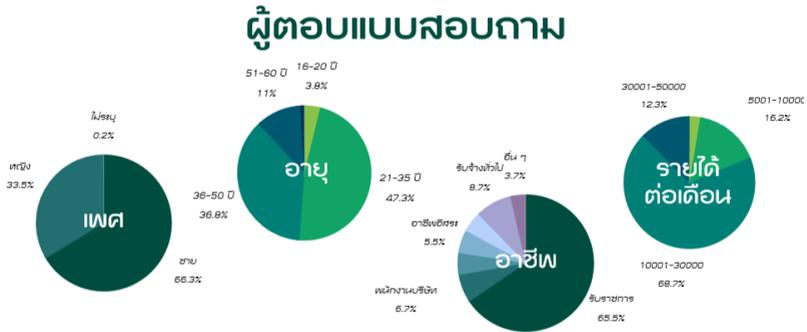
จากนั้นจึงทำการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การหาความสัมพันธ์ระหว่างแบบสอบถามตอนที่ 1 และตอนที่ 2 โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Chi square test ในการหาค่าความสัมพันธ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไป

ภาพที่ 1

แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ตอบมีดังนี้ เพศชายร้อยละ 66.3 (จำนวน 315 คน) เพศหญิงร้อยละ 33.5 (จำนวน 159 คน) และไม่ประสงค์ระบุร้อยละ 0.2 (จำนวน 1 ราย)

กลุ่มอายุ พบว่า มีกลุ่มอายุที่มากที่สุดคือ 21-35 ปี จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 47.3 และมีช่วงวัยที่น้อยที่สุดคือ ช่วงอายุมากกว่า 61 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ด้านการประกอบอาชีพพบว่า อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างประกอบมากที่สุด คือ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานราชการ จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และประกอบอาชีพประมงน้อยที่สุด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.6

ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุดอยู่ที่กลุ่ม 10,001-30,000 บาท จำนวน 314 คน คิดเป็นร้อยละ 66.1

ภาพที่ 2

แสดงข้อมูลผลงานหลักของกองทัพไทย

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า การพิทักษ์รักษาปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดจนการสนับสนุนภารกิจ มีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุดอยู่ที่ 4.1 ลำดับต่อมาคือการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.06 ลำดับต่อมาคือ การพิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคงจากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายใน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04

ลำดับต่อมาคือการช่วยเหลือประชาชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.93 ลำดับต่อมาคือการป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ/สาธารณภัย และการแก้ไขความไม่สงบในประเทศและการจลาจล มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.92 ลำดับต่อมาคือ การพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงตลอดจนสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.86 ลำดับต่อมาคือ การปฏิบัติภารกิจอื่นๆ ตามที่มีกฎหมายกำหนด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.83 ลำดับต่อมาคือศึกษา วิจัย พัฒนา และดำเนินการด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.79 ลำดับต่อมาคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่

ที่ 3.78 และลำดับสุดท้ายคือการปฏิบัติอื่นๆ เพื่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.76

กองทัพไทยมีช่องทางเปิดรับข้อมูล ข้อเสนอและรับฟังปัญหา ความต้องการจากภาคประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอยู่ที่ 3.75 และลำดับต่อมา คือ กองทัพไทยมีช่องทางการสื่อสารข้อมูลในการทำงานให้ประชาชนทราบและ เข้าใจ และกองทัพไทยมีการนำข้อมูลที่ได้จากประชาชนไปปรับปรุงการทำงานของ กองทัพไทยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และกองทัพไทยมีการสื่อสารในด้าน การดำเนินงานที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.72

กองทัพไทยมีรายงานแสดงผลการดำเนินงานของกองทัพประจำปี เพื่อชี้แจงการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ 3.7 ลำดับต่อมาคือ กองทัพไทย มีการบริหารทั้งเชิงนโยบาย การจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากร เป็นระบบ ตรวจสอบได้ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.66 ลำดับต่อมาคือกองทัพไทยมีระบบ จัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการแก่สังคมอยู่ที่ ค่าเฉลี่ย 3.65 ลำดับต่อมาคือกองทัพไทยดำเนินงานบนหลักความโปร่งใส เป็น ธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.64 และลำดับสุดท้ายคือกองทัพไทยมี ช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการบริหารงานของ กองทัพไทย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ที่ 3.59

ผลจากการศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทย พบว่า ประชาชนมีทัศนคติในเชิงบวกเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของกองทัพไทย เนื่องจากกองทัพไทยมีแผนงานในการพิทักษ์รักษาปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการสนับสนุนภารกิจหลักของประเทศ ลำดับต่อมาคือการปกป้อง พิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการพิทักษ์รักษาเอกราช และความมั่นคงจากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายใน

อย่างไรก็ดีพบว่า การดำเนินการของกองทัพไทยในด้านการบริหาร ทั้งเชิงนโยบายการจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากรเป็นระบบ ตรวจสอบได้ การมีระบบจัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียด

การดำเนินการแก้สังคม รวมไปถึงการดำเนินงานของกองทัพไทยบนหลักความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการบริหารงานของกองทัพไทย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในหัวข้ออื่นๆ ดังนั้นกองทัพไทยจึงควรมุ่งเน้นในการดำเนินการด้านการจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากรเป็นระบบ ตรวจสอบได้ การมีระบบจัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการแก้สังคม รวมไปถึงการดำเนินงานของกองทัพไทยบนหลักความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการบริหารงานของกองทัพไทย เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทัศนคติในเชิงบวกของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยให้มากยิ่งขึ้น

2. สรุปความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและทัศนคติของประชาชน

ตารางที่ 1

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและทัศนคติของประชาชน

ปัจจัยส่วนบุคคล	ความพึงพอใจในแต่ละด้าน	Sig.
เพศ	1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย	0.810
	2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร	0.899
	3. ด้านความโปร่งใส	0.857
อายุ	1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย	0.479
	2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร	0.000
	3. ด้านความโปร่งใส	0.037
จังหวัด	1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย	0.001
	2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร	0.015
	3. ด้านความโปร่งใส	0.015

ปัจจัยส่วนบุคคล	ความพึงพอใจในแต่ละด้าน	Sig.
ระดับการศึกษา	1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย	0.503
	2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร	0.522
	3. ด้านความโปร่งใส	0.916
อาชีพ	1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย	0.344
	2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร	0.148
	3. ด้านความโปร่งใส	0.149

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ข้างต้น สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่า เพศไม่มีผลต่อทัศนคติต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ได้แก่ 1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย 2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร 3. ด้านความโปร่งใส

อายุไม่มีผลต่อทัศนคติในด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย แต่มีผลต่อความพึงพอใจในการสื่อสารของกองทัพไทยและด้านความโปร่งใส สะท้อนให้เห็นว่าระดับอายุที่มีความแตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่างมีผลต่อทัศนคติ ด้านความโปร่งใสของกองทัพไทย ดังนั้นกองทัพไทยจึงควรเร่งพัฒนาทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อความโปร่งใสของกองทัพไทยในทุกๆ ช่วงวัย โดยกองทัพไทยอาจดำเนินการโดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการบริหารจัดการของกองทัพไทยโดยยึดมั่นหลักธรรมาภิบาล และการเปิดโอกาสให้เกิดการตรวจสอบการดำเนินงานจากภาคประชาชน เป็นต้น

จังหวัดมีผลต่อทัศนคติต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ได้แก่ 1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย 2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร 3. ด้านความโปร่งใส จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ที่แตกต่างกัน มีผลต่อทัศนคติที่มีต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ดังนั้นกองทัพไทยจึงต้องให้ความสำคัญต่อการดำเนินการพัฒนาในทุกๆ จังหวัดอย่างทั่วถึงกัน เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้านอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่

ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อทัศนคติต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ได้แก่ 1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย 2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร 3. ด้านความโปร่งใส

อาชีพไม่มีผลต่อทัศนคติต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ได้แก่ 1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย 2. ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร 3. ด้านความโปร่งใส

รายได้ไม่มีผลต่อทัศนคติต่อกองทัพไทยในทุกๆ ด้าน ได้แก่ 1. ด้านผลงานบทบาทหน้าที่ของกองทัพไทย 3. ด้านความโปร่งใส แต่มีผลต่อทัศนคติ ด้านความพึงพอใจในการสื่อสาร

สรุปผลการวิจัย

ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกองทัพไทยการพิทักษ์รักษาปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดจนการสนับสนุนภารกิจ มีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุดอยู่ที่ 4.1 ลำดับต่อมาคือการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.06 อย่างไรก็ตาม พบว่าการดำเนินการของกองทัพไทยในด้านการบริหารทั้งเชิงนโยบายการจัดสรรงบประมาณและการปฏิบัติของบุคลากรเป็นระบบ ตรวจสอบได้ การมีระบบจัดการต่อข้อร้องเรียน และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการแก่สังคม รวมไปถึงการดำเนินงานของกองทัพไทยบนหลักความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการปฏิบัติงานของกองทัพไทย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในหัวข้ออื่นๆ

จากผลการศึกษาจากแบบสอบถามปลายเปิดสามารถนำมาสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาทัศนคติของประชาชนต่อกองบัญชาการกองทัพไทยได้ ดังนี้

1. การสร้างความโปร่งใสในการดำเนินการ กองทัพไทยควรมีการสร้าง ความโปร่งใสในการดำเนินการให้มากยิ่งขึ้นเนื่องจากความโปร่งใสจะทำให้เกิดความเชื่อใจและความพึงพอใจจากภาคประชาชนซึ่งส่งผลอันดีต่อทัศนคติของ

ประชาชนด้วย มีการประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจากภาคประชาชน ความโปร่งใส ตรวจสอบได้นี้จะส่งเสริมความไว้วางใจจากภาคประชาชน รวมทั้งก่อให้เกิดความพึงพอใจจากภาคประชาชนที่เพิ่มขึ้น

2. การเสริมสร้างนวัตกรรมและต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ การเสริมสร้างและต่อยอดการพัฒนาเดิมไปสู่องค์ความรู้ใหม่อาจทำการประสานงานกับเครือข่าย แล้วดัดแปลงให้เกิดความรู้ใหม่

3. การรับฟังเสียงของประชาชน กองทัพอากาศควรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน (Learning) เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ควรรับฟังเสียงของประชาชนให้มากขึ้น ผ่านการสื่อสารทั้งระหว่างบุคคลต่อบุคคล (Inter-personal communication) และระหว่างกลุ่มด้วยกัน (Group communication)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยจากแบบสอบถามปลายเปิดพบข้อเสนอแนะที่สำคัญ ดังนี้

1. กองทัพอากาศควรส่งเสริมการแจกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ต่อการพัฒนาประเทศให้แก่ประชาชน ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการทำงานของกองทัพอากาศให้ง่ายขึ้น เพิ่มความทันสมัยในการดำเนินงานและการเข้าถึงการดำเนินงาน

2. ควรมีการอธิบายการใช้งานงบประมาณที่ชัดเจนทำให้ประชาชนมั่นใจว่าได้นำภาษีไปใช้ให้เกิดประโยชน์

3. ควรพัฒนาหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้

4. ควรมีการบูรณาการทุกภาคส่วนให้ทำงานสอดคล้องกันอย่างจริงจัง

5. กองทัพอากาศควรเป็นหลักในการขับเคลื่อนในการทำสิ่งที่ดีต่อสังคมทุกรูปแบบ

6. การทำงานของกองบัญชาการกองทัพไทยที่ควรเชื่อมการทำงาน
ของหน่วยงานในท้องถิ่นด้วย อยากรให้ส่วนราชการอื่นเข้ามาศึกษาด้วย
7. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทั่วถึงทุกช่องทาง
เผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริงแก่ประชาชน
8. การสื่อสารต้องให้ชัดเจนมากกว่านี้และทำให้ประชาชนเข้าใจในสิ่ง
ที่กองทัพต้องการสื่อให้ทราบ

เอกสารอ้างอิง

- กองบัญชาการกองทัพไทย. (2562). *วันสถาปนากองบัญชาการทหารสูงสุด*.
กรุงเทพฯ: กองบัญชาการกองทัพไทย.
- กองบัญชาการกองทัพไทย. (2563). *แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี กองทัพไทยและ
กองบัญชาการกองทัพไทย พ.ศ.2559-2562*. สืบค้นจาก
<https://www.rtarf.mi.th/index.php/th/2016-06-23-07-14-52/2016-06-23-07-36-47/82-2018-01-16-04-42-52>
- กองบัญชาการกองทัพไทย. (2563). *นโยบายผู้บัญชาการทหารสูงสุด
ผู้บัญชาการทางทหาร ประจำปีงบประมาณ 2562*. สืบค้นจาก
<https://www.rtarf.mi.th/index.php/th/2016-06-23-07-14-52/2016-06-23-07-36-45>
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2551). *กองทัพไทยกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่*.
กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สมพงษ์ นาคทอง, พล.ร.ต. (2560). เทคโนโลยีต่อต้านการก่อการร้ายในศตวรรษที่ 21. สืบค้นจาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8547st/8547%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%B5%20%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B9%8C%20%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%87.pdf
- Bonn, K. E., & Anthony E. B. (2000). *Guide to Military Operations Other than War: Tactics, Techniques, and Procedures for Stability and Support operations, Domestic and International*. Mechanicsburg, Pennsylvania: Stackpole Books.
- Curt, N. (2015). Public Opinion and the Military: A Multivariate Exploration of Attitudes in Texas. *Journal of Political and Military Sociology: An Annual Review*, 75-105.
- Dawes, M. (2008). *UNREASONABLE FORCE*. Retrieved from <https://www.amazon.co.uk/UNDERSTANDING-UNREASONABLE-FORCE-Dawes-2008-01-03/dp/B01K92Q7FK>
- Katz, D. (1960). *The Functional Approach to the Study of Attitudes*. Princeton University.
- Murphy, G., Murphy, L., & Newcomb, T. (1973). *Attitude*. Retrieved from <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm>
- Norman L. M. (1971). *Introduction to Psychology*. Boston: Houghton Mifflin.

- OECD. (2020). *OECD Economic Surveys Economic Assessment*. Retrieved from <https://www.oecd.org/economy/surveys/Economic-assessment-thailand-overview-2020.pdf>
- Public Sector Economics. (2018). *Introduction to the Public Sector Economics 2018 Conference-Fiscal Openness: Transparency, Participation and Accountability in Fiscal Policies*. Retrieved from http://www.pse-journal.hr/en/archive/introduction-to-the-public-sector-economics-2018-conference-fiscal-openness-transparency-participation-and-accountability-in-fiscal-policies_3880/
- William, C. S. (2017). *Communicating to lead and motivate*. Business Expert.
- Rita, P. (2012). *Resilience as a Policy Response to Non-Traditional Security Threats*. University of New South Wales, Australian.
- Sackett, P. R., & Mavor, A. S. (2003). *Attitudes, Aptitudes, and Aspirations of American Youth: Implications for Military Recruitment*. Washington, D.C.: National Academies Press.
- Samuel. P. H. (1957). *The Soldier and the State*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sarigil, Z. (2015). Public Opinion and Attitude toward the Military and Democratic Consolidation in Turkey. *Armed Forces & Society*, 41(2), 282-306.
- Taw, J. M. (1999). Planning for Military Operations Other Than War: Lessons from US Army Efforts. *Australian Defence Force Journal*, 134, 57-68.

โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อ
ผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551)

A Study of Literature and Research Between 2002
and 2008 Related to the Treatment of
Female Inmates and their Children

Received 16 November 2022

Revised 17 February 2023

Accepted 22 February 2023

ชลธิชา พันธุ์พานิช¹

Chonticha Panpanich²

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารวบรวมสืบค้นวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเพื่อจำแนกและประเมินข้อมูล จากวรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวข้อง โดยจำแนกตามเนื้อหาสาระ วิธีวิทยาในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปทางด้านแนวคิดและแนวทางด้านวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมในการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยใช้วิธีการวิจัยแบบสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะหรือเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดระหว่างประเทศ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในต่างประเทศ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและ

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี ประเทศไทย E-mail: chontichatu@yahoo.co.th

² Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Pathum Thani, Thailand.

เด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย โดยสังเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติและสำหรับผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจสำหรับข้อเสนอแนะมี 3 ด้านดังนี้ ด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ด้านกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และด้านการบริหารจัดการและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง

คำสำคัญ: ผู้ต้องขังหญิง, เด็กติดผู้ต้องขัง, การคุ้มครองสิทธิ

Abstract

The purpose of this study is to explore and synthesise the literature and research which is associated with the protection of women's rights and treatment of female inmates and their children. The study spans literature and research which are both in the country and from outside Thailand for classification purposes and for assessment of the information. By drawing on a qualitative research synthesis, the classification follows the content and the comparative study methodology, synthesized for the conclusion of concepts, methods and appropriate procedures for standardizing the treatment for female inmates and their children. The results of the study show that the literature and research related to the treatment of female inmates and their children consists of 3 approaches; international standards for the treatment of offenders, the treatment of female inmates and their children and the

treatment of female inmates and their children in Thailand. The results can also be divided into 3 main issues; knowledge about the rights of female inmates and their children, knowledge about the processes and methods for treating female inmates and their children by related personnel and staff, and knowledge about the management and standards for the treatment of female inmates and their children that can be applied by practitioners and administrators to make decisions. Recommendations are made related to the rights of female inmates and their children, processes and methods for treating female inmates and their children by related personnel and staff, and management and standards for the treatment of female inmates and their children.

Keywords: Female inmates, Children, Protection of women's rights

บทนำ

ปัจจุบันมีผู้ต้องขังหญิงอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานหญิงในประเทศไทย ประมาณ 31,255 คน จากเรือนจำและทัณฑสถาน 143 แห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็นทั้งหมด 10 เขต ประกอบด้วยนักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ ผู้ต้องขังระหว่างไต่สวนพิจารณา ผู้ถูกกักกัน ผู้ต้องกักขัง (กรมราชทัณฑ์, 2565) ซึ่งจากสถิติ พบว่า มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มขึ้นทุกปี

สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา คือ ความแออัดภายในเรือนจำซึ่งส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติกับผู้ต้องขังหญิงเนื่องจากอาคารสถานที่และสภาพของเรือนจำ ส่วนใหญ่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขังชายที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ภายใน เรือนจำและสิ่งที่พบตามมาจากจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้น คือ การมีเด็กติด ผู้ต้องขัง (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2561)

จากสถิติของกรมราชทัณฑ์ เดือนกรกฎาคม ปี 2561 มีผู้ต้องขังหญิง ตั้งครรภ์ 193 คน มีเด็กติดผู้ต้องขัง 170 คน และสถิติเดือนมกราคม ปี 2562 มีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ 233 คน มีเด็กติดผู้ต้องขัง จำนวน 235 คน (กรมราชทัณฑ์, 2562 อ้างถึงใน กุลธิดา ศรีวิเชียร, 2563) มาทั้งจากเด็กที่ติดครรภ์มารดาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน การที่เด็กคลอด และถูกเลี้ยงดู ในเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่ไม่เหมาะสมและไม่ใช้สถานที่ที่สร้างขึ้นมารองรับ เด็กแรกเกิด ดังนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งเด็กและมารดาทั้งทางด้านอารมณ์ สังคมและพฤติกรรม

เด็กแรกเกิดต้องได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานตามที่ประชาชนคนไทย คนหนึ่งพึงได้รับตั้งแต่สิทธิในการมีชีวิตรอด สิทธิในการดำรงชีวิตไม่ว่าเด็กจะอาศัยอยู่ภายในหรือนอกเรือนจำ เด็กต้องได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมเพื่อให้เด็กเติบโตได้อย่างมีคุณภาพแต่การมีสายสัมพันธ์กับมารดาก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็กแรกเกิด จึงควรมีแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังและเด็กติดผู้ต้องขัง

งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551) เพื่อให้ได้ข้อสรุปทางด้านแนวคิดและแนวทางด้านวิธีการและกระบวนการคุ้มครองสิทธิที่เหมาะสมในการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวม สืบค้นวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อจำแนกและประเมินข้อมูลจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกตามเนื้อหาสาระ วิถีวิทยาในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ

สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปทางด้านแนวคิดและแนวทางด้านวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมในการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้เห็นภาพรวมด้านเนื้อหาสาระ ด้านวิธีวิทยาและด้านคุณภาพของวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ
2. ทำให้สามารถสังเคราะห์แนวทางวิธีการและกระบวนการในการคุ้มครองสิทธิและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังได้อย่างเหมาะสมในบริบทของสังคมไทย
3. ทำให้ได้ข้อมูลซึ่งนำไปสู่การทำมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสตรีและเด็กติดผู้ต้องขังในอนาคต

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะหรือเชิงพรรณนา (Qualitative research synthesis) มีขอบเขตของการศึกษา คือ มุ่งเน้นการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและ เด็กติดผู้ต้องขังในช่วงปี พ.ศ. 2545-2551 เพื่อให้ได้องค์ความรู้และหาข้อสรุปอย่างเป็นระบบต่อแนวทาง วิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิและการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ทั้งนี้ในกระบวนการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะสังเคราะห์จากข้อมูล ข้อเท็จจริง จากงานวิจัยหรือรายงานการวิจัยเป็นหลัก ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources of information) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ ฐานข้อมูลห้องสมุด ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ เป็นต้น โดยกระบวนการสังเคราะห์ดังกล่าวประกอบด้วยการมององค์รวมของการศึกษาแต่ละชิ้น (Holism of individual studies) รวมถึงการใช้วิธีอุปนัย (Inductive

techniques) และการให้ความหมาย (Interpretative techniques) จากข้อมูลทั้งหมด โดยมีการสังเคราะห์ในเชิงโต้แย้ง (Refutational synthesis or Lines of argument approach) ในการช่วยตีความหาข้อสรุปด้วย

ผลการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารวิชาการต่างๆ อันเป็นวรรณกรรมและงานวิจัย เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาซึ่งประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดระหว่างประเทศ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในต่างประเทศ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดระหว่างประเทศ

สาระสำคัญซึ่งสามารถสรุปได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องคือ วางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ด้วยจุดประสงค์ที่จะให้ปัจเจกบุคคลและองค์กรของสังคมทุกหน่วยเจริญก้าวหน้าไปข้างหน้า พันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชน ตามกฎบัตรสหประชาชาติรวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาตินั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก ไม่เลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่นๆ สัญชาติ หรือฐานะทางสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด ของผู้ต้องขัง จะต้องยอมรับและเคารพความเชื่อทางศาสนาและการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรมที่ผู้ต้องขังนับถือ ซึ่งโดยสรุปคือ จะต้องให้

ผู้กระทำผิดได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันตามสิทธิที่พึงมี โดยไม่มีการแบ่งแยก เชื้อชาติ ศาสนา หรือเงื่อนไขอื่นๆ

โดยมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ซึ่งเป็นการประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การรับรอง

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ที่ เป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ประกอบด้วยวรรคอารัมภบท และบทบัญญัติ 53 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 6 ส่วน ดังนี้ วรรคอารัมภบท กล่าวถึง พันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามกฎหมาย สหประชาชาติ รวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างเท่าเทียมกัน

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW) วัตถุประสงค์หลักของอนุสัญญานี้คือการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ รวมทั้งการประกันว่าสตรีและบุรุษมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติและดูแลจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน

ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี (Declaration on the Elimination of Violence against Women) สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการยอมรับหลักการระดับสากลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสตรี ในเรื่องสิทธิและหลักการที่คำนึงถึงความเสมอภาค ความมั่นคงปลอดภัยเสรีภาพ และความเป็นหนึ่งเดียวอันแบ่งแยกมิได้และศักดิ์ศรีแห่งมนุษย์ทั้งปวง เป็นต้น

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) อนุสัญญานี้ได้วางแนวปฏิบัติสำหรับเด็กให้กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของเด็กที่พึงจะได้รับ

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: SMR) ค.ศ.1955 (พ.ศ. 2498) โดยมีข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำทั้งหมด 95 ข้อ โดยได้ให้ข้อสังเกตเบื้องต้น (Preliminary observations) ว่าข้อกำหนดที่จะกล่าวต่อไปนี้มีได้มีความมุ่งหมายที่จะกำหนดรายละเอียดของรูปแบบเรือนจำ แต่เป็นเพียงความพยายามในการค้นหาฐานความคิดร่วมทั่วไป องค์ประกอบอันสำคัญ ระบบที่เหมาะสมหลักการและแนวปฏิบัติที่สามารถยอมรับกันได้ใน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารจัดการเรือนจำ

2. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในต่างประเทศ

สามารถสรุปสาระสำคัญได้คือ เพื่อวางกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่ตรงกับความต้องการจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังหญิง ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ก็คือ ผู้ต้องขังหญิงได้รับการดูแลภายใต้เงื่อนไขและกฎเกณฑ์ที่ตรงกับความต้องการจำเป็นเฉพาะตามสถานะเพศ (Gender) อันเป็นการช่วยสร้างชีวิตใหม่ให้ผู้ต้องขังหญิงเหล่านั้นใช้ในการอ้างอิงสำหรับการร่างและการออกกฎหมาย กฎระเบียบ นโยบาย และระเบียบแบบแผนโดยสอดคล้องกับมาตรฐานสากล และเคารพในสิทธิมนุษยชนของบุคคล ที่ถูกกลืนอนเสรีภาพและสิทธิของเด็ก โดยจะเน้นเฉพาะในกรณีหญิงตั้งครรภ์ที่ถูกคุมขังและทารกที่ยังไม่ได้คลอด และกรณีที่บิดามารดาและเด็กเล็กที่ต้องอาศัยอยู่ในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติหรือกฎหมายของประเทศนั้นๆ และเพื่อให้แน่ใจได้ว่าบุตรที่เกิดมาจากผู้ต้องขังหรือเด็กติดผู้ต้องขัง สามารถมีสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติที่ควรจะมี โดยไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นๆ

ในประเทศอังกฤษ มาตรฐานแห่งชาติสำหรับการสอดส่องดูแลผู้กระทำผิดในชุมชน มีข้อกำหนดต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด เช่น

ระเบียบการทำงานในเรือนจำ (ฉบับเลขที่ 4800) ว่าด้วยผู้ต้องขังหญิง [Prison Service Order (4800) on Women Prisoners: PSO] (HM Prison Service Headquarters, 2008) เพื่อวางกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่ตรงกับความต้องการจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังหญิง ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับก็คือผู้ต้องขังหญิงได้รับการดูแลภายใต้เงื่อนไขและกฎเกณฑ์ที่ตรงกับความต้องการจำเป็นเฉพาะตามสถานะเพศ (Gender) อันจะเป็นการช่วยสร้างชีวิตใหม่ให้กับผู้ต้องขังหญิงเหล่านั้น

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาในยุคก่อน ค.ศ. 1960 ผู้ต้องขังหญิงก็ได้รับความยากลำบากมากเนื่องจากถูกขัง ในเรือนจำท้องถิ่น (Local goals) ที่สร้างไว้สำหรับผู้ชาย จนกระทั่งหลัง ปี ค.ศ. 1960 เริ่มมีการศึกษาว่าด้วยเรือนจำหญิง มากขึ้นโดยมีการกระจายความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาสังคมวิทยา ประกอบกับมีการศึกษาจากอดีตผู้ต้องขังอีกด้วย

3. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย

มีสาระสำคัญซึ่งสามารถสรุปได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ เด็กเยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรง และการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว ที่สำคัญคือ เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิของบุคคลในครอบครัว ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคล และห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องอายุ และการกำหนดบทบาทของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองและพัฒนาเด็ก เมื่อเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิที่ตนควรจะได้รับบุคคลเหล่านี้สามารถฟ้องหน่วยงานของรัฐได้ ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 62 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของ หน่วยงานนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ทั้งนี้จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551) ผู้วิจัยได้วาง แนวทางการสังเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักคือ 1) องค์ความรู้ เกี่ยวกับด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง 2) องค์ความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดย บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ 3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติและสำหรับผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจ

โดยได้ดำเนินการจำแนกข้อมูลจากวรรณกรรมทั้งหมดเพื่อ การสังเคราะห์องค์ความรู้ต่างๆ ให้เป็นระบบแปลความ จัดกลุ่มตามแนวคิดและ ตัวแบบต่างๆ ดังนี้

- การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและ เด็กติดผู้ต้องขัง จากปัญญา อนุสัญญา และกฎหมายจะพิจารณาจำแนกเนื้อหา ของข้อมูลภายใต้อุดมคติในการแก้ไขผู้กระทำผิด (Ideologies of correctional treatment) ด้วยตัวแบบการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation model) หรือแนวคิด เน้นตัวแบบทางการแพทย์ (Medical model) เป็นแนวคิดที่มุ่งคุ้มครองสังคม และตัวผู้กระทำผิดไปพร้อมๆ กัน โดยมองที่หลักมนุษยธรรมในกระบวนการ แก้ไขฟื้นฟู ตัวแบบงานยุติธรรม (Justice model) แนวคิดนี้มองว่าเป้าหมาย ของกระบวนการแก้ไขผู้กระทำผิดต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรมและเป็นธรรม มากกว่าการเหยียดหยาม นั่นคือการใช้หลักกฎหมายที่เป็นธรรมกับผู้กระทำผิด ส่วนการบำบัดแก้ไขนั้นจะต้องมาจากความสมัครใจของผู้กระทำผิด และแนวคิด

แบบอนุรักษ์นิยม (Conservative model/Perspective) มองว่าการแก้ไขฟื้นฟูใช้ไม่ได้ผลในการลดการกระทำผิดซ้ำ ทั้งยังส่งเสริมอาชญากรทำให้จำนวนผู้ตกเป็นเหยื่อเพิ่มมากขึ้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่าการลงโทษเท่านั้นที่จะยับยั้งอาชญากรรม และปกป้องคุ้มครองสังคมได้

- การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทของผู้แก้ไขฟื้นฟูหรือมาตรการในการดูแลผู้กระทำผิดจึงพิจารณาจำแนกเนื้อหาของข้อมูลภายใต้แนวคิดตัวแบบการควบคุม (Control model) เน้นความสามารถขององค์กรในการควบคุมพฤติกรรมและกิจกรรมของผู้กระทำผิด ตัวแบบการให้บริการทางสังคม/สังคมสงเคราะห์ (Social service model) เน้นการให้ความช่วยเหลือตามความต้องการความจำเป็นของผู้กระทำผิด และตัวแบบผสมผสาน (Combined model) เป็นตัวแบบที่ประนีประนอมรูปแบบทั้งสองอย่างคือใช้การควบคุมผสมกับการให้บริการทางสังคม/สังคมสงเคราะห์

- การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติและสำหรับผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจโดยพิจารณาจำแนกเนื้อหาของข้อมูลภายใต้แนวคิดเชิงค่านิยมของระบบยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice system) ประกอบด้วย 2 ตัวแบบ คือ ตัวแบบเน้นการควบคุมอาชญากรรม (Crime control model) เป็นแบบที่ก่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่เน้นการบังคับใช้กฎหมาย และตัวแบบเน้นการใช้กระบวนการนิติธรรม (Due process model) จะมุ่งไปในทางคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตัวบุคคล

นอกจากนี้ได้มีการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice administration) ได้แก่ ตัวแบบที่มุ่งเป้าหมายและเหตุผล (Rational-goal model) มีหลักการในการบริหารงานที่เน้นเป้าหมายขององค์กร (แบบราชการ) และเหตุผลของตนเองเท่านั้นเป็น

ที่ตั้ง เน้นการใช้กฎระเบียบอย่างเป็นทางการเพื่อให้ได้ผลสำเร็จหรือผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพ และตัวแบบมุ่งระบบหน้าที่ (Functional systems model) มีหลักการในการบริหารงานที่เน้นการทำหน้าที่เชิงประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรโดยมองกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบฐานคิดของความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนและปรับเข้ากันเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถสังเคราะห์รายละเอียดในภาพรวมทั้ง 3 ประเด็นได้ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการคุ้มครองสิทธิประชาชน เด็กและสตรี โดยพิจารณาจากปฎิญาสากล มาตรฐานระหว่างประเทศ อนุสัญญาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและกฎหมายภายใน จะเน้นไปในทางแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation model) มากกว่าจะเน้นตัวแบบงานยุติธรรม (Justice model) โดยการมองผู้กระทำผิดเปรียบเสมือน “ผู้ป่วยทางสังคม” ต้องการการเยียวยา บำบัด แก้ไข ดังจะเห็นได้จากปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มุ่งคุ้มครองสิทธิของมารดาและบุตรชอบด้วยกฎหมายที่จะรับการดูแลความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือนอกสมรสย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน เรื่องความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพโดยเฉพาะสตรีมีครรภ์และหลังคลอดบุตร

ในส่วนของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยและการฟื้นฟูสุขภาพรัฐภาคีจะพยายามดำเนินการที่จะประกันว่าไม่มีเด็กคนใดถูกลิดรอนสิทธิในการรับบริการดูแลสุขภาพเช่นว่านั้นอีกทั้งรัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่บิดามารดาและผู้ปกครองตามกฎหมายในอันที่จะปฏิบัติความรับผิดชอบของ

ตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและจะประกันให้มีการพัฒนาสถาบันการอำนวยการ
ความสะดวกและบริการต่างๆ สำหรับการดูแลเด็ก

อย่างไรก็ตาม นอกจากแนวคิดเน้นการแก้ไขฟื้นฟู ในปฏิญญา
อนุสัญญาเหล่านั้นยังมีแนวคิดเน้นตัวแบบงานยุติธรรม (Justice model)
ซึ่งเน้นการใช้กฎหมายผสานการแก้ไขฟื้นฟูโดยสมัครใจอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับ
ว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด สิทธิในการมีชีวิตอยู่ เสรีภาพ จากการถูก
ทรมาน การห้ามบุคคลมิให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาส การห้ามบุคคลมิให้ถูกจับกุม
โดยตามอำเภอใจ การปฏิบัติดีต่อ ผู้ถูกไล่ออนเสรีภาพอย่างมีมนุษยธรรม
ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็กไม่ว่าจะกระทำ
โดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐ หรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่าย
บริหารหรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง
เป็นลำดับแรก รัฐภาคียอมรับว่าเด็กทุกคนมีสิทธิติดตัวที่จะมีชีวิต จะใช้ความ
พยายามอย่างที่สุดเพื่อประกันให้มีการยอมรับหลักการที่ว่าทั้งบิดาและมารดา
มีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก โดยคำนึงถึงประโยชน์
สูงสุดของเด็กเป็นพื้นฐาน รัฐภาคีจะประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่
รอดและการพัฒนาของเด็กจะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่บิดามารดาและ
ผู้ปกครองตามกฎหมายในอันที่จะปฏิบัติความรับผิดชอบของตนในการอบรม
เลี้ยงดูเด็กและจะประกันให้มีการพัฒนาสถาบันการอำนวยการความสะดวกและ
บริการต่างๆ สำหรับการดูแลเด็กนอกเหนือ จากประการอื่นแล้ว การดูแล
ดังกล่าวอาจรวมถึงการจัดหาผู้อุปถัมภ์ ความดูแลของสถาบันที่เหมาะสมสำหรับ
การดูแลเด็กในการพิจารณาถึงหนทางแก้ไขให้คำนึงถึงการให้มีความต่อเนื่องใน
การเลี้ยงดูเด็ก

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมในภาพรวมของกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่า วรรณกรรมและงานวิจัยดังกล่าวส่วนใหญ่เน้นไปที่ศีกทางการให้บริการทางสังคม (Social service model) ซึ่งเน้นการให้บริการทางสังคมสงเคราะห์มากกว่าตัวแบบเน้นการควบคุม เช่น ในระเบียบการทำงานในเรือนจำ (ฉบับเลขที่ 4800) ว่าด้วยผู้ต้องขังหญิงของประเทศอังกฤษ กำหนดให้มีการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ทั้งในระยะก่อนคลอดหรือหลังคลอด โดยสนับสนุนการให้นมของมารดาเองหากสามารถทำได้ในเรือนจำ เจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในการดูแลเด็ก ควรจะต้องคำนึงถึงผู้ต้องขังความต้องการของผู้ต้องขังหญิงในหน่วยแม่และเด็กเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างลูกของตนเองกับเด็กอื่นๆ การแยกเด็กออกจากแม่อาจก่อให้เกิดผลเสียหลาย จึงควรมีการวางแผนที่ดีไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ จะต้องไม่ใส่กุญแจมือผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ขณะเดินทางมายังโรงพยาบาลหรือคลินิก เช่นเดียวกับผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ที่ทำงานในโรงพยาบาลห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์เว้นแต่หญิงนั้นจะมีพฤติกรรมเสี่ยงหรือมีเหตุขังซึ่งว่าอาจพยายามหลบหนี

สำหรับวรรณกรรมและการศึกษาวิจัยของไทยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังมีค่อนข้างน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทซึ่งเน้นการวิจัยเชิงสำรวจ มิได้เน้นการศึกษาเชิงลึกโดยภาพรวมของการศึกษาสรุปได้ดังนี้

เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น ต้องปรากฏว่าเด็กนั้นอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขังไม่มีญาติมิตรของผู้ต้องขังหรือเด็กนั้น และต้องอายุต่ำกว่า 16 ปี ปัจจุบันมีหน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์ดูแลผู้ต้องขังหญิง

แต่หน่วยงานที่ดูแลเด็กติดผู้ต้องขังหญิงมีขีดจำกัดด้านการรองรับ อีกทั้งในทางปฏิบัติเด็กติดผู้ต้องขังหญิงจะอยู่กับมารดาได้ไม่เกิน 3 ปี (กรมราชทัณฑ์, 2561)

การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของเด็กในระหว่างที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน เดิมเป็นหน้าที่ผู้ต้องขังหรือเด็กต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น เว้นแต่ผู้ต้องขังหรือเด็กไม่สามารถจะเสียค่าใช้จ่ายเองได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน จึงให้เรือนจำและทัณฑสถานจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น ปัจจุบันทางเรือนจำและทัณฑสถาน พยายามตั้งงบประมาณมาช่วยเหลือนมากขึ้น กรณีผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ จะได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร แม้จะมีข้อจำกัดในการหาบุคลากรทางการแพทย์มาดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง บางเรือนจำและทัณฑสถานมีการใช้ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษชั้นเยี่ยม ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเด็ก บางแห่งก็จัดให้มีการฝึกอบรม การแนะนำการเลี้ยงเด็กจากเจ้าหน้าที่สถานพยาบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในส่วนด้านความรู้ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ยังไม่เพียงพอ ผู้ต้องขังหญิงมีปัญหาและความต้องการในเรื่องความสะอาดของอาหารมากที่สุด ในด้านการศึกษามีปัญหาและความต้องการในเรื่องทัศนคติของผู้สอนต่อผู้เรียน และด้านอัตรากำลังเจ้าหน้าที่สายการแพทย์ในระดับวิชาชีพเพื่อให้สามารถดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ยังไม่เพียงพอ

โดยจากการสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีข้อเสนอแนะที่เป็นไปในทางทิศทางเดียวกัน คือ การนำผู้กระทำผิดหญิงที่ตั้งครรภ์ออกนอกกระบวนการยุติธรรมชั่วคราว หรือการหามาตรการลงโทษหญิงตั้งครรภ์ด้วยวิธีอื่นแทนการจำคุกซึ่งยังมีไม่มากนัก ควรสร้างทางเลือกแทนการจำคุก นอกจากการคุมประพฤติ การพักการลงโทษ สำหรับหญิงที่มีได้เป็นอันตรายต่อสังคม เช่น การชะลอการฟ้องผู้กระทำผิดหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือการใช้โทษระดับกลาง เป็นต้น ควรเน้นการอบรมเจ้าหน้าที่ทุกระดับ เพื่อสร้างความเข้าใจและเสริมสร้าง

ทัศนคติที่เป็นบวก โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกของผู้กระทำผิด นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้ปรับปรุงการปฏิบัติงานในส่วนของมาตรฐานความเป็นอยู่ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การจัดทำฐานข้อมูลด้านเด็กติดผู้ต้องขังให้ละเอียดและเป็นระบบครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเดิมของผู้ต้องขัง เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการระดมทรัพยากรเข้ามาช่วยเหลืออย่างทันท่วงที สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานอื่นที่ประสานงานโดยตรง อีกทั้งควรจัดทำแผนงานระยะยาวด้านการฝึกวิชาชีพล่วงหน้าและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนงานของทัณฑสถานหญิง มีการสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้ต้องขังเกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพ รวมทั้งความต้องการของตลาดภายในท้องถิ่นที่ผู้ต้องขังจะกลับไปอยู่เมื่อพ้นโทษ พิจารณาเพิ่มเงินปันผลให้แก่ผู้ต้องขัง โดยดูจากผลงานและคุณภาพของงาน ปรับปรุงเรื่องอาคาร สถานที่ในการฝึกวิชาชีพ จัดหาอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ ในด้านที่เรือนจำและทัณฑสถานสามารถปฏิบัติ ได้ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและการดูแลหลังพ้นโทษ และด้านการทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำ

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติและสำหรับผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจ

ในทางปฏิบัติจะพบว่า คดีที่ขึ้นสู่ศาลในแต่ละปีมีเป็นจำนวนมาก แต่ทางเลือกแทนการจำคุก (Alternatives to incarceration) หรือการเลี่ยงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Diversion) ของไทยยังมีน้อยมาก เช่น การใช้การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด การจำคุก การกักขังที่บ้าน การใช้ศูนย์เลี่ยงโทษจำคุก (คล้ายหอพัก) เป็นต้น เนื่องจากสิ่งที่เราค้นเคยมีเพียงการคุม

ความประพฤติแบบพื้นฐาน (Basic probation) การทำงานบริการสังคมเท่านั้น ประกอบกับนโยบายทางอาญาเกี่ยวกับคดีอาเสพติดมีความเข้มข้นมากทำให้ผู้ต้องขังคดีอาเสพติดโดยเฉลี่ยมีถึงประมาณเกือบร้อยละ 50 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ต้องขังทั้งหมด (กรมราชทัณฑ์, 2552) จากข้อมูลดังกล่าวอาจแสดงเป็นตารางทำงานของหน่วยงานในระบบยุติธรรมหรือการปฏิบัติงานตามแนวคิดเชิงค่านิยมของระบบยุติธรรมทางอาญา ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุของการใช้โทษจำคุกในอัตราที่สูงมากในประเทศไทย นั่นคือ การยังมีความเชื่อในตัวแบบของการควบคุมอาชญากรรม (Crime control) ซึ่งจะเน้นการปราบปราม จับกุม สั่งฟ้อง จำคุก กักขัง การบริหารจัดการที่ใช้ตัวแบบมุ่งเป้าหมาย (Rational-goal model) เน้นเป้าหมายผลสำเร็จขององค์กรตนเองเป็นหลัก ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในตัวแบบกระบวนการนิติธรรม (Due process) ที่มุ่งให้ความคุ้มครองและคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำผิด ตัวแบบมุ่งระบบหน้าที่ (Functional systems model) โดยเน้นการทำหน้าที่ร่วมกันระหว่างองค์กรเพื่อประโยชน์ในภาพรวมยังมีน้อย

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า สิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงและพิจารณาเป็นลำดับแรก คือการปรับทัศนคติและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงของเจ้าหน้าที่ในฐานะผู้แก้ไขฟื้นฟู (Correctional change agent) การประเมินความเสี่ยงและความต้องการจำเป็นของผู้ต้องขังหญิง (Risks and needs assessment) เพื่อการจำแนก และให้การแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม โดยมีแผนการฟื้นฟูบำบัด นับตั้งแต่ผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำ การฝึกทักษะการปรับตัวอย่างถูกต้องให้ผู้ต้องขังหญิงโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (เช่น นักจิตวิทยาด้านแก้ไขฟื้นฟู-Correctional psychologist) การคำนึงถึงสภาพทางอารมณ์จิตใจของเด็กและผู้ต้องขังหญิงขณะอยู่ในเรือนจำ และทัณฑสถานและก่อนปล่อยตัว เนื่องจากเด็กในเรือนจำและทัณฑสถานจะมีปัญหาด้านพัฒนาการ เพราะมีความกดดันมากกว่าการอาศัยอยู่ภายนอก ส่วนระยะเวลาที่เด็กจะอยู่กับมารดาที่เป็นผู้ต้องขังเป็นระยะเวลาเพียงใดนั้นควรจะมี

การยืดหยุ่นโดยให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมทางสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ ในขณะนั้นเป็นสำคัญ ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายในการอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของเด็กในระหว่างที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานนั้น รัฐควรเป็นผู้รับผิดชอบโดยมีการจัดสรรงบประมาณไว้โดยเฉพาะ นอกจากนี้ควรให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมีทางเลือกอื่นแทนการควบคุมตัว เช่น การชะลอการฟ้อง การกักขัง การจำคุกที่บ้าน การจำคุกในวันหยุด (Weekend imprisonment) เป็นต้น ซึ่งอาจจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้จากการสังเคราะห์แนวคิดเรื่องสิทธิในความเป็นมนุษย์และมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งเป็นวิธีคิด ในเชิงสากลที่เห็นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ และได้เห็นกระบวนการวิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังแล้ว ในส่วนของการบริหารจัดการจึงควรมีการทบทวนบทบัญญัติทางกฎหมายการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบให้เหมาะสม เปิดทางให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีการระบายนิติที่ไม่ร้ายแรง หรือคดีที่ผู้กระทำมิได้เลวร้ายโดยนัย เช่น ตำรวจสามารถใช้ดุลพินิจเพียงตักเตือนแล้วปล่อยตัว หรือใช้วิธีเลี้ยงโทษ (Diversion) หรือมีอำนาจส่งต่อ (Referral) เด็กหรือเยาวชนไปรับการฟื้นฟูได้โดยไม่ต้องผ่านสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีกฎหมายชะลอการฟ้อง มีการใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment) เช่น การจำคุก การกักขังที่บ้านตนเอง การใช้การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด การใช้ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก และการส่งจำคุกผสมกับการคุมประพฤติ

นอกจากนี้ควรมีการวางระเบียบรองรับกรณีหญิงคลอดในเรือนจำหรือมีเด็กติดผู้ต้องขังในฐานะผู้ด้อยโอกาสให้ถือเป็นการจัดสวัสดิการโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การจัดระเบียบระยะเวลาพักพิงหลังคลอดในเรือนจำและทัณฑสถาน การส่งตัวเด็กออกนอกเรือนจำและทัณฑสถาน การกำหนดมาตรฐานองค์กรและการฝึกทักษะบุคลากรเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงและเด็ก เช่น คุณสมบัติเจ้าหน้าที่ มาตรฐานสภาพแวดล้อม

ในเรื่องจำและทัณฑสถานหญิง การตรวจสอบติดตามประเมินผลโดยคณะกรรมการร่วมโดยเฉพาะ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ระหว่าง พ.ศ. 2545-2551 ในครั้งนี้สามารถรวบรวมประเด็นสำคัญๆ ของข้อมูลดังกล่าวซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. ด้านสิทธิของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง

1.1 ควรส่งเสริมและเสริมสร้างการเรียนรู้แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง จากระดับสากลสู่ระดับบุคคล ได้แก่ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผ่านกระบวนการฝึกอบรมที่มีคุณภาพสามารถปรับทัศนคติให้บุคลากรเหล่านั้นมองเห็นผู้ต้องขังหรือผู้อยู่ในสถานะยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายความรู้ความเข้าใจกติกา ระหว่างประเทศใหม่ๆ เพื่อลดการตีตราผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังเหล่านั้น

1.2 ควรสร้างความเข้าใจและความสมดุลของอุดมคติในการแก้ไขผู้กระทำผิด (Ideologies of correctional treatment) ซึ่งนอกจากจะใช้การควบคุมตัวตามแนวคิดอนุรักษนิยมแล้วยังมุ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง เป็นสำคัญอีกด้วย เท่าที่ผ่านมามีการอ้างอิงและกล่าวถึงการแก้ไขฟื้นฟูกันมากในการเรียนสอนของสถาบันการศึกษาและการฝึกอบรมของหน่วยงาน แต่ทางปฏิบัติ กลับพบว่า เจ้าหน้าที่ยังคงคิดเชิงอนุรักษที่เน้นการควบคุมและใช้กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเป็นตัวนำ

1.3 ควรสร้างความเข้าใจให้สังคมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมตระหนักถึงผลกระทบต่อเด็กที่เกิดในเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งในการศึกษาวิจัย พบว่าเด็กที่เกิดในเรือนจำและทัณฑสถานและไม่ได้ใกล้ชิดมารดา

เท่าที่ควรจะมีปัญหาด้านพัฒนาการอันอาจนำไปสู่พฤติกรรมกระทำผิดเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

2. ด้านกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังโดยบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ควรปรับใช้กฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อหญิงที่ตั้งครรภ์อย่างจริงจัง เช่น การตรวจครรภ์จำเลยก่อนที่จะส่งตัวไปจำคุก เพื่อชะลอการลงโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 ที่บัญญัติให้ จำเลย สามปี ภริยา ญาติของจำเลย พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป ในกรณีที่จำเลยมีครรภ์หรือคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น โดยในระหว่างทุเลาการบังคับนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่อื่นครนนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้ที่มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามสั่ง

2.2 กรณีผู้ต้องหาหญิงในคดีร้ายแรงตั้งครรรค์ ควรมีกระบวนการพิเศษในการดูแลโดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของส่วนรวมด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นในกรณีนี้หากศาลไม่ให้ประกันตัว ควรจัดสถานที่เฉพาะดังปรากฏในมาตรา 246 (ป.วิ.อาญา) เช่น ศูนย์แม่และเด็กในเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งทางปฏิบัติยังไม่มีความพร้อมของสถานที่ จึงน่าจะใช้การคุมขังไว้ที่บ้านของผู้ต้องหาเอง แต่ควรต้องมีมาตรการเสริม เช่น กำหนดเงื่อนไขห้ามออกนอกบ้าน วางเกณฑ์ให้พนักงานคุมประพฤติไปสอดส่องที่บ้าน หรืออาจใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์รัดข้อมือหรือข้อเท้าเพื่อตรวจจับหากมีการออกนอกพื้นที่กำหนด

2.3 ควรกำหนดกระบวนการเพื่อคุ้มครองและสงเคราะห์ผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังให้ชัดเจน ได้แก่ การตรวจครรภ์ในชั้นศาลเมื่อศาลจะ

พิพากษาให้จำคุก หรือตรวจครรภ์เมื่อเข้าเรือนจำและทัณฑสถานหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน การฝากครรภ์ การคลอดภายในสถานพยาบาลของเรือนจำหรือภายนอกเรือนจำและทัณฑสถานหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีมาตรฐาน ระยะเวลาการอยู่ไฟเพื่อพักฟื้นหลังคลอด ควรจะให้เวลาอย่างน้อย 1 เดือนเพื่อสุขภาพของแม่ ระยะเวลาที่เด็กควรอยู่กับแม่ในเรือนจำและทัณฑสถานอาจอยู่ได้จนเด็กอายุ 3-6 ขวบ โดยมีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย จนกระทั่งการสงเคราะห์หลังปล่อย เพื่อช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย ด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว ด้านสาธารณสุขและการจัดหางานใหม่ การฝึกอาชีพหรือการศึกษา เป็นต้น

2.4 ควรมีแผนพัฒนาบุคลากรของเรือนจำและทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงภูมิหลังของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะต้องมีทักษะเฉพาะในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ต้องขัง ซึ่งในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ส่วนใหญ่ที่ผู้ต้องขังพบจะทำหน้าที่ในส่วนการควบคุมมากกว่าส่วนที่ให้บริการ แต่ในความรู้สึกของผู้ต้องขังเมื่อต้องพบกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายให้บริการ เช่น แพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาผู้ต้องขังจะมีความเครียดน้อยกว่า ดังนั้น การฝึกอบรมทักษะในการทำงานกับผู้ต้องขังจึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพต่างจากผู้ต้องขังชาย นอกจากนี้ ควรวางระบบการจำแนกผู้ต้องขัง (Classification of prisoners) และพัฒนาแบบจำแนกให้เหมาะสมตามความต้องการจำเป็นของผู้ต้องขังแต่ละราย เพื่อการแยกขังและแก้ไขฟื้นฟู

2.5 ควรมีกระบวนการด้านสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่องสำหรับเด็กติดผู้ต้องขัง แม้ว่าเด็กนั้นจะออกจากเรือนจำไปแล้ว เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ภายนอกเรือนจำและทัณฑสถาน และได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสม

3. ด้านการบริหารจัดการและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง

3.1 ควรกำหนดให้ใช้มาตรฐานที่มีใช้การคุมขังหรือมาตรการไม่ควบคุมตัว (Non-custodial measures) เป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ส่วนการคุมขังควรใช้ในกรณีที่เป็นจริงๆ เท่านั้น เพื่อป้องกันหรือหลีกเลี่ยงกระบวนการเรียนรู้ด้านความคิด ความเชื่อหรือวัฒนธรรมย่อยอันไม่เหมาะสมจากผู้ต้องขังอื่น (Prisonalization) โดยมาตรการที่มีใช้การคุมขังเช่นว่านั้นสามารถมีมาตรการเสริมอื่นๆ เพื่อการสอดส่องดูแลสร้างความปลอดภัยให้สังคมในขณะที่คุ้มครองเด็กในครรภ์ของผู้ต้องขังด้วย

3.2 ควรเร่งสร้างตัวชี้วัดและสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังให้การสอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders) (ข้อกำหนดกรุงเทพฯ-The Bangkok Rules) ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติแล้ว

3.3 การเสริมสร้างจุดร่วมขององค์กรที่เน้นการบริหารจัดการแบบมุ่งระบบหน้าที่ (Functional systems model) ได้แก่ การทำงานเชิงประสานระหว่างองค์กร โดยมองกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบบนฐานคิดของความร่วมมือการแลกเปลี่ยนและปรับเข้าหากันเพื่อประโยชน์สาธารณะ เพื่อให้การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเป็นเอกภาพในการแก้ปัญหาการใช้วิธีจำคุกโดยไม่จำเป็น ทำให้สามารถลดปัญหานักโทษล้นคุกในภาพรวม ซึ่งจะส่งผลต่อการลดจำนวนผู้ต้องขังหญิงอันจะเป็นการเพิ่มคุณภาพในงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังโดยแยกพิจารณา ดังนี้

- องค์กรตำรวจ ควรมีดุลยพินิจในการใช้วิธีเลี่ยงโทษจำคุก (Diversion) ได้ในฐานะเจ้าพนักงานด้านการเลี่ยงโทษ (Police diversion

officer) หรือส่งต่อได้เอง เช่น ในคดีที่ไม่ร้ายแรงและผู้เสียหายยินยอม ภายใต้เงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ ผู้ต้องหายอมรับผิดและขอภัยผู้เสียหาย ทั้งยินยอมชดใช้ค่าเสียหาย ยอมเข้าโปรแกรมรับคำปรึกษาและบำบัดฟื้นฟูตนเอง อย่างไรก็ตามอำนาจของตำรวจดังกล่าวควรมีกลไกตรวจสอบด้วย เช่น กำหนดให้อัยการเป็นผู้ทบทวนการใช้อำนาจนั้น

- องค์กรอัยการ ควรมีการใช้วิธีชะลอการฟ้อง (Suspension of prosecution) ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องอยู่แล้ว แต่การสั่งไม่ฟ้อง ควรมีมาตรการเสริมให้สังคมอบอุ่นใจ รู้สึกว่ายังปลอดภัย เช่น มีการสืบเสาะและพินิจในชั้นอัยการหรือการสืบเสาะก่อนฟ้องคดี (Pre-trial investigation) และใช้การคุ้มครองประพฤติดูถูกชะลอการฟ้องได้

- องค์กรศาล ควรสร้างทางเลือกแทนการจำคุกให้มากขึ้น โดยผลักดันให้มีการใช้การลงโทษระดับกลางหรือมาตรการบังคับระดับกลางซึ่งเคร่งกว่าการคุ้มครองประพฤติดูถูก แต่ก็ไม่หนักถึงกับจำคุก หรืออาจปรับใช้บทบัญญัติที่มีอยู่แล้ว เช่น การสั่งกักขังไว้ที่บ้านแทนการจำคุก การประยุกต์ใช้การคุ้มครองประพฤติดูถูกมากขึ้นโดยใช้พร้อมกับการห้ามออกนอกบ้าน เป็นต้น

- ราชทัณฑ์ ควรจัดทำฐานข้อมูลโดยละเอียดเพื่อใช้ในการพิจารณาพักโทษ และลดวันต้องโทษ อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งทดลองใช้วิธีการอนุญาตให้ออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือนอกเรือนจำ (Work release/Study release) เพื่อระบายผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีออกไปภายนอก

นอกเหนือจากการทำงานขององค์กรดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีองค์กรคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิอื่นๆ ที่สามารถเข้ามาสนับสนุนได้เพื่อก่อให้เกิดโครงข่ายการทำงานที่มีเอกภาพในการแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ได้แก่

- สภานายความ ควรมีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมช่วยเหลือ แนะนำเผยแพร่และให้การศึกษแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับ

กฎหมาย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal aid) แก่ประชาชน ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและการจัดหาทนายความว่าต่างแกั่ต่าง

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ควรเร่งจัดวางระบบส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงในคดีอาญาเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือเยียวยาเบื้องต้น เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองและดูแลจากรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

- สำนักผู้ตรวจแผ่นดินของรัฐสภา ควรมีบทบาทอย่างเข้มแข็งในการตรวจสอบการละเลยการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม (ซึ่งไม่รวมถึงการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาล)

- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาสและหน่วยงานในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้รับการส่งเสริมให้เข้ามารับหน้าที่ช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง รวมถึงผู้ต้องขังหญิงผู้ยากไร้หรือไร้ที่พึ่งหลังปล่อย ซึ่งโยงถึงงานตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 กำหนดให้เด็กที่จะได้รับการคุ้มครองในมาตรา 4 ได้แก่ “เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก” อันหมายรวมถึง “เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนหรือบิดามารดาถูกคุมขัง...”

และอาจมีหน่วยงานอื่นๆ ที่สามารถเข้ามาเชื่อมต่อเป็นภาคีเครือข่ายให้การช่วยเหลือได้ตามภารกิจและ พันธกิจของตนเอง เช่น สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น

3.4 ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองและสงเคราะห์บุตรของผู้ต้องขัง (ทั้งในเรือนจำและนอกเรือนจำและทัณฑสถาน) เพื่อช่วยเหลือในเชิงป้องกันมิให้เด็กเหล่านี้กลายเป็นกลุ่มเสี่ยงในอนาคตคล้ายกับคณะกรรมการยุโรปว่าสำหรับบุตรของผู้ต้องขัง (The European Committee for Children of Imprisoned Parents: EUROCHIPS) อย่างไรก็ตามในบริบทประเทศไทย

อาจปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เช่น การใช้กรรมการหมู่บ้าน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยเหลือ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2552). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศสำรวจ ณ เดือนมิถุนายน 2552. ศูนย์ทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง, กองแผนงาน.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเด็กในความดูแลของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม, กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2565). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สำรวจวันที่ 1 มิถุนายน 2565. สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/report103pdf/report_result.php?date=2022-06-01&report=
- กุลธิดา ศรีวิเชียร. (2563). การขับเคลื่อนนโยบายสิทธิทางด้านสุขภาพของเด็กติดผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 28 (1), 25-62.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2561). *ผู้หญิงในโลกหลังกำแพง*. รายงานการสำรวจผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน).
- HM Prison Service Headquarters. (2008). *Prison Service Order (4800) on Women Prisoners*. London.

Public-Mindedness: University Social Engagement with Societies Sustainable Development of Quality of Life and Volunteer Work

จิตสาธารณะ: พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตและงานอาสาสมัครอย่างยั่งยืน

Received 26 August 2022

Revised 21 October 2022

Accepted 27 October 2022

ประทุมทิพย์ ทองเจริญ¹

Pratumtip Thongcharoen²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. มุ่งศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะและงานอาสาสมัครในชุมชนและจัดทำโครงการจำนวน 10 โครงการร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน 2. บูรณาการองค์ความรู้ ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์กับอาสาสมัครนักศึกษาและคนที่ให้ข้อมูลหลัก 3. เชื่อมโยงจิตสาธารณะของนักศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลักกับ 4 พันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย ซึ่งการศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งในรายวิชาการประเมินผลโครงการ และรายวิชานวัตกรรมจัดการ อาสาสมัครที่เข้าร่วมโครงการ คือ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี จำนวน 150 คน และผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 2 คน ดำเนินการช่วง พ.ศ. 2560-2562 เก็บข้อมูลโดยการศึกษาปัญหาในชุมชน พื้นที่ตำบลมะขามเตี้ยและตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นพัฒนาเป็นโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย E-mail: pratumtip.t@psu.ac.th

² Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Surat Thani Campus, Surat Thani, Thailand.

ตามด้วยการนำไปปฏิบัติโดยการจัดทำโครงการและประเมินผลโครงการ (ก่อนทำ-ขณะทำ-หลังทำ) จึงนำมาสู่การถอดบทเรียนในชั้นเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำโครงการต่างๆ เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก สุดท้าย นำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหาเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ภายใต้ 4 พันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย

ผลการศึกษาพบว่า 1. แต่ละชุมชนมีปัญหาที่แตกต่างกันส่วนใหญ่ คือ ปัญหาพื้นฐาน เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาคุณภาพชีวิต และปัญหาสุขอนามัย 2. พบว่านักศึกษานิยมนำเทคนิคการบริหาร PDCA, POCCC และ ทฤษฎีระบบ มาใช้กับการบริหารโครงการในชุมชน และ 3. พบว่าการบริหารโครงการเหล่านี้ล้วนส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งนอกจากนักศึกษาจะได้ฝึกฝนทักษะต่างๆ เพื่อบ่มเพาะอัตลักษณ์ของบัณฑิต I-WISE แล้วยังสามารถบรรลุพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและงานอาสาสมัครที่ยั่งยืนสอดคล้องกับพระราชปณิธานของกรมหลวงสงขลานครินทร์ที่ว่า “ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง”

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ, งานอาสาสมัคร, พันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

This research study aimed to 1. explore the public-mindedness and volunteer work in communities and organize ten projects to solve problems in the communities, 2. integrate the bodies of knowledge, concepts, and theories of Public Administration from volunteer students and key persons, and 3. connect students' and key persons' public-mindedness and volunteer work with the four main missions

of the university. This study used a Community Action Research (CAR) model to build a learning community and it was part of the courses: Project Evaluation, and Management Innovation. The subjects in the project were 150 students majoring in Public Administration from Suratthani Rajabhat University and Prince of Songkla University, Surat Thani Campus, and two key informants joined this research study from 2017 to 2019 in the communities of Makham Tia Sub-district and Khun Thale Sub-district, Surat Thani Province. Subsequently, community-based projects were established to solve the problems of the communities, followed by the implementation and evaluation of the projects (before, during and after). A lessons-learned session from the projects was conducted to connect the concepts of Public Administration, with the data from the in-depth interviews with key persons. Finally, the data was analyzed and synthesized using content analysis in relation to the three objectives of this study under the four missions of university social engagement.

The results revealed that 1. each community has different problems, most of which are fundamental problems such as waste, environment, quality of life, and health, 2. PDCA, POCCC, and system theory are popular techniques used in the project management in the communities, and 3. the management of all these projects promoted the participation of stakeholders from both the public and private sectors. The researchers gained an opportunity to practice various skills to nurture the I-WISE graduate identity and to pave the way for the achievement of the university social engagement for the development of quality of life and sustainable

volunteer work that echoes the claim and aspiration of His Royal Highness Prince Mahidol of Songkla, that "Our Soul is for the Benefit of Mankind".

Keywords: Public-mindedness, Volunteer work, University social engagement, Development of quality of life

Introduction

Over the past ten years, social change, economic depression, and political instability have brought many issues to many communities. People on low incomes were hit the hardest and have had a low quality of life. However, crises have brought out great merit in people's hearts, particularly in form of volunteering. In an era of capitalism and globalization nowadays, the complexity of political, economic, social, and cultural dimensions has led to various social problems: poverty, refugee crisis, terrorism, and disasters. The way people live their lives has been transformed. Societies began to shift towards individualism resulting in wider social and economic disparity. To narrow the gap in inequality, people in many regions call for unity and collaboration. In the ASEAN community, for example, a vision of "*One Vision, One Community, One Identity*" (ASEAN.org) was proposed, whereby public-mindedness is considered a key to achieving unity and collaboration for a peaceful society.

Public-mindedness is associated with "governance" in the 6th Henry's Paradigms (Henry, 2010, p.27-43), and the principle of charity in Buddhism. Thailand's old agricultural tradition of "long-

khaek- kiao- khao” or a communal harvesting ceremony that reflected collaboration and living in harmony was valued by the community in the past. It was also a common practice in Thailand to hand out food to the poor. These practices can rarely be seen in individualistic societies nowadays.

During 2017-2018, the Thai government initiated the “Jit-Asa 904” program, which was a national volunteer training mega project to honor and celebrate King Rama X (H.M. King Maha Vajiralongkorn Bodindradebayavarangkun). The training contributed 6 subjects for 6 weeks as cited on the Matichon online (28 March 2018). The program highlighted the power of hope, belief, faith, and inspiration in the public-mindedness.

In Thai education, public-mindedness and volunteer work were incorporated into various activities, projects, and curriculums in schools and higher education institutions. For example, the Faculty of Natural Resources and Agro-Industry, Kasetsart University included a “Public-mindedness for Community Development” course in the curriculum. Thammasat University launched a Graduate Diploma Program in volunteering in the Puey Ungphakorn School of Development Studies: PSDS). Prince of Songkla University (PSU) has adopted Prince of Songkla’s (King Bhumibol’s father) vision of “Our Soul is for the benefit of mankind”. Most recently, there has been a graduate project to fight the COVID-19 disaster, by accepting applications for graduates of Prince of Songkla University to participate in the project of 400 positions. The Graduate School has operated this type of project for more than 15 years. It is currently the 16th year, covering the southern region,

especially the provinces, which are home to 5 campuses of the university, and nearby provinces.

However, some content of the abstract from this research was published in the proceedings of the 11th Global Conference on Business and Social Sciences in 2020 (GCBSS, 2020). Importantly, the researcher has continued research on public-mindedness and volunteer work. In addition, the results of this research were applied to the teaching of the Benefit of Mankind course, in the 1st semester, of the academic year 2022 (PSUCONNECT, 2022). This illustrated public services towards mankind which showed great merit of public-mindedness without boundary. The study entitled “Public-Mindedness: University Social Engagement with Societies Sustainable Development of Quality of Life and Volunteer Work” aimed to answer two research questions: What are current community volunteer projects that university students have been involved in? and How can students and other people integrate the bodies of knowledge, concepts, and theories of Public Administration with authentic learning under the university engagement on community relations?

Research Objectives

1. To explore the public-mindedness and volunteer work in the communities and organize ten community projects to resolve problems in the communities.
2. To integrate the bodies of knowledge, concepts, and theories of Public Administration with students and key persons.

3. To relate students' and key persons' public-mindedness and volunteer work with the four missions of university engagement.

Concepts and Theories

Important theoretical concepts in Public Administration related to this research include New Public Governance (NPG) by Osborne (2010), in terms of network management, and Public Service Improvement (Downe, 2010) for the benefit of network cooperation among government agencies that take care of the community as well as to improve services in collaboration with educational institutions and villagers who may or may not have a form of community union/community board. The techniques of Public Administration such as PDCA and system theory were applied in this action research in the classroom as well as important concepts and principles related to volunteerism, including the context of Prince of Songkla University focusing on identity, I-WISE (Identity, Wisdom, Social Engagement). The missions of the university to the community relationship or "University Community Engagement" include 1. Collaboration with partners (Partnership), 2. Mutual benefit for all parties involved (Mutual benefit), 3. Using knowledge and resulting in mutual learning (Scholarship), 4. The impact on society can be assessed (Social impact). All of these missions are operated under the determination of His Royal Highness Prince Mahidol of Songkla "The benefit of mankind is the first activity".

Literature Reviews

Oxford Learner's Dictionaries (n.d.) defined the term volunteer as 1. a person who freely offers to take part in an enterprise or undertake a task, and 2. a person who works for an organization without being paid. Cambridge online dictionary describes volunteer as 1. a person who does something, especially helping other people, willingly and without being forced or paid to do it, 2. a person who does something, especially, for other people or for an organization, willingly and without being forced or paid to do it, and 3. a person who does a job or some work without being paid or forced to do it. Meanwhile, the Business Times (2012) explains that volunteering is about giving, contributing, and helping other individuals and the community. Volunteering means working with others to make a meaningful contribution to a better community. To sum up, “Volunteer” or “Jit-Asa” (in the Thai language) means people who have public-mindedness in their hearts and devote their time to helping their communities and people who are in need such as the poor or people with disabilities. They offer help through various types of activities as shown in the following report by the Bangkok Post, that defines “volunteering spirit” as the feeling that you want to help without being paid for it.

Bangkok Post (2017) reported “The Public-mindedness” in Thailand giving examples in the event where more than two million Thais served in public activities during the royal funeral as honor of the late King. Some examples are as follows. Sumit Tharansi (nearly 75 years old), a security guard from Phayao province, gave people directions at the bus stop for more than 200 days. Pornsuree

Konanta, who was approximately 45 years old, volunteered at Sanam Luang during the royal cremation. She organized the queues for the tuk-tuk or buses services and provided information on the best routes for people to travel to the royal funeral. An image of Pornsuee with a walkie-talkie was well remembered by many people. Several groups and organizations also volunteered during the royal funeral. For example, “Khrua Thammasat Asa” or “Thammasat Kitchen” provided 20 volunteers to serve breakfasts and dinners for 300 people and lunches for 700-1000 people every day. Bangkok Post highlighted that "This is a once-in-a-lifetime opportunity for everyone, when they get to do things they've never done before, and it's all because of their love for King Bhumibol".

From the above definitions, the researcher, therefore, concludes that public-mindedness is a mind that is aware of self-responsibility and social responsibility. It refers to people who have a mind to help society, fellow humans, generously care for one another, and respect social rules without violating the rights of others. In social sciences, such as public administration, which the era of public administration focusing on proactive public service in the form of Public Service Delivery under the principles of Good Governance, which appeared in Henry's work (2010).

In addition, a search for related research found that volunteerism is related to the Krathwohl's mind theory, which can measure mental behavior according to the personality traits consisting of five stages, which are the cognitive phase, response stage, value appreciation, value system, and the process of creating traits (Chairat, 2018: 108). As for the research of Kienggam & Mateewattanakul (2010:

101), it is found that two factors that are related to public-mindedness of university students are self-responsibility and social responsibility. Importantly, it was found that public-mindedness was cultivated by nursing students at Boromarajonani College of Nursing, Surat Thani in a life skills course (Phooriwitthayatheera, 2018: 1). This is consistent with the research of Ponkum, et al. (2013: p. 322) that researches and develops a curriculum to strengthen public-mindedness according to social education theory for elementary students at Son Mun school.

Research Methodologies

Community Action Research (CAR) was used in the study to design 10 student volunteer projects in communities in Makhm Tia and Khun Thalee Sub Districts, Muang, Surat Thani Province during 2017-2019. Most projects were part of the Project Evaluation course and the management innovation course. More than 150 students from Prince of Songkla University and Suratthani Rajabhat University participated in the projects. Data were collected by conducting preliminary surveys and hands-on projects in the communities studied. Through the process of project implementation (Before - while doing - after), with the following steps. Students were asked to find out about issues and problems in the local communities. Then, ideas were shared and discussed to set up volunteer projects. After that, students planned and ran the projects. After the projects were completed, the researcher, volunteers, and community representatives had a meeting to discuss lessons learned in class to connect with the theory of Public Administration. This was followed by in-depth interviews with key persons who had more volunteer

experience to make the research more complete. Finally, data were analysed using content analysis in relation to the three objectives under the four missions of university social engagement.

Research Results

Objective 1: To survey issues about public-mindedness and volunteer work in the communities and organize ten community projects to resolve the issues.

A trace of positive conscience was demonstrated among the students who participated in the project activities that were jointly designed with the community members in Makham Tia Sub-district and Khun Thale Sub-district. These activities provided the students with the opportunities to grow the spirit of volunteering and utilize the knowledge outside the classroom. Each community had different problems, most of which were fundamental problems such as waste, environment, well-being, and diseases. Therefore, the proposed project ideas included cleaning and developing areas around temples, getting rid of the mosquito larva parade campaign in collaboration with the Public Health District, sewing breast prostheses for cancer patients in Surathani Hospital, Hae-Pha-Hom-Phra-That (circumambulation of the pagoda), maintaining school grounds, improving the school library, mangrove planting, producing a digital accessible information system such as books or audiobooks for people with visual impairments, and maintaining a dam in Ban Khuan Yung Community Forest. The activities were illustrated in the following pictures.

In **Figures 1 and 2**, students were cleaning and developing areas around the temple and school.

Figure 1

Cleaning and developing areas around Wat Som Wang.

Figures 2

Cleaning and developing areas around Ban Soi Song School.

The volunteers were organizing activities for school children as shown in **Figures 3, 4, 5 and 6**

Figure 3

Organizing activities for students in Ban Soi Song School.

Figure 4

Maintaining school grounds.

Figure 5

Improving the school library.

Figure 6

Producing a digital accessible information system such as books or audiobooks for people with visual impairments.

Collaborative work with Public Health District and Hospital in Surat Thani Province as shown in Figures 7 and 8

Figure 7

Running a campaign to get rid of mosquito larvae in collaboration with the Public Health District.

Figure 8

Sewing breast prosthesis for cancer patients in Suratthani Hospital.

The Hae-Pha-Hom-Phra-That ceremony or the circumambulation of the pagoda is organized between 26-27 March of every year in Suratthani Province to support a Buddhist tradition as demonstrated in Figure 9 Conservation activities as illustrated in Figure 10

Figure 9

Hae-Pha-Hom-Phra-That.

Figure 10

Mangrove planting, Figure 12 Maintaining the dam in Ban Khuan Yung Community Forest by 50 senior students of Public Administration, Prince of Songkla University, Thailand, on 5 February 2019

Sources: <https://bit.ly/2D1efiq>.

Objective 2: To integrate the bodies of knowledge, concepts, and theories of Public Administration with students' and key persons' public-mindedness and volunteer work.

Student volunteers were interviewed after they completed the projects. **Student A**, who took part in the dam maintenance project, said that she used Human Resource Theory, especially putting the right man on the right job, in organizing the project. As there were many kinds of volunteer activities, the leaders needed to assign tasks to suitable people for efficiency and safety. **Student B**, a senior student who was a volunteer leader of the Jit-Asa Club,

said that “PDCA” was an effective theory of Public Administration that he used when he organized these activities. **Student C**, a sophomore who took part in the school painting activity, also commented that she used the PDCA (Plan, Do, Check, Act) of Public Administration theory to manage this. Similarly, **Student D**, a senior student, also used PDCA. **Student E**, a junior student who participated in Hae-Pha-Hom-Phra-That at Khao-Tha-Phet in 2016 and 2019, pointed out that he applied paradigm four (public administration is management) of Public Administration to planning and implementing volunteer activities. In addition, **Student F**, a sophomore in the Public Administration Department, Prince of Songkla University (PSU) used POCCC in Public Administration Theory, which consists of Planning, Organizing, Commanding, Coordinating, and Controlling on a big cleaning day at PSU. **Student G**, a first-year student of the Public Administration Department, Prince of Songkla University explained that human relations are the major theory in Public Administration to make the project successful. **Student H**, a senior student, also commented that she integrated several Public Administration theories in different situations, especially the leadership skills to manage three volunteer projects: Panyachon Khon Rak PSU camp, Tapee-Sritrang camp, and love sending smile sending activity.

Objective 3: To relate students’ and key persons’ public-mindedness and volunteer work with the four missions of university engagement.

For the last objective, the study found that the stakeholders (e.g., members of the temples; communities; hospitals; local

administrative organizations; public agencies; and private bodies) were given a space to take part and contribute to this project. It was evident that the project could fulfill the university's mission of community relations as well as strengthen and sustain the communities' foundations.

The ten projects demonstrated a trace of positive conscience among the students who participated in the project's activities with authentic learning that were jointly designed with the community members. These volunteer projects not only nurtured the students' spirit of volunteering for the university's surrounding communities, but also allowed them to integrate the bodies of knowledge, concepts, and theories of Public Administration in off-class applications, and fulfill the university's mission on community relations. These activities provided the students with the opportunities to grow the spirit of volunteering and utilize the knowledge outside the classroom. Valuable lessons learned from the projects have been shared by the student volunteers as follows.

The lessons learned about learning from the volunteer projects

Students shared their learning as follows;

1. Harmony, caring and problem-solving.
2. Coordination with friends, time management, and feeling proud of the local community.
3. Volunteering helps people from their misfortunes.

4. Friendship among students from different year groups and learning to endure hardship like eating from a canteen tray or bathing without a shower.

5. Hospitality of people who joined the project and that goodness is more important than everything.

6. Giving makes you feel good.

7. Good relations with people in communities and how to behave appropriately in society.

8. Management system.

The lessons learned about problems while doing volunteer projects

Students shared their learning as follows;

1. Most people were willing to help. However, some people did not take volunteering seriously and did not contribute much.

2. April was not the best month to run volunteering activities outdoors as it was the hottest month of the year and volunteers found the temperature extremely uncomfortable.

3. Some people did not sincerely want to help the community. Therefore, they did not stay until the project was completed.

4. Some people did not work as a team.

5. Volunteers were from different provinces and it was difficult to coordinate and manage.

6. Budget was not sufficient to buy equipment such as paints. Therefore, volunteers had to donate money.

In-depth interviews with key persons who have public-mindedness and are recognized in society

The researcher interviewed people with public-mindedness and recognized in society, and therefore, would like to bring sample persons to highlight in this research article as follows.

Interviewee 1: Asst. Prof. Supot Kowittaya, Vice President for Student Development and Alumni Relations of Prince of Songkhla University

Question 1: When did you begin to participate in public-minded activities? Why did you decide to participate in this type of activity?

Supot said that he thought that the cultivation of mother and family that teaches children to do good is an important factor. When he was studying in the second year of university, he had to make an important decision about his life, which was to choose a program between business administration and public administration.

Supot thought that if he chose business administration, he would work for the business sector and would be rich but if he chose public administration, he would become a bailiff, then a sheriff who would help save the house. He said he was a resident of Raman District in Yala province. He sees less difficult education. It was difficult for him to see his own education in the future. When he was young, he had to help his mother taking care of his younger siblings. He saw people with coconut groves or rambutan groves had no trading tools, etc. So, finally, he decided to study Public Administration in order to help the villagers. In addition, when he

was studying at university from year one to year four, he participated in volunteer camps and activities that made him like helping people or the community.

Question 2: What are some of your public-minded activities?

Supot said that he would do anything that could be done to help the poor, poor students, give ideas, and suggestions to solve problems, and encourage students to get scholarships. He did all these together with helping victims of various disasters such as floods, house fires, and the flooding COVID-19 period, helping to raise funds, raising materials, making masks, cloths, hand gel, donating food and money to people. Some relatives of the people with financial difficulty would also periodically provide money, dry food, masks, etc.

Question 3: What have you learned / What benefit have you gained from working with the public-mindedness?

Supot said that the things that makes him feel happy is helping. He does not lose anything, or regret losing property, or money. He said the money we have may not be much, but people with financial difficulty have only a hundred baht or two hundred baht when they are unable to work and have no income. If we don't help, they may do something bad to get money. Those who have a regular salary will be paid the next salary for sure. Our lives are valuable if we help others or society. If you still have energy to do good things, do it and be happy about it. Go to bed and sleep. I had been seriously ill, and almost died. After being seriously ill, I became

determined that this was the second life and I would try to do only good to anyone whether that person is good or not. As for being a teacher and being an administrator, it is considered that you have a volunteering spirit to work. So, you are responsible for promoting the development of good people and good people would lay the foundation for the future of the family, community, society, and nation. They would create a good future for the nation.

From the above interview, it can be concluded that Supot Kowittaya sees that volunteerism arises from family cultivating to help others in small matters to helping fellow human beings in larger matters when they grow up. The decision to study public administration is considered to be a self-training for volunteer work because after graduation, they will help the villagers in their respective fields. In particular, government service, will help villagers more than other occupations. For example, when there are various disasters (floods, epidemics) , they will join with students in volunteer projects to help as much as they can to alleviate the suffering of the victims. Certainly, it is important to help others according to the strength you have and what you can do. However, do not overdo helping others so much that you are in trouble. Helping others must be done with sincerity, not expecting anything in return. If there is an opportunity to help others, it is best to take that opportunity.

Interviewee 2: Thanakorn Wongthep, a Public Administration graduate

Question 1: When did you begin to participate in public-minded activities? Why did you decide to participate in this type of activity?

At the time of the interview, Thanakorn was graduating and joining the COVID-19 Volunteer Disaster Volunteer Project. Thanakon said that he started public-minded work as a child of about 8 years old by following his grandmother to volunteer with the school and the district because she was a teacher. At the school, there were projects related to the public regularly. So, Thanakon also followed her to participate in the projects.

Question 2: What are some of your public-minded activities?

When attending classes, Thanakorn was also a teacher assistant in coordinating and facilitating in class all the time. Even after entering university education, he went on to help with public-minded work with older students who work at student organizations in the position of student relations followed by being Vice President of the External Affairs Organization and receiving the Outstanding Student Award for Academic Year 2018.

Question 3: What have you learned / What benefit have you gained ... from working with the public-mindedness?

After graduation Thanakon joined the COVID-19 Volunteer Graduate Project, where he learned that "communication" is very important in volunteering because it is needed to communicate with people at all levels in order to understand them. Communication

with the heart is especially important to reach people who work together. Finally, Thanakon shared the insights from his work with the public that he had adopted the Prince of Songkla's motto "Our Soul is for the Benefit of Mankind" as a guideline for social work.

From the above interview, it can be concluded that Thanakorn Wongthep started volunteering in his childhood both in school and at the temple. If there was a volunteer activity, he would attend it regularly as well as volunteering as a teacher assistant growing up, and his voluntary mission was huge too. He has worked as a student leader in the university and has continuous volunteer work both within the university and outside the university. He even received an award for the good deeds that have been done to help others. After graduating from higher education, he continued to work on volunteerism until now. It can be considered that Thanakorn Wongthep is a role model for young volunteers.

Discussions

New Public Governance is a 21st century concept of Public Administration and Stephen P. Osborne is a prominent theorist who discussed the concept that has been studied by scholars around the world and those who cited his work (Osborne, 2006) and (Osborne, 2010). It corresponds to the governance paradigm of modern Public Administration as shown in Henry's academic work (2010). However, the focus of New Public Governance is on the implementation of the policy. This is consistent with this research study because it is research that focuses on allowing students to visit the community

near the university and create projects that respond to problems and community development by the community for the community leading to sustainable development with the Sustainable Development Goals (SDGs) (United Nations, n.d.).

Importantly, it can be seen that the New Public Governance concept focuses on local management. Through the cooperation of various sectors as shown in the academic conference papers of Naratippakorn, et al., (2019). These sectors are the government, the private sector, civil society, and the media, as well as the people. They work together to manage the problem and jointly develop the residential community according to the capacity of each sector, in the same way as the tenet, "put the right man on the right job". Therefore, it can be concluded that New Public Governance is a potent thought tool for today's executives to understand the complexities and repercussions of the reality they have to deal with in today's workforce (Chamaram, et al., 2017).

However, this research can also be explained through the concepts and theories of Public Service Improvement (Downe, 2010) which are related to Public Service Governance and Delivery, which focuses on proactive work in the area. Andrews (2014) outlines several key principles focusing on performance management for efficiency, such as cost reduction and effectiveness. Outcomes and consequences are taken into account as well as the consequence that innovation should occur. In practice, the idea also influences other factors such as organizational culture, leadership and the cooperation of different sectors should allow for mutual learning

between different organizations to improve performance indicators. This is consistent with the work of (Downe, 2010) using performance audits as a tool to improve both federal and local public services to achieve operational effectiveness where all sectors must work in relation to each other. The afore mentioned data illustrate that this present study is in line with the theories on New Public Governance and Public Service Improvement. Both of these theories focus on performance appraisal of systematic improvement and development of work operations monitored for efficiency and effectiveness. Especially, local authorities close to the people, there is a follow-up on the consequences of their operations. Therefore, there is a great need for the cooperation and participation of network partners including the government sector, private sector, civil society, educational institutions, temples, etc.

Public-mindedness was initiated in Thailand in 2015 when Srinakharinwirot University was the leader in collaborating with other Thai universities in the Engagement Thailand Initiation as mentioned in the study by Thongcharoen (2017, pp. 303-314). The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019 was held at Uttaradit Rajabhat University. Engagement Thailand proposed four core values: Measurable social impact, Partnership, Scholarship, and Mutual benefits. In the same way, Saisorn (2015) pointed out that the four dimensions of public-mindedness to help others in integrated manners are 1) the physical, 2) the mental, 3) the intellectual, and 4) the social dimensions which are based on the donations of both goods and Dhamma in order to get rid of sufferings. By this approach, mundane

and supermundane happiness for volunteers, sufferers, and societies can be observed as “expected results.”

The joint volunteering programs between Suratthani Rajabhat University (SRU) and Prince of Songkla University (PSU), whereby 150 students took part in 10 volunteering projects has proved to be a promising future for volunteer work in Thailand, particularly volunteer activities conducted by staff and students in higher education institutions under the mission of " university engagement" to empower the community and strengthen a partnership between universities and their local communities.

In February 2019, 50 senior students from the Public Administration Department, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Surat Thani Campus conducted fieldwork together with community leaders, and an abbot to fix the check dam at Santimitree temple in Khunthalaе district, Muang, Surat Thani province. Moreover, nearly 90 first year students from the Public Administration Department enrolled in the “Sat-Phra-Ra-Cha” (The King’s Principles) course, which focused on the principles of "Sufficiency Economy", a philosophy conceived and developed by His Majesty King Bhumibol Adulyadej, who integrated the principles into more than 4,000 projects that he initiated. In this course, students conducted fieldwork in different areas in Southern Thailand, especially their hometowns which were the main locations for their volunteer projects. The activities provided students with knowledge and experience in volunteering and met

the mission of social engagement under I-WISE (Integrity, Wisdom, Social Engagement) of Prince of Songkla University.

Finally, researchers have discovered that this research can fulfill the four missions of the university in community engagement:

- 1) Partnership: Students have collaborated with the villagers to design the project, especially, community leaders in order to plan the project together for a period of 1 month, resulting in the project that was smooth and well-supported by villagers and related parties.
- 2) Mutual benefits: both the students and the villagers benefit mutually, that is, the students have learned to do the project and project evaluation in full achieving course objectives. They also have learned about the problems of the community from the area and participate with the villagers and people involved in every part of every step until the project is completed. People in communities and various sectors all benefit from the project because they have been involved in collaborative thinking from the beginning.
- 3) Scholarship; various sectors in the community such as temples, schools, medical institutions, government agencies local government organizations involved also share knowledge and provide information for students as well as join the project until completed, and are able to solve problems for the community as planned.
- 4) Measurable Social Impact: the impact is to solve community problems according to the objectives of the project including physical impacts such as cleanliness in the project area; the community has a beautiful and pleasant landscape. Moreover, the community gains psychological effects such as love and unity of people in the community on participation, thinking, designing,

planning, executing, and participating in the benefits. In addition, academics also exchange knowledge and transfer knowledge from villagers and academics to students.

Implications of the study

The lessons learned from students volunteer projects showed the following:

1. Volunteering helps develop leadership skills and other qualities such as being thrifty, patient, punctual, and responsible for the public, which are vital to the theory or concept of Public Administration.

2. Students have an opportunity to learn how to solve problems in the real world, this is also in line with the theory or concept of Public Administration.

3. The stakeholders (e.g., members of the temples; communities; hospitals; local administrative organizations; public agencies; and private bodies) were given a space to take part in and contribute to this project as “co-creation”.

4. Community networks between school and school, university and university, university and school, university and public organizations, and university and community have been built. They can learn and share the body of knowledge with each other. Local wisdom has also been shared with students and scholars in the universities.

5. The success of the projects suggests that the community voluntary service can fulfill the university’s mission on community

relations as well as strengthen and sustain the communities' foundations.

Conclusion

Complex capitalist societies and globalization lead to a variety of social problems. In addition, societies began to shift towards individualism resulting in wider social and economic inequality. Volunteer activities by students in higher education institutions can bring people together and allow them to share their knowledge and experience to empower the community and forge a positive and mutually beneficial partnership with each other. These stressed a need for more collaboration in modern complex societies. Moreover, the student volunteers had positive conscience towards participating in designing and arranging the project as well as other activities that support the communities. These activities provided the students with more opportunities to grow the spirit of volunteering and apply practical knowledge to outside education. Therefore, the researcher concluded that public-mindedness involves civil citizens in the condition or to remind that students who would be the active citizen in the future would maintain their voluntary mind as part of their working lives, not only devotion but also support to the public by means of money, objects, wisdom, and physical and mental energy to engage in public activities for no financial gain. The challenge is how voluntary work and public-mindedness can be integrated for accomplishing public needs.

Acknowledgments

The researcher would like to express her sincere gratitude to students from Surathani Rajabhat University and Prince of Songkla University, and all stakeholders (e.g., members of the temples; communities; hospitals; local administrative organizations; public agencies; and private bodies). Moreover, the researcher also would like to thank students from the Public Administration Department, Prince of Songkla University who took part in the interviews as well as two important persons who gave in-depth interviews, namely Mr. Thanakorn Wongthep, student leader, and Asst. Prof. Supot Kowittaya, and Assoc. Prof. Dr. Yusop Boonsuk, who provided invaluable comments and suggestions for this study.

References

- Andrews, R. (2014). *Performance Management and Public Service Improvement*. Retrieved from <https://www.wcpp.org.uk/publication/performance-management-and-public-service-improvement/>
- ASEAN. (2019). *ASEAN Motto*. Retrieved from <https://asean.org/asean/about-asean/asean-motto/>
- Bangkok Post. (2017). *The Volunteer Spirit*. Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/life/social-and-lifestyle/1347986/the-volunteer-spirit>
- Cambridge dictionary. (2019). *Volunteer*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/volunteer>

- Chairat, W. (2018). Development of Public Mind Scale for Prathomsuksa 4-6 Students under Schools in Bangkok Area of the Church of Christ in Thailand. *Phimoldhamma Research Institute Journal, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus*, 5(2), 108.
- Chamaram, S., Pramahachotnipitphon, Sutthajitto, Suktam, W., Serum, W., Nunchoo, S., & Pramahayuthapicharn, Yotasano. (2017). Public administration according to organization theory: Public Administration (PA), New Public Management (NPM) and New Public Governance (NPG). *Journal of Buddhist Studies Vanam Dongruk*. 4(1), 52-70.
- Downe, J. (2010). Theories of Public Service Improvement, A comparative analysis of local performance assessment frameworks. *Public Management Review*. 12(5), 663-678.
- Engagement Thailand. (2019). *University Engagement*. Retrieved from <http://www.engagementthailand.org/>
- Engagement. (2019). *Public Engagement*. Retrieved from <https://www.publicengagement.ac.uk/about-engagement/what-public-engagement>
- Global Conference on Business and Social Sciences. (2020). *11th Global Conference on Business and Social Sciences*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/347393796_Public_Mind_University_Engagement_and_Comm
- Henry, N. (2010). *Public Administration and Public Affairs*. (11th ed.). New York: Longman.

- Kienngam, N., & Mateewattanakul, S. (2010). Factors related to public mind of university students. *Journal of Yala Rajabhat University*, 5(1), 101-108.
- Matichon online. (2018). *Inheriting the royal intention of 'Rama 10' to volunteer spirit 904 'as a mold*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/lifestyle/news_893958
- Naratippakorn, T., Wongthanavas, S., & Yaipool, K. (2019). New Public Governance in Practice: The Case of Khon Kaen City. *The 5th National Conference on Public Affairs Management in the Digital Era*. pp. 17-34.
- Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment ?. In *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Stephen P. Osborne (ed.). London: Routledge.
- Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). *Volunteer*. Retrieved from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/volunteer_1
- Phooriwitthayatheera, K. (2018). Development of Public Mind in Nursing Students. *Journal of Health Research and Innovation*. 1(2), 53-67.
- Ponkum, D., Isarangkura Na Ayudhaya, W., & Thongthaw, S. (2013). *Research and Development of Public Mind Enhancement Curriculum Based on Social Meliorism Theory for Elementary School Students*. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sueduresearchjournal/article/view/26244>

- PSUCONNECT. (2022). *Students of PSU Organize volunteer projects Developing local communities, upholding the aspiration of 'The benefit of fellow human beings is the number one mission'*. Retrieved from https://www.psu.ac.th/?page=news&news_code=867
- Saisorn, S. (2015). The Integration of the Buddhist principles for volunteer spirit. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*, 22(2), 17-47.
- The Business Times. (2012). *Value of volunteering: Acts small and large priceless*. Retrieved from <https://thebusinesstimes.com/value-of-volunteering-acts-small-and-large-priceless/>
- Thongcharoen, P. (2017). Community Power and University: Challenges and Answers to the Future World. *Journal of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University*, 8(1), 303-314.
- United Nations. (n.d.). *Do you know all 17 SDGs?*. Retrieved from <https://sdgs.un.org/goals>

“ศาลเตี้ยออนไลน์”: ความรุนแรง อำนาจ และ ความขัดแย้ง “Online Vigilantism”: Violence, Power and Conflict

Received 1 February 2023

Revised 21 March 2023

Accepted 23 March 2023

เขมสรณ์ หนูขาว¹

Khemasorn Nukao²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เรื่องศาลเตี้ยออนไลน์ โดยศึกษาจากฐานรากเรื่องศาลเตี้ย จากนั้นจึงขยายขอบเขตไปสู่ศาลเตี้ยออนไลน์ ซึ่งอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดศาลเตี้ยออนไลน์ โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. ความผิดเกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกประณามในโลกออนไลน์ 2. ความผิดเกิดขึ้นในโลกออนไลน์และถูกประณามในโลกออนไลน์ และ 3. คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ส่วนรูปแบบของศาลเตี้ยออนไลน์แตกต่างกันออกไปตามระดับความรุนแรงจากน้อยไปหามาก แบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ 1. การปักธง 2. การสืบสวน 3. การไล่ล่า และ 4. ระบบการปล่อยข่าว ดังนั้น ศาลเตี้ยออนไลน์จึงเปรียบเสมือนสิ่งที่มีความหมายครอบคลุมสถานการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ จากการศึกษาศาลเตี้ยออนไลน์ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงมหภาค ประกอบด้วย ความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง ผู้เขียน พบว่า ศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงที่มองไม่เห็น ซึ่งหมายถึง ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม อันเป็นการใช้อำนาจมิติเดียว

¹ นิสิตปริญญาเอก, สาขาอาชีววิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย.

E-mail: mickymilky@hotmail.com

² PhD. Student, Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

ซึ่งมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับและสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานของความขัดแย้งในกรณีที่มีสิ่งไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมเกิดขึ้นในสังคม ก็มักจะนำมาซึ่งความขัดแย้งจนเกิดการใช้อำนาจผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อบังคับให้ยุติการกระทำนั้น โดยผู้กระทำมักจะอ้างถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก อย่างไรก็ตาม การกระทำทั้งหลายในโลกออนไลน์ควรคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเคารพต่อสิทธิของผู้อื่นด้วย

คำสำคัญ: ศาลเตี้ย, ศาลเตี้ยออนไลน์

Abstract

This article aims to create knowledge about “Online Vigilantism”, drawing on information from studying conventional vigilantism, which then expands into online vigilantism. The Internet is an important tool which allows vigilantism to evolve into online spaces. Online vigilantism can be divided into 3 categories: 1. Real-life offences attracting online opprobrium 2. Online offences attracting online opprobrium, and 3. Real-life crime being investigated online. There are 4 types of online vigilantism according to degrees of violence: flagging, investigating, hounding, and organized leaking. Thus, online vigilantism covers most internet user behavior. This article focuses on the macro perspective of violence, power and conflict. The research led the author to conclude that online vigilantism can be perceived as invisible violence of a symbolic nature or cultural violence, one dimension power and reflects the basis of conflict. This signifies that if injustice or wrongdoings happen online, conflict and different perceptions will occur. Social media becomes a tool to stop these behaviors. However, this study concludes that, while

the violators always claim freedom of opinion and expression to counter the argument, all internet usage should be within the boundary of basic human rights and respect for other people rights should always be considered.

Keywords: Vigilantism, Online vigilantism

บทนำ

สังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการตลอดเวลา เทคโนโลยีคือสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สังคมปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนและเป็นสังคมที่ไร้พรมแดน จอร์จ ซิมเมล (George Simmel, 1858-1918) นักสังคมวิทยาคนสำคัญ ได้กล่าวไว้ว่า สังคมมิใช่สิ่งอื่นใดนอกจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม (Interactions) ทำให้สังคมตกผลึก และบรรลุถึงการมีกฎเกณฑ์เป็นของตนเอง (Martin, 2009, p. 1) อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันคนมักให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ ไม่ต่างจากการมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตจริง หรือบางครั้งอาจจะมากกว่า จนมีคำเปรียบเปรยว่าการท่องโลกออนไลน์คล้ายกับ “การเปิดกล่องแพนดอรา (Open pandora's box)” หมายถึง การนำไปสู่ความเลวร้ายหรือสิ่งที่คาดไม่ถึงและควบคุมไม่ได้ กลายเป็นสังคมแห่งโลกเสมือนที่คนสามารถแสดงออกได้โดยไร้ขีดจำกัด จนก่อให้เกิดสถานการณ์ศาลเตี้ยออนไลน์ บทความนี้จึงเริ่มต้นปฐมบทด้วยการศึกษาทำความเข้าใจที่มาจากความหมายของศาลเตี้ย จากนั้นจึงเคลื่อนไปสู่รูปแบบและประเภทของศาลเตี้ยเพื่อให้เห็นภาพที่ปรากฏของศาลเตี้ยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจึงขยายขอบเขตไปยังศาลเตี้ยออนไลน์ ซึ่งมีรูปแบบและประเภทที่แตกต่างจากศาลเตี้ยทั่วไป แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับความรู้แรง อำนาจ และความขัดแย้งในโลกเสมือน อันส่งผลกระทบต่อโลกแห่งความจริง ทำให้สถานการณ์ “ศาลเตี้ยออนไลน์” เป็นสิ่งที่น่าสนใจไม่น้อย

ศาลเตี้ย

ริชาร์ด แมกซ์เวลล์ บราวน์ (Richard Maxwell Brown, 1927-2014) ได้สะท้อนมุมมองเรื่องศาลเตี้ยในเชิงมหภาคผ่านแนวคิดเรื่องความรุนแรง (Violence) ว่า ศาลเตี้ย คือ ความรุนแรงเชิงบวก (Positive violence) ที่ตอบสนองต่อคลื่นแห่งอาชญากรรม อันมีเป้าหมายเพื่อปกป้องทรัพย์สิน และป้องกันตนเองจากคนร้าย โดยศาลเตี้ยที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาคือ กรณีผู้กำกับดูแลในเซาท์แคโรไลนา (The south carolina regulators) (Brown, 1970, pp. 20-23) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้กำกับดูแล (The regulator movement) ที่เกิดขึ้นในยุคอาณานิคมของอังกฤษ เมื่อช่วง ค.ศ. 1767-1769 โดยกลุ่มผู้กำกับดูแลเหล่านี้มักถูกกฎหมายไว้ในมือของพวกเขาเอง ลงโทษผู้ต้องสงสัยว่าเป็นโจรด้วยการเขียนตี นำตัวไปคุมขังหรือขับไล่พวกเขาออกนอกพื้นที่ นอกจากนี้ ยังขยายกิจกรรมครอบคลุมไปถึงการจัดระเบียบคร่าวเรือน ด้วยการเขียนตีผู้หญิงที่ถือรั้นและบังคับคนเกียจคร้านให้ทำงาน (Brown, 1963)

คำจำกัดความศาลเตี้ย

คำว่า “ศาลเตี้ย” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Vigilantism” มีที่มาจากคำว่า “Vigilante” ซึ่งเป็นภาษาสเปน หมายถึง ผู้เฝ้าดูแลหรือยาม (Watchman or Guard) ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Vigilans” (Joshua Smallridge, Wagner & Crowl, 2016, p. 58) แต่มักเกิดความสับสนกับคำว่า “Kangaroo court” ซึ่งแท้จริงแล้วคำว่า “ศาลจิงโจ้ (Kangaroo court)” นั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมักใช้เพื่ออธิบายถึง “ศาลที่ต่ำกว่ามาตรฐาน” หรือศาลที่มีข้อบกพร่องในด้านต่างๆ โดยหมายถึงศาลใดๆ ก็ตาม ที่มีการตัดสินโดยไม่ยุติธรรม อันมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ 1) ต้อยกว่า (Inferiority) หมายถึง ปัญหาทางโครงสร้างและคุณภาพ ศาลเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของศาลแบบดั้งเดิม และมีแนวโน้มที่จะมีผลการตัดสินที่ต่ำกว่ามาตรฐาน 2) ไม่เป็นทางการ (Informal) หมายถึงการดำเนินการอย่างไม่เป็น

ทางการ โดยมีเจตนาหรือมีการไตร่ตรองที่น้อยกว่า และ 3) ไม่เท่าเทียมกัน (Inequitable) หมายถึงการคุ้มครองตามขั้นตอนที่ลดลง และลักษณะโดยทั่วไปที่เสื่อมโทรม นำไปสู่โอกาสสูงที่จะเกิดการตัดสินใจอย่างไม่เป็นธรรม (Shaun Ossei-Owusu, 2020, pp. 200-205) จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะให้คำจำกัดความ “ศาลเตี้ย (Vigilantism)” ได้อย่างเหมาะสมและแม่นยำ เนื่องจากงานเขียนและการทบทวนวรรณกรรมในทางรัฐศาสตร์ ได้มีการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยไว้ค่อนข้างกว้างและแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง (Abrahams, 1998, p. 6) จนอาจทำให้เกิดความสับสนและก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่าศาลเตี้ย หมายถึง การนำกฎหมายมาใช้ในมือตนเอง (The taking of law into one’s own hands) แต่ความหมายที่ว่านี้ถือว่าเป็นความหมายแบบกว้างๆ เนื่องจากไม่มีความชัดเจนว่าการนำกฎหมายมาใช้ในมือตนเองนั้นแท้จริงแล้วนำมาซึ่งอะไร กฎหมายใดที่นำมาไว้ในมือตนเอง และควรจะนำกฎหมายใดมาใช้ในมือตนเองอย่างเหมาะสม เราจะสังเกตได้อย่างไรว่านำกฎหมายมาใช้ในมือของตนเองแล้ว หรือแม้กระทั่งเราจะรู้ได้อย่างไรว่าการกระทำนั้นคือศาลเตี้ย (Gerring, 1999, p. 361)

ฮิวจ์ โรเบิร์ต เกรแฮม และ เทด โรเบิร์ต เกอร์ (Huge Devis Graham & Ted Robert Gurr, 1969) ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้ว่า คือ การใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในพื้นที่ของตน (Graham & Gurr, 1969, p. 35) ต่อมาจอห์น เอช โรเซนบอม และ ปีเตอร์ ซี เซเดอร์เบิร์ก (Jon H. Rosenbaum & Peter C. Sederberg, 1974) ได้อธิบายว่า ศาลเตี้ยหมายถึงการกระทำหรือการคุกคาม อันเป็นการบีบบังคับ ซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อกฎระเบียบที่สังคมยอมรับ โดยมุ่งเป้าดำเนินการต่อผู้กระทำผิดกฎระเบียบของสังคม เพื่อปกป้องกฎระเบียบในสังคมนั้น (Rosenbaum & Sederberg, 1974, p. 4) ด้าน ริชาร์ด แมกซ์เวลล์ บราวน์ (Richard Maxwell Brown, 1975) ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยที่แคบลงมาว่า หมายถึง กลุ่มคนที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยนำเอากฎหมายมา

ไว้ในมือของตนเอง ซึ่งคำนิยามนี้ได้รับความนิยมนิยมและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย จึงเปรียบเสมือนเป็นคำจำกัดความพื้นฐานของศาลเตี้ย (Brown, 1975, pp. 95-96) ส่วน วิลเลียม ซี ซัลเบอร์สัน (William C. Culbertson, 1990) ให้คำจำกัดความ ศาลเตี้ยผ่านมุมมองเรื่องอำนาจส่วนตัว (Private power) ว่าหมายถึงความปรารถนาและความเต็มใจของชุมชนในการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ หรือเพื่อเร่งรัดระเบียบใหม่ที่เป็น และเหมาะสม โดยเป็นกฎที่ได้รับการสนับสนุน เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม (Culbertson, 1990, p. 6)

ผู้เขียนได้พบงานวิจัยของเลอ จอห์นสตัน (Les Johnston, 1996) ที่ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยไว้อย่างละเอียด โดยเสนอว่าศาลเตี้ยเป็นขบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดการใช้กำลัง ที่มีการไตร่ตรองไว้ล่วงหน้า โดยพลเมืองอิสระ ซึ่งศาลเตี้ยจะต้องเป็นกิจกรรมที่ครบ 6 องค์ประกอบ (6 Elements) ดังต่อไปนี้

- 1) มีการวางแผนและไตร่ตรองอย่างมีระเบียบแบบแผน
- 2) ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ
- 3) เป็นพลเมืองอิสระไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
- 4) เป็นการกระทำโดยการขู่เข็ญหรือใช้กำลัง
- 5) มีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อการรับรู้อาชญากรรมหรือการเบี่ยงเบนทางสังคม
- 6) มีเป้าหมายเพื่อเป็นการรับรองความปลอดภัย (Johnston, 1996, pp. 220-232)

ตำนานวิจัยของเรจินา แบตสัน (Regina Bateson, 2021) ก็ได้วางกรอบแนวคิดและคำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้อย่างละเอียดมากขึ้นเช่นกัน โดยมีการตั้งคำถามว่า ศาลเตี้ยจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการในลักษณะที่รวมตัวกันเป็นหมู่คณะหรือเป็นการรวมกลุ่มกันหรือไม่ หรือเป็นเพียงกิจกรรมของปัจเจกบุคคลก็ได้ ศาลเตี้ยเกิดจากการวางแผนหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งการตั้งคำถามเหล่านี้จะสามารถตัดความคลุมเครือออกไปได้บ้างในบางประเด็น โดยเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้ว่า คือ การป้องกัน การสืบสวน หรือการลงโทษการกระทำผิด โดยใช้วิธีที่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด (Bateson, 2021, pp. 921-926) ส่วนผู้เขียนเองนั้นเชื่อว่า ศาลเตี้ยเปรียบเสมือนปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่จริง แต่ไม่มีกฎหมายรองรับความมีอยู่ ตั้งอยู่บนกรอบทฤษฎีของกระบวนการ

ยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retribution justice) แต่ใช้มาตรการและกลไกที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งมีการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้อย่างหลากหลาย แต่มีบางประเด็นที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งศาลเตี้ยที่เป็นได้ทั้งการกระทำโดยปัจเจกบุคคลและเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ มีเป้าหมายที่จะลงโทษการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือผิดกฎหมาย แต่เป็นการกระทำที่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอคำจำกัดความของศาลเตี้ยเอาไว้ว่า หมายถึง “การกระทำของกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ที่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรม และการละเมิดบรรทัดฐานของสังคม มีเป้าหมายเพื่อป้องกัน สืบสวน และลงโทษ”

ประเภทและรูปแบบของศาลเตี้ย

การแบ่งประเภทและรูปแบบของศาลเตี้ยนั้นมีความหลากหลาย บราวน์ (Brown, 1969) เสนอว่า ศาลเตี้ยมี 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบที่ดีหรือสร้างสรรค์สังคม (Socially constructive) ที่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้ดำเนินการเป็นตัวแทนของฉันทามติในชุมชนที่แท้จริง ศาลเตี้ยรูปแบบนี้เป็นเพียงลักษณะการเคลื่อนไหวของคนในชุมชน โดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย และไม่มีระเบียบแบบแผน เพื่อให้ชุมชนยังคงอยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพมากขึ้น 2) รูปแบบที่ไม่ดีหรือทำลายสังคม (Socially destructive) นำมาซึ่ง “อนาธิปไตย (Anarchic)” เนื่องจากไม่มีฉันทามติของประชาชนที่อยู่เบื้องหลัง การเคลื่อนไหวดังกล่าว จึงอาจนำมาซึ่งความโกลาหล และการต่อสู้ระหว่างผู้ที่กระทำการเป็นศาลเตี้ยและฝ่ายตรงข้ามของพวกเขา (Graham & Gurr, 1969, pp. 143-147)

ด้าน โรเซนบอม และ เซเดอร์เบิร์ก (Rosenbaum and Sederberg, 1974) เสนอว่า ศาลเตี้ยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ศาลเตี้ยเพื่อควบคุมอาชญากรรม (Crime control vigilantism) ศาลเตี้ยประเภทนี้มุ่งไปที่การต่อต้านผู้ที่กระทำผิดกฎหมาย อาจถูกใช้เป็นการชั่วคราวเพื่อทดแทนระบบกฎหมายปกติ จนกว่าระบบกฎหมายหลักจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น

การเกิดองค์กรที่มีชื่อว่า “แอฟโพร อเมริกัน กรุป แอทแท็ค ทีม (Afro-American Group Attack Team)” ที่พยายามจะกำจัดชุมชนผู้ค้ายาเสพติดในเมืองชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา 2) ศาลเตี้ยเพื่อควบคุมกลุ่มทางสังคม (Social group control vigilantism) คือการสถาปนาความรุนแรงที่มุ่งไปที่ การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของระบบหรือสังคม มักจะแบ่ง ออกเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมด้านเชื้อชาติ ศาสนา วรรณะ เผ่าพันธุ์ เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น พฤติกรรมของกลุ่ม คู คลักซ์ แคลน (Ku Klux Klan or KKK , The Klan) ลัทธิชาตินิยมผิวขาว หรือ “ไวท์ เนชั่นนัลลิซึม (White Nationalism)” ที่ก่อตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1865 โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของคนผิวขาวหัวรุนแรงที่เชื่อว่าคนผิวขาว คือ ขนชั้นที่สูงที่สุดและต่อต้านกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นขนชั้นที่ต่ำกว่า 3) ศาลเตี้ย เพื่อควบคุมระบอบการปกครอง (Regime control vigilantism) คือ การสถาปนา ความรุนแรงขึ้นมาอันมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เพื่อ ทำให้โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) มีประสิทธิภาพในการปกครอง กลุ่มรากหญ้ามากยิ่งขึ้น เช่น การรัฐประหาร เป็นต้น (Rosenbaum & Sederberg, 1974, pp. 9-19)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ อีริก มอร์เทนเซน (Erik Mortensen, 2021) ที่เสนอว่าศาลเตี้ยประเภทที่ถูกแต่งขึ้น (Fictional vigilantism) เป็นอีกหนึ่ง มุมมองที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมทั่วโลกทุกเพศทุกวัยมาอย่าง ยาวนาน ในงานวิจัยนี้ได้อ้างอิงตัวละครซูเปอร์ฮีโร่อย่างแบทแมน (Batman) ว่าถือเป็นรูปแบบหนึ่งของศาลเตี้ย โดยยกตัวอย่างให้เห็นว่า เมื่อคนได้เห็นแบทแมนเปิดตัวจากเงามืดและส่งผู้ร้ายไปสู่ความตาย มันกลายเป็นความสุขและ ความตื่นเต้นของผู้ชม เมื่อฮีโร่กลายเป็นผู้พิพากษาและผู้ประหารชีวิตคนร้าย มักจะถือว่าถูกต้อง นั่นเป็นเพราะว่าแบทแมน คือ ฮีโร่ศาลเตี้ย ส่วนอีกฝ่ายหนึ่ง คือวายร้าย ซึ่งกลายเป็นที่สิ่งที่ยอมรับได้ว่าคนเลวจะต้องตาย นี่จึงถือเป็น ส่วนหนึ่งของตำนานของวีรบุรุษศาลเตี้ย โดยแบทแมนถูกกล่าวหาว่าเอา

กฎหมายไปอยู่ในมือของเขาเอง แต่เขายืนยันว่าเขาถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เนื่องจากความล้มเหลวของสถาบันทางสังคมและการเมือง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย นี่เป็นสิ่งที่จุดประกายความเสี่ยงของศาลเดี่ยวว่าอาจเป็นการละเมิดกฎหมายและศีลธรรมอย่างไม่มีข้อจำกัดนั่นเอง (Mortensen, 2021, pp. 29-31)

จากศาลเดี่ยวสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์

เทคโนโลยีได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว “อินเทอร์เน็ต (Internet)” กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ทรงพลังและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้คนจากทุกสาขาอาชีพมีโอกาสเท่าเทียมกันในการต่อต้านความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรม โดย อนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สตราทตัน และ โรบิน คาเมรอน (Anastasia Powell, Gregory Stratton & Robin Cameron, 2018) ได้อธิบายพัฒนาการของโลกออนไลน์เอาไว้ว่า อินเทอร์เน็ตมีต้นกำเนิดมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่วัยก่อนหน้าในการคำนวณเมื่อ ค.ศ. 1950 ไปจนถึงจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล (Electronic mail) ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยข้อความแรกนั้นได้มีการส่งผ่านจากกองทัพสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1969 จนนำไปสู่การสื่อสารออนไลน์ภายในเครือข่ายส่วนตัวแบบปิดในช่วงทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องไปสู่เว็บไซต์ทั่วโลกในช่วงทศวรรษที่ 1990 อย่างไรก็ตามก็สามารถแบ่งได้เป็นช่วงกว้างๆ 3 ยุค คือ 1) ยุคก่อนเว็บ (Pre-web era) หมายถึงช่วงทศวรรษที่ 1980 ถึงต้นทศวรรษที่ 1990 2) ยุคเว็บทั่วโลก (Global web) ระหว่าง ค.ศ. 1990 ถึงต้นทศวรรษที่ 2000 และ 3) ยุคโซเชียลเว็บ (Social web) หมายถึงช่วงกลาง ค.ศ. 2000 จนถึงปัจจุบัน (Powell, A., Stratton, G., & Cameron, R., 2018, pp. 17-21) จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ศาลเดี่ยวพัฒนามาสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์ก็คือการใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งศาลเดี่ยวดั้งเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์ แต่เป็นการขยายขอบเขตของศาลเดี่ยรมากกว่า อย่างไรก็ตาม งานวิจัย

ในต่างประเทศเรื่องศาลเตี้ยออนไลน์นั้น มีการใช้ทั้งคำว่า “Online vigilantism” “Digital vigilantism” “Internet vigilantism” “Cyber vigilantism” “Virtual vigilantism” “Digilantism” และ “Netilantism” ซึ่งทั้งหมดนี้มีความหมายในทิศทางเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางออนไลน์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นการเฝ้าระวัง การยับยั้ง หรือการลงโทษบุคคล องค์กร หรือสิ่งเป็นเป้าหมาย มักจะอาศัยการกล่าวโทษในที่สาธารณะหรือการให้ความสนใจที่มากเกินไป และการกระทำเหล่านั้น มักจะมาในนามของความยุติธรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือความปลอดภัย (Loveluck, 2020, p. 213)

ศาลเตี้ยออนไลน์

นักรัฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่า ศาลเตี้ยออนไลน์เป็นการแสดงออกถึงพลังของกลุ่มคนที่มักเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยการระวางโทษ โดยปราศจากวิถีทางของกฎหมายที่มีอยู่ ซึ่งถูกเรียกว่า “การสถาปนาความรุนแรง (Establishment violence)” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “เป็นการปกครองของประชาชน (Rule of the people) มีอำนาจเหนือกว่าการปกครองของกฎหมาย (Rule of the law)” หมายถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐในบางกรณีถูกลดทอนลง เนื่องจากกลุ่มคนที่ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม (Concerned citizens) มีอำนาจมากขึ้น และพร้อมที่จะเข้ามาดำเนินการแทน ศาลเตี้ยออนไลน์จึงเปรียบเสมือนการควบคุมทางสังคม (Social control) แบบไม่เป็นทางการ (Informal) ที่มีประสิทธิภาพและทรงพลัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายต่อสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนและกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากบางกรณียังเป็นการเปิดเผยข้อบกพร่องของสถาบันเหล่านี้อีกด้วย (Loveluck, 2020, pp. 235-236)

คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์

แดเนียล ทร็อทเทียร์ (Daniel Trottier, 2017) เชื่อว่าศาลเตี้ยออนไลน์คือ “รูปแบบคู่ขนานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (A parallel form of

criminal justice)” ที่ทำงานร่วมกับ “การสร้างการมองเห็นให้กลายเป็นอาวุธ (Weaponized visibility)” หมายความว่า รวมถึง “การประณามและทำให้อับอาย (Naming and shaming)” ซึ่งทรีอทเทียร์ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึงกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งรู้สึกขุ่นเคือง จากกิจกรรมของประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง และตอบสนองผ่านการตอบโต้ที่ประสานงานกันบนสื่อออนไลน์ รวมถึงอุปกรณ์เคลื่อนที่ และแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย (Trottier, 2017, p. 56)

ด้านอนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สเตรทตัน และ โรบิน คาเมรอน (Anastasia Powell, Gregory Stratton & Robin Cameron, 2018) อธิบายว่าศาลเตี้ย คือ การแสวงหาความยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal justice) หมายถึง การกระทำที่ผู้เสียหายอาจดำเนินการในทางสังคม ไม่ว่าจะผ่านเครือข่ายส่วนตัว ศาสนา และชุมชน เพื่อแสวงหาความยุติธรรม ส่วนศาลเตี้ยออนไลน์ก็เช่นเดียวกัน คือ การแสวงหาความยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการผ่านการรับรู้ของผู้คน (Powell, Stratton & Cameron, 2018, pp. 138-163) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญของศาลเตี้ยออนไลน์ ก็คือ การตรวจสอบอาชญากรรมและความยุติธรรมผ่านเลนส์เทคโนโลยี เป็นสิ่งที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งหรืออาณาเขตของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ นอกจากนี้ พลเมืองในโลกออนไลน์ที่มีเครือข่ายทั่วโลกนั้น มีความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความฉับไวของการรับรู้ข้อมูลและการสื่อสาร พื้นที่ออนไลน์จึงกลายเป็นพื้นที่ไร้กาลเวลา ไม่สามารถย้อนกลับได้ ไม่สามารถวัดค่าได้ และไม่สามารถคาดการณ์ได้ อนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สเตรทตัน และ โรบิน คาเมรอน จึงเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า คือ รูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal justice) โดยเป็นการกระทำของสังคมออนไลน์ ที่ตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรม ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติด้านความยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ แต่อาจส่งผลทำให้เกิดความยุติธรรม การล่วงละเมิด และความรุนแรงต่อผู้ถูกกล่าวหาจนกลายเป็น “กระบวนการ

ยุติธรรมไวรัล หรือ กระบวนการยุติธรรมที่บอกกันปากต่อปากในโลกออนไลน์ (Viral justice)” (Powell, Stratton & Cameron, 2018, p. 9) ที่มีความเสี่ยง และมีความท้าทายในเรื่องของ “การแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม” “การลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วน” รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสื่อกระแสหลักที่ส่งผลทำให้เกิด “การประจานในโลกออนไลน์” (Powell, Stratton & Cameron, 2018, pp. 83-85)

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของเบนจามิน เลิฟลัก (Benjamin Loveluck, 2020) มองว่าอินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจของผู้ใช้บริการ รวมถึงยังเป็นพื้นที่ที่พลเมืองมีอำนาจอิสระที่จะปกครองตนเองตามครรลองของความเป็นประชาธิปไตย และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นชัยชนะของ “การสื่อสารตัวตนสู่มวลชน (Mass self-communication)” แต่ในอีกมุมหนึ่ง อินเทอร์เน็ตก็อาจเป็นสถานที่ที่โกลาหลและการมีส่วนร่วมก็มักจะเป็นปัญหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเห็นได้จากการใช้ถ้อยคำแสดงความเกลียดชัง การเลือกปฏิบัติ และการล่วงละเมิด ซึ่งสามารถพบได้ในช่องทางออนไลน์อย่างเป็นปกติทั่วไป โดยเลิฟลักเองได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางออนไลน์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น การเฝ้าระวัง การข่มขู่ หรือการลงโทษบุคคล องค์กร หรือสิ่งที่เป็นเป้าหมาย ซึ่งมักจะอาศัยการกล่าวโทษในที่สาธารณะหรือการให้ความสนใจที่มากเกินไป และการกระทำเหล่านั้นมักจะมาในนามของความยุติธรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือความปลอดภัย (Loveluck, 2020, p. 213)

ท้ายที่สุดแล้วผู้เขียนมองว่า ศาลเตี้ยออนไลน์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนให้ความสำคัญกับสังคมในโลกเสมือน และรู้สึกว่าการไกลของกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ไม่เพียงพอหรือล่าช้า รวมถึงสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการรับรู้และทำให้สถานการณ์ศาลเตี้ยออนไลน์มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์นั้นมีหัวใจสำคัญ ก็คือ เป็นการกระทำของกลุ่มคนในโลกออนไลน์ เป็นการกระทำที่เกิดจากความรู้สึกหรือ

อารมณ์ร่วมที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์เหล่านั้น โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้เขียนเองมองไปข้างหน้าว่ามีความท้าทายอย่างยิ่งในการนำศาลเตี้ยออนไลน์มาใช้เพื่อตรวจสอบและควบคุมกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการได้ ผู้เขียนจึงขอเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึง “พฤติกรรมรวมหมู่ในโลกออนไลน์ ที่ก่อตัวขึ้นจากพื้นที่ทางอารมณ์จนกลายเป็นความรุนแรงที่มองไม่เห็นในลักษณะของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมและการละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ด้วยวิธีการปักธง การสืบสวน การไล่ล่า และระบบการปล่อยข่าว ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย อันมีเป้าหมายเพื่อควบคุมสังคม จัดระเบียบสังคม ควบคุมอาชญากรรม และลงโทษ”

รูปแบบและประเภทของศาลเตี้ยออนไลน์

การศึกษาศาลเตี้ยออนไลน์เริ่มเกิดขึ้นได้ไม่นาน แต่มีประเด็นที่น่าสนใจไม่น้อย โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยของเฟรอาเคอ ไรชล์ (Frauke Reichl, 2019) ที่ได้แบ่งศาลเตี้ยออนไลน์ไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1) ความผิดเกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกประณามในโลกออนไลน์ (Real-life offences attracting online opprobrium) เช่นกรณีของผู้หญิงเกาหลีใต้ที่ปฏิเสธที่จะทำความสะอาดหลังจากที่สุนัขของเธอถ่ายอุจจาระบนพื้นรถไฟใต้ดิน มีผู้เดินทางคนหนึ่งได้ถ่ายรูปรูปและอัปโหลดขึ้นบนเว็บไซต์ ภายในไม่กี่ชั่วโมงหลังจากนั้น ภาพถูกแพร่ขยายออกไป และเธอก็ถูกเรียกว่า “สาวขี้หมา (Dog poop girl, Dog shit girl)” ผู้คนก็เริ่มหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวเธอ เหล่าผู้กระทำความผิดออนไลน์ได้เปิดเผยตัวตนของเธอ อดีตของเธอ รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อนและครอบครัวของเธอ (Dennis, 2008, p. 351) สุดท้ายแล้วผู้หญิงคนดังกล่าวต้องออกมาโพสต์คำขอโทษรวมทั้งเธอก็มีความคิดถึงขั้นที่จะฆ่าตัวตายอีกด้วย

2) ความผิดเกิดขึ้นในโลกออนไลน์และถูกประณามในโลกออนไลน์ (Online offences attracting online opprobrium) กรณีของ “อแมนดา ทอดด์ (Amanda Todd)” เป็นตัวอย่างที่น่าเศร้า โดยเป็นเรื่องราวของเด็กสาวที่มีชื่อว่า อแมนดา ทอดด์ วัย 12 ปี เธอถูกคนแปลกหน้าหลอกให้เปิดเผยตัวตนเพื่อโชว์หน้าอกผ่านทางเว็บแคม หนึ่งปีต่อมา เธอได้รับข้อความจากผู้ชายคนนั้น ชมเชยว่าจะเปิดโปงภาพเปลือยของเธอ หากเธอไม่แสดงพฤติกรรมทางเพศให้เขาดู หลังจากที่เธอปฏิเสธ รูปภาพของเธอก็ถูกส่งไปยังครอบครัวและเพื่อนๆ เธอตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyber bullying) และการกลั่นแกล้งในโรงเรียน จนกลายเป็นโรคซึมเศร้า และท้ายที่สุดเธอฆ่าตัวตายด้วยวัยเพียง 15 ปี สิ่งที่ตามมาหลังการเสียชีวิตของเธอก็คือ “ศาลเตี้ยออนไลน์” โดยมีผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (Anonymous) ได้ปักธง (Flagging) ไปที่ผู้ชายที่เป็นต้นเหตุ นำมาซึ่งการสืบสวนในโลกออนไลน์จนมีการเปิดเผยชื่อของผู้กระทำความผิด ซึ่งก็คือชายชาวดัตช์คนหนึ่ง และชายคนดังกล่าวถูกตัดสินจำคุกเกือบ 11 ปี เมื่อ ค.ศ. 2017 ในกรณีนี้การก่ออาชญากรรมในโลกออนไลน์เกิดขึ้นกับเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง แต่ตามมาด้วยการลงโทษทางออนไลน์ต่อผู้กระทำความผิดด้วยการเปิดเผยชื่อและทำให้อับอาย (Naming and shaming) กรณีนี้จึงแสดงให้เห็นแง่มุมทางวิชาการที่น่าสนใจอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นงานวิจัยของ ทริอท์เทียร์ ที่มองว่าการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และศาลเตี้ยออนไลน์ มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากทั้ง 2 รูปแบบนี้ เป็นการกดขี่ข่มเหงทางออนไลน์ แต่สิ่งที่ทำให้ทั้ง 2 อย่างมีความแตกต่างกันคือ “ศาลเตี้ยออนไลน์สามารถตอบสนองต่อการตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ได้” (Trottier, 2017, p. 62) ซึ่งจากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่า หากผู้ไม่ประสงค์ออกนามในโลกออนไลน์ ให้ข้อมูลกับตำรวจ แทนการเผยแพร่ข้อมูลทางออนไลน์ ตำรวจก็อาจเริ่มดำเนินการตามกระบวนการทางกฎหมายได้โดยทันที แต่ผู้ไม่ประสงค์ออกนามเลือกที่จะนำไปสู่ข้อสรุป ตัดสิน และลงโทษชายคนนี้ ด้วยการทำให้อับอายในที่สาธารณะควบคู่ไปด้วย (Reichl, 2019, pp. 124-125)

3) คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ (Real-life crime being investigated online) มีตัวอย่างที่น่าสนใจ ก็คือ เหตุระเบิดบอสตันมาราธอน (Boston Marathon) เมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 2013 ทำให้มีผู้เสียชีวิต 3 ราย และบาดเจ็บ 264 ราย เหตุการณ์นี้ตามมาด้วยการสืบสวนและการไล่ล่าที่ใหญ่และครอบคลุมที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา การค้นหาผู้ก่อเหตุนาน 4 วันได้สิ้นสุดลง โดยก่อเหตุผู้เสียชีวิต 1 คน และอีก 1 คนถูกจับกุมและถูกตัดสินประหารชีวิตในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งก็คือสองพี่น้อง ทาเมอร์ลัน ชาร์นาเยฟ (Tamerlan Tsarnaev) อายุ 26 ปี และ โจฮาร์ ชาร์นาเยฟ (Dzhokhar Tsarnaev) อายุ 19 ปี โดยนายโจฮาร์ถูกดำเนินคดี ส่วนนายทาเมอร์ลันเสียชีวิตเนื่องจากยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ และถูกน้องชายขับรถทับระหว่างหลบหนี (ข่าวสด, 2564) อย่างไรก็ตาม กระบวนการค้นหาผู้ก่อเหตุ มีชุมชนออนไลน์ขนาดใหญ่ได้เข้าร่วมในการสืบสวนครั้งนี้ด้วย โดยนักสืบโซเซียลช่วยรวบรวมข้อมูลเพื่อช่วยเหลือตำรวจในการสืบสวนคดี โดยมีการวิเคราะห์จากหัวข้อสนทนาในเว็บไซต์ที่โด่งดังที่มีชื่อว่า “เร็ดดิต (Reddit)” มีผู้คนเข้าไปให้ข้อมูลและร่วมแสดงความคิดเห็นในเว็บไซต์ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน จนทำให้สำนักงานสอบสวนกลาง (Federal Bureau of Investigation, FBI) ได้เข้าไปขอความร่วมมือกับชุมชนในโลกออนไลน์ด้วย การขอแบ่งปันภาพและวิดีโอ แต่ในทางกลับกันเร็ดดิตกลายเป็นปัญหา เนื่องจากมีการระบุตัวผู้ต้องสงสัยผิดคน “ซาลาห์ บาร์ฮูม (Salah Barhoum)” วัย 17 ปี ถูกแท็ก (Tag) รูปภาพทางออนไลน์ ซึ่งเผยแพร่ไปทั่วโซเซียลมีเดีย และต่อมาถึงขนาดถูกเผยแพร่โดยสื่อมวลชนอย่างเดอะ นิวยอร์ก โปส (The New York Post) ส่วนผู้ต้องสงสัยอีกคนที่ถูกกล่าวหา คือ “สุนิล ตรีปาठी (Sunil Tripathi)” ส่งผลให้มารดาของเขาได้รับข้อความข่มขู่ แต่ต่อมาปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด เนื่องจากเขาได้ฆ่าตัวตายไปแล้วก่อนที่จะมีการเกิดเหตุระเบิดขึ้น และยังมีกรณีอื่นๆที่มีข้อมูลที่ทำให้เข้าใจผิดมากมายเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ต้องสงสัย

(Nhan, Huey & Broll, 2017, p. 341) ซึ่งหลังจากเหตุการณ์นี้ ศาลเตี้ยออนไลน์ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในสื่อ และมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าวในเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น (Reichl, 2019, pp. 122-130)

อีกด้านหนึ่งเบนจามิน เลิฟลัก (Benjamin Loveluck, 2020) ได้เสนอรูปแบบศาลเตี้ยออนไลน์ตามระดับความรุนแรง จากน้อยไปหามาก 4 รูปแบบ คือ 1) การปักธง (Flagging) ซึ่งมักจะเป็นกรณีที่มีความรุนแรงต่ำ โดยเป็นการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเตือนการกระทำที่ผิดศีลธรรม ละเมิดบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมักจะอยู่ในรูปแบบของการทำให้อับอาย (Shaming) และการติดแฮชแทค (Hashtag) 2) การสืบสวน (Investigating) เป็นการค้นหาเพื่อระบุตัวตนของผู้ต้องสงสัย 3) การไล่ล่า (Hounding) เป็นการตื่นตัวในโลกออนไลน์ที่ไม่ใช่เพียงแค่มุ่งเจตนาเพื่อการลงโทษเท่านั้น แต่ยังเป็นการระดมพลเพื่อให้เกิดความรู้สึกขุ่นเคืองร่วมกัน และพุ่งเป้าไปยังเป้าหมาย ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการประจานและทำให้เกิดความอับอาย (Naming and shaming) เช่น การกลั่นแกล้งในโลกออนไลน์ (Online bullying) รวมถึงการเกิดปรากฏการณ์การนำข้อมูลระบุตัวตนของบุคคลอื่นไปเผยแพร่บนพื้นที่ออนไลน์ โดยมีเจตนาให้เจ้าของข้อมูลถูกคุกคามและได้รับความเสียหายหรือที่เรียกว่า “Doxing” และ 4) ระบบการปล่อยข่าว (Organized leaking) เป็นการรั่วไหลของข้อมูลโดยมีเป้าหมายหลักคือสถาบันหรือองค์กรที่มีโครงสร้างระดับสูง เพื่อเปิดเผยข้อมูลลับ เพื่อประณามและลงโทษ ต้นแบบของศาลเตี้ยออนไลน์ประเภทนี้ก็คือ “วิกิลีกส์ (WikiLeaks)” ซึ่งเป็นผู้คิดค้นและจัดตั้งระบบที่มุ่งเปิดเผยข้อมูลมหาศาล โดยไม่ต้องเปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งวิกิลีกส์พยายามนำเสนอแนวคิดเรื่องความโปร่งใส ด้วยเชื่อว่าจะสามารถช่วยป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือผิดจรรยาบรรณของสถาบันหรือองค์กรได้ (Loveluck, 2020, pp. 217-235) ผู้เขียนพบว่า จากการแบ่งประเภทและรูปแบบที่วางนี้ ทำให้เชื่อได้ว่า ศาลเตี้ยออนไลน์เปรียบเสมือน “ร่มคันใหญ่” ที่ครอบคลุมความหมายไปถึงการกระทำมากมายในโลกออนไลน์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนให้

ความสำคัญกับโลกออนไลน์ และรู้สึกว่าการไกลของกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ ไม่เพียงพอหรือล่าช้า รวมถึงสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้ และทำให้ศาลเตี้ยออนไลน์มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าจะมีความพยายามแบ่งประเภทและรูปแบบศาลเตี้ยออนไลน์ ดังกล่าว แต่ผู้เชี่ยวชาญว่าสถานการณ์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์มักจะมี ความทับซ้อนกันในหลายระดับ หรือเปลี่ยนจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่ง ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เช่น กรณี “วัฒนธรรม การคว่ำบาตร (Cancel culture)” ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการตอบโต้ ทางโซเชียลมีเดียโดยเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มกันของคนในโลกออนไลน์ เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรม หรือการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องและ ไม่เหมาะสมด้วยวิธีการยกเลิกการสนับสนุน (Cancel) รวมถึงคว่ำบาตร (Boycott) บุคคลเหล่านั้น (Merriam-Webster, 2020) บุคคลสาธารณะที่ได้รับ ผลกระทบและถูกกล่าวถึงอย่างมากเมื่อ ค.ศ. 2020 คือ “เจ เค โรวลิ่ง (J.K. Rowling)” นักเขียนชาวอังกฤษชื่อดัง เจ้าของบทประพันธ์ชายดี “แฮร์รี่ พอตเตอร์ (Harry Potter)” ที่ออกมาแสดงความคิดเห็นในลักษณะของ การไม่เปิดรับคนข้ามเพศให้มาเป็นส่วนหนึ่งของผู้หญิง คนจำนวนมากจึงออกมา ปักธง สืบสวน และลงโทษเธอด้วยการคว่ำบาตร ถึงแม้ว่าเธออาจจะไม่ได้รับ ผลกระทบทางด้านรายได้ แต่ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ และเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นกับเธอนี้จะยังปรากฏอยู่ในโลกออนไลน์ไปตลอด อีกด้านหนึ่ง บุคคล ธรรมดาที่มีโอกาสเผชิญกับวัฒนธรรมการคว่ำบาตรด้วยเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อ ค.ศ. 2013 ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีคำว่า “Cancel culture” เกิดขึ้น แต่สะท้อนให้ เห็นถึงความทรงพลังของโซเชียลมีเดีย คือ กรณี “จัสติน แซ็กโก (Justin Sacco)” พนักงานบริษัทธรรมดาคนหนึ่ง ทวิตข้อความในทวิตเตอร์ส่วนตัวว่า “กำลังจะไปแอฟริกา หวังว่าฉันจะไม่ติดเอดส์ พุดเล่นนะ ก็ฉันเป็นคนขาวนี่ (Going to Africa. Hope I don't get AIDS. Just kidding. I'm white!)” หลังจากนั้นเธอปิดโทรศัพท์มือถือทิ้งระหว่างเดินทางและตื่นขึ้นมาอีกทีหลังจาก

ผ่านไปประมาณครึ่งวัน กลายเป็นว่า สิ่งที่เราทวิต ติตรเรนทวิตเตอร์อันดับหนึ่ง คนในโลกออนไลน์ตามล่าเธอ เพื่อหาว่าเธอคือใคร ทำงานอยู่ที่ไหน จนสุดท้าย เธอถูกล้อออกจากงาน และเรื่องของเธอก็ยังคงถูกพูดถึงอยู่ในโลกออนไลน์มา จนถึงทุกวันนี้ (Smallridge & Philip, 2020, p. 1312)

ประเทศไทยเองก็เกิดกรณีที่คล้ายกัน ซึ่งก็คือ กรณี “ทัวร์ลง” คำนี้ ถือเป็นศัพท์แสลงที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน แต่จากการค้นคว้าหาความหมายในโลกออนไลน์ ตามพจนานุกรมศัพท์ทันสมัย หรือพจนานุกรมศัพท์แสลงได้ พบว่า “การโดนตำหรือโดนถล่ม” (Slang.in.th, 2019) ทัวร์ลงมักเกิดขึ้นกับบุคคลสาธารณะ ที่มีการโพสต์ข้อความในโลกออนไลน์ หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่นกรณีพิธีกรและนักแสดงสตรีข้ามเพศชื่อดัง ที่ถูกป้กธง สืบสวนข้อมูลส่วนตัว และทำายที่สุดพิธีกรคนนี้ถูกลงโทษด้วยการโดน ยกเลิกงานพิธีกรหลายรายการ เนื่องจากได้โพสต์ข้อความลงในอินสตาแกรมต่อ กรณีที่มีนักเรียนชูสามนิ้วและผูกโบขาวว่า “นอนแหก...อยู่บ้านไป ไม่ต้องมา เรียน เด็ก...” (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) ส่วนบุคคลธรรมดาก็มีโอกาสโดน ทัวร์ลง ได้เช่นกัน อย่างกรณีมีผู้ใช้เฟซบุ๊กกรายหนึ่งได้ประกาศตามหาแมวชื่อ “เจ้าสัว” สายพันธุ์อเมริกันช็อตแฮร์ หลังหลุดออกจากบ้านในพื้นที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนบ้านได้ช่วยแจ้งกู้ภัย แต่เจ้าหน้าที่ กู้ภัยกลับจับแมวใส่กระสอบและนำไปปล่อยในป่า ทำให้แมวตัวดังกล่าวตาย อย่างน่าเวทนา สุดท้ายกู้ภัยคนดังกล่าวถูกป้กธง ถูกสืบสวนข้อมูลส่วนตัว และ กู้ภัยคนนี้ถูกแจ้งความดำเนินคดี สุดท้ายต้องออกมาขอโทษสังคมจนนำไปสู่ การถูกพักงาน เป็นต้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบของวัฒนธรรมการคว่ำบาตรใน สหรัฐอเมริกา และ ทัวร์ลงในประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกัน คือเป็นสถานการณ์ ที่ทับซ้อนกันหลายระดับ ที่มีตั้งแต่การป้กธง การสืบสวน และการล้อล่า

แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปกว่านั้น ผู้เขียนพบว่าศาลเตี้ยออนไลน์ในประเทศไทย มิได้เพิ่งเกิดขึ้นจากกระแสทัวร์ลง แต่ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยมา อย่างยาวนาน แต่อาจไม่ได้มีการตระหนักถึงว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคือศาลเตี้ย

ออนไลน์ประเภทคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ เช่น คดีดังที่ต้องย้อนกลับไป เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เกิดอุบัติเหตุบนทางยกระดับอุตราภิมุข รถเก๋งพุ่งชนรถตู้สายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รังสิต ไปยังอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ทำให้รถตู้พลิกคว่ำไปชนขอบทางและกระแทกเข้ากับเสาไฟฟ้า ผู้โดยสารกระเด็นออกนอกตัวรถและตกจากทางด่วน โดยมีผู้เสียชีวิตในที่เกิดเหตุทันที 8 ศพ ได้รับบาดเจ็บ 6 คน และมี 1 คนที่ไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาล รวมแล้ว 9 ศพ โดยผู้ขับรถเก๋งที่ก่อเหตุคือเด็กหญิงที่มีอายุเพียง 16 ปี 6 เดือน ยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะทำใบขับขี่ จนกลายเป็นที่มาของกระแสโซเชียลที่ทำให้นักสืบโซเชียลพากันขุดคุ้ยทุกแง่มุมที่เกิดขึ้นในคดีนี้ รวมถึงมีการตีตราและตั้งฉายาให้ผู้ก่อเหตุอีกด้วย (The Matter, 2019) หลังจากนั้น ยังมีอีกหลายคดีที่เกิดศาลเตี้ยออนไลน์ประเภทคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น คดีการเสียชีวิตของนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2557 คดีการเสียชีวิตของพริดดีสาว “ลัลลาเบล” พ.ศ. 2562 คดีการเสียชีวิตของ “น้องชมพู” ที่จังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2563 และคดีการเสียชีวิตของนางเอกสาวชื่อดัง “แดงโม นิดา” พ.ศ. 2565 เป็นต้น

จากความพยายามในการทำความเข้าใจศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์ตามที่กล่าวไปข้างต้น แดเนียล ทริอทเทียร์ (Daniel Trottier, 2017) จึงเสนอว่า สามารถเปรียบเทียบคุณสมบัติหลักของศาลเตี้ยกับศาลเตี้ยออนไลน์ได้ ดังนี้ ประการแรก ศาลเตี้ยต้องมีระดับของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้า การป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนอาจไม่ถือว่าเป็นศาลเตี้ย แต่การป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนถือเป็นคุณลักษณะหนึ่งของศาลเตี้ยออนไลน์ ประการที่สอง ศาลเตี้ยต้องเป็นลักษณะที่ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ แยกออกจากการกระทำของรัฐและองค์กร แต่การกระทำของศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นไปได้ที่มีความเชื่อมโยงกับการกระทำของรัฐและองค์กร ประการที่สาม ศาลเตี้ยเป็นรูปแบบหนึ่งของการเป็นพลเมืองอิสระโดย

ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องตนเองภายในอาณาเขตที่กำหนด แต่ศาลเตี้ยออนไลน์เป็นการสร้างขอบเขตใหม่ ขยายอาณาเขตไปได้กว้างไกล โดยอาศัยสื่อโซเชียลมีเดียในโลกออนไลน์ ประการที่สี่ ศาลเตี้ยเกี่ยวข้องกับการใช้กำลัง แต่ศาลเตี้ยออนไลน์อาจนำไปสู่ความรุนแรงในมุมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรม โดยใช้การมองเห็นเป็นอาวุธ (Visibility as a weapon) ประการที่ห้า ศาลเตี้ยต้องมีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมหรือการเบียดเบียนทางสังคม แต่ศาลเตี้ยออนไลน์มีแนวทางปฏิบัติที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างบรรทัดฐานทางสังคม และการแบ่งปันข้อมูลที่แสดงบนสื่อโซเชียลมีเดียในโลกออนไลน์ ประการที่หก ศาลเตี้ยเป็นเรื่องเฉพาะตัวและทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลและส่วนรวม ด้านศาลเตี้ยออนไลน์ถูกตั้งคำถามว่าจะมีขอบเขตเพียงใดเนื่องจากมิได้เป็นเพียงเรื่องเฉพาะตัว แต่เป็นการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อเพิ่มช่องทางการมองเห็นต่อเหตุการณ์นั้น (Trottier, 2017, pp. 56-59) โดยสรุปได้ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1

เปรียบเทียบคุณสมบัติหลักของศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์

ศาลเตี้ย (Vigilantism)	ศาลเตี้ยออนไลน์ (Online vigilantism)
มีระดับของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้า	มีระดับของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้า และอาจเป็นการป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนด้วย
ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ แยกออกจากการกระทำของรัฐและองค์กร	ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ แต่เป็นไปได้ที่จะมีความเชื่อมโยงกับการกระทำของรัฐและองค์กร
เป็นพลเมืองอิสระ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องตนเองภายในพื้นที่ที่กำหนด	เป็นพลเมืองอิสระ แต่สามารถสร้างขอบเขตใหม่ และขยายอาณาเขตไปได้กว้างไกล
เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังและเป็นรูปธรรม	ใช้การมองเห็นเป็นอาวุธ
มีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมหรือการเบียดเบียนทางสังคม	ผสมผสานระหว่างบรรทัดฐานทางสังคมและการแบ่งปันข้อมูลที่แสดงบนสื่อโซเชียลมีเดีย
เป็นเรื่องเฉพาะตัวและทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลและส่วนรวม	เป็นการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเพิ่มช่องทางการมองเห็นต่อเหตุการณ์ต่างๆ

ที่มา: Trottier, 2017, p. 59.

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์มักจะมี 3 แนวคิดหลักในเชิงมหภาค (Macro-Level) มาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ นั่นก็คือ “ความรุนแรง (Violence)” “อำนาจ (Power)” และ “ความขัดแย้ง (Conflict)” ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ศาลเตี้ยออนไลน์และความรุนแรง

งานวิจัยของ โจฮาน กัลตุง (Johan Galtung, 1969) ถือเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาเรื่องความรุนแรง เสนอว่าความรุนแรงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท เรียกว่า “สามเหลี่ยมความรุนแรง (Galtung’s violence triangle)” โดยความรุนแรงทั้ง 3 ประเภทนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน สามารถถ่ายทอด และมีอิทธิพลต่อกันได้ ดังต่อไปนี้

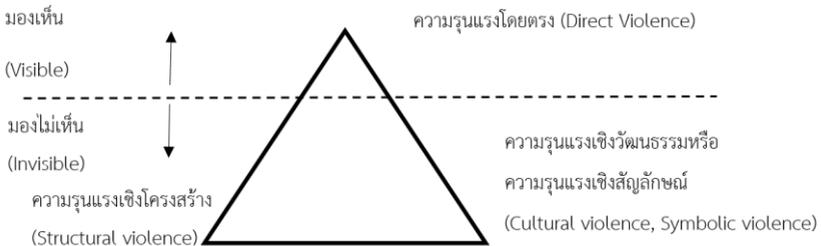
1) ความรุนแรงโดยตรง (Direct violence) หมายถึง สถานการณ์ที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากมีร่องรอยความบาดเจ็บปรากฏให้เห็นบนร่างกาย ไปจนถึงความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การกระทำที่ทารุณโหดร้าย การทำร้ายร่างกาย และเหตุฆาตกรรม อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงโดยตรงอาจหมายถึงความรวมถึงการกระทำที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการบาดเจ็บทางร่างกายหรือทำให้เสียชีวิต แต่กระทบต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น การปิดล้อมพื้นที่หรือการห้ามการติดต่อแลกเปลี่ยนทางการค้าระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คน และการบังคับปลูกฝังระบบความเชื่อและวิถีชีวิตให้กับกลุ่มวัฒนธรรมรองโดยกลุ่มที่เป็นวัฒนธรรมหลัก อันส่งผลไปถึงการดำรงอัตลักษณ์ของคนในกลุ่มวัฒนธรรมรองก็อาจถือว่าเป็นความรุนแรงทางตรงได้เช่นเดียวกัน

2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) หมายถึง โครงสร้างของสังคมทำให้เกิดความเสียเปรียบและได้เปรียบของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน คนที่มีอำนาจมากกว่าอาจเอาเปรียบคนที่มีความน้อยกว่า และนี่ก็คือสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนที่เสียเปรียบทางโครงสร้างของสังคม ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ยากจน อดอยาก ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรคและบริการด้านสุขภาพที่จำเป็น ปัญหาเหล่านี้นอกจากส่งผลกระทบต่อร่างกายแล้ว ยังมีส่งผลต่อจิตใจและจิตวิญญาณของผู้คนในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความแตกต่างระหว่างคนจนคนรวย ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท และสังคมในมิติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรม และเพศสภาพ

3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Cultural violence, Symbolic violence) คือ เกิดจากระบบความเชื่อและความหมายของสังคม พยายามให้คำอธิบายที่ก่อให้เกิดการเอาใจเปรียบ ทำให้การทำร้ายร่างกายและจิตใจคนในสังคมกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ หรือ จำเป็นจะต้องยอมรับ โดยวัฒนธรรมเป็นกรอบความหมายที่ใช้ในการทำ ความเข้าใจตนเองและสังคม ทำให้เกิดแง่มุมที่สะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรง โดยตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างบางเรื่อง ถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยอมรับ ได้ เช่น “การชกมวย” คนทั่วไปอาจเข้าใจว่าการที่คนสองคนต่อสู้กันบนสังเวียน ไม่ถือว่าเป็นความรุนแรง แต่เป็นกีฬาที่เป็นที่ยอมรับ และมีผู้คนให้ความสนใจ โดยคนในสังคมก็สามารถนั่งดูการต่อสู้ของนักมวยที่บางครั้งก็ทำให้บาดเจ็บสาหัสได้อย่างไม่สะทกสะท้าน เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความรุนแรงโดยตรงถูก หล่อเลี้ยงด้วยความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนั่นเอง (Galtung, 1990, p. 294) ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1

สามเหลี่ยมความรุนแรงของกัลตุง (Galtung's violence triangle)

ที่มา: Transcend, 2020.

ถ้าถามว่าศาลเตี้ยออนไลน์ คือ ความรุนแรงประเภทใด หากวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดสามเหลี่ยมความรุนแรงของกัลดุงอาจกล่าวได้ว่า ศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงที่มองไม่เห็น ซึ่งก็คือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ โดยเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้อื่น รวมถึงเป็นการกระทำความรุนแรงในสังคม ผู้ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของการถูกทำร้ายความรู้สึก ทำให้อับอาย ต้อยค่า และลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ นี่ถือเป็นความรุนแรงต่อจิตใจ แต่คล้ายกับว่าความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวนั้นกลายเป็นเรื่องที่คุณในสังคมยอมรับได้หรือจำเป็นจะต้องยอมรับ เนื่องจากมองว่าเป็นสิ่งที่สังคมพึงกระทำ เพื่อการตรวจสอบพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อช่วยสืบสวนคดี และเพื่อช่วยลงโทษ โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม

ศาลเตี้ยออนไลน์และอำนาจ

ผู้เขียนมองว่าศาลเตี้ยออนไลน์ควรวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องอำนาจ 2 กรอบ คือ 1) แนวคิดเรื่องอำนาจมิติเดียว (The one dimension view) ของโรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1957) 2) อำนาจส่วนตัว (Private power) ของ วิลเลียม ซี. ซัลเบอร์สัน (William C. Culbertson, 1990) โดยมีงานวิจัยทางรัฐศาสตร์มากมายที่มองว่า ศาลเตี้ยคือเรื่องของอำนาจ (Power) ซึ่งศาลเตี้ยออนไลน์ ก็คือ ศาลเตี้ยดั้งเดิมที่ขยายขอบเขตไปในโลกออนไลน์ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าศาลเตี้ยออนไลน์ก็เป็นเรื่อง que เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องอำนาจ เช่นเดียวกัน โดยอำนาจมีหลายมิติและหลากหลายรูปแบบ ผู้คนอาจซึมซับและรับรู้ความหมายของอำนาจโดยไม่รู้ตัว จากการใช้ชีวิตประจำวันตามธรรมชาติ คล้ายกับการที่เมื่อเติบโตในวัฒนธรรมใด ก็จะเข้าใจ และปฏิบัติตามวิถีทางของวัฒนธรรมนั้นได้โดยอัตโนมัติ บทสัน (Bateson, 2021) เสนอว่า ศาลเตี้ยเป็นมากกว่าปฏิบัติการที่มีต่อเหตุอาชญากรรม เนื่องจากศาลเตี้ยนั้นเป็นการใช้อำนาจ (Exercise power) ในลักษณะที่ว่า “A มีอำนาจเหนือ B จนถึงขนาดที่เขา

สามารถสั่งให้ B ทำอะไรบางอย่างได้” และมักเกี่ยวข้องกับ “การบังคับ ชู่เช็ญ (Coercion)” (Bateson, 2021, p. 923) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเรื่องอำนาจมิติเดียว (The one dimension view) ของโรเบิร์ต เอ ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1957) ซึ่งเป็นอำนาจในเชิงบังคับฝืนใจ (Force) หมายความว่า ผู้มีอำนาจในมิตินี้สามารถบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจก็ตาม เป็นมิติของอำนาจที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้ง อันมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับเฉพาะหน้า จึงทำให้เป็นอำนาจที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่เกิดประสิทธิผลในระยะยาว (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2551, น. 346-347) ศาลเตี้ยออนไลน์ก็คือการใช้อำนาจมิติเดียว เป็นไปในเชิงบังคับฝืนใจ (Force) ให้ผู้อื่นปฏิบัติตามถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจก็ตาม อันมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับหรือบังคับชู่เช็ญเฉพาะหน้า (Coercion) และสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานเรื่องความขัดแย้ง ซึ่งก็คือ หากมีสิ่งที่ถูกมองว่าไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมเกิดขึ้นในสังคม ก็จะนำมาซึ่งความเห็นแย้ง และเกิดการกระทำของกลุ่มศาลเตี้ยออนไลน์ที่ใช้อำนาจผ่านสื่อโซเชียลมีเดียเพื่อบังคับให้ยุติการกระทำนั้น

ในอีกด้านหนึ่งมีงานเขียนของวิลเลียม ซี ซัลเบอร์สัน (William C. Culbertson, 1990) ที่มองว่าการศึกษารื่องศาลเตี้ยควรศึกษาในแง่มุมมองของ “อำนาจส่วนตัว (Private power)” โดยเสนอว่าการรักษาสมดุลทางสังคมมาจากรูปแบบของอำนาจที่ทับซ้อนกัน แต่แตกต่างกัน ประกอบด้วย 3 อำนาจ คือ อำนาจส่วนตัว (Private power) อำนาจทางสังคม (Social power) และ อำนาจทางกฎหมาย (Legal power)

1) อำนาจส่วนตัว (Private power) คือรากฐานของอำนาจในแต่ละรูปแบบ เป็นได้ทั้งในเชิงบวก (Positive) และ เชิงลบ (Negative) ในเชิงบวกก็คือไม่ใช้ความรุนแรง เป็นการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้บุคคลบรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน บรรลุเหตุผลทางศีลธรรมที่คล้ายคลึงกัน และเป็นที่พึงพอใจของคนในสังคม ส่วนในเชิงลบถือเป็นการบีบบังคับนอกเหนือกฎหมาย (Coercive force of extra legalism) เช่น การคัดค้านไปจนถึง

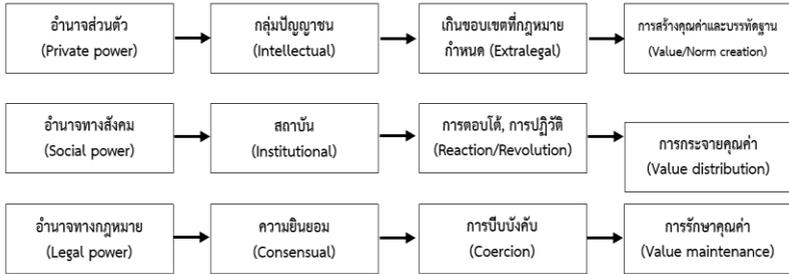
การกระทำของศาลเตี้ย ซึ่งจะถูกนำไปใช้เมื่อผู้ที่มีอำนาจทางกฎหมาย ดำเนินการล่าช้าหรือมีไม่เพียงพอ การกระทำนอกกฎหมายนี้เป็นได้ทั้งเครื่องมือทางกฎหมาย และเป็นโครงสร้างทางสังคม

2) อำนาจทางสังคม (Social power) ประกอบด้วยปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มของบุคคลตามอำนาจส่วนตัว เป็นได้ทั้งการกระจาย (Distribution) และการกระจายซ้ำ (Redistribution) ของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีบทบาทในการใกล้เคียงข้อขัดแย้งระหว่างบุคคล การขาดการปรับตัวก็จะก่อให้เกิดการกระทำนอกกฎหมาย เพื่อตอบโต้หรือประท้วง และทำให้เกิดการกระจายกำลังการลงโทษหรือความรุนแรง โดยอำนาจทางสังคมเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามคำสั่งของอำนาจส่วนตัว

3) อำนาจทางกฎหมาย (Legal power) คือ ฉันทามติของบุคคลและสถาบันทางสังคม เพื่อจัดระเบียบและรักษาโครงสร้างทางสังคม โดยเป็นการบีบบังคับ (Coercion) ด้วยบทบัญญัติทางกฎหมาย ผ่านอำนาจทางกฎหมาย ซึ่งองค์ประกอบของการบีบบังคับของอำนาจทางกฎหมายที่ว่านี้ คือ ความชอบธรรมจากฉันทามติทางศีลธรรม แต่อาจจะได้มาจากกระบวนการนอกกฎหมายรวมถึงอำนาจส่วนตัวและอำนาจทางสังคมได้อีกด้วย (Culberson, 1990, pp. 25-27) ซึ่งสามารถสรุปได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2

รูปแบบอำนาจของซัลเบอร์สัน

ที่มา: Culberson, 1990, p. 27.

ซัลเบอร์สันจึงเสนอว่าศาลเตี้ยคืออำนาจส่วนตัวที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เป็นการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องด้วยการบีบบังคับ เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหมายถึงการบีบบังคับโดยที่ไม่พึ่งอำนาจรัฐและกระบวนการทางกฎหมาย ดังนั้น จึงอาจมองได้ว่าศาลเตี้ยออนไลน์ก็คืออำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน

ศาลเตี้ยออนไลน์และความขัดแย้ง

เนื่องจากความขัดแย้งกับอำนาจมักจะมีเชื่อมโยงกัน โดยทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) คือ กลุ่มทฤษฎีที่มีนักวิชาการนำเสนอไว้หลายท่าน แม้ว่าแนวคิดของแต่ละท่านจะมีความแตกต่างกันในบางประเด็น แต่หากพิเคราะห์ดูอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่า มีหัวใจสำคัญอันคล้ายคลึงกันในแง่ของเรื่อง “อำนาจ (Power)” ซึ่งก็คือ ความขัดแย้งนั้นมีที่มาจากการใช้อำนาจในการรักษาผลประโยชน์ของพวกตน ที่ทำให้เกิดผลกระทบมุลมลบต่อฝ่ายตรงข้าม นักวิชาการด้านความขัดแย้งจึงมักเชื่อว่า “กฎหมาย” คือ เครื่องมือสำคัญในการควบคุมและต่อสู้กับความขัดแย้งในสังคม

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมสามารถพิจารณาได้ 2 มุมมอง มุมมองแรกเชื่อว่าสังคมมีรูปแบบเป็นสังคมกลมกลืน (The consensus view) ส่วนอีกมุมมองหนึ่งเชื่อว่าสังคมอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์และเป็นสังคมแห่งความขัดแย้ง (The conflict view) อันประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มีค่านิยมที่แตกต่างกัน โดยจอร์จ โวลท์ (George Volt) คือ นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในทฤษฎีความขัดแย้งของกลุ่ม (Group Conflict Theory, 1958) ได้อธิบายเรื่องความขัดแย้งไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า “Theoretical Criminology” เมื่อ ค.ศ. 1953 โดยเน้นไปที่ความขัดแย้งในกลุ่มคน ซึ่งเสนอเอาไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นผลผลิตของการคบหาสมาคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นมา โดยกลุ่มคนทีว่่านนี้ ก็เกิดจากการที่มีความต้องการและผลประโยชน์ที่ตรงกัน ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมของคนจึงควรศึกษาในรูปแบบของพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective behavior) เนื่องจากกลุ่มจะมีการติดต่อสื่อสาร ร่วมมือ และเกิดความผูกพันระหว่างคนในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งความขัดแย้งถือเป็นเรื่องพื้นฐานในสังคม มิใช่เรื่องที่เกิดปกติแต่อย่างใดในสังคม หมายความว่าคนกลุ่มหนึ่งจะขัดแย้งกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง เมื่อทั้ง 2 กลุ่มมีความต้องการหรือมีผลประโยชน์ตรงกัน รุกล้ำกัน จนทำให้เกิดการแก่งแย่งกัน และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขึ้นมา สมาชิกภายในกลุ่มจะมีความร่วมมือกันมากขึ้นเพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความสำเร็จของกลุ่มตน ลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในทุกสังคมย่อมมีกฎหมายเพื่อควบคุมสังคมของตนเอง โวลต์จึงมองว่ากฎหมายคือเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มนั่นเอง

ด้านโจเซฟ อาร์ กัสฟิลด์ (Joseph R. Gusfield) กับทฤษฎีสถานภาพทางการเมือง (Theory of Status Politics, 1963) เสนอว่า สังคมประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่ม โดยคนแต่ละกลุ่มนั้นอาจจะถูกแบ่งแยกด้วยสถานภาพทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ค่านิยม บรรทัดฐาน และรูปแบบการใช้ชีวิตมีความแตกต่างกัน เกียรติคุณของคนแต่ละกลุ่ม จะสะท้อนออกมาในรูปแบบทางการเมืองและ

รัฐบาล โดยกฎหมายคือเครื่องมือในการแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของ สถานภาพนั้น โดยมักจะเกิดการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้แนวคิดของกลุ่มตน ชนะและได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งจะส่งผลทำให้กลุ่มตนมีสถานภาพ เหนือกว่ากลุ่มอื่น จากแนวคิดที่กล่าวไปนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งมีอยู่ใน ทุกสังคม ความเข้มข้นของความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจำเป็น จะต้องเกิดขึ้น โดยความขัดแย้งหรือความคิดที่แตกต่างเหล่านี้ จะนำไปสู่ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของ คนในสังคม และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (พรชัย ชันดี, กฤษณพงศ์ พุทธะกุล, และจอมเดช ตรีเมฆ, 2558, น. 302-310)

ผู้เขียน พบว่า มีตัวอย่างที่น่าสนใจ ซึ่งทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ระหว่าง “ความขัดแย้ง” กับ “ศาลเตี้ยออนไลน์” ได้อย่างชัดเจน นั่นก็คือ “ปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo chamber)” ซึ่งหมายถึง เมื่อผู้คนซึม ซับแต่ความคิดเห็นอย่างเดียวกันเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ วิธีคิดแบบมีเหตุผลจะค่อยๆ เลื่อนหายไปหรือที่เรียกว่า “อคติทางความคิด (Cognitive bias)” โดยความคิดของตนเองจะจำกัดมากขึ้น แต่จะเต็มไปด้วย อคติ คล้อยตามกลุ่มคนจำนวนมาก และรับไม่ได้เมื่อมีคนเห็นต่างจากตนเอง ห้องแห่งเสียงสะท้อนจึงเปรียบเสมือนสถานการณ์ที่คนมักจะเปิดรับเฉพาะ ความคิดเห็นที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของตนเอง ได้ยินแต่เสียงของตนเอง หรือเสียงของผู้ที่เห็นด้วยกับตนเอง และเสียงนั้นได้สะท้อนไปมาอยู่ภายในห้อง โดยคนที่อยู่ในห้องแห่งเสียงสะท้อนก็มักจะค้นหาเฉพาะข้อมูลที่ยืนยัน ความคิดเห็นของตนเอง เพื่อช่วยตอกย้ำความเชื่อของตนเอง (Confirmation bias) โดยไม่รู้ตัว โดยพฤติกรรมนี้เองจะนำไปสู่ความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทาง สังคม ซึ่งอินเทอร์เน็ตก็คือสิ่งที่เอื้อให้คนได้พบกับผู้ที่มีคิดเห็นเหมือนกัน (Like-minded) และก่อตัวเป็นกลุ่มในลักษณะของชุมชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ส่งผล ให้เกิดการสร้างกลุ่มแบ่งขั้ว (Group polarization) ก่อให้เกิดการไหลเวียนของ ข้อมูลที่ขาดความสมดุลและไม่น่าเชื่อถือ อันนำไปสู่การรับรู้ทางสังคมที่บิดเบือน

รวมถึงอคติระยะยาว จนกลายเป็นความขัดแย้ง เกิดอารมณ์ความเกลียดชัง (พิรงรอง รามสูต, พิมพ์พรรณ ไชยนันท์ และ วิโรจน์ สุทธิสีมา, 2022, น. 7-32) ซึ่งอคติ ความเกลียดชัง ความขัดแย้ง และการแบ่งขั้วทางสังคมเหล่านี้ ได้ก่อตัวขึ้นในโลกออนไลน์จนกลายเป็นศาลเตี้ยออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ นั้นเอง

ดังนั้นหากพิจารณาศาลเตี้ยออนไลน์ผ่านมุมมองในเชิงมหภาค เรื่อง ความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง ตามที่ได้อธิบายไปข้างต้น ผู้เขียนเชื่อว่า ศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงโดยตรงได้ในบางกรณี โดยเป็นสถานการณ์ที่เกิดจากการนำความก้าวหน้าที่ทางเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการใช้อำนาจส่วนตัวเพื่อบีบบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เช่น การบีบบังคับให้ยุติการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือละเมิดศีลธรรม ซึ่งทำยที่สุดแล้ว ก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม ในลักษณะของความเห็นต่างระหว่างกลุ่มผู้ใช้อำนาจและผู้ที่ถูกบีบบังคับ จนเกิดการใช้ความรุนแรงทางภาษาในโลกออนไลน์ ที่ตอบโต้กันไปมาผ่านสื่อโซเชียลมีเดียแบบไม่มีที่สิ้นสุด

ผลกระทบของศาลเตี้ยออนไลน์

ในประเทศไทยมีตัวอย่างที่น่าสนใจของศาลเตี้ยออนไลน์กรณีคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบต่อผู้กระทำและผู้ที่ถูกกระทำอย่างชัดเจน คือ “คดีเกาะเต่า” เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2557 พบศพนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ 2 คน คือ นางสาวฮันนาห์ วิตเธอริจ (Hannah Witheridge) อายุ 24 ปี และนายเดวิด มิลเลอร์ (David Miller) อายุ 24 ปี บนหาดทรายรี ตำบลเกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สภาพศพของนางสาวฮันนาห์มีบาดแผลจากของมีคมบนใบหน้า ไม่สวมเสื้อใส่ผ้า และมีร่องรอยของการถูกข่มขืน ส่วนศพของนายเดวิด มีบาดแผลจากของมีคมบนต้นคอด้านหลัง ตำรวจไล่ล่าตัวคนร้ายด้วยการตรวจดีเอ็นเอ (DNA) ผู้ต้องสงสัยทุกคนในบริเวณใกล้เคียงกับจุดเกิดเหตุ

ในทางคู่ขนานกันนั้น คดีนี้เกิดการจับผิดในโลกออนไลน์มากมาย โดยเฉพาะเพจเฟซบุ๊กที่มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากอย่าง “ซีเอสไอ แอลเอ (CSI LA)” ได้ออกมาให้ข้อมูลทางคดีทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด การกระทำดังกล่าวนำมาซึ่งการแจ้งข้อหาดำเนินคดีกับแอดมินเพจพร้อมพวกรวม 13 คน ในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาตามประมวลกฎหมายอาญา แต่สุดท้ายแล้วพนักงานอัยการจังหวัดเกาะสมุยมีคำสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากข้อมูลทางเพจโพสต์ลงไปในั้น เป็นการคัดลอกมาจากสำนักข่าวต่างประเทศ ที่แม้ว่าบางเรื่องไม่เป็นความจริง แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องปกติในการนำเสนอข่าว ที่อาจมีความคลาดเคลื่อนได้บ้าง (ไทยโพสต์, 2564) ในอีกด้านหนึ่งเพจเฟซบุ๊กดังกล่าวนี้ได้ออกมาปกป้องผู้ต้องสงสัยที่เป็นลูกชายของอดีตผู้ใหญ่นบ้านและเจ้าของร้านอาหารในพื้นที่ ซึ่งเป็นการปกป้องผิดตัว ทำให้บุคคลนั้นถูกสืบสวนและถูกประณามอย่างหนักในโลกออนไลน์ ถือว่าเป็นผู้ถูกกระทำที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจและการใช้ชีวิตในสังคม จนต้องออกมาแถลงข่าว เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนี้แต่อย่างใด (MGR Online, 2557)

นอกจากนี้ มีตัวอย่างศาลเตี้ยออนไลน์กรณีคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบด้านกระบวนการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน คือ คดีการเสียชีวิตปริศนาของนางเอกสาวชื่อดังที่ตกเรือสปีดโบ๊ท กลางแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 บริเวณใกล้กับท่าเรือพิบูลย์สงคราม จังหวัดนนทบุรี ภูภัยใช้เวลาค้นหาร่างนานกว่า 36 ชั่วโมง จนพบในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ถือเป็นคดีที่สังคมเคลือบแคลงสงสัย และตั้งคำถามถึงสาเหตุของการเสียชีวิต โลกออนไลน์ได้มีการสืบค้นข้อมูลต่างๆ ออกมามากมาย สื่อทุกสำนักล้วนให้ความสนใจ จนเป็นข่าวใหญ่ที่คนทั้งประเทศเฝ้าติดตาม ผู้คนในโลกออนไลน์พยายามที่จะเป็น “นักสืบ” โดยไม่สนใจในข้อเท็จจริงว่าจะผิดเพียงน้อยเพียงใด จนทำให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในขณะนั้น ให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนเอาไว้ว่า “อดกังวลไม่ได้กับ

กระแสนอนไลน์ที่เต็มไปด้วยการสร้างความสัมพันธ์ให้กับบุคคล” ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม (ไทยรัฐออนไลน์, 2565) ส่วนกรณีตัวอย่างที่ส่งผลกระทบต่อด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน คือกรณีอุบัติเหตุเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2553 หญิงสาววัย 16 ปี 6 เดือนขับรถยนต์ฮอนด้า ซีวิค ไปชนรถตู้โดยสารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 9 ศพ บนทางยกระดับโพลล์เวย์ขาเข้า คดีนี้ก่อให้เกิดกระแสตำหนิอย่างรุนแรง และเกิดการตีตราทั้งจากสื่อมวลชนและกลุ่มคนในโลกออนไลน์ โดยมีการนำคำว่า “9 ศพ” มาต่อท้ายชื่อของผู้ก่อเหตุ จนคล้ายกับเป็นนามสกุลติดตัวผู้ก่อเหตุมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้กระทำความผิด แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์นั้นส่งผลกระทบต่อจิตใจและกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน จนทำให้ผู้ก่อเหตุต้องเปลี่ยนชื่อและนามสกุลในที่สุด (คมชัดลึกออนไลน์, 2562)

จากตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ เนื่องจากหากมองในมุมบวกจะพบว่า การที่กลุ่มคนในโลกออนไลน์ หรือเพจบุคคลชื่อดังที่มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก มาร่วมสืบสวนในโลกออนไลน์เพื่อช่วยคลี่คลายคดี อาจเปรียบได้ดังกระบวนการยุติธรรมคู่ขนาน ที่มีประโยชน์ในแง่ของการช่วยแสวงหาความยุติธรรม และนำไปสู่การตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมผ่านการรับรู้ของประชาชน แต่ในทางกลับกันอาจส่งผลเสียในเรื่องของการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม ดังคดีที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นจะเห็นได้ว่า ข้อมูลในโลกออนไลน์ที่ผิดเพี้ยน อาจทำให้สังคมเกิดความสับสน และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมอาจต้องทำงานหนักมากขึ้น เพื่อตอบข้อสงสัยของคนในสังคม โดยเฉพาะตอบข้อสงสัยของกลุ่มคนในโลกออนไลน์ นอกจากนี้ ยังเกิดอาจเกิดการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วน ในลักษณะของการประจานในโลกออนไลน์อย่างรุนแรงจนเกินพอดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพื้นที่ออนไลน์เป็นพื้นที่ไร้กาลเวลา การประจานทั้งหลายที่ปรากฏในโลกออนไลน์จึงคล้ายกับเป็นการตีตราและเป็นเรื่องยากที่จะย้อนกลับไปแก้ไขหรือลบออกไปอีกด้วย ศาลเตี้ยออนไลน์

จึงถือเป็นสถานการณ์ที่นำมาซึ่งกระบวนการยุติธรรมในโลกเสมือน คู่ขนานไปกับกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง โดยสังคมออนไลน์ได้ร่วมกันสนับสนุนและก่อให้เกิด “กระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal justice)” ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นยุทธวิธีในโลกออนไลน์ที่น่าสนใจ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนคนธรรมดาที่ไม่ได้มีบทบาทสำคัญทางสังคมมากนัก สามารถแสวงหาความยุติธรรมได้ รวมถึงเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ที่ไม่มียุติธรรมเสียงหรือผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าในสังคม สามารถต่อสู้หรือป้องกันตัวเองจากคนที่มียุติธรรมมากกว่าได้ (นิเวศน์ เหมวชิรากร, 2563) แต่ในทางกลับกันศาลเตี้ยออนไลน์อาจถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามที่เลวร้าย และไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นเพียงแค่กระแสในช่วงสั้นๆ เพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบในหลายด้าน โดยผู้ที่ได้รับผลกระทบมักเลือกที่จะตอบโต้ผ่านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งก็คือการฟ้องร้องดำเนินคดี

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนจึงมองว่าการกระทำทั้งหลายในออนไลน์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเรื่องของ “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก” แม้จะเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการรับรองไว้ตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในรัฐก็ตาม แต่ต้องทำความเข้าใจด้วยว่าไม่ใช่สิทธิที่เด็ดขาด เนื่องจากรัฐสามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ได้ ยกตัวอย่างเช่น ข้อที่ 19 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ที่ได้ระบุเอาไว้ว่า “บุคคลพึงมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (Freedom of opinion and expression) ที่ไร้การแทรกแซง รวมถึงมีเสรีภาพในการค้นหา การรับส่งข้อมูล และการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ได้อย่างไรพรหมแดน” ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกเอาไว้ในข้อที่ 19 (3) ว่า “การใช้เสรีภาพจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและจะต้องเคารพในสิทธิและชื่อเสียงของบุคคล

อื่น ไปจนถึงการรักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และสาธารณสุขของชาติ รวมถึงเคารพต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย” จะเห็นได้ว่ากติการะหว่างประเทศนี้ ระบุให้รัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองเสรีภาพ ควบคุมไปกับการจำกัดเสรีภาพ ด้วยการออกกฎหมาย ซึ่งขอบเขตของเสรีภาพที่วางขึ้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในแต่ละประเทศ

ประเทศไทยเองเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) และเป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จึงได้มีการรับรองเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 34 ว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ซึ่งการจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะทำได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรา 34 นี้ได้ระบุทั้งเรื่องของ “การคุ้มครอง” และ “การจำกัด” เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกเอาไว้อย่างชัดเจน ว่ารัฐมีอำนาจจำกัดเสรีภาพได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปภายใต้วัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) รักษาความมั่นคง 2) คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น 3) รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) ป้องกันสุขภาพของประชาชน (เป็นบุญญา ลำมะนา, 2560, น. 66-72) ดังนั้น การกระทำศาลเตี้ยออนไลน์ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น ไม่สามารถที่จะกระทำได้

บทสรุป

สถานการณ์ศาลเตี้ยที่ปรากฏอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ได้ขยายขอบเขตไปสู่การเป็นศาลเตี้ยออนไลน์ผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต อันมีคุณลักษณะที่สำคัญก็คือ เป็นการกระทำที่เป็นได้ทั้งการกระทำที่มีการวางแผนและไตร่ตรองล่วงหน้า รวมถึงเป็นการป้องกันตัวแบบปัจจุบันทันด่วน ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ สามารถขยายขอบเขตของการกระทำไปได้อย่างกว้างไกลผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย โดยใช้การมองเห็นให้กลายเป็นอาวุธ ซึ่งศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ที่กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับได้หรือจำเป็นจะต้องยอมรับ เนื่องจากถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สังคมพึงกระทำเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อช่วยสืบสวนคดี และเพื่อช่วยลงโทษ โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการใช้อำนาจมิติเดียวในเชิงบังคับฝืนใจ เพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจ อันสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานเรื่องความขัดแย้ง ถือเป็นการใช้อำนาจส่วนตัวเพื่อสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเป็นที่พึงพอใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากศาลเตี้ยออนไลน์นั้น หากมองในด้านบวก ถือเป็น การเติมเต็มช่องว่างที่ขาดหายไปจากการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งผู้กระทำมักจะมีเจตนาที่ดีและบางครั้งก็บรรลุผลในเชิงบวก จนกลายเป็นกระบวนการยุติธรรมในโลกเสมือนที่เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการยุติธรรมในโลกแห่งความเป็นจริงล่าช้าหรือไม่เพียงพอ แต่ในทางกลับกัน มีความเสี่ยงมากมายที่มาพร้อมกับ การกระทำเหล่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

สุดท้ายแล้ว ศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นได้ทั้งพระเอกและผู้ร้าย เนื่องจากในมุมหนึ่งศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นผู้ร้าย นำมาซึ่งสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง ก่อให้เกิดความรุนแรงทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายจิตใจด้วยคำพูด (Verbal abuse) ในลักษณะของคำพูดที่ดูถูก ด้อยค่า หรือทำให้อับอาย รวมถึง

ประทุษวาจา (Hate speech) ที่หมายถึงคำพูดหรือการแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกลียดชัง ปลูกกระตม ยุยง ปลูกปั่น ตอโบ้ได้กันไปมาในโลกออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย จนอาจนำไปสู่ปัญหาในระดับมหภาค เช่น ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อศาลเตี้ยออนไลน์ ที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจเป็นระยะเวลานาน อาจกลายเป็นผู้สร้างความรุนแรงเสียเอง ไม่ว่าจะในรูปแบบของการเป็นผู้ส่งต่อความรุนแรงไปยังคนรอบข้าง หรือแม้กระทั่งกลายเป็นอาชญากร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฏจักรแห่งความรุนแรงแบบไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในอีกมุมหนึ่งศาลเตี้ยออนไลน์ก็อาจจะเป็นพระเอก ที่ก่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมคู่ขนานในโลกออนไลน์ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการตรวจสอบและควบคุมกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นคำถามที่ท้าทายและรอคอยคำตอบจากผู้คนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวสด. (2564). ศาลสูงสุดสหรัฐ รับคำอุทธรณ์คดีระเบิดบอสตัน ลุ้นมีอ้อมีรับ “โทษตาย” ตามเดิม. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/around-the-world-news/news_6183101
- คมชัดลึกออนไลน์. (2562). แพรวา เปลี่ยนชื่อเป็น บัวบูชา แต่งงานแล้วกับอดีตบ็อกเซอร์. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/clip-vdo/379892>
- จารุวรรณ แก้วมะโน. (2551). วาทกรรม “ชาวบ้าน” กับการจำกัดตนเองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565). นักสืบโซเชียล. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2333910>

- ไทยโพสต์. (2564). *อัยการสั่งไม่ฟ้องแอดมินเพจ'CSI LA'กับพวก! คดีแชร์ข้อมูล
แหม่มถูกข่มขืนเกาะเต่า*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/106970>
- นิเวศน์ เหมวชิรวรากร. (2563). *ทวิร์ลง: ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร*. สืบค้นจาก
<https://www.efinancethai.com/MoneyStrategist/MoneyStrategistMain.aspx?id=ellGbERTUm11TzA9>
- ปิ่นบุญญา ลำมะนา. (2560). การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 1(2),63-81.
- ผู้จัดการออนไลน์ . (2563). *กูรูสื่อเชียร์ “ม้า-อรนภา” ให้ยื่นหยดแม่ทวิร์ลง
เพื่อเสรีภาพทางการเมืองคนบันเทิง!!*. สืบค้นจาก
<https://mgronline.com/live/detail/9630000087284>
- พรชัย ชันดี, กฤษณพงศ์ พุตระกูล และ จอมเดช ตรีเมฆ. (2558). *ทฤษฎี
อาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พิรงรอง รามสูต, พิมลพรรณ ไชยนันท์ และ วิโรจน์ สุทธิสีมา. (2022). ห้องแห่ง
เสียงสะท้อนออนไลน์กับผู้ออกเสียง เลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้ง
ทั่วไป พ.ศ. 2562. *วารสารสังคมศาสตร์*, 52(2), 7-32.
- MGR Online. (2557). “คดีเกาะเต่า” ยิ่งสืบยิ่งละเอียด! ขวเน็ตถล่ม จัดฉาก
ตีเอ็นเอ!?. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/live/detail/9570000124685>
- Slang.in.th. (2019). *ทวิร์ลง*. สืบค้นจาก <https://slang.in.th/term/ทวิร์ลง>
- The Matter. (2019). *คดีแพรวา: อุบัติเหตุ ความสูญเสีย การชดใช้ และการ
การสำนึกผิด*. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/prawa-case-lost-compensate-and-regret/80914>

- The Matter. (2019). 9 เรื่องควรรู้ 9 ปี คดีแพรวา ที่ผู้สูญเสียยังไม่ได้รับ
การชดเชย. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/9-years-praewa-case/80731>
- Abrahams, R. G. (1998). *Vigilant citizens: Vigilantism and the state*. Cambridge: Polity Press.
- Bateson, R. (2021). The politics of vigilantism. *Comparative Political Studies*, 54(6), 923-955.
- Brown, R. M. (1963). *The South Carolina Regulators*. Cambridge, Mass.: Bellnap Press of Harvard University Press.
- Brown, R. M. (Ed.). (1970). *American Violence* (Vol. 231). New Jersey: Prentice Hall.
- Brown, R. M. (1975). *Strain of violence: Historical studies of American violence and vigilantism*. Oxford: Oxford University Press.
- Culberson, W. C. (1990). *Vigilantism: Political history of private power in America* (No. 28). California: Greenwood Publishing Group.
- Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of peace research*, 27(3), 291-305.
- Gerring, J. (1999). What makes a concept good? A criterial framework for understanding concept formation in the social sciences. *Polity*, 31(3), 357-393.
- Graham, H. D., & Gurr, T. R. (1969). *Violence in America: Historical and Comparative Perspectives: Dynamics of black and white violence* (Vol. 1). US Government Printing Office.
- Johnston, L. (1996). What is vigilantism?. *The British Journal of Criminology*, 36(2), 220-236.

- Loveluck, B. (2020). The many shades of digital vigilantism. A typology of online self-justice. *Global Crime*, 21(3-4), 213-241.
- Madison, A. (1973). *Vigilantism in America*. New York: Seabury Press.
- Martin, J. (2009). *Social Structures*. Princeton: Princeton University Press.
- Merriam-Webster. (2020). *What It Means to Get 'Canceled' Show's over, folks. Time to go home*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/cancel-culture-words-were-watching#:~:text=The%20Origin%20of%20%27Cancel%20Culture%27%20The%20idea%20of,where%20it%20has%20been%20used%20as%20a%20hash%20tag.6>
- Mortensen, E. W. (2021). *Justice Doers: The Vigilante as a Mythic Figure and its Role in Creating a More Violent Culture in America*. York: York University.
- Nhan, J., Huey, L., & Broll, R. (2017). Digilantism: An analysis of crowdsourcing and the Boston Marathon bombings. *British Journal of Criminology*, 57(2), 341-361.
- Ossei-Owusu, S. (2020). Kangaroo Courts. *Harv. L. Rev. F.*, 134, 200.
- Powell, A., Stratton, G., & Cameron, R. (2018). *Digital criminology: Crime and justice in digital society*. Routledge.
- Reichl, F. (2019). From vigilantism to digilantism?. In *Social Media Strategy in Policing* (pp. 117-138). Cham: Springer.

- Rosenbaum, H. J., & Sederberg, P. C. (1974). Vigilantism: An analysis of establishment violence. *Comparative Politics*, 6(4), 541-570.
- Smallridge, J., Wagner, P., & Cowl, J. N. (2016). Understanding cyber-vigilantism: A conceptual framework. *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology*, 8(1).
- Smallridge, J., & Wagner, P. (2020). The rise of online vigilantism. In *The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance* (pp. 1307-1331). Cham: Palgrave Macmillan.
- Transcend.org. (2020). *Varieties of Violence: Structural, Cultural, and Direct*. Retrieved from <https://www.transcend.org/tms/2020/01/varieties-of-violence-structural-cultural-and-direct-2/>
- Trottier, D. (2017). Digital vigilantism as weaponisation of visibility. *Philosophy & Technology*, 30(1), 55-72.

กรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง
Kamasshrattha: The Behavioral Change of People
in Phatthalung Province

Received 15 September 2022

พระสมุห์อุทัย สุนติสุข (สุขนาม)¹

Revised 18 November 2022

Phrasamuh Uthai Santisukho (Suknuam)²

Accepted 21 November 2022

กัณฑณ หนูทองแก้ว³

Kantaphon Nuthongkaew⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 2. เพื่อศึกษากรรมศาสตร์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3. เพื่อบูรณาการกรรมศาสตร์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และ 4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับกรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 รูป/คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำเสวนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำเสนอองค์ความรู้ในรูปแบบของโมเดล

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
E-mail: uthaisu123@gmail.com

² Ph.D. candidate, Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Si Thammarat, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย E-mail: kantaphon_27@hotmail.com

⁴ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Si Thammarat, Thailand.

ผลการวิจัยพบว่า: แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความนึกคิดและพฤติกรรมเพื่อจัดการต่อสิ่งเร้า โดยการใช้กลวิธีที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อตอบสนองปัจจัยด้านร่างกาย วาจา จิตใจ และสังคม ด้วยการใช้สติปัญญาในการประเมิน การควบคุมอารมณ์ มุ่งแก้ไข ปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ ด้วยการใช้ทักษะการรับรู้ การตรวจสอบและการจัดการอย่างเป็นระบบที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยอาศัย หลักธรรมเกี่ยวกับกรรมศรัทธา ที่สอนให้ประชาชนเชื่อในเรื่องกฎแห่ง การกระทำดำเนินชีวิตด้วยสติ ให้เกิดการพัฒนาปัญญา มีสติคิดรอบด้านที่สามารถแก้ไขปัญหตามเหตุและผล ซึ่งหลักธรรมที่นำมาบูรณาการ คือ หลัก ของกรรม 12 (หลักการกระทำตามเหตุปัจจัย การรับรู้สู่การปฏิบัติ) หลักสติ ปัญฐาน (คิดอย่างมีระบบ) หลักไตรสิกขา (การรับรู้สู่พัฒนา) หลักภavana (การปรับตัว) เพื่อให้ประชาชน เห็นชอบ ยอมรับ ตระหนักรู้ นำสู่การเรียนรู้ การปรับตัวและการปฏิบัติด้วยสติ รู้เท่าทันสถานการณ์ ส่งผลให้ประชาชน ดำรงชีวิตได้อย่างสมดุล องค์กรความรู้ที่ได้ คือ “SATTHA Model” ประกอบด้วย S = Surrounding, A = Adapt, T = Thinking, T= Training, H = Head to hand, A = Attitude

คำสำคัญ: กรรมศรัทธา, การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม, พฤติกรรม

Abstract

The objectives of this qualitative research are as follows: 1) To study the concept of behavioral change theory 2) To study Kammashrattha for behavioral change theory 3) To integrate Kammashrattha concept in behavioral change 4) To introduce knowledge of Kammashrattha: Changing the Behavior of People in Phatthalung Province. The key informants were 15 experts. The researcher used purposive sampling, in-depth interviews and focus

group discussion as methods to analyze and synthesize data to present the knowledge body in the form of a model.

The results showed that the concept of behavioral change theory attempts to change the mindset and behaviors to deal with stimuli, including physical, verbal, mental and social factors through purposeful strategies. It is necessary to use intelligence in assessment, and emotional control, and to apply cognitive skills and systematic inspection and management in solving problems and fixing emotions for behavioral change. In addition, the integration of the Kammashrattha concept into behavioral change theory is crucial because the former is able to develop wisdom, mindfulness and well-rounded people who are able to successfully solve problems according to cause and effect. Specifically, the Kammashrattha concept consists of the 12 principles of karma (the principle of action according to the factors of awareness in practice). For example, the principle of systematic thinking; the principle of Tri-Sikkha (self-development); the principle of Pawana (adaptation). These principles allow people to agree, accept, realize, learn, adapt and practice with mindfulness and awareness in each given situation. As a result, people can live a balanced life. The knowledge is, therefore, represented in the "SATTHA Model" composed of the six essential components of S = Surrounding, A- Adapt, T = Thinking, T- Training, H = Head to hand, and A = Attitude.

Keywords: Kammashrattha, Behavior change, Behavior

บทนำ

ความเชื่อเป็นเรื่องพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาตั้งแต่สมัยอดีต ซึ่งมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในยุคใดสมัยใด ความเชื่อเป็นเรื่องที่แยกออกจากการดำเนินชีวิตประจำวันไม่ได้ โดยเฉพาะเรื่องของกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องผลของกรรมหรือการกระทำที่แต่ละคนได้ปฏิบัติลงไป เชื่อว่าสัตว์มีกรรม และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางของวิถีแห่งชีวิต อันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและสร้างสมดุลให้แก่ชีวิต หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ทุกคนมักได้ยินกันมาตั้งแต่สมัยเด็กๆ ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทุกอย่างเกิดขึ้นตามผลของการกระทำของตนเอง ใครทำอะไรก็จะได้แบบนั้น” สิ่งเหล่านี้จึงถูกปลูกฝังเข้ามาในสมองจนมาถึงทุกวันนี้ ในสภาวะการดำรงชีวิตของประชาชนมักจะมี ความเชื่อในหลากหลายรูปแบบ เช่น มีความเชื่อในพิธีกรรม มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม หรือมีความเชื่อในสิ่งสูงสุดของศาสนานั้นๆ ว่าสามารถปกป้องคุ้มครอง จากทุกข์โศกโรคร้ายได้ และจะส่งเสริมให้ตนเองได้รับสิ่งที่ปรารถนา ความเชื่อเรื่องของการกระทำเป็นทั้งวิถีทาง และเป็นปัจจัยเสริมของชีวิต จะบอกชัดเจนว่า ต้องทำอะไรบ้าง อะไรถูก อะไรผิด ซึ่งถือเป็นต้นทางหนึ่งของพฤติกรรมของประชาชนที่จะดำเนินชีวิต โดยสิ่งที่ก่อให้เกิดการกระทำที่ดี หรือไม่ดีก็เป็นผลมาจาก การกระทำ ถ้าทำดี ก็มีผลเป็นความสุข ในทางตรงกันข้ามถ้าทำชั่วก็มีผลเป็นความทุกข์ ซึ่งผลของความเชื่อต่างๆ จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่แตกต่างกันเสมอ (พระสุพิทักษ์ ไตแพ้ง, 2561)

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์จะมีการผันแปรไปตามเหตุและปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในสภาพของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่จะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล เรื่องของความเชื่อเรื่องของกรรมก็ส่งผลกับประชาชน

อย่างเห็นได้ชัดเจน จากเหตุผลที่ทำให้พฤติกรรมของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ก็คือเหตุอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการรับความเจริญ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีรวมทั้งการนำวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาอย่างขาดการกลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านที่ดี และในด้านที่ไม่เหมาะสม (ชานานู วงศ์ศรีเดือน, 2562) ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมมนุษย์ และส่งผลกระทบให้เกิดความเสื่อมถอย ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ไม่มีความเกรงกลัวต่อการทำชั่วมากยิ่งขึ้น โดยสิ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำเหล่านั้นก็คือ ความเชื่อ ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาจากการกระทำของแต่ละบุคคล ซึ่งความเชื่อนั้นก็คือ สภาพที่ทุกคนยึดเหนี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเหนียวแน่นด้วยความมั่นใจว่า เมื่อมีสิ่งนั้นอยู่ในชีวิตแล้วความสำเร็จ หรือความสุขก็จะเกิดขึ้นในชีวิต ความเชื่อจึงเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ในหน้าที่การงานหรือสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้

จากเหตุการณ์ที่ได้รับจากการรายงานข่าวสาร บ้านเมือง ที่พบในสถานการณ์ปัจจุบันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชนในจังหวัดพัทลุง พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ซึ่งจะพบได้จากข่าวสารที่อยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือโลกโซเชียล (se-ed ข่าวออนไลน์, 2564) ที่พบว่า การกระทำของประชาชนล้วนมาจากความเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งมีทั้งในแง่บวกและแง่ลบ มีทั้งที่เป็นทั้งผลดีและผลลบ จากพฤติกรรมที่แสดงออกมา โดยเหตุการณ์ด้านพฤติกรรมที่มาจากผลของการกระทำของประชาชนในจังหวัดพัทลุงที่พบปัญหา นั้นก็คือ ปัญหาด้านอาชญากรรม บ่อนการพนัน การลักขโมย การค้ายาเสพติด การขาดกตัญญูตเวทีย ที่เกิดจากความไม่เชื่อกฎแห่งกรรม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่พบได้อยู่เป็นประจำจากเหตุผลที่ว่า ชาวพัทลุงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และขาดการอบรมสั่งสอนที่เป็นเชิงประจักษ์ ทำมาหากินแบบหาเช้ากินค่ำ ไม่มีการมานั่งฟังการอบรมสั่งสอนที่สอนถึงเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตนในการสร้างคุณธรรมให้แก่ตนเองมากกว่าการหารายได้เลี้ยงชีพในแต่ละวัน และที่

สำคัญคือการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยแนวคิดของเรื่องกรรมที่นับว่ามีความสำคัญที่สุดในเรื่องหนึ่งของการประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นคนดีของสังคม ซึ่งที่กล่าวมาสอดคล้องกับข้อมูลงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท” (จำเรียง กำเหนิดโทน, 2560) ที่กล่าวว่า หากมนุษย์เราเข้าใจในเรื่องของกฎแห่งกรรมหรือกฎแห่งการกระทำ การสร้างคน สร้างตน สร้างงาน สร้างสังคมก็จะเกิดผลในทางบวก

การสร้างสังคมที่สงบสุข คนในสังคมมีสุขภาวะที่ดี มีสมดุลงของชีวิต สิ่งให้เห็นฐานรากให้เกิดขึ้นนี้ของการสร้างสรรค์ นั่นก็คือ การที่ประชาชนมีพฤติกรรมด้าน กาย วาจา ใจ ที่ดี ซึ่งกล่าวได้ว่าการกระทำของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งสำคัญ หากมนุษย์มีการกระทำที่ดีเหมาะสมกับภาวะการณของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีก็จะส่งผลให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชนสังคมเกิดความสงบสุข ดังนั้น การกระทำที่ดีที่เหมาะสมจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการจะดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งการกระทำที่จะให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ว่านั่นก็คือ ความเชื่อกรรม เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่าผลที่แต่ละบุคคลต้องการที่จะก้าวไปสู่เป้าหมาย จะตอบสนองได้ด้วยการกระทำของแต่ละบุคคลนั่นเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าว พฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมจึงเป็นผลสะท้อนถึงการปรับพฤติกรรม การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้สำหรับการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรม โดยมีกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และด้านปัญญา ผนวกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบริหารจัดการ ก็จะส่งผลให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ และยังส่งผลสู่ปลายน้ำที่มุ่งเป้าเพื่อสังคมสันติสุข จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นความสำคัญในเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องของการกระทำ เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและปัจจัยแวดล้อมรอบด้าน ผู้วิจัย

จึงได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง “กรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” ขึ้น

วิธีการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยสำหรับการดำเนินงานเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับกรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง จำนวน 15 รูป/คน เป็นรูปแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยเป็นพระภิกษุจำนวน 8 รูป เป็นฆราวาส จำนวน 7 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชนกลุ่มผู้นำทางศาสนาและความเชื่อ และกลุ่มตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวน 8 รูป/คน และมี

การดำเนินการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 7 รูป/คน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้รอบรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในประเด็นที่สัมภาษณ์ และเป็นบุคคลที่รู้รายละเอียดในประเด็นที่สัมภาษณ์ สามารถให้รายละเอียดข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง คือ เป็น Key informants เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงให้ได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อสนับสนุนข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือ

2. การสร้างเครื่องมือวิจัย ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแบบมีโครงสร้าง (Structural In-dept interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ที่เป็นบุคคลกลุ่มเป้าหมายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ซึ่งประเด็นของคำถามที่สัมภาษณ์ มีลักษณะคำถามกว้างๆ และมีความยืดหยุ่นสูง โดยแบบสัมภาษณ์สร้างมาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารวิชาการ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ รวมถึง

หลักการจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้ตรงประเด็นกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำมาบูรณาการองค์ความรู้สำหรับงานวิจัย

3. การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ งานวิจัยฉบับนี้มีการควบคุมคุณภาพเครื่องมือด้วยการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือสัมภาษณ์ โดยนำเครื่องมือสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อคำถามภาคสนามตามระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด หลังจากนั้นส่งแบบสัมภาษณ์เพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

4. กระบวนการเก็บข้อมูล งานวิจัยฉบับนี้มีขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ หลังจากได้รับใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขออนุญาตในการสัมภาษณ์จากทางมหาวิทยาลัย เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์ และไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวกให้การสัมภาษณ์ โดยลักษณะการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกตามแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งตรงตามประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยนำบทสัมภาษณ์มาเขียนวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางการจัดการความเครียดซึ่งได้มาจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาดำเนินการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงให้ถูกต้องและสามารถใช้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้มาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus group discussion) มาวิเคราะห์สังเคราะห์ โดยนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการบรรยายในรูปแบบเชิงคุณภาพตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาและตอบใจทฤษฎีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นก็ดำเนินการเรียบเรียงและนำเสนอการบูรณาการองค์ความรู้

เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง (Model) ซึ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลใช้รูปแบบ Thematic analysis

ผลการวิจัย

ในการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนเป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และดำเนินการให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในแต่ละประเด็น แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความนึกคิดและพฤติกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำหรับการจัดการต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมที่กล่าวมา คือการกระทำของมนุษย์ทั้งทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และ ทางใจ (มโนกรรม) โดยเป็นเรื่องของความรู้สึคนึกคิด ทั้งที่สังเกตเห็นได้ และไม่อาจสังเกตเห็นได้ ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา พฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา หรือต้องการเปลี่ยนแปลง ซึ่งพฤติกรรมที่กล่าวมา ล้วนเกิดจากการเรียนรู้ ให้เกิดผลตามเป้าหมายที่มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยพื้นฐานของพฤติกรรม คือ ปัจจัยพื้นฐานด้านชีวภาพ พันธุกรรม พฤติกรรมด้านความรู้ความสามารถ และทักษะทางสติปัญญาการใช้ความคิด วิจารณญาณ ปัจจัยพื้นฐานด้านจิตวิทยา แรงจูงใจ และการเรียนรู้ จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติค่านิยม และปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยา (บุรฉัตร จันทร์แดง, 2562) ซึ่งหมายถึงกระบวนการของกลุ่ม กระบวนการทางสังคม และสิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรมที่เป็นพฤติกรรมด้านความรู้ ด้านเจตคติ โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นการใช้กลวิธีที่มีจุดมุ่งหมายและเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องด้วยการใช้สติปัญญาในการประเมิน การควบคุมอารมณ์ รวมถึงเรื่องของ

ปฏิบัติการการตอบสนองด้านร่างกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้านสังคม เพื่อลดความรุนแรงของปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งการจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ที่พบส่วนมากจะเป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ ซึ่งทักษะที่ใช้สำหรับกระบวนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม มี 3 ขั้นตอน คือ

- 1) การสร้างทักษะการรับรู้การตอบสนองต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล
- 2) การตรวจสอบ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกับความเป็นจริง (การตั้งสติเพื่อการคิดใคร่ครวญ)
- 3) การหาวิธีจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแก้ไข้ปัญหา (การคิด พิจารณาหาสาเหตุ) เพื่อการสร้างสุขและสมดุลชีวิตของประชาชน และสร้าง สังคมสันติสุข

2. กรรรมศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรมของ มนุษย์ประกอบด้วยพฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้ และ พฤติกรรมที่ไม่สามารถควบคุมได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นทางจัดการ ทางด้านกาย วาจา ใจ เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนการกระทำที่มี ต้นทางมาจากจิตใจ ที่ส่งผลให้เกิดการกระทำทางกายและวาจา ที่ส่งผลสู่สังคม ชุมชน ซึ่งหลักธรรมคำสอนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นต้นน้ำแห่งสติ-ปัญญา การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการจัดการจึงเป็น สิ่งสำคัญ หลักธรรมที่นำมาใช้สำหรับการจัดการด้านพฤติกรรมมีอยู่มากหมาย หลากหลายหลักธรรม ซึ่งหลักสำคัญจะเป็นหลักคำสอนที่มุ่งเน้นในการสร้าง ปัญญา ให้ความตระหนัก รับรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยใช้สติ รู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หากมีการลงมือกระทำการใดๆ เหตุของ การกระทำก็มาจากเรื่องของสิ่งที่ได้กระทำลงไปในันเอง ซึ่งเรื่องของกฎแห่งกรรม คือ ต้นทางของพฤติกรรม ที่กล่าวว่า การกระทำสิ่งใด ก็จะได้รับผลของ การกระทำเช่นนั้น ฉะนั้นเรื่องของกรรมศรัทธา ก็คือเรื่องของความเชื่อเรื่อง กรรม ซึ่งกรรมหรือการกระทำมีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายนอก

(ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) (บัวบุษรา อัครศรุตติพงศ์, 2560) หลักของ กัมมสัทธาเป็นหลักธรรมคำสอนที่เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาคตามระบบแห่งเหตุผล โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน โดยหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องเพื่อเป็นแรงเสริม นั่นก็คือ หลักกรรม 12 หลักสติปัฏฐาน หลักไตรสิกขา หลักภาวนา ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การฝึกอบรม ทักษะคิดในการคิดเชิงบวก หลักการคิดอย่างเป็นระบบ การสร้างการรับรู้ การปรับปรุงองค์ความรู้และกระบวนการต่างๆ ที่กล่าวมาจะหล่อหลอมให้เกิดพลวัตของการปรับเปลี่ยน ที่จักนำสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเหมาะสม

3. บูรณาการกรรมศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรม มาจากปัจจัยในด้านของพฤติกรรมส่วนบุคคล ทักษะคิด บรรทัดฐานของสังคม ความนิยมของบุคคล และความเชื่อ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนจะแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) พฤติกรรมทางด้านกาย 2) พฤติกรรมทางด้านวาจา 3) พฤติกรรมทางด้านใจ และ 4) พฤติกรรมทางด้านสังคม (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์, 2564) ซึ่งทั้ง 4 ด้านจะมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล ทักษะคิด บรรทัดฐานของสังคม ความนิยมของบุคคล ความเชื่อ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีผนวกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกระบวนการเข้ามาจัดการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ ซึ่งต้นทางของพฤติกรรมก็คือ การแก้ไขในเรื่องของการกระทำ ซึ่งหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกลางน้ำที่นำไปสู่ปลายน้ำแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยหลักของกรรมศรัทธาจะตอบโจทย์ได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นการจัดการที่เหตุปัจจัยในเรื่องของความเชื่อ ทักษะคิด บรรทัดฐานของสังคม ความนิยมของบุคคล โดยหลักธรรมที่สอดคล้องกับกรรมศรัทธา ได้แก่ หลักของหลักกรรม 12 หลักสติปัฏฐาน หลักไตรสิกขา หลักภาวนา ที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในด้านกาย ด้านวาจา ด้านใจและด้านสังคม (พระมหาสาคร วรธมโมภาโส, 2560) โดยอธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้ คือ 1) หลัก

กรรม 12 นำมาใช้เป็นแนวทางให้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ผลของการกระทำ

2) หลักสติปัญญา นำมาใช้เป็นแนวทางในเรื่องของการปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีสติ รู้เท่าทัน กับปัญหา หรือปัจจัยมูลเหตุที่เกิดขึ้น และดำเนินการเพื่อการจัดการ อย่างมีขั้นตอนอย่างเหมาะสม 3) หลักไตรสิกขา นำมาใช้เป็นแนวทางในการฝึก สติ สำหรับการเรียนรู้เพื่อเป็นต้นทางของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็น หลักการจัดการสำหรับการฝึกฝนอบรมตน นำสู่การปฏิบัติที่มุ่งเป้าผลสัมฤทธิ์

4) หลักภาวนา นำมาใช้สำหรับการฝึกจิตให้เกิดความสงบ มีสติรับรู้เท่าทัน สถานการณ์และสร้างเสริมปัญญาให้เกิดมีในทางบวก เป็นกระบวนการฝึกฝน อบรมจิตให้ปรับเปลี่ยนไปตามจริตของแต่ละบุคคลเพื่อจัดการกับปัญหาที่ เกิดขึ้นได้อย่างมีระบบและต่อเนื่อง โดยผลการบูรณาการ พบว่า กรรมศรัทธา ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน คือ การตระหนัก รับรู้ เข้าใจ เรียนรู้พฤติกรรมทางด้านกาย วาจา ใจ เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมรวมถึงความเชื่อ ทศนคติส่วนบุคคล เป็นกระบวนการจัดการ ที่มาจากการกระทำให้เกิดการยอมรับความจริง (เห็นชอบในสภาพปัจจุบันที่ ดำเนินชีวิต) การรับรู้สิ่งเร้าที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่สมเหตุสมผล (การตระหนัก รับรู้) กระบวนการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ แก้ปัญหาให้ตรง เหตุการณ์ตรวจสอบเพื่อจัดการเหตุและมุ่งสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ และการปฏิบัติ ด้วยสติรู้เท่าทัน (การจัดการหรือนำมาใช้ให้เกิดผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมาย) สิ่ง ที่กล่าวมานำสู่กระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติอย่างสมเหตุสมผล โดยมี แนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ (Adapt) การปรับตัว (Training) การเรียนรู้ การฝึกอบรม (Attitude) การปรับทัศนคติ (Attitude) การจัดการ องค์ประกอบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมตามเหตุปัจจัย (Surrounding) และ การลงมือปฏิบัติตามหลักการเหตุและผล ด้วยการคิดวิเคราะห์สู่การปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมาย (Head to hand) สิ่งทีกล่าวมาจะนำสู่การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง และมีวิธีการดำรงชีวิตตามความ เหมาะสม สร้างสังคมสันติสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนต้องอาศัยพลวัตสำหรับการเชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักของกรรมศาสตร์ ที่นำมาใช้เป็นแนวทางในเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง ตามเหตุปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล ทักษะจิต บรรทัดฐานของสังคม ความนิยมของบุคคล ความเชื่อ ปณิธานทางสังคม ผนวกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักของหลักกรรม 12 หลักสติปัญญา หลักไตรสิกขา หลักภavana เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมทั้ง 4 ด้าน คือ พฤติกรรมทางด้านกาย พฤติกรรมทางด้านวาจา พฤติกรรมทางด้านใจ และพฤติกรรมทางด้านสังคม โดยการบูรณาการเพื่อการจัดการโดยผ่านทักษะด้านการเรียนรู้ เพื่อนำสู่การปฏิบัติ โดยมุ่งเป้าเพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” ผลจากการบูรณาการทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” คือ “การปรับเปลี่ยน (Change) เพื่อการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้วิถีคิด (Head) ยอมรับความจริงภายใน (Heart) ลงมือกระทำตามเป้าหมาย (Hand)” ที่เรียกว่า ศาสตร์โมเดล (SATTHA model) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ S = Surrounding (สังคม สิ่งแวดล้อม) A = Adapt (การปรับตัว) T= Thinking (การคิดอย่างมีระบบ) T = Training (การเรียนรู้ การฝึกอบรม) H = Head to hand (การรับรู้สู่การปฏิบัติ) A = Attitude (ทัศนคติ) ซึ่งสามารถสรุปเป็น Model ได้ดังภาพที่แสดงไว้ดังนี้

ภาพที่ 1

แสดง ศรัทธาโมเดล (SATTHA Model) องค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง”

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย ขออภิปรายผล ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้าเหล่านั้นจะต้อง มีผลกระทบกับบุคคล เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับเหตุปัจจัยแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินชีวิต ซึ่งแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จะเป็นการใช้กลวิธีที่มีจุดมุ่งหมายและเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องด้วยการใช้สติปัญญาในการประเมิน การควบคุมอารมณ์ รวมถึงเรื่องของปฏิกริยาการตอบสนองทางด้านร่างกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้าน

สังคม เพื่อลดความรุนแรงของปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งการจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ที่พบส่วนมากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ ซึ่งทักษะที่ใช้สำหรับกระบวนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างทักษะการรับรู้การตอบสนองต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล 2) การตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกับความเป็นจริง (การตั้งสติเพื่อการคิดใคร่ครวญ) 3) การหาวิธีจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแก้ไข ปัญหา (การคิดพิจารณาหาสาเหตุ) เพื่อการสร้างสุขและสมดุลชีวิตของประชาชน และสร้างสังคมสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงแนวคิดของ Lazarus and Folkman (1984) ที่กล่าวว่า การจัดการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมีหลักสำคัญ คือ การจัดการที่มุ่งแก้ไขปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ โดยผ่านกลไกการจัดการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2561) ที่ได้กล่าวว่า ธรรมะสร้างปัญญา ให้เห็นสภาพความเป็นจริง ยอมรับ ปล่อยวาง คิดหาเหตุและแก้ไขที่เหตุ นั้นเอง และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของ Maslow และทฤษฎีเชิงจิตสังคม (อุทิศ บุญช่วย, 2560) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงตามวัยและปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามากระทบรวมถึงเรื่องความเชื่อ ทศนคติ กล่าวคือ ความสามารถทางสติปัญญา การเรียนรู้และความจำ ความคิดเชิงบวก จะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อม โดยการปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถจัดการในการแก้ไข ปัญหาและแก้ไขอารมณ์ได้

2. กรรมศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรมมีจุดเริ่มต้นมาจากการกระทำ โดยพฤติกรรมจะมีจุดเริ่มต้นมาจากปัจจัยที่หลากหลายที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดพฤติกรรมในด้านต่างๆ รวมถึงเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา ทศนคติ ซึ่ง กรรมศรัทธา คือความเชื่อเรื่องกรรม หากจะ

กล่าวว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร พบว่า หลักธรรมคำสอนตามแนวพระพุทธศาสนาจะมีหลักของการจัดการด้านพฤติกรรมอยู่มากมายหลากหลายหลักธรรม ซึ่งหลักธรรมสำคัญจะเป็นหลักคำสอนที่มุ่งเน้นในการสร้างปัญญา ให้ความตระหนัก รับรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยใช้สติรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งการลงมือกระทำการใดๆ เหตุของการกระทำก็มาจากเรื่องของสิ่งที่ได้กระทำลงไปนั่นเอง ซึ่งเรื่องของกฎแห่งกรรมคือ ต้นทางของพฤติกรรม ที่กล่าวว่า การกระทำสิ่งใด ก็จะได้รับผลของการกระทำเช่นนั้น ฉะนั้นเรื่องของกรรมศรัทธา ก็คือเรื่องของความเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งกรรมหรือการกระทำมีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายนอก (ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) หลักของกรรมศรัทธาเป็นหลักธรรมคำสอนที่เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหตามระบบแห่งเหตุผล โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน โดยหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องเพื่อเป็นแรงเสริม นั่นก็คือหลักกรรม 12 หลักสติปัญญา หลักไตรสิกขา หลักกาวนา จากที่กล่าวมา สอดคล้องกับ จำเรียง กำหนดโทน (2560) และ พระมหาสาคร วรธมโมภาโส (2560) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องกรรม หรือการกระทำมีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายนอก (ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) โดยหลักของกรรมศรัทธาทำให้เกิดคำว่า “สติ” การสร้างสติและการสร้างสมาธิ ให้เกิดขึ้นในตนเอง ส่งผลให้เริ่มต้นกระบวนการคิดของสมอง เห็นความจริงตามหลักธรรม ตระหนักรู้ทันต่อชีวิต ตามหลัก “สติสัมปชัญญะ และปัญญา” เกิดตัวรู้ใหม่ๆ สร้างการรู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง ที่ถูกต้องสมบูรณ์ จนถึงระดับมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่จะไม่กระทำการในทางลบ แต่การกระทำต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ

3. บูรณาการกรรมศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กล่าวได้ว่า การนำหลักของกรรมศรัทธามาใช้เป็นแนวทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4 ด้าน คือ ทางด้านกาย ด้านวาจา

ด้านใจ และด้านสังคม ซึ่งทั้ง 4 ด้านจะมียอดประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล ทศนคติ บรรทัดฐานของสังคม ความนิยมของบุคคล ความเชื่อ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ที่ผนวกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกระบวนการเข้ามาจัดการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ ซึ่งต้นทางของพฤติกรรมก็คือ การกระทำของมนุษย์แต่ละบุคคลนั่นเอง หากจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็ต้องแก้ไขในเรื่องของการกระทำ โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นกลางน้ำที่นำสู่ปลายน้ำแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหลักของกรรมศรัทธา จะตอบโจทย์ได้อย่างเหมาะสม เพราะความเชื่อและการจัดการเรื่องกรรมตามหลักของหลักกรรม 12 หลักสติ ปัญญา หลักไตรสิกขา หลักภavana จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งผลการบูรณาการพบว่าการกรรมศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน คือการยอมรับความจริง (เห็นชอบในสภาพปัจจุบันที่ดำเนินชีวิต) การรับรู้สิ่งเร้าที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่สมเหตุสมผล (การตระหนัก รับรู้) กระบวนการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ แก้ปัญหาให้ตรงเหตุ การตรวจสอบเพื่อจัดการเหตุ และมุ่งสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ และการปฏิบัติด้วยสติรู้เท่าทัน (การจัดการหรือนำมาใช้ให้เกิดผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมาย) สิ่งทีกล่าวมานำสู่กระบวนการเรียนรู้ นำสู่การปฏิบัติอย่างสมเหตุสมผล เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตตามความเหมาะสม สร้างสรรสังคมสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสาคร วรธมโมภาโส (2560) และธีรวิมล นิลเพ็ชร (2562) ที่กล่าวว่ากรรม หมายถึง การกระทำทาง กาย วาจา ใจ ทั้งทางดีและไม่ดี ที่ประกอบด้วยเจตนาและกฎแห่งกรรม คือผลของการกระทำของมนุษย์ หรือผลของการกระทำที่ประกอบจากเจตนา และกฎแห่งกรรมจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การกระทำด้วยสติ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และทำให้การดำเนินวิถีชีวิตระดับครอบครัว ระดับสังคมขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ รวมทั้งคุณค่าทางจริยศาสตร์ และทำให้เข้าใจเรื่องกรรมได้อย่าง

ถูกต้อง เกิดกลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย 2) กลยุทธ์การพัฒนาตนเอง 3) กลยุทธ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนา 4) กลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาชุมชนและสังคม 5) กลยุทธ์การพัฒนาและการบังคับใช้กฎหมาย

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” ซึ่งผลจากการบูรณาการทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” คือ “การปรับเปลี่ยน (Change) เพื่อการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้วิธีคิด (Head) ยอมรับความจริงภายใน (Heart) ลงมือกระทำตามเป้าหมาย (Hand)” ที่เรียกว่า ศรัทธาโมเดล (SATTHA model) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ S = Surrounding (สังคม สิ่งแวดล้อม) A = Adapt (การปรับตัว) T = Thinking (การคิดอย่างมีระบบ) T = Training (การเรียนรู้ การฝึกอบรม) H = Head to hand (การรับรู้ สู่อำนาจปฏิบัติ) A = Attitude (ทัศนคติ) เป็นการผสมผสานหลักวิชาการที่ได้มาจากการสกัดองค์ความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิ และเอกสารตำราต่างๆ มาผ่านกระบวนการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ ความสามารถ มีการฝึกอบรมให้เกิดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Training and head to hand) ด้วยหลักการในการปรับทัศนคติ เสริมสร้างองค์ความรู้ให้เกิดความตระหนัก รับรู้ เห็นชอบในสภาพปัจจุบันที่ดำเนินชีวิตเพื่อการดำรงตนและการประพฤติปฏิบัติด้วยสติ รู้เท่าทันสถานการณ์ ตามปัจจัยแวดล้อมทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการกระทำของแต่ละบุคคล การผนวกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่อบรมสั่งสอนให้มีคุณธรรมจริยธรรมในเกิดกระบวนการของการกระทำที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ จะต้องผ่านการคิดอย่างมีระบบ การเรียนรู้ การฝึกอบรม เพื่อการรับรู้นำสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม หลักกรรมศรัทธาจะเป็นองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีผลทางด้านบวกหากมีการเสริมแรงทางบวก ปรับทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธาในทางที่สร้างสรรค์ อยู่ในระบบ

สายกลาง มุ่งเพิ่มไปทางคุณธรรม สิ่งทีกล่าวมาจะนำสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดี ที่เหมาะสม สร้างคน สร้างตน สร้างงาน และสร้างสังคมชุมชนที่สงบสุข จากทีกล่าวมาสอดคล้องกับแนวคิดและผลสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำ Focus group จากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงแนวคิดและองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาจากนักวิชาการทีกล่าวมาข้างต้น ทีกล่าวว่า การรับรู้และความเชื่อในตนเอง รวมถึงอุปนิสัยและปัจจัยทางสังคมจากกลุ่ม Primary social factor ทีเป็นพ่อแม่ บุคคลในครอบครัว และเพื่อนสนิท ปัจจัยจากสถานการณ์และสิ่งกระตุ้น ทั้งจากการกระตุ้นจากสื่อ และปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยปรับด้วยการอบรม การพัฒนา หรือตามกระบวนการจิตวิทยา การวางเงื่อนไข การควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ด้วยปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามทีมุ่งหมาย และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการปรับจิตเพื่อประโยชน์ต่อการปรับพฤติกรรม โดยกระบวนการปรับเปลี่ยนจิตตามบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งหลักการทำงานทีกล่าวมาข้างต้นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาผลงานหลักคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดการทีเป็นรูปธรรมตามรูปแบบของการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อนำสู่การกระทำทีเหมาะสมและสมดุลของการดำเนินวิถีชีวิตทีดีต่อสังคม โดยแนวคิดหลักทีต้องผ่านกระบวนการจัดการทีเหมาะสม นั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ วิธีคิด แนวทางการปฏิบัติ และลงมือกระทำตามเป้าหมาย เพื่อนำสู่การปรับเปลี่ยนที่ยั่งยืน

สรุป

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นงานวิจัยเพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรรมศรัทธา: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง” ซึ่งผลการศึกษาวิจัย ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ทีชื่อว่า ศรัทธาโมเดล (SATTHA model) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ S = Surrounding (การจัดการด้านสังคม สิ่งแวดล้อมที

เป็นพลวัตรของกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม) A = Adapt (การปรับตัวให้เกิดการกระทำที่เหมาะสมทางกาย วาจา ใจ ด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรมตามจริตของแต่ละบุคคล ตามพลวัตรของกรรมศาสตร์ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม) T = Thinking (การคิดอย่างมีระบบ ใช้สติ ตระหนักรับรู้ เรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์) T = Training (การเรียนรู้ การฝึกอบรมเพื่อเป็นฐานรากของการกระทำที่ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นพฤติกรรมเชิงบวก) H = Head to hand (การรับรู้สู่การปฏิบัติ) A = Attitude (การรับรู้และปรับเปลี่ยนเรื่องทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธาตามหลักของกรรมศาสตร์เพื่อสร้างการกระทำเชิงบวก เพื่อการสร้างสรรค์การกระทำที่มีคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม) สิ่งที่กำลังมาตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้กล่าวคือ การนำหลักของกรรมศาสตร์มาใช้เป็นแนวทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4 ด้าน คือ 1. ทางด้านกาย 2. ทางด้านวาจา 3. ทางด้านใจ และ 4. ทางด้านสังคม ซึ่งทั้ง 4 ด้านจะมืองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสำคัญ คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล ทัศนคติ ความเชื่อ พื้นฐานตามบริบทของสังคม รวมถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แต่ละบุคคลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกระบวนการเข้ามาจัดการปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งนั่นก็คือการแก้ไขในเรื่องของการกระทำ ที่เป็นฐานรากของพฤติกรรมต่างๆ แสดงออกมา โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นหนทางการเดินทางของสายน้ำในช่วงของกลางน้ำที่นำไปสู่ปลายน้ำแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหลักของกรรมศาสตร์ จะตอบโจทย์ได้อย่างเหมาะสม เพราะความเชื่อและการจัดการเรื่องกรรมตามหลักของหลักกรรม 12 หลักสติ ปัญญา หลักไตรสิกขา หลักภavana จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้วยการบูรณาการกรรมศาสตร์ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน กล่าวคือ การยอมรับความจริง (เห็นชอบในสภาพปัจจุบันที่ดำเนินชีวิต) การรับรู้สิ่งเร้าที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่สมเหตุสมผล (การตระหนักรับรู้) กระบวนการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ แก้ปัญหาให้ตรงเหตุการณ์

ตรวจสอบเพื่อจัดการเหตุ และมุ่งสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ และการปฏิบัติด้วยสติรู้เท่าทัน (การจัดการหรือนำมาใช้ให้เกิดผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมาย) สิ่งที่กำลังมานำสู่กระบวนการเรียนรู้ นำสู่การปฏิบัติอย่างสมเหตุสมผล เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดพัทลุง ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตตามความเหมาะสม สร้างสรรสังคมสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการที่กล่าวไว้ คือ แนวคิดของ Lazarus and Folkman (1984) ที่กล่าวว่า การจัดการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมีหลักสำคัญ คือ การจัดการที่มุ่งแก้ไข ปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ โดยผ่านกลไกการจัดการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2561) ที่ได้กล่าวว่า ธรรมะสร้างปัญญา ให้เห็นสภาพความเป็นจริง ยอมรับ ปล่อยวาง คิดหาเหตุ และแก้ไขที่เหตุนั่นเอง และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของ Maslow และทฤษฎีเชิงจิตสังคม (อุทิศ บุญช่วย, 2560) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงตามวัยและปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามากระทบรวมถึงเรื่อง ความเชื่อ ทศนคติ กล่าวคือ ความสามารถทางสติปัญญา การเรียนรู้และความจำ ความคิดเชิงบวก จะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อม โดยการปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะทำให้เกิดการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถจัดการในการแก้ไขปัญหาและแก้ไขอารมณ์ได้ สอดคล้องกับ จำเรียง กำเหนิดโทน (2560) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องกรรม หรือ การกระทำมีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายนอก (ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) โดยหลักของกรรมศรัทธาทำให้เกิดคำว่า “สติ” ทำให้เกิดการตระหนักรู้ทันต่อชีวิต รู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่จะไม่กระทำการในทางลบ แต่การกระทำต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวก และสอดคล้องกับซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสาคร วรธมโมภาโส (2560) และ อีรวุฒิ นิลเพ็ชร (2562) ที่กล่าวว่า กรรม คือ การกระทำทาง กาย วาจา ใจ ที่แสดงออกมาทั้งทางที่ดีและไม่ดี และกฎแห่งกรรม คือ ผลของการกระทำของมนุษย์ การเรียนรู้เรื่องกฎแห่งกรรมจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การกระทำ

ด้วยสติ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ซึ่งการเรียนรู้เรื่อง ศรัทธาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องอาศัยกลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1. กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย 2. กลยุทธ์การพัฒนาตนเอง 3. กลยุทธ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนา 4. กลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาชุมชนและสังคม 5. กลยุทธ์การพัฒนาและการบังคับใช้กฎหมาย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวคือ ภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการกำหนดแผนนโยบายสำหรับบรรจุหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นวิชาหลักในชั้นเรียน เพราะองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของประชาชนทุกกลุ่มวัย ที่สำคัญยังส่งผลให้เกิดสังคมสันติสุข และควรมีการสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาด้านคุณธรรม ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผนวกในกิจกรรมต่างๆ ของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างพื้นฐานทางจิตใจที่ดี มีสติในการดำเนินชีวิตสู่ประชาชนทุกพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพราะพฤติกรรมมีผลต่อการปฏิบัติทุกรูปแบบ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย เพื่อการต่อยอดการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้แก้ไขปัญหาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ได้ผลลัพธ์ตรงกับเหตุปัจจัย

2.2 การสร้างสื่อการเรียนรู้สำหรับประชาชนเกี่ยวกับเรื่อง แลกธรรม ศรัทธาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งานและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 สร้าง Road map เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับชีวิตวิถีใหม่และนโยบายของ

ภาครัฐที่ เพื่อนำสู่กิจกรรมโครงการต่างๆ ของกรมการปกครอง กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ และกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เพื่อความยั่งยืนของเป้าหมายการดำเนินงานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

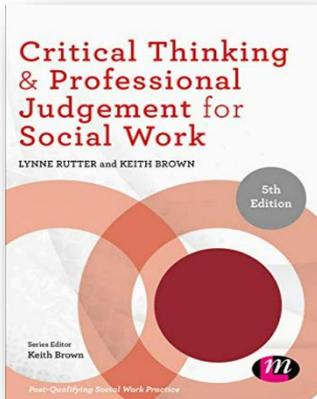
- จำเรียง กำเนิดโทน. (2560). ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 22(2), 86-97.
- ชำนาญ วงศ์มีเดือน. (2562). การจัดการพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจิตในพระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(3), 766-778.
- ธีรวุฒิ นิลเพ็ชร. (2562). สภาพการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและการพัฒนาบทบาทหน้าที่ของตำรวจในการรับมือปัญหาความรุนแรง: ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาล 9. *วารสารพยาบาลตำรวจ*, 11(2), 326-338.
- บุรฉัตร จันทรแดง. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 19(4), 235-244.
- บัวบุษรา อัครศรุดิพงษ์. (2560). บูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังสูตร. *วารสารพุทธมัตต์ศูนยวิวิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม*, 2(1), 43-51.
- พระสุพิทักษ์ โตเพ็ง. (2561). *ศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนยุคโลกาภิวัตน์*. รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยชินวัตร.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2564). จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารศิลปะการจัดการ*, 5(2), 540-543.
- พระมหาสาคร วรธมโมภาโส. (2560). การศึกษาเชิงวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 8(2), 11-22.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*.
ซีเอ็ดบุ๊ค สำนักพิมพ์: ศยาม.
- อุทิศ บุญช่วย. (2560). *สาเหตุและแนวโน้มของการเข้ารับการสงเคราะห์ใน
สถานสงเคราะห์คนชราของรัฐ*. สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิจัย
ประชากรสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Lazarus, R., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal And Coping*.
New york: Spriger Publishing company.
- se-ed *ข่าวออนไลน์*. (2564). สืบค้นจาก [https://m.se-ed.com/Product/
Tags/10209](https://m.se-ed.com/Product/Tags/10209).

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ปรินดา ตาสี¹

Parinda Tasee²

ชื่อหนังสือ: Critical Thinking
and Professional Judgement for
Social Work

ผู้แต่ง: Lynne Rutter, Keith Brown

สำนักพิมพ์: Sage Publications Ltd

ครั้งที่พิมพ์: ครั้งที่ 5

ปีที่พิมพ์: 2020

จำนวนหน้า: 87 หน้า

“การคิดอย่างมีวิจารณญาณ” เป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญในการใช้ชีวิตและทำงานในศตวรรษที่ 21 อยู่ในองค์ประกอบของทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่ง การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ นั้น ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Critical thinking พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่าวิจารณ์ญาณว่าเป็นคำนาม แปลว่า "ปัญหาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง" ในขณะที่เดียวกันก็มีมีผู้แปลคำภาษาอังกฤษดังกล่าวว่า "การคิดเชิงวิพากษ์" แต่วิพากษ์แปลว่า "การพิจารณาตัดสิน" ซึ่งไม่ตรงกับแนวคิดของ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ลำปาง ประเทศไทย E-mail: tparinda@tu.ac.th

² Assistant Professor Dr., Lecturer of Social Administration, Thammasat University, Lampang Campus, Lampang, Thailand.

Critical thinking ค่อนข้างมากเพราะ Critical thinking สอนให้คิดด้วยปัญญา ด้วยหลักเหตุและผลและไม่ตัดสินชี้ขาดผิดถูก

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาการสร้างพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็น กระแสหลักหนึ่งในการพัฒนาพาผู้เรียนทุกสาขาอาชีพ รวมไปถึงการศึกษางาน สังคมสงเคราะห์ที่มีบริบทของการเรียนรู้และการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ที่มีความเป็นวิชาชีพเฉพาะ และต้องประยุกต์ใช้ความรู้ทางศาสตร์ต่างๆ ผสมกับความ เป็นศิลป์ เพื่อให้เกิดการแทรกแซง (Intervention) ให้กับผู้ใช้บริการตั้งแต่ ระดับบุคคล กลุ่ม ครอบครัว และชุมชน โดยกระบวนการหนึ่งในการจัดการ เรียนรู้ในการศึกษาสังคมสงเคราะห์ในทุกๆระดับได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่ เน้นเรื่องการใช้ทักษะทางความคิด (Cognitive) โดยสังเกตได้จากการจัดการ เรียนการสอนและการประเมินผลที่เป็นการอภิปรายกรณีศึกษาร่วมกันในชั้น เรียน การเขียนบทความทางวิชาการ การประเมินผลด้วยข้อสอบอัตนัยเกือบ ทุกวิชาที่นักศึกษาหรือผู้เรียนในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ทุกคน จำเป็นต้องฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณนี้

จากการค้นหาหนังสือที่ว่าด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับความเป็น วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ผู้เขียนบทความจึงได้พบกับหนังสือเล่มนี้ที่มีชื่อว่า “Critical Thinking and Professional Judgement for Social Work” หรือ แปลเป็นไทยว่า “การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการใช้ดุลพินิจทางวิชาชีพ สำหรับงานสังคมสงเคราะห์” โดยหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับ หลักและการประยุกต์การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ การไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณ การเขียน การฝึกฝนความคิดวิจารณ์ และสุดท้ายคือการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น ได้นำเสนอแนวคิดและ กระบวนการฝึกทักษะเพื่อการปฏิบัติการทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ดุลพินิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และ การพัฒนาทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ดังนั้น ผู้เขียนบทความในฐานะเป็น ส่วนหนึ่งของการผลิตบัณฑิตสังคมสงเคราะห์ จึงเล็งเห็นว่าความคิดอย่างมี

วิจารณ์ญาณนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นพื้นฐานให้กับผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการทำงานทั้งในด้านการเขียนรายงานกรณีศึกษา การรายงานฐานะที่เป็นผู้จัดการรายกรณี รวมไปถึงเป็นพื้นฐานในการสื่อสารกับทีม สหวิชาชีพ ให้มีความเป็นมืออาชีพต่อไป

สาระสำคัญ

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งสิ้น 8 บท ได้แก่ บทที่ 1 หนังสือเล่มนี้เหมาะกับใครและจะช่วยให้ได้อย่างไร บทที่ 2 หลักการสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ บทที่ 3 การใช้ดุลยพินิจของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์เพื่อการตัดสินใจอย่างมืออาชีพ บทที่ 4 การนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ บทที่ 5 การสะท้อนอย่างมีวิจารณ์ญาณ บทที่ 6 แนวทางการเขียนบทสะท้อนคิดในทางวิชาการ บทที่ 7 การพัฒนาการปฏิบัติงานด้วยการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และ บทที่ 8 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยวิธีคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยในแต่ละบทมีสาระสำคัญ ดังนี้

บทที่ 1 หนังสือเล่มนี้เหมาะกับใครและจะช่วยให้ได้อย่างไร

ในเนื้อหาของหนังสือกล่าวว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นหลักสำหรับผู้เรียนและผู้ปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์วิชาชีพทุกคน ในด้านการศึกษาศังคมสงเคราะห์ที่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายและการปฏิรูปด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน และด้วยบริบทสังคมที่ยังปรากฏความเหลื่อมล้ำ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องถูกปรับให้สอดคล้องกับความเป็นพลวัตของสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณที่ดี การใช้เหตุผลอย่างมืออาชีพ และการตัดสินใจยังคงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ให้เกิดมุมมองและการใช้ดุลยพินิจเพื่อพัฒนางานทางสังคมใหม่ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานข้อมูลและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ รวมไปถึงในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอก ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณจึงถูกฝังอยู่ในมาตรฐาน

การประเมินผลการศึกษาของผู้เรียนในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกความคิดเชิงวิพากษ์จาก การทำงานในสถานการณ์ที่ซับซ้อน การใช้อำนาจและความรับผิดชอบจากบทบาทของความเป็นนักสังคมสงเคราะห์ การจัดการความเสี่ยง และการตัดสินใจอย่างรอบรู้ การใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจทางสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาวิชาชีพต่อเนื่อง (Continuing professional development) ผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ยังคงต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดอายุการทำงานในสายงานสังคมสงเคราะห์ของตนเองเพื่อให้เกิดและพัฒนาทักษะและความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ และเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างปลอดภัย ถูกกฎหมาย และมีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหนึ่งในข้อกำหนดของจรรยาบรรณทางวิชาชีพฯ

ในฐานะของการเป็นผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ที่ต้องปฏิบัติงานภายในกรอบมาตรฐานทางวิชาชีพจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ในขณะเดียวกันนักสังคมสงเคราะห์ก็ยิ่งถูกคาดหวังจากผู้บังคับบัญชา สหวิชาชีพในองค์กรให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมวัฒนธรรมการจัดการเรียนรู้และการพัฒนางานในองค์กร เช่น การจัดหาประสานทรัพยากร การสร้างการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอก การจัดการความรู้ การอภิปรายในการจัดการรายกรณี และการศึกษาวิจัย บทบาทของความเป็นผู้นำในการพัฒนาและสนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้เช่นนี้ จำเป็นต้องได้รับรายงานผลที่มีคุณภาพเชิงวิชาการ การเขียนงานและการบันทึกอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีความน่าเชื่อถือได้และมีประสิทธิภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนางานได้ ดังนั้น การสร้างให้นักสังคมสงเคราะห์มีทักษะของการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะนำไปสู่ประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองในงานและพัฒนาการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กรและวิชาชีพต่อไป

บทที่ 2 หลักการสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ลักษณะของการเป็นที่มีความคิดเชิงวิพากษ์จะชัดเจนเมื่อมีสถานการณ์เกิดขึ้น แล้วมีการโต้ตอบให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ที่ได้ผ่านพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์ ใช้ดุลพินิจในการประเมินเพื่อตัดสินใจ และอภิปรายเหล่านั้นกับผู้อื่น ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องสั่งสมทักษะและประสบการณ์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลแวดล้อมที่มากพอแทนการถกเถียงเพื่อหาข้อยุติ หรือหาข้อถกเถียง แต่ควรเป็นการอภิปรายต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนา การคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้น ได้ใช้วิธีการเรียนรู้ของบุคคลเป็นองค์ประกอบหลัก การคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของมนุษย์ หรือสร้างทำให้เราสามารถทำได้หรือควรทำทุกอย่างด้วยความเป็นเหตุผลตลอดเวลา แต่เป็นการเรียนรู้ที่จะรู้จักข้อจำกัดของตนเองและของผู้อื่น และรู้ว่าเมื่อใดควรหยุด คิดอีกครั้ง และค้นหาคำถามที่ถูกต้องเพื่อหาคำตอบว่าเกิดอะไรขึ้น การคิดอย่างมีวิจารณญาณอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวิถีคิดของเราและการพัฒนาการความคิดที่เกิดจากการมีข้อสงสัยและไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้น ไม่ควรสร้างการเหยียดหยามให้กับมุมมองของผู้อื่นที่แตกต่างจากของตนเอง แต่ควรเป็นมุมมองที่สะท้อนจากความมั่นใจในข้อมูลของตนมีเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้คนแตกต่างกันไปตามความสามารถ และประสบการณ์ วิธีคิดเชิงวิพากษ์จึงเป็นเรื่องส่วนบุคคลเพื่อพัฒนาความเป็นปัจเจกบุคคลเหล่านี้ จึงได้กล่าวถึงแหล่งทรัพยากรทางปัญญาที่สำคัญต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ความรู้เบื้องต้น 2) แนวคิดเชิงวิพากษ์ 3) มาตรฐานการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 4) กลยุทธ์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 5) อุปนิสัยส่วนบุคคล

หลักสำคัญที่จะเป็นการให้เหตุผลในการคิดประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ 1) การให้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive) การให้เหตุผลจากบนลงล่าง (Top-down logic) หมายถึง ลักษณะการให้เหตุผลเป็นการนำความรู้พื้นฐาน

ซึ่งอาจเป็นความเชื่อ ข้อตกลง กฎ หรือบทนิยาม ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้มาก่อน และยอมรับว่าเป็นความจริงเพื่อหาเหตุผลนำไปสู่ข้อสรุป เป็นการอ้างเหตุผลที่มีข้อสรุปตามเนื้อหาสาระที่อยู่ภายในขอบเขตของข้ออ้างที่กำหนด 2) การให้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive) เป็นวิธีการสรุปผลมาจากการค้นหาความจริงจากการสังเกตหรือการทดลองหลายครั้งจากกรณีย่อยๆ แล้วนำมาสรุปเป็นความรู้แบบทั่วไป และ 3) การให้เหตุผลแบบจากรนัย (Abductive) คือการคาดเดาสเหตุที่จะอธิบายข้อเท็จจริงจากการสังเกต การคิดแบบจากรนัยเกิดขึ้น เมื่อคนเราพยายามคิดหาสาเหตุของผลที่เกิดขึ้นแล้ว และผลของการคิดแบบจากรนัยคือ “สมมติฐานเชิงอธิบาย” (Explanatory hypothesis) ที่อธิบายว่า สาเหตุและกระบวนการของผลนั้นคืออะไร กล่าวได้ว่าประเภทของการคิดเหล่านี้พื้นฐานมาจากการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นในจุดเริ่มต้นของความสามารถในการวิพากษ์จึงจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนฝึกให้ความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อการอภิปรายโดยใช้หลักการเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับการฝึกทักษะ

นอกจากนั้น ปัจจัยสำคัญในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของบุคคลที่มีความต่างกันคือ 1) ความรู้ 2) อำนาจหน้าที่ และ 3) ความเต็มใจที่จะสงสัย โดย 'ความรู้' นั้นเป็นทรัพยากรทางปัญญาแรกของบุคคลที่เป็นความรู้พื้นฐาน “อำนาจหน้าที่” จะเกี่ยวข้องกับการใช้แนวคิด มาตรฐาน และกลยุทธ์ที่สำคัญของแต่ละงาน และ 'ความเต็มใจที่จะสงสัยจะเป็นนิสัยของจิตใจของเรา' อย่างที่เราเห็น การคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นไม่สามารถคิดว่าเป็นสิ่งที่หาทางออกที่สมบูรณ์แบบได้ แต่ทักษะและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณช่วยให้สามารถตัดสินใจหรือดำเนินการที่มีคุณภาพดีที่สุดสำหรับสถานการณ์ที่เราเผชิญ แต่เรายังคงต้องพัฒนาความเข้าใจที่พัฒนาวิธีคิดในการทำงานของตนเองตามสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขข้อจำกัดที่แต่ละคนต้องเผชิญ

บทที่ 3 การใช้ดุลยพินิจของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์เพื่อ การตัดสินใจอย่างมืออาชีพ

ความจำเป็นในการกำหนดเป้าหมาย การสื่อสาร และการใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจนั้นเป็นส่วนสำคัญของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เห็นได้ชัดว่าขั้นตอนของการใช้ดุลยพินิจเพื่อการตัดสินใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นของการปฏิบัติและสามารถจัดการกับสถานการณ์ได้ อย่างไรก็ตาม สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นแนวทางที่ไม่เพียงพอสำหรับสถานการณ์ใหม่และสถานการณ์ที่ไม่ปกติ เนื่องจากขาดความสมบูรณ์ในสองแนวทางหลัก ประการแรก ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์อาจไม่ได้ตัดสินใจอย่างมีวิจารณ์ญาณและคำนึงถึงสถานการณ์เฉพาะบางประการ ประการที่สอง พวกเขายังไม่สามารถผสมผสานทักษะ ความรู้ และความสามารถเฉพาะบุคคลประกอบกันเป็นดุลยพินิจและความเชี่ยวชาญระดับมืออาชีพ โดยในหนังสือเล่มนี้กล่าวว่าเมื่อการปฏิบัติลดลงเป็นขั้นตอนทางเทคนิค จะผ่านนามธรรมของ 'แกนเหตุผล' ซึ่งเป็นสูตรทั่วไปที่ชัดเจนซึ่งสามารถทำซ้ำและควบคุมได้ ปัญหาคือสิ่งนี้นำมาซึ่งการปลูกฝังความรู้โดยนัยในการปฏิบัติงานอย่างเชี่ยวชาญของงานที่มีลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติจากความฉับไวและความแปลกประหลาดของสถานการณ์เฉพาะที่นำไปใช้ และจากประสบการณ์และอุปนิสัยของผู้ปฏิบัติงาน ผลก็คือกลายเป็นโหมมดการฝึกฝนที่พิสูจน์ได้ของผู้ประกอบวิชาชีพ นำเสียดายที่บางองค์กรหรือบางทีมแสดงวัฒนธรรม 'การสั่งการและควบคุม' ซึ่งการพึ่งพาขั้นตอนได้กลายเป็นสิ่งที่โดดเด่น อย่างไรก็ตาม มันอยู่ในบริบทของ 'วัฒนธรรมการเรียนรู้' ที่เปิดกว้างมากขึ้น ซึ่งผู้ปฏิบัติงานอาจมีอิสระในการพัฒนาและใช้ความเชี่ยวชาญของตน และวิจารณ์ญาณในการตอบสนองที่เหมาะสมและ/หรือสร้างสรรค์มากขึ้นภายในแนวทางที่กำหนดที่จำเป็น

ประเด็นสำคัญที่สำคัญเพื่อการตัดสินใจอย่างมืออาชีพมีประสิทธิภาพและมีผลกระทบที่เหมาะสม ผู้ปฏิบัติงานทุกคนจะต้องมีความเป็นผู้นำตามคุณค่าที่ชัดเจน กรณีของการดำเนินงานกับการให้ความช่วยเหลือกลุ่มประาะบาง

ด้วยการสังเคราะห์อาจแสดงให้เห็นถึงความต้องการความรับผิดชอบส่วนบุคคลมากกว่าความเป็นวิชาชีพ หากไม่มีความเป็นผู้นำทางศีลธรรมที่ชัดเจนบนพื้นฐานของการตัดสินใจแบบมืออาชีพ ค่านิยมและมาตรฐาน วัฒนธรรมก็จะทำให้เป็นการทำงานเฉพาะหน้าเท่านั้น การตัดสินใจทางศีลธรรมอย่างมืออาชีพมีประเด็นสำคัญที่เรากำลังพยายามทำคือการประกอบวิชาชีพอย่างมีคุณภาพครอบคลุมถึงความเป็นผู้นำของแต่ละบุคคลโดยพิจารณาจากวิจรณ์ญาณที่ดีซึ่งได้มาจากชุดมาตรฐานทางศีลธรรมของวิชาชีพ มืออาชีพทุกคนสามารถเป็นผู้นำเพื่อให้แน่ใจว่าไม่เพียงแต่มีแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เท่านั้นที่ได้รับการส่งเสริม แต่บรรยากาศในการทำงานก็ได้รับการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกคนมีความชัดเจนว่าจะไม่ยอมรับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมในรูปแบบใดๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือยิ่งเรารู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และบริบทแวดล้อมของสิ่งที่ต้องตัดสินใจอยู่มากเท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น ซึ่งรวมถึงแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิธีการปฏิบัติที่มีอยู่ ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานซึ่งช่วยอธิบายช่วงของตัวเลือกที่มีให้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ต้องใช้วิจรณ์ญาณในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ดังนั้น 'บริบท' จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรจะเป็นการนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมหรือสมเหตุสมผล โดยเฉพาะงานด้านสังคมสงเคราะห์ที่มีความละเอียดอ่อนและความซับซ้อนของปัญหา จะช่วยให้สามารถพิจารณาอย่างมีความถี่ถ้วนว่า คุณรู้หรือไม่ว่าคุณไม่รู้อะไร คุณแน่ใจได้ไหมว่าคุณไม่ได้พลาดบางสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน คุณจะทราบข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างไร แหล่งที่มาของข้อมูลคุณคืออะไร ใครจะเป็นผู้ให้คำตอบ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักสังคมสงเคราะห์ได้ใช้ประเมินเพื่อการตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 4 การนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ

การใช้ความรู้เพื่อนำไปสู่ปฏิบัติอย่างมีวิจรณ์ญาณ เมื่อเราพิจารณากระบวนการนี้อย่างละเอียดมากขึ้น เราจะเห็นว่าความรู้ที่เป็นวิชาการ เช่น

แนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัย สามารถบอกแนวทางเพื่อการปฏิบัติได้เท่านั้น ไม่สามารถทำนายหรือควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์จริงได้อย่างแน่นอน วิธีการทางทฤษฎี แบบจำลอง และกรอบแนวคิดมีส่วนช่วยอธิบายโลกที่เราเป็นอยู่ ว่าหลักการการปฏิบัติคืออะไร และทำอย่างไร ตลอดจนหลักฐานการวิจัย เป็นเอกสารที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำงานในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้เราได้รับข้อมูลและมีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานและคาดคะเนผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถละเลยได้ เพราะในความเป็นจริงบางปัญหาที่มีความซับซ้อนและมีความไม่แน่นอน เราจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่เป็นมาตรฐาน หรือข้อมูลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถให้คำตอบได้ทั้งทางตรงทางอ้อม ดังนั้น วิธีที่เราจัดการความรู้ทางวิชาการให้นำไปสามารถนำไปปฏิบัติได้จำเป็นต้องปรับเข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ โดยเชื่อมโยงกับความรู้ที่เรามีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด กฎเกณฑ์ หรือขั้นตอนที่เป็นแบบแผนดั้งเดิม

ในทางปฏิบัติบั้นนี้ได้ให้แนวคิดในการตั้งคำถามกับตนเองในด้านการนำแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัย ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างน่าสนใจ เช่น อะไรคือ หลักฐานเชิงประจักษ์ที่พิสูจน์เพื่อสนับสนุนทฤษฎีนี้ ทฤษฎีนี้เปรียบเทียบและแตกต่างกับแนวทางทฤษฎีอื่นๆ อย่างไร เรามั่นใจได้แค่ไหนว่าการศึกษานี้เกิดจากตัวแทนของประชากรเป้าหมายและการศึกษานี้เกี่ยวข้องกับผู้ใช้บริการของเราหรือไม่ ผู้เขียนมีความลำเอียงต่อผลการศึกษาดังกล่าวหรือไม่ การอ้างอิงเอกสารที่เกี่ยวข้องมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ การเรียนรู้หรือการพัฒนาความรู้ไปสู่การปฏิบัติอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติไม่จำเป็นต้องถูกวางแผนอย่างรัดกุม เพราะสิ่งใดที่ปฏิบัติด้วยความมีสติและตั้งใจเป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามหลักการทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งหลักการเหล่านี้มักจะขึ้นอยู่กับความรู้เชิงทฤษฎี ประสบการณ์ ตลอดจนค่านิยม ที่เป็นใจสำคัญของการปฏิบัติงาน

บทที่ 5 การสะท้อนอย่างมีวิจารณญาณ

การสะท้อนตนเอง มีอยู่ 2 ลักษณะคือ การสะท้อนหลังจากที่ได้กระทำสิ่งๆ นั้นไปแล้ว และ การสะท้อนในระหว่างกระทำสิ่งเหล่านั้นอยู่ว่าเราทำอะไรเพื่ออะไร นั้น เมื่อการสะท้อนตนเองเกิดขึ้นเมื่อเรานึกย้อนกลับไปถึงสิ่งที่ทำไปแล้ว เราจะเห็นถึงภาพสะท้อนในการกระทำของตน แต่ดูเหมือนว่าโดยทั่วไปเมื่อเราทำบางสิ่งบางอย่างแล้วเราอาจไม่ค่อยมีเวลาหรือโอกาสที่จะไตร่ตรองหรือวิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านั้นอย่างมีสติ หลายคนใช้วิธีการทบทวนตนเองจากการจดบันทึก ทำแผนผังความคิด หรือบางคนอาจจะขอเวลานิ่งๆ อยู่เงียบๆ เพื่อทบทวนและตรึกตรอง อย่างไรก็ตามวิธีการเหล่านี้เป็นแนวทางที่นำไปสู่การเรียนรู้ตนเองผ่านประสบการณ์ที่เรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิม ทักษะการสะท้อนตนเองนี้เป็นทักษะที่ต้องใช้การฝึกฝนตนเองตามความเหมาะสมและความถนัดของแต่ละบุคคล ควรฝึกตั้งคำถามกับตนเองบ่อยๆ เพราะมันเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดกับบุคคลทุกคนโดยอัตโนมัติ ต้องอาศัยเวลา ความมุ่งมั่น และการได้รับการสนับสนุน

โมเดลของการสะท้อน ได้ถูกเสนอขึ้นมาในการออกแบบการเรียนรู้ กลุ่มสาขาทางสุขภาพและงานด้านสังคม มีชื่อว่า “Me My More Must” วิธีการนี้มุ่งให้ผู้เรียน สิ่งนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนและผู้ปฏิบัติงานพิจารณาว่าพวกเขาเป็นใครและผลกระทบของงานที่ทำเป็นอย่างไร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้เข้าใจว่าค่านิยมใดที่ควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อการใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานในวิชาชีพของพวกเขา ได้แก่

- Me: ฉันคือใคร/ค่านิยมใดที่มีความสำคัญต่อการเป็นตัวฉัน/ค่านิยมใดที่มีความสำคัญต่อการเป็นบุคลากรทางการแพทย์ที่ฉันอยากเป็น

- My: ฉันมีความคิดและความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับประสบการณ์ สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ในการเรียนรู้/ฉันมีข้อกังวลอะไรเกี่ยวกับตัวเองบ้าง / ฉันมีความกังวลอะไรจากบุคคลอื่นที่อาจจะมาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์เช่นนี้

- More: มีคำถามอะไรเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สถานการณ์ หรือ เหตุการณ์ ที่ได้รับ/ได้ข้อคิดอะไรบ้างจากประสบการณ์ สถานการณ์ หรือ เหตุการณ์นี้/อะไรทำให้ฉันประหลาดใจหรืองงงวยเกี่ยวกับประสบการณ์ สถานการณ์ หรือเหตุการณ์นี้

- Must: ฉันต้องทำอะไรตอนนี้เพื่อระบุความต้องการในการเรียนรู้ของฉัน/ฉันต้องทำอะไรเพื่อระบุเป้าหมายการเรียนรู้ของฉัน/ฉันต้องค้นหาอะไรบ้างที่มีคุณค่าต่อการเป็นบุคลากรทางการแพทย์ที่ฉันอยากเป็น

บทที่ 6 แนวทางการเขียนบทสะท้อนคิดทางวิชาการ

โดยทั่วไปแล้วการมอบหมายงานเขียนเชิงวิชาการในชั้นเรียนเป็นงานที่ ผู้เรียน จำเป็นต้องได้ตรง ใช้หลักฐานทางวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจ และการใช้ความรู้ทางวิชาการและความรู้ที่เหมาะสมกับโจทย์หรือปัญหาที่ได้รับ มอบหมายให้เขียน เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ที่ได้รับและการพัฒนาวิชาชีพของ ผู้เรียน ดังนั้น การเขียนสะท้อนคิดทางวิชาการจึงไม่ใช่คำอธิบายเพื่อพรรณนา เหตุการณ์หรือความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อประเด็นปัญหา แต่ควรให้ผู้เรียนได้ แสดงผลการเรียนรู้ที่ได้จากการคิดเชิงวิพากษ์และการไตร่ตรอง

การประเมินผลการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนนั้น สามารถประเมิน ได้จากงานเขียน เช่นเดียวกับการประเมินคุณวุฒิที่สูงขึ้นส่วนใหญ่ ไม่ใช่จากสิ่งที่ คุณคิดหรือทำ แต่วิธีที่คุณพูดออกมาต่างหากคือการให้คะแนน การเขียน การมอบหมายงานจึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นวิธีหลักในการแสดงถึงวิถีปฏิบัติ ที่มีอยู่หรือที่กำลังพัฒนาตามวัตถุประสงค์ในการประเมิน ผู้เรียนจะเข้าใจและ เรียนรู้มากขึ้นในขณะที่กำลังเขียนเพราะกระบวนการพัฒนาความสามารถใน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้การเขียนยังเป็นทักษะที่นักสาธารณสุข และนักสังคมสงเคราะห์ทุกคนต้องได้รับการพัฒนาเนื่องจากจำเป็นต้องใช้ในการ รายงานการปฏิบัติงานในกลุ่มผู้ใช้บริการทุกระดับ ดังที่ Moon (1999a) เขียนว่าการเขียนช่วยให้ผู้เรียนโพกัสการใช้เวลา ช่วยให้ผู้เรียนโพกัสรอง เนื้อหาที่สำคัญ บังคับให้ผู้เรียนจัดระเบียบความคิดให้มีโครงสร้าง จนนำไปสู่

การสร้างหรือแนวคิดเทคนิคใหม่ๆ โดยในบทนี้ได้กล่าวถึงโครงสร้างการพัฒนาการเขียนข้อโต้แย้งไว้ 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 พัฒนามุมมองและเริ่มต้นสร้างข้อโต้แย้ง: ต้องรู้ตนเองว่าต้องการจะได้แย้งในสิ่งใดด้วยเหตุผลอะไรบ้าง กว้างๆ แต่ละเหตุผลเชื่อมโยงกันอย่างไร อะไรที่รู้อยู่แล้ว อะไรที่ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม

ระดับที่ 2 การให้เหตุผลอย่างมีโครงสร้างตามลำดับความสำคัญ: การเขียนข้อโต้แย้งโดยใช้เหตุผลจากงานวิจัย หรือสนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยโฟกัสจากประเด็นใหญ่จนไปถึงประเด็นย่อย ต้องมีความมุ่งมั่นในข้อโต้แย้งของผู้เขียนเพราะเป็นปกติของงานวิชาการที่อาจจะไม่เหมือนใครหรือบางคนอาจเห็นว่าไม่เหมาะสม

ระดับที่ 3 พัฒนาจุดสำคัญของการโต้แย้งในแต่ละประเด็นโดยการใช้อ่ยย่อหน้า: เมื่อรวบรวมว่ามีเหตุผลสนับสนุนว่ามีประเด็นแล้ว ภายใต้เหตุผลแต่ละข้อในการเขียนแบ่งเป็นย่อหน้า เพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุใด ข้อมูลที่เขียนมีความเกี่ยวข้องกับโจทย์หรือประเด็นที่กำหนด โดยใช้หลักฐานสนับสนุนจากทฤษฎีการวิจัยนโยบาย กฎหมาย ประสบการณ์ คำนิยมเพื่อหาหรือ ถกเถียงหรือ ทำทนายแนวคิดที่นำเสนอ และการเขียนเหตุผลหรือหัวข้อแต่ละข้อจะต้องมีข้อสรุปของตัวเอง ซึ่งจะเชื่อมโยงไปยังประเด็นสุดท้ายหรือข้อสรุปหลักที่อาจเริ่มต้นจากคำว่า “โดยภาพรวม...” เป็นต้น

นอกจากการเขียนในแต่ละระดับแล้วผู้เขียนหนังสือยังให้ความสำคัญกับภาษาที่ควรใช้เป็นภาษาเขียน การเขียนโดยต้องมีการอ้างอิง หลีกเลี่ยงคัดลอกผลงานวิชาการ (Plagiarism) ให้ความสำคัญกับการเลือกสรรวรรณกรรมที่มาสสนับสนุน ใช้การเรียกสรรพนามตนเองในการเขียนว่า “I” (ในภาษาไทยอาจมีหลายคำเช่น ข้าพเจ้า ดิฉัน กระผม นักศึกษา ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์นั้นๆ) และในประโยคสุดท้ายควรเน้นย้ำถึงจุดยืนในความเป็นตัวเองที่สัมพันธ์กับโจทย์หรือประเด็นที่ได้รับมอบหมายในการเขียน

บทที่ 7 การพัฒนาการปฏิบัติงานด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ในทุกวันผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์ต้องรับมือกับความซับซ้อนและความไม่แน่นอนของปัญหาที่เกิดจากการทำงาน วิธีแก้ปัญหาควรจะไปตามสถานการณ์ ซึ่งบางครั้งก็ยากที่จะคาดการณ์ผลลัพธ์ได้อย่างแน่นอน เพราะวิธีปฏิบัติเดียวกันอาจจะไม่ใช่เหมาะกับผู้ใช้บริการทุกคนได้ เชื่อว่าแทนที่จะเป็นการปฏิบัติที่มีแต่จำเป็นต้องถูกให้ปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัดทำให้บางครั้งผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เกิดสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (Dilemma) หากแต่ต้องการแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้สามารถจัดการกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอย่างสร้างสรรค์ตามบริบทได้

การที่ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ใหม่ที่เพิ่งเริ่มทำงานยังมีประสบการณ์น้อย อาจทำให้เกิดความวิตกกังวลเนื่องจากการขาดความมั่นใจ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการที่ดำเนินงานโดยอิงตามกฎเกณฑ์ แบบแผน คู่มือ เพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาไม่ได้ทำอะไรผิด อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นคือการไม่สามารถทำให้เกิดความสร้างสรรค์ในงานของตนเองเป็นการทำตามที่เคยปฏิบัติงาน กุญแจสำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงานในสถานการณ์เหล่านี้ คือ การสนับสนุนให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการมีส่วนร่วมของผู้อื่น เช่น ผ่านการทำงานกลุ่ม การให้คำปรึกษาจากเพื่อน กิจกรรมทีม สิ่งเหล่านั้นสามารถมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความมั่นใจผ่านการวิเคราะห์การปฏิบัติตามจุดแข็งที่แตกต่างกันตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ในส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ที่มีประสบการณ์ทำงานมาระดับหนึ่งจนมีความชำนาญแล้ว ส่วนหนึ่งมักจะให้ความเชื่อถือต่อมุมมองที่ใกล้เคียงกับตนเองและมีแนวโน้มที่จะลดคุณค่าหรือปฏิเสธข้อมูลที่ขัดแย้งกับความเชื่อของเขา สิ่งนี้ช่วยประหยัดเวลาและลดความรู้สึกถึงการถูกคุกคามน้อยลง เนื่องจากความรู้ต้องอาศัยการยืนยันความเชื่อ เมื่อเขาต้องตกอยู่ภายใต้ความแตกต่างประสบการณ์ของเขาจะกลายเป็นสถานการณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เนื่องจากไม่ได้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น เพื่อให้ผลประโยชน์ที่ควรเกิด

หลังจากการดำเนินการ อาจจะทำให้ความมั่นใจในแนวทางปฏิบัติที่ดีที่ได้ดำเนินการไปแล้วโดยการสนทนากับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องและการเขียนเอกสารสรุปบทเรียนรู้ในแต่ละเคส การประเมินผลการปฏิบัติตนเองจะช่วยให้พวกเขาเห็นว่าพวกเขาพลาดอะไรไปบ้างจากสิ่งที่เป็นกิจวัตร และนำไปสู่การปรับใช้วิธีการและแนวทางที่เหมาะสมกว่า การเรียนรู้สร้างความรู้ใหม่ พูดคุยกับผู้อื่น แบ่งปันความคิด นำไปใช้และเชื่อมโยงกับการปฏิบัติจะนำไปสู่การพัฒนางานมีประสิทธิภาพให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

การคิดอย่างมีวิจารณญาณจะไม่เกี่ยวกับความรู้สึกถูกคุกคามหรือถูกทำให้รู้สึกไม่มีค่าพอ แต่เป็นวิธีการเข้าถึงโลกแบบองค์รวม เปิดกว้าง และเป็นบวก และเป็นธรรมชาติ การตระหนักและยอมรับความไม่แน่นอนในการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพเป็นวิธีสำคัญในการลดความเครียด ไม่มีวิธีแก้ปัญหาที่สมบูรณ์แบบใด ดังนั้น จึงไม่สามารถเรียกให้ทำงานอย่างสมบูรณ์ได้ หากยอมรับความจริงที่ว่าสิ่งที่เราทำหรือตัดสินใจนั้นยังคงขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่แน่นอนหรือเหตุการณ์ในอนาคต และทำงานในลักษณะที่คำนึงถึงสิ่งนั้น (เช่น ทบทวนสิ่งที่เราจัดการ ตัดสินใจ หรือทำอยู่เสมอ นี่คือความหมายของ 'การคิดอย่างมีวิจารณญาณ' และ การปฏิบัติอย่างมีวิจารณญาณไม่ได้เกี่ยวกับ 'ความแน่นอน' เพราะ สิ่งที่ 'แน่นอน' ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่ง 'ถูกต้อง' แต่เกี่ยวกับความสามารถในการจัดการกับความไม่แน่นอนโดยใช้กระบวนการที่ดี ถูกต้อง และรับผิดชอบได้ และมีความเหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาความเชี่ยวชาญสามารถกลายเป็นแนวปฏิบัติที่สร้างสรรค์ที่สำคัญ

บทที่ 8 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยวิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานมองว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำงานแต่ละครั้งเป็นสิ่งมีคุณค่าและเป็นบทเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มแรกจากการปฏิบัติและการร่วมมือกับผู้อื่นในการเรียนรู้ และจะเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างทักษะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเรียกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ที่จะช่วยให้

ผู้ปฏิบัติงานสามารถริเริ่มในการวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของพวกเขา สร้างวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของตนเอง ระบุ ค้นหา และประเมินทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อการเรียนรู้ เลือกและใช้ กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และสุดท้ายคือการประเมินผลการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะที่มีประโยชน์ แต่ในทางเดียวกันองค์กรก็ควรส่งเสริมให้มีบรรยากาศที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานค้นหาและสะท้อนความคิดเห็นจากผู้ให้บริการหรือเพื่อน ทั้งเป็นทางการจากเวทีการประชุม หรือการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการจะครอบคลุมเหตุการณ์ต่างๆ เช่น การสังเกต การป้อนกลับ บทสนทนา และการทำงานร่วมกัน และมักจะส่งผลให้เกิดความรู้หรือความเข้าใจใหม่ๆ ที่แฝงหรือถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความสามารถทั่วไปของบุคคล แทนที่จะเป็นสิ่งที่ 'เรียนรู้' อย่่างไรก็ตาม เป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการพัฒนาทางวิชาชีพ

การใช้คำถามในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ช่วยให้เพื่อนร่วมงานได้รับข้อมูลเชิงลึกใหม่โดยสอบถามความคิดเห็นและเหตุผลของบุคคลอื่น และสนับสนุนให้พวกเขาตั้งคำถามกับตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมมองที่พวกเขาอาจไม่เคยพิจารณามาก่อน พวกเขาใช้คำถามการคิด (ถามเกี่ยวกับสิ่งที่รู้หรือเข้าใจเพื่อให้ได้ภาพโดยละเอียดและสำรวจข้อเท็จจริง ฯลฯ) คำถามความรู้สึก (ถามเกี่ยวกับสิ่งที่รู้สึกเพื่อสนับสนุนและท้าทายสิ่งนี้) และคำถามที่เป็นการสร้างแรงจูงใจ (ถามเกี่ยวกับแรงผลักดัน และแรงจูงใจในการทำสิ่งต่างๆ เพื่อมองไปข้างหน้าและลงมือทำ) การตั้งคำถามกับใครสักคนเพื่อกระตุ้นให้ตรวจสอบตนเองในประเด็นดังกล่าวไม่ควรถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ดูหมิ่น คุกคาม หรือโจมตีความนับถือตนเองของผู้ปฏิบัติงาน แต่เป็นวิธีที่ผู้เรียนรับรู้การกระทำซึ่งจะนำไปสู่การตอบสนองความรู้ของพวกเขา สิ่งเหล่านั้นคือ การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดกรอบคำถามที่มีความเข้าใจลึกซึ้งและเห็นอกเห็นใจอย่างมีทักษะ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิเคราะห์และท้าทายความคิด

ดังนั้น การเรียนรู้จึงไม่ได้คงอยู่แต่กับตัวบุคคลเท่านั้น จำเป็นต้องมีการนำและถ่ายโอนอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นในองค์กร

เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพที่ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้นั้นไม่เพียงพอในตัวเองเสมอไปที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ในวงกว้าง แต่สามารถช่วยสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ในระดับ Micro ในระดับองค์กรอาจเป็นประเด็นที่ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องอาจพูดคุยหรือสำรวจเพิ่มเติมในหน่วยงาน และมีกลวิธีในการจัดการกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ในที่ทำงานเชิงลบได้อย่างไร ด้านใดของความเป็นมืออาชีพที่มีแนวโน้มที่จะประสบเริ่มจากเขียนรายการแนวคิดที่อาจช่วยให้องค์กรสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ แนวคิดเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย ชุดการเรียนรู้ เช่น สำหรับการศึกษาหลังการคัดเลือกแผนการให้คำปรึกษา การฝึกสอนหรือฝึกประสบการณ์เพิ่มเติม การนิเทศงาน การสร้างการมีส่วนร่วมจากโครงการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

สรุปวิจารณ์หนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจในเรื่องของการทำให้ผู้อ่านเห็นถึงการใช้คำว่า “การคิดแบบวิจารณ์ญาณ” สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในด้านของการเรียน การทำงานอย่างไร ซึ่งบทความวิจารณ์นี้อาจไม่ได้กล่าวถึงกระบวนการอย่างครอบคลุมทั้งหมด แต่หากผู้สนใจสามารถนำแบบฝึกหัดหรือกรอบแนวคิดที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้สำหรับตนเอง กลุ่ม จนถึงระดับองค์กร นอกจากนั้นในฐานะที่ผู้เขียนบทวิจารณ์อยู่ในงานด้านการศึกษาสังคมสงเคราะห์ โดยทั่วไปการเรียนรู้ทางสังคมสงเคราะห์จะต้องประเมินจากบทสะท้อนการเรียนรู้ของนักศึกษาแต่บางครั้งโจทย์ หรือประเด็นที่ให้นักศึกษาวิเคราะห์อาจจะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ด้วยการฝึกคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นหนังสือเล่มนี้ได้ให้ความสำคัญกับการสะท้อนคิดที่เน้นว่าควรให้เกิดขึ้นเป็นวัฒนธรรม หรือนิสัยในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ทุกคนโดยเฉพาะภายหลังการทำงานต้องสะท้อนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในการสะท้อนการเรียนรู้ในงานของแต่ละคนไม่ใช้การถูกคุกคามหรือถูกจับผิด แต่เป็น

การเรียนรู้ช่องว่างและโอกาสในการพัฒนาจากการปฏิบัติในรูปแบบเดิมที่อาจยึดถือปฏิบัติกันมา อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ยังให้ข้อคิดสำคัญสำหรับการใช้ดุลพินิจในการตัดสินใจในการปฏิบัติงานด้วยคำถามง่ายๆ ที่ว่า คุณรู้หรือไม่ว่าคุณไม่รู้อะไร คุณแน่ใจได้ไหมว่าคุณไม่ได้พลาดบางสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน คุณจะทราบข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างไร แหล่งที่มาของข้อมูลของคุณคืออะไร ใครจะเป็นผู้ให้คำตอบ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักสังคมสงเคราะห์ได้ใช้ประเมินเพื่อการตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีหากมีผู้สนใจที่จะอ่านและศึกษาอาจจะมีบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของไทยที่บางส่วนอาจเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากกว่าการให้เกิดการวิพากษ์ และการปฏิบัติงานที่ต้องทำตามรุ่นพี่หรือหัวหน้าในหน่วยงาน ดังนั้น แนวทางที่นำเสนอหนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับการนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองในการเรียนและการทำงานก็จะเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์กับแนวทางจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมไปถึงการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกันที่สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมของสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

Rutter, L., & Brown, K. (2020). *Critical thinking & professional judgement for social work*. London: Learning Matters, an imprint of SAGE Publications Ltd.

**หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

1. เป็นบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม และการบริหารสังคม (เช่น องค์ความรู้ด้านสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกายและฝ่ายจิต สังคมสงเคราะห์ ในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ) ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
3. ส่งต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 ข้อความในบทความ พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบ ตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านระบบ Submissions Online “<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>”
4. ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความ และ E-mail Address
5. ระบุชื่อบทความ ประเภทบทความวิชาการ หรือบทความวิจัยของนักศึกษา ที่ตีพิมพ์เพื่อจบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง(ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) เป็นชื่อแรก และระบุชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ ที่ปรึกษาหลักเป็นชื่อลำดับที่ 2
6. การอ้างอิงให้ใช้ระบบการอ้างอิง APA
7. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน หนึ่งหน้ากระดาษ A4 โดยระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน คำสำคัญ เนื้อความ
8. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
9. เกณฑ์การพิจารณา มีดังนี้

- 9.1 กองบรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น
- 9.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้ประเมินบทความ) เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ
10. ลิขสิทธิ์บทความเป็นของผู้เขียนและสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่มีแหล่งให้ทุน จะต้องมีการอนุญาตให้ส่งบทความเป็นลายลักษณ์อักษรจากแหล่งให้ทุนด้วย
11. ผู้เขียนบทความซึ่งมิใช่เป็นบทความที่ส่งเพื่อให้จบตามหลักสูตรการศึกษา หากได้รับการตีพิมพ์จะเป็นการตีพิมพ์ในรูปแบบ Online บนเว็บไซต์วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

การอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบนามปี และการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบของ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่าง พรทิพย์ กาญจนนียต และคณะ. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

Axinn, J., & Levin, H. (1997). *Social Welfare: A History of the American Response to Need*. (4th ed.). White Plains, New York: Longman.

ขั้นตอนการส่งบทความของวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การกรอกรายละเอียดแบบฟอร์ม

1.1 ผู้เขียนจะต้อง download แบบฟอร์มเพื่อกรอกประวัติส่วนตัว

1.2 ผู้เขียนต้องทำจดหมาย/บันทึกข้อความเพื่อขอส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากต้นสังกัด (กรณีนักศึกษาทำในลักษณะจดหมายทั่วไป และลงชื่อนักศึกษาผู้ขอส่งบทความ)

2) การส่งต้นฉบับ

1.1 ผู้เขียนจะต้องนำต้นฉบับตามข้อกำหนดรูปแบบวารสาร พร้อมไฟล์ Word Document ใช้ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบ ตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online <https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>

1.2 กรณีส่ง E-Mail Address มายังกองบรรณาธิการ ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการพิจารณาบทความของท่านก็ต่อเมื่อได้รับเอกสารต้นฉบับผ่านระบบ Submissions Online แล้วเท่านั้น

3) การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิจารณ์อย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง และจะส่งผลการพิจารณาไปให้ผู้เขียนตามที่อยู่ที่กรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มข้างต้น

ขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

1.1 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่ต้องปรับแก้ไข ผู้เขียนจะได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่

1.2 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วลง
ความเห็นว่าจะต้องปรับแก้ไข ตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนจึงจะจัดพิมพ์
ผลงานได้ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่จนกว่าส่งผลงาน
ที่ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาให้พิจารณาใหม่ (แก้ไขภายใน
7 วัน)

1.3 กรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านจะไม่ได้
รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่ (ทางกองบรรณาธิการจะติดต่อท่านกลับตาม
เบอร์ติดต่อที่ให้ไว้ข้างต้น และจะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียนบทความ)

แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
(ส่งแนบมาพร้อมกับบทความ)

เรียน บรรณาธิการ

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....รหัสนักศึกษา.....

ตำแหน่งทางวิชาการ / สาขา / หมวดวิชา (โปรดระบุ).....

หน่วยงาน / สังกัด / คณะ

ขอส่ง บทความวิจัย (Research Article)

บทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

.....

ชื่อเรื่อง (อังกฤษ)

.....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 1

ชื่อผู้เขียน คนที่ 2

ชื่อผู้เขียน คนที่ 3

ชื่อผู้เขียน คนที่ 4

(กรณีผู้เขียนหลายคนกองบรรณาธิการขอสงวนให้ใช้ชื่อผู้เขียนหลักเพียง

คนเดียวในบทความที่ได้รับการตีพิมพ์)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....

โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-Mail.....

ข้าพเจ้ารับรองว่าบทความนี้

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

โดยบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้

ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ผู้เขียน.....

(.....)

วันที่.....

หมายเหตุ: โปรดระบุชื่อทุนวิจัย (ถ้ามี)

.....
.....
.....
.....

วิธีการเขียนบทความ

บทความวิชาการที่จะตีพิมพ์ในวารสารคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** การกำหนดชื่อเรื่อง ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการ ชื่อเรื่องชัดเจน ตรงไปตรงมา และครอบคลุมประเด็นของเรื่องและมีความยาวไม่เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องจะต้องสื่อถึงเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งต้องมีลักษณะที่เจาะลึก ไม่กว้างเกินไป มีความใหม่และน่าสนใจ สอดคล้องกับเวลา สถานการณ์ และนโยบายของวารสาร

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** ควรเขียนให้สั้น กระชับ เน้นประเด็นสำคัญของงานที่ต้องการนำเสนอจริงๆ มีความยาวไม่เกิน 10 ถึง 15 บรรทัด โดยบทคัดย่อ มักจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำ สิ่งที่ทำ และสรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน ควรมีคำสำคัญ (Keyword) อยู่ในย่อหน้าต่อจากบทคัดย่อเพื่อให้ระบบสืบค้นฐานข้อมูลตรวจพบ

3) **บทนำหรือคำนำ (Introduction)** ส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ผู้เขียน ภูมิใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเนื้อเรื่องนั้นๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิค ต่างๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น ภูมิใจผู้อ่านหรือ ยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือ ปัญหาที่ทำทลายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับ จากการอ่าน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นส่วนที่ใช้ดึงดูดใจผู้อ่าน ส่วนนำเป็นส่วนที่ ผู้เขียนสามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนั้น หรือให้คำชี้แจง ที่มาของการเขียนบทความนั้นๆ รวมทั้งขอบเขตของบทความนั้น เพื่อช่วยให้ ผู้อ่านไม่คาดหวังเกินขอบเขตที่กำหนด

นอกจากนั้น ผู้เขียนอาจใช้ส่วนนำนี้ในการปูพื้นฐานในการอ่าน ที่ควรจะอ่านเรื่องนั้นให้แก่ผู้อ่านหรือให้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ เนื้อหาสาระที่นำเสนอต่อไป

บทนำประกอบด้วย

(1) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาของภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) หัวข้อนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเป็นพื้นฐานไว้ก่อนว่าเรื่องที่เลือกมาเขียนมีความสำคัญหรือมีความเป็นมาอย่างไรเหตุผลใดผู้เขียนจึงเลือกเรื่องดังกล่าวมาเขียน ในการเขียนบทนำในย่อหน้าแรกซึ่งถือว่าเป็นการเปิดตัวบทความทางวิชาการและเป็นย่อหน้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

(2) วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการเขียนว่าในการเขียนบทความในครั้งนี้ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องอะไรบ้าง โดยจำนวนวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อไม่ควรมีมากเกินไปและวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อจะต้องสอดคล้องกับเรื่องหรือเนื้อหาของบทความ

(3) ขอบเขตของเรื่อง (Scope) ที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวให้ผู้อ่านทราบและเข้าใจตรงกันเพื่อเป็นกรอบในการอ่านโดยการเขียนขอบเขตนั้นอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในการเขียน ได้แก่ ความยาวของงานที่เขียน หากมีความยาวไม่มากก็ควรกำหนดขอบเขตการเขียนให้แคบลงไม่เช่นนั้นผู้เขียนจะไม่สามารถนำเสนอเรื่องได้ครบถ้วนสมบูรณ์และระยะเวลาที่ต้องรวบรวมข้อมูลการกำหนดเรื่องที่จะเขียนลึกซึ้ง สลับซับซ้อนหรือเป็นเรื่องเชิงเทคนิคอาจจะยากต่อการรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ดังนั้นหากมีเวลาน้อยก็ควรพิจารณาเขียนเรื่องที่มีขอบเขตไม่กว้างหรือสลับซับซ้อนไม่มากนัก

(4) คำจำกัดความหรือนิยามต่างๆ (Definition of terms) ที่ผู้เขียนเห็นว่าควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในกรณีที่คำเหล่านั้นผู้เขียนใช้ในความหมายที่แตกต่างจากความหมายทั่วไปหรือเป็นคำที่ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจ

4) เนื้อเรื่อง (Body) การเขียนส่วนเนื้อเรื่องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ประกอบกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ (Sciences) นั้นเป็น

หลักวิชาการที่ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงในการเขียน ได้แก่ กรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนจะต้องแสดงให้เห็น ความเชื่อมโยงของเหตุผลที่นำไปสู่ผล (Causal relationship) การอ้างอิงข้อมูลต่างๆ ในส่วนศิลป์ (Art) ได้แก่ ศิลป์ในการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องที่เขียน การลำดับความ การบรรยาย วิธีการอ้างอิง สถิติและข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบเรื่องที่เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและประทับใจมากที่สุด

5) ส่วนสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับบทความวิจัย (Conclusion and Recommendation) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้นๆ ท้ายบท หรือ อาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือ จะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป งานเขียนที่ดีควรมีการสรุปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

6) ส่วนเอกสารอ้างอิง (References) เนื่องจากบทความวิชาการเป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์วิจารณ์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำบทความหรือผลงานของผู้อื่นมาให้โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อไหร่และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และประกาศให้ผู้นั้นรับรู้ ว่า ส่วนนั้นไม่ใช่ความคิดของผู้อื่น รวมทั้งเป็นการให้หลักฐานแก่ผู้อ่าน ให้ผู้อ่านสามารถไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือติดตามตรวจสอบหลักฐานได้ การอ้างอิงควรจะเป็นการกระทำอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแหล่งที่มาของความรู้ และช่วยให้ผู้อ่านมีโอกาสหาความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นการแสดงว่าสิ่งที่นำมากล่าวมีหลักฐานควรเชื่อถือได้เพียงใด ความรู้พื้นฐานๆ เป็นสิ่งที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องมีการสืบค้นอะไรอีก ไม่จำเป็นต้องมีการอ้างอิง ควรอ้างอิงเท่าที่จำเป็น การอ้างอิง

มากเกินไปจนทำให้บทความดูรุ่มร่าม และก่อความรำคาญในการอ่านได้ นอกจากนั้น พึงตระหนักอยู่เสมอว่าการคัดลอกงานของผู้อื่นนั้นทำได้ แต่ต้องเป็นการนำมาเพื่ออธิบายสนับสนุนเท่านั้น มิใช่ลอกเอามาเป็นเนื้อหาของตน

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนด บทบาทหน้าที่ในการตีพิมพ์บทความตามมาตรฐานจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมของบรรณาธิการ (Editor)

- บรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
- บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและคุณภาพของบทความก่อนการตีพิมพ์ และจะไม่รับบทความที่พบว่ามีเนื้อหาซ้ำซ้อน (Duplications/Plagiarism) กับวารสารฉบับอื่น พร้อมทั้งรับรองคุณภาพของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร
- บรรณาธิการต้องให้เสรีภาพแก่ผู้ตีพิมพ์บทความในการแสดงความคิดเห็นตามหลักวิชาการ และคงไว้ซึ่งความถูกต้องของผลงานทางวิชาการ
- บรรณาธิการต้องรักษาความลับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้มีส่วนได้เสียของการจัดทำวารสาร
- กรณีเกิดข้อผิดพลาด บรรณาธิการต้องทำการชี้แจงแก้ไข ถอนบทความ และขออภัยด้วยความเต็มใจ

2. จริยธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewer)

- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องมีความรู้ความชำนาญตามศาสตร์ของตนในการพิจารณาบทความ โดยปราศจากอคติหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับผู้ตีพิมพ์บทความ

- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องตรงต่อเวลา รักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

3. จริยธรรมของผู้นิพนธ์ (Author)

- ผู้นิพนธ์ต้องไม่คัดลอกผลงานของคนอื่น ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง โดยรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในแหล่งใดมาก่อน

- ผู้นิพนธ์ต้องคิดวิเคราะห์ ค้นคว้า เรียบเรียง และอ้างอิงข้อมูลโดยผู้เขียนเอง และไม่บิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในบทความ

- ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในผลงานวิชาการจริง

- ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในวารสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์	วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ชลาชนาวิน	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิรินทร์รัตน์ กาญจนกฤษ	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.นราเขต ยิ้มสุข	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พเยาว์ ศรีแสงทอง	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติ มงคลชัยอรัญญา	วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ชยangkกุล	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณี ลิ้มมณี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภูมณ รัตนะรัต	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวริน เลิศภูษิต

วิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.สายันต์ ไพรชาญจิตร์

นักวิชาการอิสระ

ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์

นักวิชาการอิสระ

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.ชัชพันธ์ ลีระเต็มพงษ์

คณะตำรวจศาสตร์

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทักษิณี ลักขณาภิชนชัช

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์

คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันตาทนวัฒน์

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและ

เทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยี

พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สหพัฒน์ หอมจันทร์

คณะตำรวจศาสตร์

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง	คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร เกษจ้อย	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
อาจารย์ ดร.โชคชัย สุทธาเวศ	สมาคมกฎหมายแรงงาน (ประเทศไทย)
อาจารย์ ดร.วสันต์ ลิ้มรัตน์ภัทรกุล	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.พีรเดช ประคองพันธ์	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.สรารุช ชมบัวทอง	สำนักงานการศึกษาทั่วไป สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
อาจารย์ ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และ สวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัย หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ดร.นิรันดร์ ไชยชมภู	สำนักงานเลขานุการ กรมราชทัณฑ์

*“Education is the key that unlocks the
golden door to freedom”*

การศึกษาคือกุญแจสำคัญในการเปิดประตูทองแห่งอิสรภาพ

—George Washington Carver

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
JOURNAL OF SOCIAL WORK

• ศูนย์ท่าพระจันทร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ : 02-613-2500
โทรสาร : 02-224-9417

• ศูนย์รังสิต

99 หมู่ที่ 18 ต.พหลโยธิน
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี 12121
โทรศัพท์ : 02-696-5512
โทรสาร : 02-696-5513

• ศูนย์ลำปาง

248 หมู่ 2 ต.ลำปาง-เชียงใหม่
ต.ปงยางคค อ.ห้างฉัตร
จ.ลำปาง 52190
โทรศัพท์ : 054-268703 กด 3
โทรสาร : 054-268703 กด 5300